

**TÜRKİYE'DE BÜYÜK ŞEHİR ALANLARINDA
YAŞAM KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR YÖNTEM DENEMESİ**

**Y.C. YÖNERGEYİNE KURULU
DOKTORA TEZİ**

**DOKTORA TEZİ
Y. Şehir Plancısı A. Nilay EVCİL TÜRKSEVER
(502960903012)**

104278

104278

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28 Ağustos 2000
Tezin Savunulduğu Tarih : 29 Ocak 2001**

Tez Danışmanı :

Prof.Dr. Gündüz ATALIK

Diğer Jüri Üyeleri

Prof.Dr. Aykut KARAMAN (M.S.Ü.)

Prof.Dr. Ayşenur ÖKTEN (Y.T.Ü.)

Prof.Dr. Hale ÇIRACI (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. Ayşegül TANIK (İ.T.Ü.)

OCAK 2001

ÖNSÖZ

Bu doktora çalışması boyunca pek çok kişi ve kuruluşun yardımını ve desteğini gördüm. Anketlerimi yanıtlayan sokaktaki vatandaşın, fotokopileri ciltleyen kişiye kadar herkese şükran borçluyum ve özellikle birkaç ismi de anmak isterim.

Öncelikle, danışmanım Prof. Dr. Gündüz Atalık'a, yaz, kış demeden mesai saatlerini de değiştirerek tempolu çalışmamı sağladığı ve beni her konuda desteklediği için sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Yine onun desteğiyle, çalışmama değer katan ve başından beri söylemekten gurur duyduğum TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubuna da bana verdikleri burs için teşekkür etmek isterim. Yine danışmanımın yardımıyla, tezle ilgili araştırmalarım sırasında İngiltere'de bana destek olan, her türlü araştırma olanağı veren öğretim üyeleri Prof. Dr. Tony Champion, Dr. Stuart Cameron ve Dr. Robert Rogerson'a da şükran dileklerimi iletiyorum.

Çalışmanın, SPSS kullanımı ve anketlerin bilgisayara kodlanması konusunda benden yardımlarını esirgemeyen Kadir Gültan'a ve Doç. Dr. Gülay Kiroğlu'na; ve çalışmaya başladığımdan beri akademik ortamında olmaktan mutluluk duyduğum Beykent Üniversitesi'ne dekanımız Prof. Dr. İbrahim Şanlı'nın şahsında teşekkür ederim.

Son olarak hayatımın her döneminde olduğu gibi yine benim yanımda, bana en büyük destek ve güç veren aileme de çok şeyler borçlu olduğumu söylemek istiyorum. Maddi ve manevi her konuda beni destekleyerek bu teze önemli katkıları bulunan; bana kararlı ve çalışkan olmayı öğreten, biricik annem Nilüfer Evcil ile biricik babam Cumhur Evcil'e teşekkür ve şükranlarımı sunarım. Hayatımızda pek çok aksamaya rağmen hoşgörüsünü kaybetmeyen, zor anlarımın ortağı çok sevgili eşim Murat Türksever'e de çok teşekkür ediyorum. Ve teşekkürlerin sonuncusunu, tezimin bilgisayar ile ilgili aşamalarında çok büyük katkıları olan, sözcüklerin onu tarif etmeye yetmediği, tanıdığım en fedakar ve candan insan, canım kardeşim ve meslektaşım Y. Mimar Nuray Evcil'e sunmak istiyorum.

Bütün bu çalışmalar sürerken, varlığı ile mutlu olduğum biricik dedem Refet Hekimoğlu'nu; doktora savunma sınavımın ertesi günü kaybetmenin ve başarıımı O'na söyleyememiş olmamın derin üzüntüsünü yaşadığımı da belirtmek isterim.

A. Nilay Evcil Türksever

Ağustos, 2000

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ, AMAÇ VE YÖNTEM	1
1.1. Giriş	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi	5
2. YAŞAM KALİTESİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLAR	7
2.1. Kalite Kavramı	7
2.1.1. Türkiye'de Kalite Kavramı ve İlgili Kuruluşlar	10
2.2. Yaşam Kalitesi Tanımı	13
2.3. Göstergeler	17
2.3.1. Yaşam Kalitesi Göstergeleri	17
2.4. Ara Sonuçlar	23
3. YAŞAM KALİTESİ ARAŞTIRMALARININ GELİŞİMİ VE ÖRNEK UYGULAMALAR	25
3.1. İlk Yaşam Kalitesi Araştırmaları	25
3.2. Uluslar Arası Organizasyonların Araştırmaları	29
3.3. Kültürler Arası Karşılaştırmalar	31
3.4. Ülkelerin Yaşam Kalitesi Araştırmalarından Örnekler	34
3.5. Türkiye'deki Çalışmalar	39
3.5.1. Devlet Kurum ve Kuruluşlarının Araştırmaları	39
3.5.2. Bilimsel Araştırmalar	41
3.6. Ara Sonuçlar	43
4. YAŞAM KALİTESİ ESASLI KURAMLAR, ÖLÇÜM TEKNİKLERİ VE MODELLEME	45
4.1. Yaşam Kalitesi Esaslı Kuramlar	45
4.2. Yaşam Kalitesi Araştırmalarında Çeşitli Yaklaşımlar	47
4.3. Ölçüm Teknikleri	49
4.3.1. Sosyal Göstergeler Tekniği	49
4.3.2. İndeksleme Tekniği	51
4.4. Modelleme Olanakları	53
4.5. Ara Sonuçlar	56

5. PLANLAMA KAVRAMI İÇİNDE YAŞAM KALİTESİ	58
5.1. Kentsel Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler	58
5.1.1. Nüfus Artışı ve Mekansal Büyüme	61
5.1.2. Bölgeler Arası Dengesizlik	65
5.2. Firmaların Yer Seçim Kararlarında Yaşam Kalitesinin Rolü	67
5.3. Ara Sonuçlar	69
6. ÖRNEK ALAN UYGULAMASI İÇİNDE YAŞAM KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR YÖNTEM DENEMESİ	71
6.1. Örnek Alan Uygulamasının Amacı ve Kapsamı	71
6.2. Örnek Alan Uygulamasında Kullanılan Yöntem	72
6.3. Örneklem Büyüklüğü ve Veri Toplanması	72
6.4. Örnek Uygulama Alanına Ait Betimsel Analizler	74
6.5. Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi ve İlgili Analizler	77
6.5.1. Ki-Kare Anlamlılık Sınaması ve Varyans Analizi	77
6.5.2. Regresyon Sonuçlarının Değerlendirilmesi	82
6.6. Ara Sonuçlar	88
7. SONUÇLAR	91
7.1. Öneriler	95
KAYNAKLAR	97
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	143

KISALTMALAR

EUROSTAT	: European Statistics
UNED	: United Nations Environments Programme
UN	: United Nations
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
ILO	: International Labour Organisation
FAO	: Food and Agriculture Organization
SPSS	: Statistical Programme In Social Sciences
ISO	: International Organisation for Standadization
UNCHS	: United Nations Center for Human Settlement
PCC	: Population Crisis Committee
WHO	: World Health Organisation
UNICEF	: United Nations Children's Fund
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Çeşitli ülkelerin sosyal rapor örnekleri	19
Tablo 2.2. Yaşam kalitesi göstergeleri	22
Tablo 3.1. Uluslar arası organizasyonların sosyal içerikli raporları	30
Tablo 3.2. Yaşam kalitesi indeksi- Ontario 1990-1997	35
Tablo 5.1. Çeşitli araştırmalardaki yaşam kalitesi ve değişkenler arası ilişkiler	60
Tablo 5.2. Firmaların yer seçimine etki eden faktörler	69
Tablo 6.1. Organizasyon katsayısı dağılımı (bağımsız değişken=yaşamdan hoşnutluk)	76
Tablo 6.2. Kentsel yaşama ait değişkenler ile hoşnutluk arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları.	78
Tablo 6.3. Yaşamdan hoşnutluk ile kişisel özellikler ve nesnel değişkenler arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları	79
Tablo 6.4. Bağımsız değişkenler arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları	80
Tablo 6.5. Sağlık olanakları ile bağımsız değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları	80
Tablo 6.6. Trafik durumu ile değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları	81
Tablo 6.7. Alışveriş olanakları ile değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları	81
Tablo 6.8. Lojistik regresyon gruplama tablosu	83
Tablo 6.9. Lojistik regresyon sonuçları özet tablosu	84
Tablo 6.10. Çoklu regresyon sonuçları özet tablosu-1	85
Tablo 6.11. Çoklu regresyon sonuçları özet tablosu-2	86

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Yaşam kalitesi ile ilgili bilim dalları	13
Şekil 3.1 : Yaşam alanları	27
Şekil 3.2 : Hoşnutluk ve ihtiyaçlar hiyerarşisi	28
Şekil 4.1 : Çevre kalitesi indeksi oluşturulmasındaki ölçüm sistemi	52
Şekil 4.2 : Yaşamın bileşenleri modeli	54
Şekil 4.3 : Toplum hoşnutluğu modeli	55
Şekil 5.1 : Yaşam kalitesine etki eden faktörlerin kavramsal modeli	59

TÜRKİYE'DE BÜYÜK ŞEHİR ALANLARINDA YAŞAM KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR YÖNTEM DENEMESİ

ÖZET

Hızlı nüfus artışı, göç ve plansız kentleşme, kentte yaşayan insanların fiziksel çevrelerinin bozulmasına, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların artmasına, kısaca yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Kentsel alanda hizmetler nüfus artış hızının gerisinde kalarak ihtiyaca cevap verememekte, yaşamın hemen her boyutunda kalitesizlik insanları mutsuz etmekte ve kentsel yaşamdan hoşnut olmayan bireyler haline getirmektedir. Oysa araştırmalar, yaşam kalitesi yüksek olan mekanlarda yaşayanların, mutlu, üretken, kendine ve topluma faydalı, yaşamdan tat almayı bilen bireyler olabildiğini göstermektedir.

Günümüzde kalite, artık bir ayrıcalık değil bir haktır ve bireylerin hakkettikleri bu düzeye erişmeleri için toplum bilinci oluşmaktadır. Bugün kabul gördüğü şekliyle kalite, kişisel bir beğeni ve seçme ölçütü olmaktan çıkmış, toplumsal bir içerik kazanmıştır. 80'li yılların başından itibaren benimsenen "toplam kalite" anlayışı kullanıcı isteklerine uygunluk, doğru planlama ve süreklilik ile özetlenebilen bir anlayıştır. Dolayısıyla, kullanıcı tercihlerine göre, doğru ve süreklilik içeren mekanların planlanması da kentsel planlamada toplam kalite anlayışının uygulaması anlamına gelmektedir.

Bu çalışmanın amaçları arasında, yaşam kalitesi kavramı içinde kentsel alanda kullanıcı tercihlerine dikkat çekmeyi sağlamak yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında yazında da olduğu gibi ölçümlerde, yaşam kalitesini yaşamdan hoşnutluk nitelendirmektedir. Başka bir ifadeyle, hoşnutluk yaşam kalitesinin bir kriteri olarak ele alınmış ve hoşnutluğu belirleyen faktörler saptanmaya çalışılmıştır. Bilindiği gibi, planlamanın özünde bireylerin aktivitelerini organize etmek ve uygun mekanlar yaratmak gelmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada da kullanıcı istek ve tercihlerinin belirlenmesi için örnek alan uygulamasında bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiştir.

Yaşam kalitesi kavramı ile ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Ancak genel olarak, yaşam kalitesi; bireyin gereksinimlerine yanıt veren niteliklere sahip bir çevreyle olan etkileşiminden oluşan algılamalar olarak tanımlanabilmektedir. Tanımdan da anlaşıldığı gibi, yaşam kalitesinin nesnel boyutu yanında öznel boyutu da önem taşımaktadır. Yaşam kalitesi gittikçe artan seviyede hoşnutluğa bağlıdır ve bu hoşnutluk kentsel yaşama ait gereksinimler hiyerarşisinde bir hoşnutluktur.

Yaşam kalitesi, sosyal bilimlerde bir araştırma konusu olarak otuz yıllık bir geçmişe sahip olup, çok sayıda bilim dalının uğraştığı bir kavramdır. Dünyada ilk çalışmaların A.B.D. ile İngiltere'de başladığı yaşam kalitesi konulu araştırmalar, bugün pek çok ülkede, periyodik bir düzende yapılmaktadır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, OECD, UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar da bu araştırmaları desteklemekte ve bizzat yürütmektedir. Ülkemizde, yaşam kalitesi

kavramı henüz yeni bir kavramdır ve bu konudaki çalışmalar da çok yenidir. Bu nedenle etkin planlama yapabilmek ve yaşam kalitesinde süreklilik sağlamak için geniş çapta araştırma yapılmasına gerek vardır.

Yaşam kalitesi, nüfus hareketlerini açıklamada ve yayılımını denetlemede önemli bir bileşendir. Kent ve bölge planlamada başlıca sorunlardan biri olan bölgeler arası dengesizliğin sadece ekonomik yetersizliklerden değil, sosyal ve çevresel sorunlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Bireylerin yer değiştirdiği yani göç ettiği durumlarda, göç edilen kentsel mekanda bireylerin hoşnut olmadığı söylenebilir. Şüphesiz bölgeler arası dengesizliğin tek göstergesi yaşam kalitesi değildir. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda, sağlık, eğitim ve ekonomik nedenler yanında yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla da bireylerin yer değiştirdiği belirlenmiştir.

Yaşam kalitesi kentsel mekanda firmaların yer seçim faktörleri arasında da yer almaktadır. Özellikle ileri teknoloji sayesinde, yer seçim kararlarında bir arada olma faktörleri gibi nedenlere bağlı olmadan, daha özgürce karar verebilen firmaların tercihlerinde, kentsel yaşam kalitesi önemli bir yer tutmaktadır. Özetle, yaşam kalitesi araştırmaları kent ve bölge planlama bilimine çeşitli açılardan fayda sağlamaktadır. Bu çalışma ile yaşam kalitesinin planlamaya katkılarına dikkat çekilmek istenmiştir.

Yaşamın çok bileşenli bir yapıya sahip olması nedeniyle araştırmaların sık sık kavramsal modeller üzerinde yoğunlaştığı ve bileşenler arasındaki ilişkileri açıklamaya yöneldikleri söylenebilir. Yazında yer almış araştırmalarda, araştırmaya yön veren bilim dalına göre çeşitli yöntemler kullanıldığı görülmektedir. Planlama bakış açısıyla yapılan araştırmalarda ise genel olarak, istatistik analiz metotları kullanılarak; yaşamdan hoşnutluğa etki eden faktörler belirlenmeye, kentler arası karşılaştırmalar yapılmaya, bugün için kentsel yaşamı tehdit eden unsurları belirleyip belirli bir periyot içinde bu unsurların izlenmesine, değişen yaşam koşullarına göre bireylerin kentsel yaşamdaki tercihlerinin ortaya çıkarılmasına çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de yaşam kalitesi araştırmalarına dikkat çekilerek, bundan sonraki çalışmalara da katkıda bulunacağı düşünülen yaşam kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesi yapılmıştır. Çalışmanın uygulama bölümünde, İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Adana ve Antalya Büyük Şehir Belediye sınırları içinde yaşayan halk ile anket yapılmış ve halkın yaşamdan hoşnutluğuna hangi faktörlerin etki ettiği araştırılmıştır. Toplam 2235 deneğe kentsel yaşam faktörleri ile ilgili fikirleri sorulmuştur. Bu anketten elde edilen veriler, önce ki-kare anlamlılık sınaması ve varyans analizinden geçirilerek birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Daha sonra çoklu regresyon ve lojistik regresyon analizleri yapılmıştır. Parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü değişkenlerinin çoklu regresyon analizinde yaşamdan hoşnutluk ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, yaşamdan hoşnutluğu tahmin etmek için bu değişkenler istatistik olarak anlamlı bulunmuştur. Bağımlı değişken olan yaşamdan hoşnutluğun kategorik bir değişken olması nedeniyle lojistik regresyon kullanılarak gruplama yapılmasının mümkün olduğu da gösterilmiştir. Gruplama yapılmak suretiyle hoşnut olma ya da olmama oranı başka bir ifadeyle, her hangi bir bireyin yaşamdan hoşnut olma olasılığı belirlenebilmektedir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan yaşamdan hoşnutluk üzerindeki etkileri olasılık olarak elde edilmiştir. Buna göre yaşamdan hoşnut olma olasılığının belirlenmesinde etkili olan bağımsız değişkenler, iklim şartları, kalabalıklık, konutun konfor şartları, komşularla ilişkiler, sağlık

olanakları, sinema-tiyatro sayısı, sportif faaliyet olanakları, eğitim olanakları, parklar ve yeşil alanlar ve toplu taşıma olanaklarıdır. Bu sonuca göre belirlenen değişkenlerin, halkın gündelik yaşamında eksikliğini duyduğu özellikler olduğu görülmektedir.

Özetle, bu araştırmanın sonunda ülkenin uygulama yapılan farklı büyük şehir alanlarında bireylerin yaşam kalitesini daha çok öznel değerlendirmelerin etkilediği görülmüştür. Bununla birlikte, kullanıcıların öznel değerlendirmelerine bakılarak genelde bireylerin yaşamdan hoşnutluğu ve dolayısıyla kentsel yaşam kalitesini henüz temel gereksinimlerine yanıt verecek bir düzeyde algıladıkları kabul edilebilir. Sonuç olarak gelecekte yapılacak çalışmalara, belirli bir alanda ve belirli bir zaman kesitinde edinilen bu tecrübelerin katkıda bulunacağı umut edilmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçların ve kullanılan yöntemin bundan sonraki araştırmalara yardımcı olması amacıyla da bazı öneriler sunulmuştur. Aynı zamanda yaşam kalitesinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesinin plancılar ve politikacılar için de önem taşıdığı ve daha yaşanılır çevrelerin planlanmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ile uygulama alanı içinde kentsel yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin belirlenmesi sağlanarak, bu konuda bir yöntem denemesi gerçekleştirilmesi amacına ulaşılmıştır.

A METHODOLOGICAL ESSAY TO EVALUATE QUALITY OF LIFE IN METROPOLITAN AREAS IN TURKEY

SUMMARY

Due to rapid increase of population, migration and unplanned urbanization, urban dwellers' physical environment deteriorated, and the number of social, economical and environmental problems increased, in short, the quality of life diminished. In urban areas, because of rapid increase of population, the services failed to satisfy the needs and poor quality in every dimension of life, made people unhappy and unsatisfied with urban life. However, researches have shown those who live on highly qualified urban areas, are happier, more productive and effective for both themselves and the society and they fully enjoy life.

Nowadays, quality is not a privilege but, it is a right and the consciousness has been forming in order to reach the level of quality they deserve. Today, there is a consensus that the quality is not a degree of personal choice and appreciation, on the contrary, it has gained a communal meaning. The total quality appraisal which can be summarized by the means of suitability to users' needs, proper planning and continuity, is approved since the 1980's. Consequently, the application of total quality appraisal to urban planning consists of planning according to users' needs in a correct and permanent way.

One of the aims of this study is to attract attention to users' needs, in terms of quality of life in urban areas. On this study quality of life is qualified by satisfaction as it is done in some other studies in the literature. In other words, satisfaction is one of the criteria of the quality of life and the factors which describe satisfaction are investigated. As it is known, urban planning tries organizing areas according to people's activities. So, this methodological essay relies on determining users' needs and preferences in the case study area.

It is possible to make different descriptions of the concept of quality of life. However, in general terms, the quality of life is, the perceptions which are formed by the interaction of people and the environment including all the qualifications covering their needs. As it is understood from the definition, the quality of life has both objective and subjective aspects. On the other hand, the concept of quality of life is progressively related to satisfaction which consists of the hierarchical needs of urban life.

A numerous disciplines deal with the quality of life which has been one of the research topics in social sciences for 30 years. The first research on the quality of life has began in the USA and the UK. Today, in many countries these researches are being made periodically. Additionally, some institutions such as, United Nations, World Bank, OECD and UNICEF also make researches in their constitutions or subsidize the other projects. In Turkey, the quality of life is a new concept and the

researches have began recently. The comprehensive study must be done to apply dynamic plans and provide continuity of people's quality of life.

It is possible to use quality of life to explain population movements and to check its expansion on the land. It is also clear that, regional inequalities, which happen to be one of the major diseases in urban and regional planning is not due to economic problems only, but there are also social and environmental problems as well. If people migrate from one place to another, this means they were unhappy about the urban environment where they used to leave. There is no doubt, that, the quality of life is not enough to explain regional inequalities, but, on the other hand, recent researches have shown that people migrate to obtain better health, education and economic conditions, in other words to increase their quality of life.

The quality of life is one of the factors of location decision of firms in urban areas. Especially, the footloose firms which do not take care of being together with other firms and which are free to choose location due to the high technology, look for the places where quality of life is high. In short, quality of life research is profitable for urban and regional planning in different ways and this study has tried to underline some of these beneficial points.

The conceptual models are mostly used in quality of life research, because they intend to identify the relationship between indicators. In the literature, according to the science point of view different research methods can be used. In general, in the researches having a planning point of view, it is tried to determine the factors which effect the life satisfaction, to make benchmarking between cities, to define the elements which threaten actual urban life and follow them within a definite time, to emphasize people's choices in urban life according to changing life conditions by using the statistical analysis methods.

In this study, a methodological essay, which hopefully will be helpful for further researches, has been implied to evaluate quality of life and tried to attract attention to quality of life researches in Turkey. On the case study part of this research, an opinion survey by conducting a questionnaire has been applied on people living in Greater Municipality Areas such as İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Adana and Antalya and the factors affecting on people's quality of life have been investigated. The sample size composes of 2235 people who replied the questions about their satisfaction on urban life. Firstly, the data obtained from this opinion survey is analyzed by using chi-square test and analysis of variance (ANOVA). After that, both multiple and logistic regression are used in the study. According to multiple regression analysis results, green areas, health facilities and noise level are found to be more related with people's satisfaction. In other words, green areas, health facilities and noise level are the predictor variables to estimate life satisfaction. Additionally, because of having dependant variable -satisfaction- as a dichotomous type, the study has shown that it is possible to make the logistic regression, which can be used to classify people, so as to be satisfied or dissatisfied. By making groups, rate of being satisfied or dissatisfied, in other words probability of person's satisfaction, can be determined. The probabilities of being satisfied or dissatisfied are obtained according to the effects of independent variables. Consequently, climate, crowding, housing conditions, relations with neighbors, health, leisure opportunities, sporting, education provisions, parks-green areas and accessibility to public transportation are the independent variables on determining probability of being

satisfied or dissatisfied. According to this result, these variables are the factors that are in lack of people's daily lives, in case study areas.

As a conclusion, according to the case study results, people's quality of life is mostly affected by their subjective evaluations. Additionally, it can be said that people perceive life satisfaction and urban quality of life at the level, which is enough for their basic needs. It is hoped that these survey results will be fruitful for young researchers in the near future. It is thought that the methods used and the limitations cited in the study will also be of help to new researches. Moreover, the users' evaluation of the quality of life will be useful for both decision makers and planners to create more livable urban environments. This study determines the factors affecting on urban quality of life in the sampling area and emphasizes a methodology to evaluate the quality of life.

1. GİRİŞ, AMAÇ VE YÖNTEM

1.1. Giriş

2000’li yılların ilk günlerini yaşadığımız bu dönemde, yirmi birinci yüzyılın geride bıraktığımız yüzyıldan pek de farklı olmadığı düşünülebilir. Ancak, zaman ilerledikçe, daha rahat anlaşılabilecektir ki bu yeni yüz yıl insan bilgi ve becerisinin doruğa çıktığı bir dönem olacaktır. Bilgi, teknoloji ve tecrübelerle donatılmış insan, geçen yüzyılda sorun olan pek çok problemi çözmüş olacak, evindeki bilgisayardan, hem işini idare edecek, hem de sanal bir ortamda günlük hayatında yaptığı pek çok işlemi gerçekleştirebilecektir. Bu durum tüm dünyada yakın bir gelecekte kentsel işlev alanlarını, organizasyonlarını, ulaşım sistemlerini ve özetle kentsel yaşamı etkileyecek ve değiştirecektir. Bu arada, plancılar bu yeni gelişimler karşısında bireylerin yaşam kalitelerini yükseltmek onların kendileri ve çevreleriyle barışık bireyler olarak yaşamalarını sağlamak için yeni organizasyonlar oluşturmaya çalışacaklar ve yeni planlar üreteceklerdir. Bu tabloda “yaşam kalitesi” anahtar bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni yüzyılda, tüm dünyada değişmekte olan yaşam şartları ve buna göre bireylerin tercihleri kentsel mekanda da ilişkilerin yeniden sorgulanmasını, müşteri memnuniyeti odaklı ticari görüşün kentsel planlamada da aktif olarak uygulanmasını gerektirecektir. Bu nedenle, dünyanın gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de bireylerin yaşamlarından ne derece hoşnut oldukları, nelerden şikayet ettikleri kısaca kaliteli bir yaşam için, plancıların, sosyal bilimcilerin, politikacıların, sivil toplum kuruluşlarının ve hatta bireyin sorumluluklarının neler olduğu konuları sıkça tartışılacaktır.

Planlamanın özünde, bireylerin tüm aktivitelerini organize etmek, uygun mekanlar yaratmak, günlük yaşamda ihtiyaçlarına yanıt verebilecek düzenlemeler yapmak vardır. Aslında, bunların tümü bireyin faaliyetleriyle ilgili olarak onun yaşamını düzenlemektir. Bu düzenlemeler ne kadar gerçekçi ve bireyi hoşnut edici olursa, yaşam da o derece

düzenli, bireyler de mutlu ve üretken olacaklardır (Coppock, ve Wilson, 1974, Öke, 1971). Bir zincirin halkaları gibi, bu olumlu başlangıç kentsel yaşamın her safhasına yayılacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin başta gelen sorunlarından olan, kaynakların dağılımındaki ve nüfus kitlelerine sunulan refah ve yaşam şartlarındaki eşitsizlik sonucunda; sosyal ve ekonomik problemler artmaktadır. Sorunun çözümünde, problemin teşhis edilmesinin büyük önemi vardır. Bu amaçla, yaşam kalitesi bir ölçüt olmaktadır. Kentsel çevrenin planlanmasında, daha insani ve eşit bir organizasyona gidilmesi için yaşam kalitesi uygun bir araç olarak görülmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de yaşam kalitesi araştırmalarına katkıda bulunmak ve ileride yapılacak araştırmalara yardımcı olacak bir yöntem denemesi yapılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda yaşam kalitesi kavramı ile planlamada kullanıcı tercihlerine dikkat çekilmek istenmiştir. Kentsel yaşam kalitesi hem sosyal, hem ekonomik, hem çevresel, hem kültürel ve hem de bireysel bileşenlere dayanarak kullanıcıların değerlendirmesine sunulmuş, uygulama alanında yaşayanların yaşamdan hoşnutluklarına etki eden faktörlerin ve bu faktörler arası ilişkinin belirlenmesi için regresyon analizi yapılmıştır. Kısaca, çalışmanın birinci bölümünde amaçlar ve kullanılan yöntem tanıtılmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, değişen kalite kavramı ve bu değişim içinde yaşam kalitesinin anlamına yer verilmiştir. Temel kavramların tanımlandığı bu bölümde, ölçümlerde kullanılan göstergeler yazından örneklerle açıklanmaktadır. Yaşam kalitesinin refah ve mutluluk kavramlarından ayrı bir kavram olduğuna, nesnel göstergelerin yaşam kalitesini tanımlamaya yeterli olmadığına dikkat çekilmektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, konuyla ilgili araştırmaların başlangıcına gidilerek, zaman içindeki gelişimi incelenmektedir. İlk kez Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan yaşam kalitesi araştırmaları, son otuz yılda hızla ilerlemiş ve kimi ülkelerde toplumun ilerleyen ve aksayan yönlerini belirlemek için yapılan periyodik araştırmalar haline gelmiştir. Bu bölümde farklı ülkelerle birlikte ülkemizdeki araştırmalara da değinilmektedir. Ülkemizde daha çok yaşamın konut ve konut çevresinden hoşnutluk boyutuyla ilgilenen araştırmalar yapılmıştır. Devlet 1990’lı yıllarda henüz il düzeyinde nesnel göstergeler yayımlamaya başlamış, konunun algılamaya dayalı öznel boyutu ihmal edilmiştir.

Temel olarak yazında, yaşam kalitesi esaslı yaşanabilirlik, karşılaştırma ve adaptasyon kuramları yer almaktadır. Bu kuramların ve yaklaşımların anlatıldığı dördüncü bölümde, ölçüm teknikleri konusunda da bilgi verilmektedir. Yaşam kalitesi araştırmalarında, sosyal göstergeler tekniği, niteliksel araştırmalar tekniği ve indeksleme tekniği kullanılan tekniklerdir. Bu bölümde ayrıca modelleme olanakları kapsamında kavramsal modellere de yer verilmektedir.

Araştırmanın beşinci bölümünde, yaşam kalitesinin planlama ile ilişkisi incelenmekte ve kentsel alanda yer seçim kararlarında yaşam kalitesinin etkisine dikkat çekilmektedir. Kentsel sistemlerin giderek daha karmaşık hale gelmesi ile birlikte, kentlerin çevresel açıdan bozulduğu ve kentlerde yaşayanların yaşam kalitesinin düştüğü belirlenmiştir (Atalık ve diğ., 1994). Bu gelişmeler sonucunda da plancılara yeni görevler düşmektedir. Bu bağlamda beşinci bölümde, planlamada yeni bir araç olarak kullanılan yaşam kalitesi ele alınmıştır.

Araştırmanın altıncı bölümünde, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep ve Antalya olarak belirlenen büyük şehir belediye sınırları içindeki ilçelerde bir örnek uygulama gerçekleştirilmiştir. Belirtilen uygulama alanında yaşayanların hoşnutluklarına etki eden faktörlerin ve bu faktörler arası ilişkinin belirlenmesi için lojistik ve çoklu regresyon analizi uygulanarak elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Son olarak bu çalışma ile, sosyal bilimlerde bir araştırma konusu olan yaşam kalitesi hakkında, seçilen uygulama alanı dahilinde bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiş ve sonraki çalışmalara yol gösterici olması amacıyla öneriler geliştirilerek, araştırmayı sınırlayan faktörler ortaya konmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yirmi birinci yüzyıl Türkiye'sinde, büyük şehir alanlarında yaşayan kişilerin yaşam kalitesini, kişisel değerlendirmelerine bağlı olarak, arttıran ya da azaltan faktörlerin belirlenmesi ve bundan sonraki araştırmalarda da kullanılabilecek yöntemlerin sınanmasıdır. Bunun için uygulama bölümünde, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep ve Antalya olarak belirlenen, altı büyük şehir belediye sınırları içinde yaşayan halkın, kentsel yaşam kalitesinin nelerden etkilendiği araştırılmıştır.

Bu çalışma ile yaşam kalitesi konusunda araştırmaların Türkiye’de ne düzeyde olduğu, uzmanların ve halkın yaşam kalitesinden ne anladığı araştırılmış, uygulama alanı dahilinde halkın günlük yaşamlarından hoşnut olup olmadıkları ortaya konmaya çalışılmış ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda, dünyada pek çok ülkede yapılan bu araştırmanın Türkiye’de de yapılmasına, toplumsal refaha ve kalkınmaya katkıda bulunmasına dikkat çekilmek istenmiştir.

Bu çalışma ile, içinde bulunduğumuz bilgi çağına yakışan mekanlar oluşumuna katkıda bulunulması da amaçlanmıştır. Değişen yaşam koşulları ve bireylerin tercihlerinden elde edilen sonuçlar planlamaya yön verebilecektir. Daha önce yapılan araştırmalar, mutlu, yaşamdan hoşnut bireylerin topluma faydalı, kendisiyle barışık ve üretken kişiler olduklarını tespit etmiştir. Yeni teknolojilerden kentsel yaşam da etkilenmekte ve buna bağlı olarak bireylerin beklentileri de değişmektedir. Kentsel mekanda değişen ilişkiler, birey algıladığı sürece önemlidir ve planlamaya girdi olabilmektedir. Bu nedenle, bireyin algıladığı olumlu ve olumsuz kentsel yaşam faktörlerinin planlamaya aktarılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın, karar organlarında çalışanlara ve politikacılara da yol gösterici olması istenmektedir. İnsanların neden hoşnut olduklarının, nelere ihtiyaç duyduklarının bilinmesi, bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesinde ve öneriler üretilmesinde gerekli görülmektedir. Bu amaçla, ortaya çıkan ilişkilere bağlı olarak çeşitli politika ve programlar üretilebilir. Bu konuda özellikle yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir.

Bu çalışmanın ikincil amaçlarından biri de yeni gelişen bilgi teknolojilerinin de kullanılması sayesinde, uygun, düzenli ve sürekli veri üretilmesi gereğinin altını çizmektir. Yaşam kalitesi ölçümünde yararlanılan özellikle nesnel sosyal göstergelerin tasnifinde hala sıkıntılar vardır. Araştırmalara yön verecek, ilçe ölçeğinde veri toplamak son derece sınırlı bir çerçevede kalmakta, eldeki verilerin çoğu da süreksizlik nedeniyle geleceğe yönelik tahmin ve zaman içinde karşılaştırma yapılmasını imkansızlaştırmaktadır. Bu çalışma ile sınırlı bir veri kümesi oluşturulmaya ve konunun önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Son olarak, yine bu çalışma ile sosyal bilimlerde bir araştırma konusu olan yaşam kalitesi hakkında, ülkemizin altı büyük şehir alanında bireylerin yaşam kalitesine etki eden faktörler belirlenmiş ve bireylerin hoşnut olma veya olmama durumunun hangi faktörlerle ilişkili olduğu ortaya konarak, planlı bakış açısından konuya bilimsel bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Yaşam kalitesi araştırmaları, çok çeşitli bilim dallarınca otuz yılı aşkın bir süredir yapılagelmektedir. Konu, Şehir ve Bölge Planlaması bilim dalı çerçevesinde ele alındığında, yazında çeşitli istatistik yöntemlerin kullanıldığı araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmaların ortak noktalarından biri, kullanılan verilerin öznel ve nesnel nitelikli olmasıdır (Glatzer ve Mohr, 1987, Grayson ve Young, 1994, Rogerson, 1997, Schneider, 1975, Szalai ve Andrews, 1980, Wish, 1986a). Yaşam kalitesi göstergeleri olarak tanımlanan ve hem öznel hem nesnel nitelikli olan bu göstergelerin kullanıldığı araştırmalarda genellikle istatistikler ve anketlerden edinilen sonuçlar kullanılmaktadır.

Yaşam kalitesinin çok boyutlu olması nedeniyle farklı bilim dalları çok sayıda farklı boyutla ilgilenmişlerdir. Örneğin, konunun sosyoekonomik boyutu ile, sosyal plancılar, ekonomistler ilgilenirken; çevre boyutuyla şehir plancıları ve politikacılar ilgilenmişlerdir. Ancak yaşamın hangi boyutu söz konusu olursa olsun, yaşam kalitesini etkileyen çok sayıdaki faktör aralarındaki ilişkinin tanımlanması önemli görülerek, araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Yazında, araştırmalarda faktör analizi (Dökmeci ve diğ., 1995, Greenley ve Greenberg, 1997, Türkoğlu, 1997) ve regresyon analizi (Campbell ve diğ., 1976, Curie ve Thacker, 1986, Pacione, 1986) en sık kullanılan yöntemler olarak görülmüştür. Bu analizler dışında, ki-kare sınaması, varyans analizleri, t sınamaları ve indeks oluşturma yöntemlerinden de faydalanılmaktadır.

Bu çalışmanın temelini uluslararası yazında da sıkça kullanılan regresyon analizi oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan değişkenlere önce ki-kare anlamlılık sınaması, sonra varyans analizi uygulaması yapılmıştır. Bu analizler ile, bir anlamda değişkenlerin baştan elenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın son aşamasında ise, eleme

sonrasında kalan değişkenlere çoklu regresyon analizi ile lojistik regresyon analizi uygulaması yapılarak, buradan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

2. YAŞAM KALİTESİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLAR

2.1. Kalite Kavramı

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, kalite kavramı hemen her sektörde yerini bulmuş, hem alıcı hem de verici ortamın önem verdiği bir kavram olmuştur. Teknik bir kavram olarak kalite uygunluk ve güvenilirliktir. Kalite, gelişmiş ülkelerde, kişisel bir beğeni ve seçme ölçütü değildir, toplumsal bir içerik kazanmıştır. Yükselen refah düzeyi ile birlikte, özellikle 1980'li yılların başında öncelikle üretim alanında Toplam Kalite Kavramı gelişmiş ve giderek diğer sektörlerde de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Kalite, genel anlamıyla standartlara uygunluktur. Ancak 1980'li yıllardan sonra, tüm dünyada, ekonomik ve teknolojik gelişmişliğe bağlı olarak kullanıcı isteklerine uygunluk olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde, kullanıcı istekleri yüksek düzeyde bir seçicilik içermekte ve yüksek kalite, sıfır hata kavramlarıyla örtüşmektedir. Toplam Kalite Kavramı anlayışıyla günümüzde doğru planlama yapılarak yüksek kalite ve sıfır hataya ulaşmak mümkün olmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kuruluşların üst kademelerinde yer alan yöneticiler, kullanıcıların yüksek kaliteli ürünlere daha fazla ödeme yapmaya hazır olduklarını tespit etmişlerdir (Binzet, 1998). Başka bir deyişle kalite güçlü bir pazarlama silahı haline gelmiştir.

Amerikalı bilim adamı J. M. Juran (Kauru, 1995, Yenersoy, 1997)'a göre kalite kullanıma uygunluktur. Kalite, bir ürün ya da hizmet hakkında müşteri ya da kullanıcıların yargısı olup, beklentiler ve gereksinimlerin karşılanmasına olan inançların ölçüsüdür. 1984 yılında, G. Darwin, kalitenin 8 boyutunu şöyle tanımlamıştır (Kauru, 1995):

1. Performans: Üründe bulunan birincil özellikler
2. Uygunluk: İşlevsellik, belgelere ve standartlara uygunluk
3. Güvenilirlik: Ürünün, kullanım ömrü içinde performans özelliklerinin sürekliliği
4. Dayanıklılık: Ürünün kullanılabilirlik özelliği

5. Hizmet görürlük: Ürüne ilişkin, sorun ve şikayetlerin kolay çözülebilirliği
6. Estetik: Ürünün albenisi ve duylara seslenebilme yeteneği
7. İtibar: Ürünün ya da diğer üretim kalemlerinin geçmiş performansı
8. Diğer unsurlar: Ürünün çekiciliğini sağlayan ikincil özellikler

Kalite ile ilgili ilk kayıtlar M.Ö. 2150 yılına kadar uzanmaktadır. Ünlü Hammurabi Kanunlarının 229'ncu maddesinde "...eğer bir inşaat ustası bir kişiye ev yapar ve yapılan ev yeterince sağlam olmayıp ev sahibinin üstüne çökerek ölümüne neden olursa o inşaat ustasının başı uçurulur." şeklinde bir hüküm mevcuttur (Binzet, 1998). Kalitenin bir kavram olarak ortaya çıkması ise 1900'lü yıllarda olmuştur. 1900lerin başında, Bilimsel İşletmenin (Scientific Management) babası sayılan Amerikalı bilim adamı Frederich Taylor, üretimde yeni bir felsefenin gelişmesine önderlik etmiştir. Üretim işini, kişisel görev sahalarına bölerek, denetimi üretimden ayırmış, bu da üretim organizasyonunda bağımsız bir kalite bölümünün kurulmasını sağlamıştır. (Evans ve Lindsay,1993).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1920'lerde istatistiksel kalite denetiminin uygulanmaya başlaması ile seri üretimde kalitenin ekonomik bir şekilde denetlenmesine imkan sağlanmıştır. 1930'lu yıllarda kusurları büyükten küçüğe doğru bir sıra içinde sınıflandırarak problemlerin çözümünde önceliklerin belirlenmesi ilkesi getirilmiştir.

II. Dünya Savaşı, üretim alanında kalitenin iyileştirilmesi, denetim sistemlerinin geliştirilmesi, kısaca kalitenin ürünün hem tasarım hem de üretim aşamasına katılması açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. II. Dünya Savaşı sonunda Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya ve tüm Doğu Avrupa Ülkeleri savaşın yaralarını sararken, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise olağanüstü bir mal talebini karşılamak için tam kapasite çalışmaktaydı. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayi sektöründekiler kalite uzmanlarının önerilerini dikkate almayarak, henüz gelişmekte olan kalite kavramlarına gereken önemi vermemiştir. Öte yandan, kötü kaliteli ürünleriyle tanınan Japonya, ucuz ve kalitesiz mal satarak sanayinin geliştirilemeyeceğini anlamış, tüm gayretlerini kaliteyi arttırmak konusuna yöneltmiştir. Japonya, II. Dünya Savaşı sırasında İngiliz standartlarının Japonca'ya çevrilmesi ile modern anlamda kalite çalışmalarına başlamasına rağmen, bu çalışmalar

yaygınlık ve güncellik kazanamamıştır. Asıl kaliteye verilen önem, istatistik ve matematik yöntemlerin kullanılması ile yabancı ve özellikle Amerikalı bilim adamlarının danışmanlığında kendini belli etmiştir. Bu dönemde Japon Bilim Adamları ve Mühendisleri Birliği'nin (Japanese Union of Scientists & Engineers) yoğun çalışmaları, hükümetin kaliteye önem veren açıklamaları, radyo ve televizyonda kalite ile ilgili çok sayıda program yapılması kalite konusundaki çalışmalara ivme kazandırmıştır. Ülkeyi yeniden imar etmek, dış pazarlara girmek ve düşük kaliteli ürünleri iyileştirmek için sürekli iyileştirmede kullanılan teknikler sayesinde teknolojiler geliştirilmiş ve ürünün kalitesi, verimliliği ve rekabet gücü sürekli güçlendirilmiştir.

1950lerde, yine Japonya'da kamunun tükettiği ürünlerin kalitesini belirleyen düzenlemeler artış göstermiştir. "Hizmet Sektöründe Kalite Güvencesi" kavramı da bu sıralarda şekillenmeye başlamıştır. Akao, müşteri tercihleri ile ürün tasarımı ve üretim projelerini bütünleştiren Kalite Fonksiyonunu Geliştirme (Quality Function Development) sistemini kullanmaya başlamıştır. 1950lerde Amerika Birleşik Devletleri'nden uzmanların katıldığı seminerler düzenlenmiş ve Toplam Kalite Denetiminin bugünkü haline gelmesi için ilk adımlar atılmıştır (Binzet, 1998).

Japonya'da bu değişim yaşanırken, dünyada da paralel gelişim ve değişimler olmuştur. Örneğin, 1960'lı yıllarda kalite teknolojisinde yaşanan gelişme, müşteri memnuniyetinde, kalite güvencesinin vazgeçilmez bir etken haline gelmesidir. 1961 yılında Philip Crosby "sıfır hata" kavramını geliştirmiştir (Kauru, 1995). Tüm dünyada, 1980'li yıllarda Toplam Kalite Kavramı gelişmiş, yüksek kalite ve sıfır hatanın yüksek maliyete eşit tutulduğu görüşler terk edilmiştir. Bunun yerine, yüksek kalite, sıfır hata ve doğru planlamaya eşdeğer görülmüştür. 1984 yılında Amerikan Kalite Denetim Derneği (ASQC) Ekim ayını "kalite ayı" ilan etmiştir. Daha sonra Amerikan Senatosu bunu ulusal kalite ayı olarak kabul etmiştir. Ekim ayını ulusal kalite ayı olarak kabul eden diğer bir ülke de Kanada'dır. ASQC her yıl Amerika Birleşik Devletleri genelinde Malcom Baldrige Ulusal Kalite Ödülü vermektedir.

Tüm bu gelişmeler kalitenin insan yaşamının bir parçası olduğunun ifadesidir. Bu durumda yaşamın kendisinde de bir kalite aramak son derece doğaldır. Yaşam, kalitesi araştırılan bir obje, bir hizmet ya da bir kuruluş gibi düşünüldüğünde, kısaca,

bileşenleri tanımlanıp somutlaştırıldığında, mevcut kalitesinin ne düzeyde olduğu da kolayca ifadelendirilebilir. Burada önemli olan, kalite çalışmalarının tümünde olduğu gibi ürünün, hedef kitlenin ve kullanıcıların beklentilerinin doğru ve tam olarak tanımlanabilmesidir.

2.1.1. Türkiye’de Kalite Kavramı ve İlgili Kuruluşlar

Türkiye Cumhuriyeti’nin 77 yıllık geçmişi içinde, yerli üretim, yeni teknolojiler kullanımı, satış ve pazarlama her geçen yıl ilerlemiş ve yirmibirinci yüzyıla gelindiğinde Türkiye, ürünleri dış pazarlara da satılabilen, rekabet gücü olan, ekonomisi yalnızca tarımsal ürünlere bağlı olmayan ülkelerden biri olmuştur. Kalite ve standartlar konusunda Türkiye’de yetkili kurumların başında Türk Standartları Enstitüsü (TSE) gelmektedir. TSE; kalite kavramını TS 9005 Kalite Standardında; bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçların karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. TSE’nin kalite ile ilgili diğer tanımlamaları ise şöyle özetlenebilir (TSE, 1997):

- Kalite önlemdir.
- Kalite müşterinin hoşnut edilmesidir.
- Kalite verimliliklidir.
- Kalite esnekliktir.
- Kalite etkili olmaktır.
- Kalite bir programa uymaktır.
- Kalite bir süreçtir. (Süregeleyen bir gelişmeyi kapsar. Her zaman iyileştirme düşüncesinin hakim olduğu ortamdır.)
- Kalite bir yatırımdır.

Bugün Türkiye’de kalite konusunda faaliyet gösteren hem ulusal hem uluslararası kuruluşlar vardır. Bu kuruluşların ortak amacı, kalite bilincinin yerleştirilmesi, kaliteli çalışmanın teşviki, dış piyasa ile rekabet şansının arttırılması ve hem sanayi hem de hizmet sektörlerinde bu konuda gerekli teknik yardım ve koordinasyonun sağlanması amacıyla eğitim çalışmaları, seminer ve toplantılar düzenlenmesidir. Bu kuruluşlardan bazıları, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Milli Prodüktivite Merkezi (MPM), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’dir. Ayrıca

Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve Kalite Derneği (KALDER) de bu konuda çalışan sivil toplum kuruluşlarındandır.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE): Türk Standartları Enstitüsü 1954 yılında önce Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesinde oluşturulmuş ve sonra 1960 yılında 132 sayılı kuruluş yasasıyla TOBB'den ayrılmıştır. TSE'nin amacı her türlü madde ve mamuller ile usul ve hizmet standartlarını hazırlamaktır. Türkiye'de yalnızca TSE tarafından kabul edilen standartlar 'Türk Standardı' adını alır. Bu standartlara uyulması ilgili bakanlığın onayı ile zorunlu kılınabilir. Enstitünün görevleri arasında standartlara uygun ve kaliteli üretimi teşvik edecek her türlü çalışmaları yapmak da yer almaktadır. TSE, Milletlerarası Standardizasyon Kuruluşu (ISO)'na 1955 yılından beri üyedir (TSE, 1997).

Globalleşen dünyada, standardizasyon ve kalite giderek güçlenen iki kavramdır. Türkiye'de her türlü standardı hazırlamak veya hazırlatmak sorumluluğunda olan TSE, Avrupa Birliği'ne geçiş aşamasında da önemli bir görev üstlenmektedir. Bunlar arasında 1990 yılından beri devam eden TS-ISO 9000 belgelendirme faaliyetleri yer almaktadır. Belgelendirme işlemi, firmanın organizasyon yapısı ve mevcut kalite sistem dokümantasyonuna bağlı olarak yapılmaktadır. Burada amaç, mal ve hizmet üreten tüm firmaların, hem iç hem de dış pazarlardaki varlıklarını sürdürebilmeleri ve kurmuş oldukları kalite sistemini onaylattırmalarıdır. Bu nedenle, kuruluşlar TS-ISO 9000 serisinde tanımlanan Kalite Sistemlerinden birini seçerek bu sistemi kurmak ve uygulamak durumundadırlar. TS-ISO 9000 Standartları ürüne değil, ürünlerin üretildiği veya hizmetin sunulduğu işletmeye ait yönetim standartlarıdır. (Ana Britannica, cilt 21, s.275-276)

Milli Prodüktivite Merkezi (MPM): MPM, bilimsel ve teknolojik araştırmalar yürüten tüzel kişiliğe sahip bir kamu kurumudur. Ülke ekonomisinde verimliliği artırıcı önlemleri araştırmak, bu konudaki çalışmaları desteklemek, ilgili kuruluşlar için danışma ve uygulama çalışmaları yapmak ve konuyla ilgili bilgileri yaymak amacıyla 14 Haziran 1953'de kurulmuştur (Ana Britannica, cilt 16, s.98).

Kalite Derneği (KALDER): KALDER, çağdaş kalite felsefesinin ülkemizde etkinlik kazanması ve yaygınlaştırılması amacıyla, 1991 yılında kurulmuştur. Dünyadaki

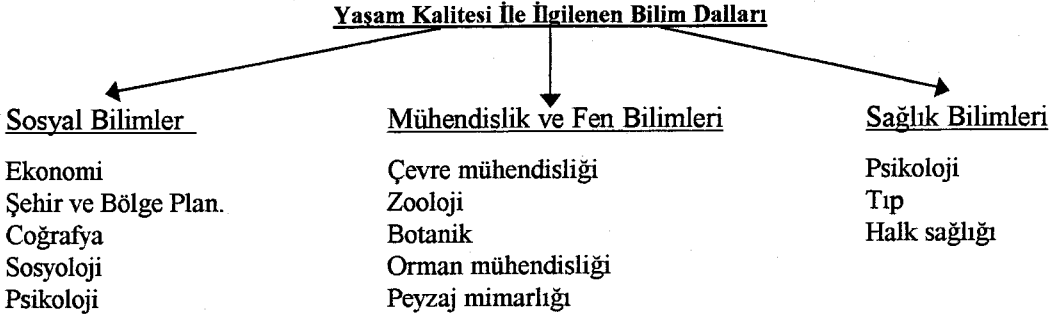
gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de her geçen gün farklı sektörler kalite konusuna ilgi göstermektedir. Dernek, tüm özel veya kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerine dünya çapında kalite seviyesine ulaşmaları ve rekabet güçlerini arttırmaları için uygun ortamlar yaratmak amacındadır (KALDER, 2000).

Yirmibirinci yüzyıl Türkiye’inde, Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğuna katılma çalışmaları kalite konusunda itici güç olmuştur. Türkiye’de de dünya standartları konusu gündeme gelmiş, üretimden, sağlığa, ulaşım, eğitime, hizmete kadar hemen her sektörde kalite konusunda önemli atılımlar yapılmıştır. Firmaların, ISO-9000 dünya standartları almaları bu konudaki önemli gelişmelerden biri olmuştur. Özel sektör araştırma geliştirme (AR-GE) bölümleri oluşturmuş, sürekli ürün geliştirme ve kalite kontrol çalışmalarına ağırlık vermiştir. Özel sektörün devlerinden olan Koç Holding, değişen kalite yönetimi kavramını holding genelinde Topyekün Mükemmelleşme olarak adlandırmıştır. Buna göre, 2000’li yıllarda holdingin vizyonu kalitedir. Bu amaçla, holding bünyesinde faaliyet gösteren Koç Geliştirme Merkezi (KOGEM) kalite boyutlarını şöyle tanımlamaktadır: Performans, Özellikler, Güvenilirlik, Dayanıklılık, Onarılabilirlik, Estetik, Fiyat. Bu boyutlar, kalitesi araştırılan ürün, hizmet vb.nin anlaşılmasını sağlayan göstergelerdir. KOGEM’e göre, kalite müşteri tatminidir ve müşteri tatmini de beklenti ve algılamadan oluşur (KOGEM).

Görüldüğü gibi, Türkiye’de, kalite kavramının önemsenmesi, özellikle ABD ve bazı Avrupa ülkelerinden farklı olarak uzun bir geçmişe dayanmamaktadır. Hatta kalite, yakın bir geçmişe kadar sadece üretim faaliyetlerinde ve bu faaliyetlerin çıktısı olan ürünler de söz konusu idi. Hatta bu konuda halkın bilinçlenmesi, mimarlık ve şehircilik konularında da kalitenin önemine dikkat çekilmesi yakın geçmişte yaşanan büyük deprem faciası ile hız kazanmıştır. Güvenlik, sağlamlık, kullanılabilirlik kalitenin temel öğeleridir. Kalite, sözü edilen bir obje veya hizmetin bireyin gereksinimine yeterli olma yeteneğidir. Özetle, kalite, bir bilinçlenme sürecidir. Dolayısıyla, mimarlık ve şehircilik konularında kaliteye yönelme ve böylece hem uygulama, hem de araştırma alanlarında kalite kavramının sokaktaki vatandaşın dağarcığına girmesi yakın bir geçmişe işaret etmektedir.

2.2. Yaşam Kalitesi Tanımı

Yaşam kalitesi yirminci yüzyılın ikinci yarısında yoğunluk kazanan ve farklı dallardan araştırmacının incelemekte olduğu bir kavramdır. Yaşam kalitesi, çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle, hem sosyal hem mühendislik ve fen bilimleri ve hem de sağlık bilimlerinde araştırma konusu olmuştur (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: Yaşam kalitesi ile ilgili bilim dalları

1970lerden beri bilimsel olarak incelenen yaşam kalitesi, politikanın bir boyutu olarak ele alınmış, yaşlılar, özürlüler, gençler vb. toplumun çeşitli grupları için ayrı ayrı incelenmiş, bir takım hastalıkların tedavisi sonrasında hastaların topluma adaptasyonu için değerlendirilmiş, hoşnutluk ve buna bağlı yer seçim ya da göç kararlarının verilmesindeki rolü araştırılmıştır. Görüldüğü gibi araştırmacının amacına göre araştırmaların çerçevesi değişmektedir. Bu nedenle de yaşam kalitesi konusunda birbirinden farklı tanımlar yapılmaktadır. Hatta, yaşam kalitesi refah ve mutluluk kavramları yerine de kullanılabilmektedir (Veenhoven, 2000). Ancak tanımlar farklılaşsa da ortak olan insan faktörü ve onun değerlendirme sistemidir.

Konuyla ilgili Amerika Birleşik Devletlerinde pek çok araştırma yapan Liu, yaşam kalitesini bilinen bir kavramın günümüzdeki yaygın kullanılan ismi diyerek açıklamakta ve bu bilinen kavramı da "... aynı doğal ve yapılandırılmış çevrede yaşayan insanların, fiziksel ve psikolojik refahının algılanan durumsal ifadesi" şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre, yaşam kalitesi, bir araya geldiğinde bireyi mutlu veya hoşnut eden, yanıtlanmış istek ve tutkular kümesidir (Liu ve diğ., 1986).

Wish, yaşam kalitesini, çevresel ve psikolojik bileşenleri içeren bir kavram olarak açıklamaktadır. Yaşam kalitesi ölçümlerinde hem öznel hem de nesnel verilerin kullanılması görüşünün savunucularından olan Wish, yaşam kalitesi tanımı üzerinde

yazında bir uzlaşım olmayışının önemli bir sorun yaratmadığını belirtmektedir (Wish, 1986a). Liu'nun "... mevcut insan sayısı kadar yaşam kalitesi tanımı yapılabilir" görüşüne rağmen, Wish yine de kabul gören yaşam kalitesi tanımlarında ortak yönler olduğuna dikkat çekmektedir. Shookner (1997) da yaşam kalitesi tanımını, bireyin ve toplumun gelişimini etkileyen, sosyal, sağlık, ekonomik ve çevre koşullarının etkileşimi olarak belirtmektedir. Başka bir ifadeyle yaşam kalitesi, kişilerin yaşadığı çevre koşulları ve kendileriyle ilgili niteliklerden oluşmaktadır. Çevre koşullarıyla anlatılmak istenen, hava veya su kirliliği, konutun konfor şartları vb. özellikler, kişinin kendi nitelikleriyle anlatılmak istenen ise sağlık durumu, eğitim seviyesi vb. niteliklerdir (Pacione, 1986).

Bir grup araştırmacı ise yaşam kalitesi konusunun, kişinin algılamasıyla, hisleriyle, diğer bir deyişle öznel değerlerle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşü paylaşanlardan, Elgin ve arkadaşları (1974) bir kentteki yaşam kalitesinin, belirli bir nüfus grubundaki kişilerin yaşama dair koşullar karşısındaki öznel davranışları ile ilgili olduğundan söz etmektedir. Benzer şekilde, Dalkey ve Rourke (1972) ve Campbell (1981) yaşam kalitesinin kişinin refah duygusu, yaşamdan hoşnutluğu ya da mutsuzluğu olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Bu tanımların hepsinin ortak yanı, yaşam kalitesinin, kişinin hisleriyle, algılamasıyla diğer bir deyişle öznel değerlerle ilişkili olduğudur.

Bu görüşü benimseyen araştırmacılardan Coombes ve Cook (1998) da, yaşam kalitesini, insanların kişisel olarak hissettikleri ile yaşadıkları mekanlara ait tecrübeleri arasındaki ilişki olarak yorumlamaktadır. Yaşam kalitesini etkileyen kültürel, sosyal, ekonomik, çevresel, kişisel vb. çok sayıda faktör olduğunu söyleyen Coombes ve Cook mekandan mekana veya kişiden kişiye değişen bu unsurlara rağmen, Wish (1986a, 1986b)'in de belirttiği gibi, bazı temel faktörlerin varlığından bahsetmektedirler:

- Ekonomik canlılık,
- Mekan hissi (sense of place),
- Kültürel aktiviteler,
- İyi nitelikli konut stoku,
- Sağlık, spor, eğitim, alış-veriş ve çocuk bakımı gibi hizmetlere kolay erişim,

- Toplumsal örgütlülük (yaşanabilir, güvenli bir çevre yaratmak için organizasyonlar kurabilmek),
- Sürdürülebilir bir çevre oluşturma ihtiyacı,
- Güvenlik ve mahremiyet.

Bu temel faktörlerin algılanması ile oluşan yaşam kalitesi, nesnel durumların öznel değerlendirmesidir.

Kişilerde yerleşmiş bir genel görüş kaliteli ürünün fiyatının da yüksek olduğudur. Her zaman doğru olmayan bu görüş, yaşam kalitesine de yansımıştır. Oysa yapılan araştırmalar sadece ekonomik verilerin yaşam kalitesini açıklamaya yetmediğini göstermektedir. Nitekim, Glatzer ve Mohr (1987) yaşam kalitesinin tanımını yaparken, toplumdaki refahın ve hoşnutluğun yalnızca ekonomik terimlere bağlı kalınarak açıklanamayacağını altını çizmektedirler. Yaşam kalitesi kavramının, sağlık, konut, sosyal ilişkiler gibi çeşitli yaşam alanlarını içerdiğini ve ancak bunların da hesaba katıldığında yaşam kalitesinin denetlenebileceğini belirtmektedirler. Yaşam kalitesi, basit olarak bireylerin veya insan topluluklarının refah derecesidir. Brinkerhoff ve arkadaşları (1997), kalkınmanın hedeflerinden birinin, daima yaşam kalitesinin iyileştirilmesi olduğunu hatırlatmaktadırlar. Land (1992)'in refah konusunda Amerikan toplumu üzerindeki saptaması oldukça ilgi çekicidir. Land, ekonomik göstergelerin iyiye işaret etmesine rağmen (enflasyon düşük, işsizlik oranı düşük vb.) Amerikan toplumunun refah düzeyinin aynı paralellikte olmadığını sözgelimi toplumda insanların mutlu olmadığını ve iyi gitmeyen başka unsurlar olduğunu söyleyerek önemli bir noktanın altını çizmektedir. Benzer görüşlerde olan başka bilim adamları da bulunmaktadır (Noll, 1996). Şüphesiz yaşam kalitesi ekonomik olaylardan da etkilenmektedir. Ancak önemli olan yaşam kalitesini etkileyen sosyal, çevresel, psikolojik, fiziksel ve kişisel faktörlerin de var olduğudur.

Yaşam kalitesi konusunda ülkemizde de çalışmalar yapılmaktadır. Dökmeci ve arkadaşları (1983, 1996) şehirlerdeki yaşam kalitesinin çok çeşitli faktörlere bağlı olduğunu belirtmekte ve bu faktörlerin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Karaman (1995) ise öznel değerlendirmenin yaşam kalitesi ölçümünde esas olduğunu vurgulamakta ve buna göre yaşam kalitesinin kişinin temel gereksinimlerine yanıt veren nitelikteki bir çevreyle olan etkileşiminden oluşan

hoş duyumlar olduğunu ifade etmektedir. Atalık ve Evcil Türksever (1999) de, nesnel ve öznel boyutlara dikkat çekerek, yaşam kalitesinin kompleks bir kavram olduğunu belirtmektedirler.

Yukarıdaki tanımlar birleştirildiğinde yaşam kalitesi ile ilgili şu genel görüşler elde edilir:

- Yaşam kalitesi çok boyutlu, geniş bir kavramdır.
- Yaşam, sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılanmış çevre) olmak üzeri farklı çevrelerden oluşmaktadır. Yaşam kalitesi de bu çevrelerin ayrı ayrı kalitelerinin birbirleriyle etkileşiminden ortaya çıkan bir bileşkedir.
- Genel olarak nesnel ve öznel göstergelerden söz edilebilir. Ancak yaşama ait donelerin algılanması gerekliliği ve bu nedenle öznel değerlendirmelerin yapılması genel kabul görmektedir.
- Yaşam kalitesi bileşenleri kültürden kültüre, ülkeden ülkeye değişebilir. Burada esas olan, temel faktörlerin (sağlık, spor, eğitim, alışveriş, ulaşım ve kültür hizmetleri ile konut ve güvenlik vb) o toplum tarafından nasıl algılandığının ölçülmesidir.

Bilindiği gibi, toplumlar, ortak amacı olan, aynı coğrafyayı paylaşan, ortak bir dil ve tarihi olan bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin arzuladığı yaşam tanımlandığı ölçüde tasarımı da sağlanabilecektir. Yukarıdaki tanımların ortaya koyduğu önemli bir nokta yaşam kalitesi kavramının temelinde hem nesnel hem de öznel bileşenlerin var olduğudur. Ancak, bu nesnel bileşenler, öznel değerlere dönüştürülmediği sürece, yaşam kalitesi algılamaya bağlı olarak sabit kalmakta ya da düşmektedir. Örneğin, hekim başına 1000 hasta düşmesi ile 500 hasta düşmesi veya fabrika atıklarının havayı kirletmesi, bireyler tarafından algılandığında yaşam kalitesini etkilemektedir. Başka bir ifadeyle sadece nesnel olan bu göstergeler, gerçek yaşam kalitesinin açıklanmasında yeterli değildir. Yaşama sahne olan mekanların kullanıcılara uygun tasarlanabilmesi ve bu tasarımların kalitesinin artırılması için, kullanıcıların öznel değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuçta, yaşam kalitesi mutlu insanlardan oluşan, üretken ve sağlıklı bir toplumda, önemli bir kavram ve geçerli bir ölçüm aracıdır.

2.3. Göstergeler

Dünya çapında, yaşam kalitesini ölçmek için kullanılan en yaygın araçlardan biri göstergelerdir. Gösterge, sözlük anlamıyla, bir durum ile ilgili çeşitli aşamaları gösteren liste ve bir şeyi belirtmeye yarayan belirti demektir. Sosyal bilimlerde kullanılan göstergeler çeşitli amaçlara hizmet ederler. Banerjee (1996) bunlardan bazılarını şöyle açıklamaktadır:

- Uygulanan politika ve programların performansını ölçmek,
- Toplumdaki eğilimin tespiti,
- Bölgenin veya kentin şartlarını izlemek,
- Karar organlarını bilgilendirmek,
- Toplum bilincini arttırmak,
- Toplumsal gelişme sürecinde hedefleri belirlemek,
- Planlama amaçlarını tespit etmek,
- Yerleşimleri, zaman ve mekan boyutunda karşılaştırmak,
- Stratejik yatırım tercihlerini yönlendirmek,
- Erken uyarı mekanizması kurmak.

Göstergeler, planlamada hem analitik hem de teorik amaçlara yönelik olarak kullanılmaktadır. Ancak, hangi amaca yönelik olursa olsun, göstergelerin ölçüm ve ölçülendirme ile ilgili olduğu kesindir. Burada, şehir ve bölge planlaması bakış açısı ile incelenmekte olan yaşam kalitesinin ölçümünde araç olabilecek göstergelere yer verilecektir.

2.3.1. Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Yaşam kalitesi araştırmalarında, yaşam kalitesinin refahla ilişkilendirilmesi (Veenhoven, 2000) ve yaygın olarak kullanılan ekonomik göstergelerin, konuyu açıklamadaki yetersizliği gibi nedenlerle geliştirilmiş olan sosyal göstergelerin ağırlığı göze çarpmaktadır. Noll (1996) “Measuring Well-being and Social Indicators” isimli sempozyumdaki sunumunda sosyal göstergelerin önemini vurgulamak için şu örneği vermektedir: “...eğer ekonomi iyiye, neden Amerika Birleşik Devletleri kötüye gidiyor? sorusunu başlık atan Harward Business Review dergisi, bu soruyu sorarken,

yalnız ekonomi ve ekonomik göstergelerin, ülkenin durumunu anlamak için yeterli olmadığının altını çizmektedir”. Noll, bildirisinde, özetle, ekonomik göstergelerin yanında sosyal durumu ve sosyal gelişimi anlamaya yönelik sosyal göstergelere de ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Aslında bu ihtiyaç, birkaç yıl önce belirmiş de değildir. Schneider (1975) bu konuşmadan 21 yıl önce, sosyal göstergelerin, incelenen nüfus topluluğundaki yaşam şartlarının iyileştiği ya da kötüleştiği konusunda tanımlayıcı olduğunu belirtmiştir.

Günümüzde, ülkelerin çoğunda, ulusal ölçekte sosyal raporlar ve göstergeler yayımlanmaktadır. Çeşitli Avrupa ülkelerinde hazırlanan bu tür çalışmalar Tablo 2.1.’de görüldüğü gibi genellikle periyodik hale getirilmiştir.

Farklı kurumların farklı isimlerle yayımlamakta oldukları sosyal içerikli raporlar doğal olarak konunun kavramsal ele alınışında bir çeşitlilik sunmaktadır. Ancak son yıllarda ortak karakterde, bazı standartların da olduğu gözlenmektedir. Sözgelimi, detaylı raporlar, hem nesnel yaşam koşullarını hem de halkın refah konusundaki öznel değerlendirmelerini içermeye başlamıştır. Böylece, çeşitli ülkelerde halen yapılmakta olan refah araştırmalarının ve sosyal araştırma sonuçlarının sosyal raporlara veri olarak alınması gerekliliği konusu pek çok kurum ve araştırmacının hem fikir olduğu bir noktadır (Noll, 1996) ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılmasında aynı tip verilerin kullanılması araştırmacılara bir kolaylık sağlamaktadır.

Yaşam kalitesi göstergelerinin oluşumunda, sosyal göstergelerin katkısını anlamak için sosyal göstergelerin, yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki seyrine göz atmak uygun olacaktır. Sosyal göstergeler, sosyal bilimlerde bir araştırma alanı olarak ilk kez 1960ların ortasında ortaya çıkmıştır (Noll, 1996). Ayrıca, Amerika Uzay Bilimleri Enstitüsü (NASA) tarafından uzay programlarının Amerikan toplumu üzerindeki etkilerini bulmak ve bunlara karşı önlem almak amacıyla sosyal göstergelerin kullanıldığı da bilinmektedir (Land, 1992 (Land, 1983, Noll ve Zapt, 1994)). Bu projenin yürütücüsü R. Bauer tarafından 1966 yılında kullanılan ‘sosyal göstergeler’ terimi, onun tanımında “... nerede olduğumuzu ve amaçlarımız doğrultusunda nereye gitmekte olduğumuzu ölçmeye yarayan istatistik veriler ve diğer bütün kanıtlar” olarak açıklanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson’ın yönetimi

süresinde de sosyal göstergelere ihtiyaç duyulduğu, 1969 yılında hazırlanan Toward a Social Report raporunda dile getirilmiştir (Land, 1992).

Tablo 2.1.: Çeşitli ülkelerin sosyal rapor örnekleri (Noll, 1996, DPT*, 1998, DİE**, 1998)

Ülke/Kurum	Raporun Başlığı	İlk Basım Tarihi	Periyodikliği
Avusturya/Statistisches Zentralamt	Sozialstatistische Daten	1977	4/5 yıl
Danimarka/Danmarks Statistics –Socialforskningsinstitut	Levevilkar i Danmark	1976	4 yıl
Almanya/Statistisches Bund.	Datenreport	1983	2 yıl
Fransa/Institute Nationale de la Statistique et des Economique	Donnees Sociales	1973	3 yıl
İngiltere/Central Statistical Office	Social Trends	1970	1 yıl
İtalya/Instituto Nazionale di Statistica	Sintesi della Vita Sociale Italiana	1990	
Hollanda/Social and Cultural Planning Office	Social and Cultural Report	1974	2 yıl
Norveç/Statistics Norway	Sosialt Utsyn Leveka i Norge	1974	3/4 yıl
Portekiz/Instituto Nacional de Estatistica	Portugal Social 1985-1990	1992	
İspanya/Instituto Nacional de Estatistica	Panoramica Social Indicadores Sociales	1974 1991	
İsveç/Statistics Sweden	Perspektiv på Valfarden		Değişken
Macaristan/Tarki	Social Report	1990	
Güney Afrika/Center for Social and Developmental Studies	Indicator South Africa	1983	3 aylık
Avustralya/Australian Bureau of Statistics	Social Trends	1994	1 yıl
Kanada/Statistics Canada	Canadian Social Trends		3 aylık
Türkiye/DPT*	Various Indicators Related to Provinces and Regions in Turkey	1998	
DİE**	Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	1998	

1970ler boyunca sosyal göstergeler araştırmalarında önemli artışlar olmuştur. Kavramlar, görüşler dünya çapında kabul görür hale gelmiştir. Bu dönemin başarıları arasında çok sayıda yazı yazılması ve sosyal göstergeler araştırmalarının akademik

alandanda sosyal bilimlerde içinde yerini almış olmasđ sayılabilir. Ayrıca yine bu dönemde, sosyal raporlardan Yaşam Kalitesi Araştırmaları, Yaşam Düzeyi Araştırmaları (level-of-living survey), Genel Sosyal Araştırmalar ve Hanehalkđ Profilleri vb. için özel bir altyapđ oluşturmak amacıyla veri toplanmaya başlanmıştır. Pek çok ülkede periyodik olarak sosyal raporlar hazırlanmaya başlanmıştır.

1970’li yıllar sosyal göstergelere dayalı araştırmaların doruğa ıktđđ bir dönem olarak bazı kaynaklarda, ‘sosyal göstergeler hareketi’ (social indicators movement) olarak değerlendirilmektedir (Land, 1992, Helburn, 1982). Aynı yıllarda bu hareketin politik arenalarda da yansımaları grlmştş. Gelişmiş batđ toplumlarında ilk kez bazı şüpheler belirmiş ve toplum gelişiminin analizinde ekonomik büyümenin temel amaç olması sorgulanmaya başlamıştır. Ekonomik büyümenin sosyal bedeli ve toplumun yoksulluğu bir tarafta, bireysel zenginlik ve refah diğer tarafta olmak üzere, bu konu hem halkın hem de politikacıların yoğun ilgisini çekmiştir. Sonunda, bu gelişmiş toplumlarda kalite niceliğe tercih edilir hale gelmiştir. Bu arada, yaşam kalitesi kavramđ da, gittikçe çok sorgulanan refah toplumu fikrine alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni kavram toplumsal gelişmede çok boyutlu amaçlar taşımaktadır.

1970lerin sonu 1980lerin ortası döneminde durgunluk ve hatta sosyal göstergelere olan ilginin azaldđđ grlmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde araştırmalar durmuş, maddi destekler son bulmuştur. Uluslararası organizasyonlar da çeşitli gerekçelerle konuyla ilgili projelere destek olmamışlardır. Örneğin OECD, bazı taahhütlerini azaltmış ve gerekçe olarak da batđlı sanayi toplumlarını dört bir yandan kuşatmış olan 1980lerin başında ortaya çıkan ekonomik krizi neden göstermiştir. OECD temel ekonomik problemlere odaklanmak istemiştir.

1990lara gelindiğinde de bütünleştirici bir kavramın ne ıktđđ gözlenmektedir. Bu kavram yaşam kalitesidir ve çok boyutlu bir hedeftir (Land, 1992). Çok yeni bir kavram olmamakla birlikte, ekonomik büyümenin sosyal bedeli ve daha fazla büyümenin daha iyi bir yaşamla örtüşüp örtüşmediğinin yanıtđ, yaşamın pek çok alanını içeren ve birey refahını da amaç edinen yaşam kalitesi kavramını tekrar gündeme getirmiştir. İçinde bulunduğumuz yeni bin yılda, işletme ve pazar araştırmaları yapanlarla, sosyal araştırmacıların bir araya gelmesiyle yaşam kalitesi araştırmalarına yeni bir boyut eklenmiştir. nemli bir sosyal güç olan pazarlama, tüketicinin

hoşnutluğu ve bunun genel olarak yaşamdan hoşnutluğa etkisini gündeme getirmektedir (Land, 1992 (Sirgy ve Samli, 1995)). Pazarlama araştırmaları ve sosyal göstergelerin yaşam kalitesi kavramında kesişmeleri sonunda 1990ların ortasında merkezi Amerika Birleşik Devletlerinde olan Uluslararası Yaşam Kalitesi Çalışmaları Topluluğu (International Society for Quality of Life Studies, ISQOLS) kurulmuştur. Sonuçta, sosyal göstergeler ile ilgili araştırmaların bir boyutunu da yaşam kalitesi araştırmaları oluşturmaktadır. Öncelikle ekonomik göstergelere bir alternatif olarak ortaya çıkan sosyal göstergeler; yaşam kalitesi araştırmalarını etkilemiş ve zaman içinde yaşam kalitesi konusunda araştırmaların da artmasıyla kullanılan göstergeler daha da çeşitlenmiş ve yaşam kalitesi göstergeleri adını almıştır.

Yaşam kalitesinin ölçümü çalışmalarında kullanılan göstergeler genel olarak, iki ayrı kategoride incelenebilir (Schneider, 1975, Andrews ve Withey, 1976, Noll, 1996, Brinkerhoff ve diğ., 1997):

1. Nesnel göstergeler (objective indicators)
2. Öznel göstergeler (subjective indicators)

Nesnel göstergeler sayım sonuçları ve genellikle devletin yayımladığı diğer raporlardan oluşur. Bu grup göstergeler, insanların içinde barındığı, çalıştığı, boş zamanlarını geçirdiği çevrelere ilişkin ölçümler, istatistik veriler ve sayımlar gibi nesnel içerikli bilgilerdir. Bu gruptaki göstergeler yaşam kalitesini ölçmek için kullanılan en güvenilir bilgi kaynaklarıdır. Bu kaynaklardan sosyal şartları belirleyen, örneğin; konut, sağlık, gelir gibi somut rakamlar dünyanın pek çok ülkesinde sağlıklı ve periyodik olarak elde edilebilmektedir. Sosyal şartların iyi bir yaşamı tanımladığı ve bu şartlardaki değişimin normatif olarak değerlendirmesinin yapılabileceği konusunda bir uzlaşım bulunmaktadır (Schneider, 1975). Böylece çeşitli sosyal gruplar ve özellikle ülkelerarası nesnel göstergelerin kullanıldığı yaşam kalitesi karşılaştırmaları yapılabilmektedir (Sheldon ve Moore, 1968; Flax, 1972; Liu 1977, Pacione 1986). Başka bir deyişle, kavramsal olarak yaşam kalitesi, toplumun nesnel koşullarının bir fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir.

İkinci grup göstergeler öznel göstergelerdir. Bunlar diğer gruptan farklı olarak yaşamla ilgili inceleme raporlarına (survey research reports) ve bireylerin yaşam şartları hakkındaki öznel değerlendirmelerine dayanmaktadır. Öznel göstergeler,

kişisel yaşam tecrübelerinin ve yaşam karakteristiklerinin dolaylı olmayan raporlarıdır ve yaşam kalitesinin kişisel değerlendirmesini ölçmeye yardımcı olurlar. Öznel yaşam kalitesinin, tutkular, beklentiler, mutluluk ve hoşnutluk gibi kişisel yaşamın çeşitli yönleri ile ilişkili olduğu konusunda bir genel görüş vardır. Öznel yaşam kalitesi ölçütlerinin neler olduğu konusunda bir uzlaşım oluşmamıştır (Schneider, 1975). Buna karşın 1970lerden itibaren, pek çok araştırmacı öznel yaşam kalitesi konusundaki çalışmalarında, en gerekli göstergenin hoşnutluk olduğu konusunda hemfikir olmuşlar ve araştırmalarında yaşam kalitesi göstergesi olarak hoşnutluğu ölçmüşlerdir (Schneider, 1975; Stagner, 1970; Campbell ve diğ., 1976, Campbell, 1972; Andrew ve Withey, 1973; Glatzer ve Mohr, 1987).

1970'li yıllarda Campbell ve arkadaşlarının (1976) çalışmalarında da yaşamdan hoşnutluk ve mutluluk göstergeleri yer almaktadır. Campbell ve arkadaşları yaşam kalitesi ve sosyal değişimi anlamak için, toplumdaki davranış, beklentiler, duygular, istekler ve değer yargılarının, kısaca sosyopsikolojik durumunun izlenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu görüşü benimseyen araştırmalarda, incelenen alan, konut ve aile gibi çok özelden, yaşamın tümü gibi oldukça genele varan bir ölçekte ele alınmaktadır. Bu grup araştırmalar içinde geçen yüzyılın son on yılı içinde yapılan Diener (1994), Diener ve arkadaşları (1999) ve Veenhoven (1997)'in araştırmaları da sayılabilir.

Öznel refah ve nesnel şartlar arasındaki ilişki çoğu kez yanıltmacalı sonuçlar vermiş olmakta birlikte, öznel refahın psiko-dinamikleri konusunda son 30 yılda daha bilinçli ve kabul gören bilgiler edinilmiştir (Land, 1992). Halen devam eden araştırmalarda refahla ilgili veya ilgisiz olan faktörler tespit edilmektedir. Bunlardan kişisel yaşam şartları ve ailenin statüsünün refah ve yaşamdan hoşnutlukla ilişkili olduğu bugün kabul gören bir görüştür. Öte yandan, hoşnutluk ve refahın ekonomik şartlarla ilişkisinin oldukça zayıf olduğu tespit edilmiştir (Land, 1992).

Yaşam kalitesi göstergelerini öznel ve nesnel olarak iki grupta değerlendirmek, çok rastlanan bir uygulamadır (Tablo 2.2.). Ancak yüzyılın son çeyreğinde yapılan çalışmalarda göstergeler daha farklı gruplarda da isimlendirilmişlerdir. Örneğin, Andrews ve Withey (1976) algılanan göstergelerden (perceptual indicators) söz etmişlerdir. Andrews ve Withey'in Social Indicators of Well-being and American's

Perception of Life Quality araştırmasında, bu grup göstergeler içinde kişinin duyguları, hangi hayat şartlarını algılandığı ve değerlendirdiği de hesaplara dahil edilmektedir.

Tablo 2.2.: Yaşam kalitesi göstergeleri

	ÖZNEL GÖSTERGELER	NESNEL GÖSTERGELER
Amaç	Sosyal oluşumları bireyin değerlendirmesine bağlı olarak ölçer	Bireylerin algılamasına bağlı olmaksızın oluşan şartların değerlendirilmesine dayanan ölçümlerdir
Bileşenleri	Yaşamdan hoşnutluk İşinden hoşnutluk vb.	İşsizlik oranı Havadaki SO2 miktarı Kişi başına düşen GSMH 1000 kişiye düşen hekim sayısı vb.
Ölçüm Araçları	Anket (Opinion survey), İnceleme raporları (Survey research reports) vb.	Sayım sonuçları, İstatistikler vb.

Özetle, sosyal göstergeler bir dönem yaşam kalitesi araştırmalarında sıkça kullanılmıştır. Araştırmaların sayısı arttıkça, yaşamın bileşenleri daha net ve bilimsel olarak ortaya konulmuştur. Ortaya çıkan yaşam kalitesi göstergelerinin temelinde nesnellik ve öznellik kavramları bulunmaktadır (Szalai, Andrews, 1980). Burada önemli olan göstergelerin kategorize edilmesinden daha çok, yaşam kalitesi araştırmalarında nasıl kullanılacaklarıdır. Günümüzde, bilim çevrelerinde öznel ya da nesnel göstergelerin doğruluk ve geçerlilik açısından birinin diğerine üstünlüğü tespit edilememiştir (Schneider, 1975, Pacione, 1986). Araştırmaların bazılarında nesnel bazılarında ise öznel göstergeler yer almıştır. Ancak son yirmi yılda, her ikisinin de birlikte kullanıldığı araştırmalarda, yaşam kalitesinin açıklanmasının güçlendiği tespit edilmiştir (Morris ve diğ., 1988, Rogerson, 1997, Wish, 1986a). Buna göre yeni ölçüm yöntemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

2.4. Ara Sonuçlar

Kalite, yirminci yüzyılın son çeyreğinde hemen her sektörde yerini almış, kişisel bir beğeni ve seçme ölçütü olmaktan çıkarak toplumsal bir içerik kazanmıştır. Genel olarak ele alındığında kalite, standartlara uygunluk olarak tanımlanmakla birlikte, günümüzde bu tanım kullanıcı isteklerine uygunluk olarak değişmiştir. Toplam kalite

kavramı öncesinde, yüksek kaliteyi ve sıfır hatayı, yüksek maliyete eş tutan anlayış da doğru planlama ilkesi ile önemini yitirmiştir.

Dünyada kalitenin ulaştığı nokta toplam kalite kavramıyla özetlenirken, ülkemizde de bu kavramın yansımalarından bahsetmek mümkündür. Ülkemizde kalite konusunda çalışan devlet kuruluşları yanında, sivil toplum örgütleri ile pek çok kuruluşun bünyesindeki kalite kontrol ve müşteri hizmetleri bölümleri de bulunmaktadır.

Yaşam kalitesi de kalitenin dünyadaki gelişimi gibi, geçen yüzyılın son çeyreğinde önem kazanmış ve bugün sosyal bilimlerde bir araştırma konusu olmuştur. İlk çalışmaların Amerika Birleşik Devletleri'nde başladığı bu kavram özetle, (i) çok boyutlu, kompleks bir kavramdır (ii) sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılanmış) olmak üzere farklı çevrelerin kalitelerinin bileşkesidir (iii) nesnel ve öznel olarak değerlendirmek mümkündür (iv) bileşenleri kültürden kültüre değişebilir, esas olan o kültürde kişilerin temel faktörleri nasıl algıladığıdır.

Yaşam kalitesi araştırmalarında sıkça karşılaşılan kavramlardan biri de göstergelerdir. Göstergelerden bilindiği gibi, uygulanan politika ve programların performansını ölçmek, toplumdaki eğilimi belirlemek, bölgenin ve kentin şartlarını izlemek ve erken uyarı mekanizması kurmak gibi konularda faydalanılmaktadır. Yaşam kalitesi göstergeleri konusunda, dünyada tam bir uzlaşım olmamakla birlikte bazı temel kavramlar genel kabul görmektedir. Bu kavramlardan biri, yaşam kalitesi göstergelerinin hem öznel hem de nesnel olarak iki kategoride incelenebileceğidir.

1960larda dünya gündemine Amerika Birleşik Devletleri'ndeki araştırmalar ile giren sosyal göstergeler, yaşam kalitesi göstergelerinin oluşumunda ve bu konudaki araştırmaların gelişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Günümüzde hala kullanılmakta olan sosyal göstergeler, aslında yaşamın öznel boyutunun da değerlendirilmesi gerektiği şeklindeki gelişmelerden sonra önemini yitirmiştir. Alternatif olarak gelişen yaşam kalitesi göstergeleri ise, öznel ve nesnel nitelikli olup, araştırmanın ölçeğine veya, araştırmacının ilgilendiği yaşam boyutuna göre değişmektedir.

3. YAŞAM KALİTESİ ARAŞTIRMALARININ GELİŞİMİ VE ÖRNEK UYGULAMALAR

3.1. İlk Yaşam Kalitesi Araştırmaları

Bazı araştırmacılara göre yaşam kalitesi kavramını 1930'lara kadar götürmek mümkündür (Furuseth ve Walcott, 1990, Wish, 1986a). Aslında o yıllarda, yaşam kalitesi araştırmaları henüz günümüzdeki şeklini almamıştı. Ancak sosyal sorunlar ve halkın refah düzeyi konulu raporlar yapılmaktaydı. Örneğin, 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Sosyal Eğilimler Komitesi (Committee on Social Trends) tarafından Birleşik Devletler'deki Son Sosyal Eğilimler Raporu (Recent Social Trends in the U.S.) hazırlanmıştır. Bu raporda, devlet halkın sosyal sorunları olduğunu ve bunları çözmek gerektiğini vurguluyordu.

Savaş yılları pek çok ülke ile birlikte Birleşik Devletleri de olumsuz etkiledi. Kişilerin daha iyi bir yaşam standardına kavuşturulması ve refah düzeyinin artırılması gerekliliği ancak II. Dünya Savaşı sonunda yaşanan yeniden yapılanma sürecinde gündeme geldi. Bu dönemde, Birleşik Devletler'de halkın refah düzeyini belirlemek ve şehirselleşmelerini karşılaştırmak için, daha sonraki yıllarda başka araştırmacılara da yol gösterici olan önemli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri Ben-chien Liu'nun 1976 yılındaki Amerika'da Metropoliten Alanlarda Yaşam Kalitesi Göstergeleri (Quality of Life Indicators in U.S. Metropolitan Areas) ve diğeri de 1981 yılındaki Boyer ve Savageau'nun Places Rated Almanac'dır. Boyer ve Savageau, Places Rated Almanac isimli araştırmada nesnel verileri başka bir ifadeyle, istatistik verileri kullanmışlardır. İlerleyen yaşam kalitesi araştırmalarında çok eleştirilen bu özelliğine rağmen araştırmanın yayınlandığı yıllarda, özellikle Amerikan toplumunun ilgisini çekmesi, planıcı ve politikacıların gündemine girmesi açısından, bu çalışma önemli bir adım olmuştur. Liu'nun, Amerika Birleşik Devletleri'nin 243 metropoliten alanında, 1970'teki oranıyla nüfusun % 70'ini kapsayan çalışması da ilk ve önemli

çalışmalardandır. Liu bu araştırmasında 123 nesnel gösterge kullanarak, yaşam kalitesi bileşenlerini ekonomik, politik, çevre, sağlık, eğitim ve sosyal alanlara ayırmıştır. Liu'nun bu çalışması, Amerika Birleşik Devletleri'nin metropoliten alanlarında yaşam kalitesi faktörlerini analiz eden kapsamlı bir istatistik çalışmadır. Bundan başka, 1970'li yıllarda, araştırmalara, hoşnutluk ve kişisel algılama konularının eklendiği görülmektedir. Daha çok sosyologların üstünde çalıştığı bu kavramlar ile ilgili olarak Campbell ve arkadaşları (1976) ile Andrews ve Withney (1976)'ın araştırmaları önem taşımaktadır. Araştırmaların ortak yanı, Amerikan halkının yaşamdan hoşnutluğunu ölçen ve öznel değerlere yer veren çalışmalar olmalarıdır.

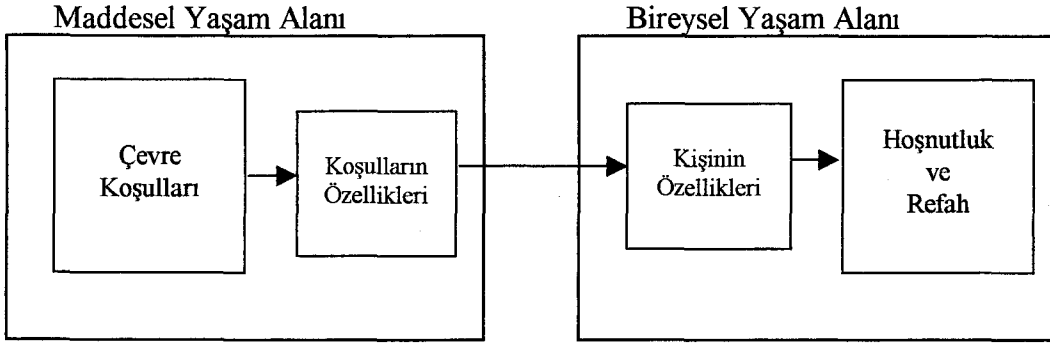
Bundan sonraki araştırmaların çoğu, kentleri yaşam kalitesi açısından değerlendirerek sıralamayı (ranking studies) amaçlamıştır (Wish, 1986b). Çoğunlukla ekonomik göstergelerin kullanıldığı bu çalışmalar yaşam kalitesinin genel sınırlarıyla örtüşmesine de insanların hangi kentlerde yaşamayı tercih ettikleri konusunda bilgilendirici olmuştur.

1980lere gelindiğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nden başka ülkelerde de yaşam kalitesi araştırmaları yapılmaya başlamıştır. Bu araştırmalardan Champion tarafından yapılan 'Regional Cost of Living Reports' 1987 -Bölgesel Hayat Pahalılığı Araştırması ve Green tarafından yapılan 'Booming Towns' 1994 araştırmaları en önemlilerindendir (Greyson ve Young, 1994). Araştırmalarda Avrupa'daki kentsel yerleşimler ile İngiltere'deki kentsel yerleşimler işsizlik ve göç oranları gibi faktörlere bakılarak karşılaştırılmaktadır.

Daha sonraki çalışmalarda ise hem nesnel hem de algılamayla ilgili öznel göstergelerin kullanıldığı görülmektedir (Schneider, 1975, Szalai ve Andrews, 1980). Bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı İngiltere'de başlamıştır. Örneğin Rogerson, İngiltere'de yaptığı araştırmalarında kentsel yaşam kalitesinin hem nesnel verilere hem de öznel verilere bağlı olarak ölçülebileceğini kanıtlamıştır (Greyson ve Young, 1994; Rogerson, 1997).

Rogerson daha sonraki araştırmalarında, Çevresel Yaşam Kalitesi (Environmental Quality of Life) kavramını geliştirerek, yaşamı maddesel ve kişisel yaşam alanlarına ayırarak değerlendirmektedir (Şekil 3.1). Zinam ise yaşamı ekolojik, askeri, ekonomik,

sosyal, politik ve kültürel olarak altı farklı alana ayırmakta ve bu alanların her birinin yaşam kalitesi kavramının oluşumunda etkili olduğunu belirtmektedir (Zinam, 1989).

Şekil 3.1: Yaşam alanları (Rogerson, 1997)

Öte yandan, hem öznel hem de nesnel verilerin yaşam kalitesi araştırmalarında kullanılması zaman içinde bilim çevrelerince kabul edilen bir yaklaşım olmuştur (Rogerson, 1997, Wish, 1986a). Yaşam kalitesi konusunda yapılan ilk çalışmalar kavramın kendisini tanımlamaya çalışırken, zaman içinde, kavramın bileşenlerini tanımlamaya yönelmiştir (Erkut, 1994). Son yıllarda, araştırmacılar yaşamı daha iyi açıklayabilmek için yaşamın bileşenleri üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Bu konuda önemli katkıları bulunan Wish yaşam kalitesi bileşenleri olarak çevresel ve psikolojik bileşenlere dikkat çekmiştir (Wish, 1986a). Wish'in yaptığı araştırmalarda vurguladığı, bir yerde yaşayan insanların o yerde yaşamak suretiyle edinmiş oldukları tecrübelerin o yeri tanımlayan nesnel özelliklerden farklı olabileceğidir. Sonuçta, bir yerdeki gerçek yaşam kalitesi o yerde oturan kişilerin algılamalarının bir ürünüdür. Wish, kişinin algılamasının yaşam kalitesine doğrudan ve güçlü bir etki yarattığını belirterek yaşam kalitesi araştırmalarına önemli bir katkı sağlamıştır (Wish, 1986b). Atalık ve Levent (1996) de gelişmekte olan alanlarda çevresel politikaların boyutlarını inceledikleri çalışmalarında çevre projelerinin planlanmasında toplum algılamasının önemine dikkat çekmişlerdir.

Kişilerin algılamasının yaşam kalitesini belirlemedeki önemi başka araştırmalarla da desteklenmektedir. Örneğin, Campbell ve arkadaşları (1976) Amerika Birleşik Devletleri'nde metropollerde oturanların daha az refah duygusuna sahip oldukları tespit etmiştir. Benzer şekilde, Gallup'un Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptığı başka bir araştırmanın sonucuna göre de, Amerikalılar kendilerine bir şans verilse daha

az şehirleşmiş, daha küçük ölçekli ve hatta kırsal alanlarda yaşamak istemektedirler (Gallup, 1976).

Yaşam kalitesi araştırmalarında bireyin algılamasının önemi ve araştırmalardaki gerekliliği kabul gördükten sonra, bu kez öznel değerlerin nasıl ölçüleceği tartışılmıştır. Pek çok araştırmacı algılamayı ölçmek için hoşnutluğu araç olarak kullanmışlardır (Andrews ve Withey, 1976, Campbell ve diğ., 1976, Milbrath ve Sahr, 1975). Hoşnutluk sadece yaşam kalitesi araştırmalarında değil, konut ve konut çevresinden hoşnutluk konulu araştırmalarda da performansı ölçmek için kullanılmaktadır (Carvalho ve diğ., 1997, Ha ve Weber, 1994, Türkoğlu, 1997). Konut çevresinden hoşnutluğu yaşam kalitesinin bir kriteri şeklinde ele alan çalışmalarda daha çok, hoşnutluğu belirleyen faktörlerin saptanmasına çalışılmıştır (Marans ve Rodger, 1975, Onibokun, 1976). Yaşamdan hoşnutluk konusunda araştırmacılar genel olarak topluluğun algılamasına dayanan değerlendirmeler yaparken bunlara alternatif bazı öneriler de olmuştur. Örneğin Sirgy (1986) (Şekil 3.2), hoşnutluk ve ihtiyaçlar arasında bir ilişki olduğuna ve bu ilişkinin Maslow'un İnsan Gereksinimleri ilişkisine benzeyen hiyerarşik bir düzen olduğuna dikkat çekmektedir.

Şekil 3.2: Hoşnutluk ve ihtiyaçlar hiyerarşisi (Sirgy, 1986)

Sirgy (1986), çoğunluğun hoşnutluk ihtiyacı ne kadar karşılanmışsa, o grup veya topluluğun yaşam kalitesinin de o kadar yüksek olduğundan söz edilebileceğini

göstermiştir. Sirgy'nin bu yaklaşımında amacı, hoşnutluğun bir anlamda uluslararası çerçevesini çizebilmektir. Eğer hoşnutluk ihtiyaçlar ile ilişkili ve ihtiyaçlar da hiyerarşik bir düzen içinde evrensel kimlik taşıyorsa, bu durumda toplumların yaşam kalitesi konusunda genel ve karşılaştırmalı yorumlar yapılabilir (Sirgy, 1986).

Sirgy'nin bu kuramı, Brinkerhoff ve arkadaşlarının (1997) Hindistan'da yaptığı bir araştırmada reddedilmiştir. Araştırmada minimum temel ihtiyaçlar ile yaşam kalitesi arasında ilişki bulunamamıştır.

Yaşam kalitesi araştırmalarında şehir plancılarının da katkıları bulunmaktadır. Özellikle kentsel büyüklük ile halkın yaşam kalitesi arasındaki ilişki üzerinde çalışmışlardır. Ancak, kültür farklılıkları, bireyin algılaması vb. faktörler optimum kentsel büyüklük kavramının bir standardı olamayacağını göstermiştir ve optimum kentsel büyüklük ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Burnell ve Galster, 1992). Ancak bu ve benzeri çalışmaların ortaya koyduğu, yaşam kalitesi ile kent nüfus büyüklüğü arasında bir ilişki olduğudur.

Yaşam kalitesi araştırmalarının, sosyal bilimlerde bir uğraşı alanı olmasından bu yana önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Özellikle son yıllarda, ülkelerarası karşılaştırmaların yapıldığı araştırmalarda da artış gözlenmektedir. İlk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde sözü edilen yaşam kalitesi araştırmaları bugün tüm dünyada bilinmekte ve araştırmalar sık sık güncelleştirilmektedir. Yaşam kalitesi araştırmalarına daha pek çok örnek vermek mümkündür. Ancak, burada, özellikle yaşam kalitesi kavramının gelişimine katkıda bulunan ve yazında bir kilometre taşı olan araştırmalardan söz edilmiştir.

3.2. Uluslararası Organizasyonların Araştırmaları

Ülkelerin resmi ya da sivil kurumlarının ve bilimsel araştırmacıların çalışmalarından başka, bazı uluslararası organizasyonlar da çevre, eşitsizlik, yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma, yaşam kalitesi vb. konularda raporlar hazırlamakta, veri toplamakta ve hatta ülkelere ve araştırmacılara akçal destekler sağlamaktadır. Bu konuda, özellikle Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Bankası (World Bank), Birleşmiş Milletler (UN), EUROSTAT (European Statistics) ve Avrupa Topluluğu

(EU)'nun çalışmalarından bahsedilebilir. Bu organizasyonların hazırladığı sosyal içerikli raporlardan bazıları ve bu raporların hangi sıklıkta yapıldığı Tablo 3.1.'de görülmektedir.

Tablo 3.1.: Uluslar arası organizasyonların sosyal içerikli raporları (Noll, 1996)

Kurum	Raporun Başlığı	İlk Basım Tarihi	Periyodikliği
EUROSTAT	• Social Indicators for the European Community	1977	1980, 1994
	• Social Portrait of Europe	1991	3 yıl
OECD	Living Conditions In OECD Countries	1986	-
The World Bank	• World Development Report	1978	Yıllık
	• Social Indicators of Development	1987	Yıllık
UN Development Programme	Human Development Report	1990	Yıllık

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD): 25 ülkenin oluşturduğu Örgütün amaçlarından biri, politikacılara toplumun sosyal anlamda iyileştirilmesini sağlamak için hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için araçlar göstermektir. Bu amaçla OECD'nin çizdiği yaşam kalitesi çerçevesinde 9 temel sosyal hedef yer almaktadır: Sağlık, eğitim, iş olanakları ve kalitesi, boş zamanlar, gelir ve tüketim, çevre, emniyet, aile hayatı, sosyal eşitlik ve hareketlilik (Herlemann, 1987). Örgütün bünyesinde Yürütme Kuruluna bağlı Çevre Sorunları Komitesi de vardır. Bu Komite, özellikle sınır ötesi kirlenme, doğal kaynakların yönetimi, kimyasallar, tehlikeli ve zararlı atıklar konularında çalışmalarını Yürütmekte ve bu alanda önemli bir kaynak oluşturmaktadır. OECD, ayrıca kalkınma, yaşam şartlarının iyileştirilmesi vb. Sosyal ağırlıklı konularda da incelemeler yapmaktadır. 1982 yılında yayınladığı sosyal içerikli raporu, dikkatlerin ekonomik olaylardan sosyal konulara çekilmesine katkıda bulunmuştur. "The OECD Programme of Work on Social Indicators" isimli raporun ilgi görmesine rağmen, OECD bu çalışmasını periyodikleştirememiştir. 1980lerin ortasında yayımlanan "Living Conditions in OECD Countries" raporundan sonra, OECD, raporlarını eğitim, sağlık, çevre vb. bazı spesifik alanlara kaydırmıştır. Bundan başka OECD'nin Avrupa

Bilim Konseyi (European Science Foundation)'nin himayesinde, Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerarası karşılaştırmalı yaşam kalitesi araştırmaları da yapılmaktadır (Fine-Davis ve Davis, 1982).

Dünya Bankası (World Bank): Dünya Bankası, özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerinin, ulaşım, kent hizmetleri ve konut gibi sorunlarıyla ilgilenmektedir (Anonim, 2000). Dünya Bankasının amaçları arasında, ekonomik ve sosyal krizin yaşandığı ülkelerde, bu krizin öncelikle sosyal etkilerini araştırmak ve azaltmak için çalışmalar yapmak yer almaktadır. Dünya Bankası, hükümetlerin, sivil toplum ve yardım kuruluşlarının çalışmalarına destek vermektedir. Dünya Bankası krizin yaşandığı ülkelerde, sosyal göstergelerden faydalanarak indeksler, karşılaştırmalı analizler ve raporlar yayımlamaktadır. Ülkelere ait veri derlenmesine de katkıda bulunan Banka, araştırmacılara bu verileri internet aracılığıyla sunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Örgütü (UN): Birleşmiş Milletler Örgütü, konut, yerleşmeler ve çevre sorunları konularıyla ilgilenen organizasyonlardan biridir. Örgütün çalışma sahası kapsamında bu konularda seminer ve sempozyumlar düzenlenmesi, yayınlar yapılması, kentleşme, kalkınma, refah, yoksulluk, yaşam kalitesi ve çevre sorunları konularında ölçümler yapılması, veri bankası oluşturulması vb. faaliyetler gelmektedir. Örgüt, gelişmekte olan ülkelere teknik yardım sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler bu yardımları Örgüte bağlı uzmanlaşmış kurumlar olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Besin ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler Çevre Sorunları Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Yerleşmeler Örgütü (HABITAT) aracılığı ile yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Örgütü, 1968 yılında Genel Kurulun aldığı karara uyarak, 1972 yılında Stockholm Çevre Konferansını toplamış ve UNEP'i kurmuştur. 1976 yılında da Vancouver'da HABITAT-1, 1996 yılında da İstanbul'da çok sayıda ülkenin katıldığı HABITAT-2 konferansını düzenlemiştir. HABITAT'ın başlıca amaçları, yerleşme politikaları ve stratejileri saptamak, yerleşme planlaması, konut, altyapı ve kent hizmetleri sunulması konusunda teknik işbirliği, araştırma, planlama, haber alma, eğitim ve yayın etkinliklerinde bulunmaktır (WHO, 1996).

3.3. Kùltürler Arası Karşılaştırmalar

Yaşam kalitesi konusunda araştırmaların artması ve bu arada dünya çapında sosyoekonomik gelişmelerin dünya politik olaylarında öne çıkmasıyla ÷lkelerarası karşılaştırmalar önem kazanmıştır. Refah düzeyleri ve hatta en temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasında gelişmiş ve geri kalmış ÷lkeler arasındaki fark giderek açılmaktadır. Bu farklılık alışılmış sosyoekonomik göstergelerle yeterince tanımlanamamaktadır. Bu nedenle karşılaştırmalı yaşam kalitesi araştırmaları bu konuda önemli bir görev üstlenmektedir (Szalai, Andrews, 1980).

Yaşam kalitesi araştırmaları arttıkça, doğal olarak yeni yöntemler, yeni ihtiyaçlar ve yeni sonuçlar ortaya çıkmıştır. 1950lerde sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde ve birkaç Avrupa ÷lkesinde yapılan araştırmalar, bugün dünyadaki başka ÷lkelerde, daha farklı nüfus gruplarında ve coğrafyalarda da yapılmaktadır. Konuya OECD, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların da katkıları ile araştırmalar daha farklı bir boyut kazanmıştır. Böylece, yaşam kalitesi ulusları ve kùltürleri karşılaştırma da yeni bir araç olmuştur. Araştırmacılar, farklı kùltürleri karşılaştırdıkları çalışmalarında bazı olayların veya gerçeklerin uluslararası, bazılarının da o kùltüre özgü nitelikte olduğunu görmüşlerdir (Keith ve Heal, 1996). Buna göre hangi kavramların evrensel, hangilerinin yöresel olduğunun bilinmesi özellikle sosyal sorunlara yaklaşım ve çözüm aşamasında önem taşımaktadır.

Fine-Davis ve Davis (1982) Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Danimarka, İrlanda, Belçika ve İngiltere olmak üzere 8 Avrupa ÷lkesinde yaptığı araştırmada, yaşam kalitesi ölçümlerinde öznel ölçütlerin, demografik verilere dayalı refah ölçütlerine (gelir, birikim miktarı vb.) göre daha çok bilgi verici ve tanımlayıcı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü, demografik verilere dayalı refah ölçütleri her ÷lkede aynı süreklilikte değildir.

Uluslararası karşılaştırmalar ile ortaya çıkarılan önemli bir konu da, ekonomik göstergeler ve mutluluk arasındaki ilişkinin çok güçlü bir ilişki olmadığıdır (Strong, 1997). Bazı ÷lkelerde, ÷lke genelinde gelir ve mutluluk birbirine bağlı görünmesine rağmen, çok uluslu örneklem çalışmalarında daha zayıf bir ilişki göstermektedir (Miringoff ve Miringoff, 1996). Uluslararası araştırmalarıyla bilinen Gallup, 70 ÷lkede

yaptığı araştırmada, ekonomik ve sosyal göstergeler arasında pozitif bir ilişki olduğunu ancak bunun sanılandan çok daha zayıf bir ilişki olduğunu göstermiştir (Ostroot ve diğ., 1982). Ostroot ve arkadaşları, demografik özellikleri aynı olan orta büyüklükteki bir Amerikan kenti ile bir Fransız kentinde yaşamdan hoşnutluğun aynı olup olmadığını araştırmışlar ve sonuçta, demografik özellikler, başka bir ifadeyle nesnel göstergeler aynı olsa dahi, kültürel farklılıkların kişinin algılamasını etkilemekte olduğunu, bunun da hoşnutluk düzeyinin iki kentte birbirinden farklı olmasına neden olduğunu kanıtlamışlardır (Ostroot ve diğ., 1982).

İhtiyaçlar ve değer yargıları açısından yaşam kalitesi göstergeleri incelendiğinde, kültürel farklar nedeniyle yaşamdan hoşnutluk düzeyi ülkeden ülkeye değişebilen bir yapı sergilemektedir. 39 ülkeden toplam 54446 kişilik örneklem üzerinde yapılan böyle bir araştırmanın sonunda, fakir toplumlarda bireyin gelir düzeyinden tatmin olması ile yaşamdan hoşnutluk arasında güçlü bir ilişki varken, zengin toplumlarda böyle bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşılık zengin toplumlarda, fakir toplumlarda olmayan, konutun istenilen özelliklerde olması, konfor şartlarını sağlaması ile yaşamdan hoşnutluk arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Oishi ve diğ., 1999). Tıpkı, Maslow'un insan ihtiyaçları teorisinde belirlediği ihtiyaçlar piramidinde olduğu gibi, insanlar yaşamlarından ihtiyaçları karşılandığı oran da hoşnutturlar. Ancak ihtiyaçlar ve değer yargıları gibi kültürel farklılıklar evrensel kabullerin ve genellemelerin yapılmasının mümkün olmadığını göstermektedir (Brinkerhoff ve diğ., 1997).

Ülkelerarası karşılaştırmalar dünyadaki çeşitli kentlerin ve metropollerin yaşam kalitelerinin, yaşayanlarına sundukları imkanların karşılaştırılmasında da kullanılmaktadır. Çoğunlukla sosyal, ekonomik ve çevresel verilerin kullanıldığı bu tür araştırmalardan biri, 1990 yılında Population Crisis Committee tarafından dünyanın 100 büyük kentinde yapılan yaşam kalitesi araştırmasıdır. Bu araştırma, başka araştırmacılar tarafından da başka yöntem ve göstergeler kullanılarak tekrarlanmıştır (Sufian, 1993). Giannias ve arkadaşları (1999) da, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin yaşam kalitesi konusunda hangi kavramlarda uzlaşıp, hangi kavramlarda görüş ayrılığına sahip olduklarını incelemiştir.

Farklı ülkelerin ve farklı kültürlerin karşılaştırıldığı yaşam kalitesi araştırmalarının sayıları arttıkça daha yeni bilgiler ve sonuçlar edinilecektir. Dünyada, başka

kültürlerde ve toplumlarda ne olup bittiğinin bilinmesi geçmişte düşmanı tanıma amacına hizmet ederken, günümüzde barışçıl amaçlar için kullanılmaktadır (Szalai ve Andrews, 1980). Karşılaştırmalı yaşam kalitesi araştırmaları da bu amaca hizmet eden önemli bir araçtır.

3.4. Ülkelerin Yaşam Kalitesi Araştırmalarından Örnekler

Ülkelerarası karşılaştırmalarda da belirtildiği üzere, günümüzde yaşam kalitesi araştırmaları pek çok ülkede yapılmaktadır. Bu araştırmalar ülkenin yönetim yapısına göre kimi zaman yerel yönetimlerce (örneğin, Kanada, İngiltere) kimi zaman metropoliten alan yönetimlerince (örneğin, ABD), kimi zaman da ülke genelinde (örneğin, İtalya, Hollanda) devlet kurumlarınca yapılmaktadır. Bunlardan başka üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve uluslararası organizasyonların da çalışmaları olduğu bilinmektedir. Bu araştırmalara halkın da büyük ilgisi vardır. Halk araştırmaları içeren rapor ve bültenleri takip ederek (Shookner, 1997), kendi yöneticilerini daha somut değerlendirebilmektedir. Aynı zamanda katılımcı planlamanın sağlanmasında bir zemin oluşması açısından da konu önemli görülmektedir.

Aşağıda farklı ülkelerde yapılmış olan araştırmalardan özet bilgiler yer almaktadır. Özellikle ABD ve İngiltere'ye, bu çalışmanın diğer bölümlerinde çeşitli fırsatlarla değinildiği için tekrar yer verilmemiştir. Örnek verilen ülkelerin farklı coğrafyadan, farklı sosyoekonomik seviyeden ve farklı refah düzeyinden olması amaçlanmıştır.

Kanada: Kanada'da, toplumsal kalkınmaya yön verebilmek için yerel yaşam kalitesinin ölçülmesi yerel yönetimlerin görev alanına girmektedir. Kanada'da, hem sivil toplum kuruluşlarının hem de hükümetin kabulüne göre, her yerel yönetim yaşam kalitesini ölçmek, nelerin önemli olduğunu belirlemek, nelerin koruma altına alınması gerektiğini tespit etmek vb. konularda toplumda bir uzlaşım sağlamalı ve üzerinde uzlaşılan kararlar planlama sürecine aktarılmalıdır (Shookner, 1997). Yapılan araştırmalar Kanadalıların orta büyüklükteki şehirlerde yaşamak istediklerini ve konut kalitesinin yaşam kalitesine etki ettiğini belirlemiştir (Giannias, 1998).

Burada, Kanada'nın büyük kentlerinden biri olan Ontario'daki yaşam kalitesi araştırmalarından söz edilecektir. Ontario yerel yönetimine bağlı birimlerden biri olan Sosyal Gelişme ve Planlama Konseyi, bireysel ve toplumsal refahı sağlamak, için

toplumdaki yaşam kalitesini iyileştirmek ve bunun gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla her yıl, halkla anket yaparak ve istatistikler çıkararak raporlar hazırlamaktadır. Konsey, bazı temel göstergeleri izlemek suretiyle bir yaşam kalitesi indeksi oluşturmuştur. Tablo 3.2.'de görülen indeksteki göstergeler halkın da takip edebildiği kolay anlaşılabilen özelliktedir.

Tablo 3.2.: Yaşam kalitesi indeksi – Ontario 1990-1997 (Shookner , 1997)

GÖSTERGELER	1990 YILI YAŞAM KALİTESİ İNDEKS DEĞERİ	DEĞİŞİM (%)	YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ	1997 YILI YAŞAM KALİTESİ İNDEKSİ
SOSYAL GÖSTERGELER				
Sosyal Yardımdan Yararlananlar	8.3	30	Negatif	5.8
Koruma Altındaki Çocuklar	8.3	6	Negatif	7.8
Sosyal Konut İçin Bekleyenler Listesi	8.3	42	Negatif	4.8
EKONOMİK GÖSTERGELER				
İktisaden Faal Nüfus	8.3	6,6	Negatif	7.8
İşsiz Nüfus (İktisaden faal olup, son 1 aydır işi olmayan)	8.3	34	Negatif	5.5
İflas Eden Firma Sayısı	8.3	63	Negatif	3.1
SAĞLIK GÖSTERGELERİ				
İntihar Ederek Ölenlerin Sayısı	8.3	3,2	Pozitif	8.6
Uzun Süreli Bakım İçin Bekleyenler Listesi (Muhtaç, sakat ve yaşlı)	8.3	7,7	Negatif	7.7
Normalden Az Ağırlıkla Doğan Bebek Sayısı	8.3	28,6	Negatif	5.9
ÇEVRESEL GÖSTERGELER				
Ortalama Saat/Düşük Hava Kalitesi	8.3	20	Pozitif	10
Çevresel Atıklar (Environmental Spills)	8.3	10	Pozitif	9.1
Geri Kazanıma Dönüştürülmüş Katı Atık Tonajı	8.3	24	Pozitif	10.3
Y. KALİTESİ KARMA İNDEKS	100			86.4

İncelenen rapor Konseyin 1990 yılı esas alınarak 1997 yılı için hazırladığı rapordur. Raporda, göstergelere bakılarak ilerleme eğiliminde olanlar ile gerileyenler rahatlıkla izlenebilmektedir. Raporda genel olarak varılan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Shookner, 1997):

- Çevresel faktörler açısından, hava kalitesinde ve geri kullanım için toplanan atıklarda belirgin bir artış vardır. Buna karşılık kanalizasyona istenmeyen madde karışımında bir düşüş olmuştur. Bu sonucun elde edilmesinde bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün ve yerel yönetimin çevreyi iyileştirme çabaları ile Blue Box denilen geri kazanım projesinin yürürlüğe konulması önemli rol oynamıştır.
- Sağlık yönünden, intihar olaylarında bir artış yoktur. Ancak normalden zayıf doğan bebek sayısı artmıştır.
- Ekonomik ve sosyal açıdan: İflas eden firma sayısı ve işsiz sayısı artmıştır. Sosyal konutlar nüfus artışı ile paralel artış gösterememiştir.
- Genel olarak 1990 yılına göre 1997 yılındaki yaşam kalitesinin daha az iyi olduğundan söz edilebilir. Özellikle sağlık ve sosyal konulardaki gerilemeler uzun vadede toplumu tehdit eden sorunlar haline gelmeden süratle iyileştirilmesi gereklidir.

Ontario'da 1997 yılında yayımlanan ve yukarıda bir özeti yer alan bu rapor hem sivil toplum örgütlerini hem yerel yönetimi ve hem de bireyleri yaptıkları ve yapmaları gerekenler konusunda uyarmaktadır. Bir sonraki araştırmaya kadar olumsuz olarak tespit edilen koşullar toplumun refahı ve devamlılığını sağlamak için değişecektir.

İtalya: İtalya'da yaşam kalitesi araştırmaları yirmi yıldan fazla bir süredir devam etmektedir. İtalya'da geçtiğimiz otuz yıllık süreçte yaşam özellikle nesnel bileşenler açısından değişim göstermiştir. Nüfus azalmaktadır, yaşlı nüfus oranı giderek artmakta buna karşın doğurganlık oranı düşmektedir. Yine İtalya'da 1990-1995 yılları arasında kentsel nüfusun da azaldığı görülmektedir. İşsiz nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında İspanya ve Yunanistan'dan sonra en yüksek orana sahiptir (Eurobarometer, 1995).

1998'de devlet desteğiyle gerçekleştirilen bir araştırmada, yaşam kalitesi hem nesnel göstergelere hem de halkın öznel değerlendirmelerine bağlı olarak tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan nesnel göstergeler çalışanların oranı, servis sektöründe çalışanların oranı, kişi başına gayri safi milli hasıla, kişi başına düşen banka mevduatı, kişi başına düşen tüketim miktarı, kişi başına düşen lüks tüketim miktarı ve lisedeki öğrenci sayısının toplam nüfusa oranıdır. Öznel göstergeler ise halkla yapılan anketlerden sağlanmıştır. Elde edilen sonuçlar özetle şunlardır (D'Andrea, 1998):

- Yaşamdan hoşnutluk son yirmi yılda yükselme eğilimindedir.
- Sosyoekonomik gelişimi ifade eden bazı nesnel göstergeler ile yaşamdan hoşnutluk arasında doğrusal bir ilişki vardır (Kişi başına tüketim, kişi başına düşen GSMH, kişi başına banka mevduatı vb.).
- Hoşnutluk açısından cinsiyete bağlı bir fark yoktur. Ancak, ekonomik şartlar, sağlık koşulları, işinden hoşnutluk gibi yaşamın bazı özel alanlarında erkeklerin kadınlara göre daha hoşnut oldukları saptanmıştır. Öte yandan çalışan annelerin hoşnutluğu, çalışmayanlara göre daha düşüktür (Camporese ve diğ., 1998).

İtalya'da yaşam kalitesi ve refah göstergeleri resmi kurumlarca periyodik olarak yayınlanmaktadır.

Hindistan: Gelişmiş batı toplumları dışında da yaşam kalitesi araştırmaları yapılmaktadır. Bu bağlamda geniş nüfus kitlelerinin yaşadığı Afrika ülkeleri, Hindistan ve Çin araştırmalara konu olmaktadır. Bunlardan Hindistan'da yaşam kalitesi araştırmaları kamu kurumlarınca sürdürülmektedir. Hindistan İleri Araştırmalar Enstitüsü (Indian Institute of Advanced Study) bu konuda çalışmalar yapan bir devlet kurumudur.

Nesnel göstergelere bakıldığında ülke genelinde yaşam kalitesi batı ülkelerine kıyasla oldukça düşüktür (Mukherjee, 1989). Çünkü hızlı nüfus artışı, yetersiz ekonomik şartlar, işsiz sayısı, salgın hastalıklar insanların temel ihtiyaçlarının dahi sağlanmasında güçlükler yaratmaktadır. Konutlarda hijyen şartlar sağlanamadığı için sık sık salgın hastalıklar görülmektedir (Banerjee, 1996). Bazı araştırmalar da öznel değerlendirmelere bağlı olarak yapılmaktadır. Örneğin, Hindistan kırsal kesiminde yapılan bir çalışmada, yaşam kalitesi ile iş, hastane ve temiz içme suyunun ilişkili olduğu belirlenmiştir (Brinkerhoff ve diğ., 1997).

Hindistan'da yoksulluk ve kirlilik toplum sağlığını olumsuz etkileyerek üretimi de düşürmektedir. Bu durum da yaşam kalitesine olumsuz etki etmektedir. 1994 kışında yaşanan veba salgını ülkenin sağlıksız koşullarının bir göstergesidir (Banerjee, 1996). Hindistan'da yetkililer bu ve benzeri sorunları çözmek için büyümeyi kontrol altına almak çabası içindedirler.

Sovyetler Birliği: Geçtiğimiz yüzyılda, köklü değişiklikler yaşanan Sovyetler Birliği'nde, halkın günlük yaşantısı da doğal olarak bu değişiklikten etkilenmiştir. Ülkede yaşam kalitesi araştırmaları resmi makamlarca sürdürülmektedir. Komünist düzenin çökmesi ile hızlı bir yeniden yapılanma sürecinin başladığı ülkede özellikle halkın refah seviyesi azalmış, alım gücü ve toplum sağlığı dşmştir.

M. Gorbaçov'un liderliği döneminde politik alanda olmasa da sivil yaşamda özgürlük kendini göstermiştir. 1985'den beri sürdürülen ekonomik reform çabaları, halkın refah düzeyini iyileştirememiş, hatta 1991'den itibaren düşmekte olan kişi başına gayri safi milli hasıla, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kriz döneminde yaşanan durumdan daha kötü seviyeleri bulmuştur (Dixon ve Polyakov, 1997). Gorbaçov'un liderliğinin başından beri özellikle kişi başına yiyecek (ekmek ve patates hariç) tüketimi düşüş içersindedir (Anonim, 1994). Bu da halk sağlığını olumsuz etkilemektedir. Konut konusunda da Sovyetler Birliği özellikle batılı toplumlara kıyasla geri durumdadır. 1983'de ülkedeki kişi başına konuta yönelik harcamalar aynı tarihte Amerika Birleşik Devletleri'ndeki harcamaların beşte birinden azdır. Bu miktar İşpanya, Japonya ve İtalya'daki harcamaların da yarısı kadardır (Herlemann, 1987). Ekonomik anlamda zengin ile fakir olan halk arasındaki fark büyümekte, alt kesimdeki insanlar için yaşam daha da zorlaşmaktadır (Dixon, Polyakov, 1997). Bu durumda, Ha ve Weber (1994)'in tanımladığı gibi beklenen ile gözlenen arasındaki fark büyüdüğü için halkın yaşam kalitesi düşmektedir.

Sovyet Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (CESSI) tarafından 1992 Kasım-Aralık aylarında Moskova'da yapılan bir araştırma halkın gündelik hayatı ve beklentileri ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Anketi yanıtlayanlar, 1994 yılındaki günlük yaşamın 5 yıl öncekinden zor olduğunu söylemişler ve hoşnutluk açısından yaşamlarını değerlendirdiklerinde % 52'si on üzerinden dört puan vermişlerdir. Başka bir ifadeyle anketi yanıtlayanların yarısından çoğu yaşamdan hoşnut değildir. Bu durum genel ekonomik problemlere bağlı grlmektedir. Halk yüksek fiyatlardan olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Her beş kişiden biri ihtiyaç duyduğu malları satın alacak yeterlilikte para kazanmamaktadır. Deneklerin % 70'i kapitalist sistemden hoşnut olmadığını belirtirken, serbest meslek grubundan kişilerin yüzde yüze yakını (% 97) piyasa ekonomisine geçişin zorluklarına rağmen gerekli ve gelecekte avantajlı olacağına inandıklarını belirtmişlerdir (Anon, 1994). 1990 yılında, bir ailenin yaşamını

sürdürmesi için ayda ortalama 61 ruble gerekirken 1995'te bu rakam 264 100 rubleyi bulmuş, 4330 kat artmıştır (Dixon ve Polyakov, 1997). Sonuçta Sovyetler Birliği genelinde halk yeni ekonomik düzene adapte olmaya çalışmaktadır. Bu nedenle geçmişe kıyasla halkın yaşam kalitesinde belirgin bir düşüş gözlenmektedir.

3.5. Türkiye'deki Çalışmalar

3.5.1. Devlet Kurum ve Kuruluşlarının Araştırmaları

Türkiye'de, yaşam kalitesinin ortaya çıkışı ve geçirdiği aşamalar dünyadaki durumla tarihsel açıdan paralel olmamıştır. Ancak dünyadaki oluşum gibi, Türkiye'de de önce araştırma ve planlamada sosyal olaylara önem verilmesi ile başlamıştır. Ülkemizde, sosyal, kültürel ve toplumsal konuların dikkate alınması, kalkınmanın sosyal ve kültürel boyutu, bunların planlı gelişmeyi sağlamak için veri oluşturmaları 1960'lı yıllara rastlamaktadır. Ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerle ilgili istatistik derlemek, değerlendirmek ve yayınlamak görevleri Devlet İstatistik Enstitüsü'ne (DİE) verilmiş olmakla birlikte, Enstitü bu görevini asıl araştırma enstitüsüne dönüştürüldüğü 1962 yılından beri yürütmektedir. Genç Cumhuriyetin ilk yıllarında (1926) kurulan İstatistik Umum Müdürlüğü o dönemde pek çok imkansızlıklarla çoğunlukla envanter oluşturmaya çalışmıştır. 1961 yılında, planlı kalkınmanın gerekliliği ve hükümetin de bu yönde eleştirilmesi gelişmelerinden sonra Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Bu Teşkilatın amacı ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı planlı bir biçimde yürütmektir. Bu amaçla hazırlanan, ilk beş yıllık kalkınma planı 1963-1967 yıllarını kapsamaktaydı.

Türkiye'de sosyal ve ekonomik göstergelerin, toplanması ve araştırmacılara sunulması yakın bir geleceğe rastlamaktadır. Önceleri sadece DİE'nin sosyal göstergelere ilişkin veri topladığı ve bu verileri çeşitli devlet kurumlarının çalışmalarında kullandığı söylenebilir. Daha sonra DPT, çeşitli bakanlıklar ve yerel yönetimler de kimi zaman ülke genelinde, kimi zaman kendi görev sahalarında veri derlemeye başlamışlardır. Bu kurumlardan biri olan DPT'nin 'İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması' isimli araştırmalarının ilki 1965'te yapılmıştır. Konuyla ilgili 1995 yılına kadar çeşitli aralıklarla toplam 8 araştırma yapılmıştır. Ancak bu araştırmaların büyük

bir kısmı “gizli” ibaresi taşıdığı için, Teşkilat ve karar organları dışında kimsenin takip edemediği yayınlar olmuşlardır. Yine bu yayınların bazılarında da verilere hiç yer verilmemiş, doğrudan sonuçlar yayınlanmıştır.

DPT’nin; bu araştırmalarında çoğu DİE’nin temin ettiği sosyal ve ekonomik göstergeler kullanılmıştır. 1970’li yıllarda gelişmenin felsefesinde yaşanan değişim önemli ölçüde “gelişmeyi” ölçen göstergelere de yansımış ve günümüzde kabul gördüğü biçimiyle gelişme; sosyal ve ekonomik göstergeler arasında bir etkileşim yapısını sergileme eğilimine girmiştir (Dinçer ve arkadaşları, 1996). Böylece hem DİE’nin derlediği istatistikler, hem de DPT’nin hazırladığı raporlar bu değişimden etkilenmiştir. Örneğin, DPT’nin 1996 yılında hazırladığı İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması’nda, sosyal ve ekonomik göstergeler; demografik, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, altyapı ve diğer refah göstergeleri olarak 10 ana başlıkta 58 farklı değişkenden oluşmaktadır.

Dünyada, sosyal göstergelere ilgi 1960larda başlayıp, 1970lerde doruğa ulaşırken, Türkiye’de konunun önemi, araştırmaların yoğunlaşması, uygun veri derlenmesi ve sunumu 1990’lı yıllara rastlamaktadır. 1998’de DPT ilk defa yalnızca verilerin bulunduğu bir kitap basmıştır. “Various Indicators Related to Provinces and Regions in Turkey” isimli kitapta, 69 ayrı tabloda, 18 farklı sosyal ve ekonomik gösterge verileri yer almıştır.

DİE de 1990’lı yıllarda, sayım ve istatistik sonuçlarını sosyal ve ekonomik göstergelere ağırlık vererek derlemeye başlamıştır. İlk kez idari bölünüşe göre her il için Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1998) isimli yayınları çıkmıştır. Bu sırada Enstitü sadece veri yayınlamakla kalmamış, bu verileri kullanarak araştırmalar da yapmaya başlamıştır. “Coğrafi Bölge Ayrımında İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Gruplarının ve Gelişmişlik Seviyelerinin Belirlenmesi” (DİE, 1997) böyle bir araştırmadır. Araştırmada sosyal ve ekonomik göstergeler kullanılmıştır.

Şüphesiz, devletin bu iki yetkili kurumundan başka kurumlar da ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili konularda, kendi ilgi alanları doğrultusunda çalışmalar sürdürmektedirler. Burada bu iki kurumun çalışmalarına yer verilmiş olması, sosyal, ekonomik ve çevre sorunlarıyla doğrudan ilgili olan bu kurumların çalışmalarını halka

ve araştırmacılara sunmaları ve yayınlamaları ile ilgilidir. Ancak gelişmelerden görüldüğü gibi, Türkiye’de henüz yaşam kalitesi adı altında araştırmalar devletin yetkili organları tarafından yapılmamaktadır.

3.5.2. Bilimsel Araştırmalar

Sosyal, ekonomik ve çevre ile ilgili çalışmalar, pek çok bilimsel araştırmaya da konu olmuştur. Ancak çevre ve yaşam kalitesi konusundaki araştırmalar henüz yeni ve sayıca azdır (Dökmeci ve diğ., 1983). TÜBİTAK’ın desteğıyle gerçekleştirilen “Ekolojik Dengenin Korunması ve Sürdürölmesi Açısından Kentsel Sistemlerin Planlanması” isimli araştırma (Atalık ve diğ., 1994) bu konuda yapılan en son araştırmalardan biridir. Araştırmada, kentli nüfusun daha iyi bir çevre ve yaşam kalitesine erişmesini sağlamak için planlama sistemlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, çevre ve şehircilik ile ilgili bir kalite indeksi geliştirilmiştir. Bu indeks çevre kalite indeksi ile şehircilik kalite indeksinin ağırlıklı ortalamalarının toplamından oluşmaktadır. Araştırmanın uygulamalar bölümünde, İstanbul’da Ekolojik Esaslı Performans Modeli gerçekleştirilmiştir. Bağımlı değışkenin hoşnutluk olarak alındığı çoklu regresyon modelinde, erişilebilirlik, konutlandırma özellikleri, sosyal-kültürel özellikler ve çevre kalitesi başlıklı değışkenler de bağımsız değışkenlerdir.

$Y =$ Hoşnutluk (Performans),

X_1 : Erişilebilirlik,

X_2 : Nüfus yoğunluğı ve konutlandırma özellikleri,

X_3 : Sosyal-kültürel özellikler,

X_4 : Çevre kalitesi,

b, c, d : Katsayılar olmak üzere, hoşnutluk ve değışkenler arası ilişki (3.1.)’de olduğı gibi formüle edilmektedir.

$$Y = aX_1 + bX_2 + cX_3 + dX_4 \quad (3.1)$$

Formöldeki her bir bağımsız değışken kümesi, birçok değışkeni içeren tek bir indeks değışeridir. Ancak çoklu regresyon modeli, bağımsız değışkenler arasındaki ilişkinin indeks değışerlerinin aritmetik bir toplam yerine, çarpanlar kümesi olarak

değerlendirilmesinin doğru olduğunu işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, performansı etkileyen faktörler bir bütün olarak işleme katılmış ve indeks değerlerinin aritmetik toplamı yerine faktörler arası ilişkide çarpan etkisi hipotezi sınanmıştır. Buna göre çoklu regresyon denklemini (3.2.)'de görülmektedir. Y1 ve Y2 seçenekselsel olarak konutlandırma yoğunluğu ve taban alanı kat sayısını ifade etmektedir (Atalık, ve diğ., 1994).

$$\log PERFORMANS = \log a + b_1 \log Y1(b_2 \log Y2) + \dots \quad (3.2.)$$

Çeşitli bilimsel toplantılar, sempozyumlar ve kolokyumlarda da insan, konut, çevre, kalite, hoşnutsuluk öğelerine değinilmiş ve bilgi alışverişi yapılmıştır. Bu etkinliklerin bazılarında yaşam kalitesi kavramı ve planlamadaki rolü de yer almıştır. 1994 yılında Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım Sempozyumu, 1995 yılında düzenlenen Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu ve 1996 yılındaki İstanbul 2020 Sempozyumu bunlardan bazılarıdır.

Öte yandan, yaşam kalitesinin ölçülmesine doğrudan katkıda bulunmamakla birlikte, insan ve çevre etkileşiminin gelişmesine yardımcı olan, konut ve kullanıcı hoşnutsluğu esaslı pek çok araştırma da gerçekleştirilmiştir (Dökmeci ve diğ., 1983, Türkoğlu, 1994, 1997). Bu araştırmaların çoğunda kentsel alanda bir mahallede, ilçede ya da toplu konut ünitesinde, insanların konut ve/veya çevrelerinden memnuniyetleri, karşılaştırmalı olarak, kullanıcının yaş, eğitim, meslek vb. özellikleri göz önünde tutularak incelenmiştir.

Yaşam kalitesi konusunda, farklı disiplinlerden, özellikle tıp, ekonomi ve işletme dallarından araştırmacılar da kendi bakış açılarıyla ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. Örneğin, Ülengin ve arkadaşları (2000), konuya ekonomik açıdan yaklaşarak, İstanbul'da oturanların, önceliklerine, beklentilerine, ihtiyaçlarına bakarak bir yaşam kalitesi ölçüm modeli oluşturmuşlardır. Amaçları, İstanbul'da yaşam kalitesini iyileştirmek için kentin kaynaklarının etkili tahsisini sağlamaktır. Araştırmalarında Hiyerarşik Bilgi Entegrasyonu (Hierarchical Information Integration) analiz yöntemini kullanmışlardır. Araştırmada, İstanbulluların kentsel yaşam ile ilgili tercihlerini sırasıyla, iş bulma olanakları, yeterli altyapı, hızlı trafik olanakları ve daha düşük konut ve yaşam bedelleri olarak tanımladıklarını belirtmektedirler.

Sonuçta, yaşam kalitesi hem kavram hem araştırma konusu olarak Türkiye’de oldukça yenidir. Farklı disiplinlerden araştırmacıların ve bu konuda çalışan devlet kuruluşlarının da katkılarıyla, yakın gelecekte, yaşam kalitesi araştırmalarının ülke genelinde sonuçlandırılacağı umut edilmektedir. Uluslararası karşılaştırmalarda, özellikle, ekonomik anlamda Türkiye iyi olarak nitelendirilen bir refah düzeyine ulaşmıştır. Ülkede, yaratılan kaynak, üretim ve büyüme hızı ümit vericidir. Öte yandan, ülke genelinde daha çok sosyal araştırmalar yapılmasına gerek vardır. İstanbul dışında halkın sosyal ihtiyaçları, sorunları, beklentileri nelerdir, büyük kentler ve daha küçük yerleşmeler arasında nasıl bir ilişki ya da farklılık vardır, yaşam kalitesi nasıl değişmektedir gibi sorulara yanıt aranmalıdır. Ülkemizde 1950lerden bu yana özellikle büyük şehirleri etkileyen kırdan kente göç, günlük yaşam kalitesinde ne tür sorunlar çıkarmaktadır, vb. soruların yanıtı yeni ve güncel araştırmalarla sağlanabilir. Böylece, aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi olma arifesinde sosyal anlamda, birliğe üye ülkelere benzerliklerimiz ya da farklılıklarımız da güncel verilerle ortaya konabilir.

3.6. Ara Sonuçlar

Bazı araştırmacılara göre yaşam kalitesi araştırmalarını 1930lara kadar götürmek mümkündür. Ancak araştırmaların önem kazandığı ve sayıca arttığı dönem 1970lere rastlamaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma süreciyle yaşam kalitesi araştırmalarına önem verilmiş ve ekonomik şartların iyi olmasının toplumdaki insanların hoşnut ve refah içinde olmasını sağlayamadığının anlaşılması üzerine konuya olan ilgi daha da artmıştır.

Yaşam kalitesi araştırmalarında en sık kullanılan temelde iki gösterge vardır. Bunlar nesnel ve sosyal göstergelerdir. Aslında nesnel yaşam kalitesi ile öznel yaşam kalitesi birbirinden farklıdır. Nesnel yaşam kalitesi yaşama ait belirli standartların kesişmesi ile oluşur ve bir gözlemci tarafından ölçülebilir. Öznel yaşam kalitesi ise bireyin algılaması ve hisleri sonucu oluşur ve bireyin kendisi tarafından değerlendirilmesi mümkündür. Günümüzde artık yaşam kalitesi göstergeleri olarak temelde uzlaşılan göstergelerin hem nesnel hem de öznel nitelikli olduğu görülmektedir.

Yaşam kalitesi araştırmaları bugün pek çok ülkede yapılmaktadır. Konuyla ilgilenen hem kamu kuruluşları hem araştırmacılar hem de uluslararası organizasyonlar vardır.

Dünya Bankası, UNICEF, Birleşmiş Milletler vb. kuruluşların da aralarında bulunduğu bu organizasyonlar kimi zaman kendi bünyelerinde araştırmalar yaparken kimi zaman da ülkelere ya da araştırmacılara mali destekler sağlamaktadırlar.

Ülkemizde henüz devlet eliyle yaşam kalitesi araştırmaları yapılmamaktadır. Son yıllarda DIE'nin ve DPT'nin yayınları özellikle il düzeyinde çeşitli istatistikler sunmaktadır. Ancak ülkemizde verilerin süreksizliği, yalnızca il ölçeğinde veri yayınlanması, bazı istatistiklerin hala yapılamayışı gibi sorunlar araştırmaların yapılmasını zorlaştıran faktörler olarak görülmektedir.

Bilimsel düzeydeki araştırmalar daha umut vericidir. Konuyla ilgili henüz pek yaygın olmayan araştırmalar farklı bilim dallarından araştırmacılar tarafından yürütülmektedir.

Özetle, üçüncü bölümde yaşam kalitesi araştırmalarının zaman içindeki gelişimi incelenmiş ve yazında yer alan önemli araştırmalara değinilmiştir. Aynı zamanda konu ile ilgilenen uluslararası organizasyonların çalışmalarına da değinilerek, bu perspektifte yürütülen araştırmaların neler olduğuna bakılmıştır. Son olarak farklı ülkelerdeki örneklere ve ülkemizdeki araştırmalara yer verilmiştir.

4. YAŞAM KALİTESİ ESASLI KURAMLAR, ÖLÇÜM TEKNİKLERİ VE MODELLEME

4.1. Yaşam Kalitesi Esaslı Kuramlar

Yazında, yaşam kalitesi konusunda üç ana kuramdan bahsedilmektedir:

1. Yaşanabilirlik kuramı (liveability theory)
2. Karşılaştırma kuramı (comparison theory)
3. Adaptasyon kuramı (adaptation theory)

Bahsedilen kuramlar, bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek için farklı içeriklere sahiptirler. Yaşanabilirlik kuramında, kişilerin yaşamlarından hoşnutlukları bazı standartlara dayalı olarak değerlendirilir. Bu standartlar kişi başına gayri safi milli hasıla, sağlık, eğitim, vb.dir. Karşılaştırma kuramında ise, kişilerin değerlendirmeleri görecelidir, başka bir deyişle, kendilerinin ve/veya başkalarının geçmiş deneyimlerini karşılaştırırlar. Adaptasyon kuramı ise, diğer iki kuramın bileşkesi gibidir. Bu kuramda, kişi hem kendi yaşam kalitesi düzeyini hem de yaşam kalitesindeki değişimi değerlendirmektedir (Hagerty, 1999). Hagerty kuramı tanımlarken, "...kuramın değer yargılarından oluşan kısmı "ihtiyaçlarımı nasıl karşılıyorum?" sorusuna ve karşılaştırma kısmı da "4 yıl önceye göre daha iyi miyim?" sorusuna yanıt vermektedir" ifadesini kullanmaktadır. Başka bir ifadeyle, adaptasyon kuramı, belirli bir zaman kesitinde hem nesnel göstergelerin hem de zaman içindeki değişimin hoşnutluğu etkilediğini savunmaktadır.

Akademik araştırmalar arasında her üç kuramın da destekçileri vardır. Nesnel verilere dayalı ülkelerarası örneklemeler üzerinde çalışıldığında yaşanabilirlik kuramını kullanmak, algılanan durum ve bireyin değer yargılarından oluşan öznel veriler ile hoşnutluk arasındaki ilişki araştırıldığında da karşılaştırma kuramını kullanmak daha doğru sonuçlar vermektedir (Hagerty, 1999, Diener ve Diener, 1995, Veenhoven, Ehrhardt, 1995).

Veenhoven ve Ehrhardt (1995), 38 ülkede yaptıkları araştırmada yaşanabilirlik kuramının geçerliliğini kanıtlamışlardır. Kullandıkları veriler, her ülkenin zaman içinde sadece bir noktadaki durumlarını yansıtmaktadır; nesnel verilerdir ve bir süreç içindeki adaptasyonu içermemektedir. Oysa Diener ve Diener (1995) 55 ülkenin iki farklı yıla ait nesnel verilerini kullandıkları araştırmalarında karşılaştırma kuramı başarılı sonuçlanmamış, adaptasyonu açıklamakta zayıf kalmıştır. Kuramın başarısız olmasında seçilen veri kümesinin uygun olmayışının rolü vardır. Lance ve arkadaşları (1995) da, Amerikalı kolej öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada karşılaştırma kuramını destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Sonuçta, karşılaştırma kuramı kişinin nesnel değişimlerden sorumlu olmadığını, ancak bundan etkilendiğini göstermektedir.

Adaptasyon kuramı da çeşitli araştırmalarda test edilmiştir (Hagerty, 1999). Hagerty adaptasyon kuramını kullanarak nesnel veriler ve bu verilerin belirli bir süreçteki değişimlerine bakarak yaşam kalitesini nasıl etkilediklerini araştırmıştır. Sonuçta kullandığı ekonomik temelli (gayri safi milli hasıla ve enflasyon gibi) nesnel değişkenlerin yaşam kalitesine anlamlı bir katkıda bulunmadıklarını tespit etmiştir.

x : Yaşamdan hoşnutluğu etkileyen nesnel değişkenler seti (örneğin, eğitim, kişi başına gayri safi milli hasıla gibi),

α_0 : Sabit sayı,

b : Katsayı,

x_{it} : Yaşamdan hoşnutluğu etkileyen “i” nesnel değişkenine ait “t” zamanındaki değer olmak üzere yaşanabilirlik kuramı, (4.1)’de görüldüğü gibi formüle edilebilir.

$$\text{Yaşamdan hoşnutluk} = \alpha_0 + b_1 x_{1t} + b_2 x_{2t} + \dots + b_n x_{nt} \quad (4.1.)$$

Karşılaştırma kuramı,

Δ_{it} : “i” değişkenine ait zaman içindeki değişimin değeri olmak üzere, (4.2.) formülünde gösterilmektedir.

$$\text{Yaşamdan hoşnutluk} = \alpha_0 + b_1 \Delta_{1t} + b_2 \Delta_{2t} + \dots + b_n \Delta_{nt} \quad (4.2.)$$

Adaptasyon kuramı ise,

c : Katsayı olmak üzere, formül (4.3.)’te görülmektedir.

$$\text{Yaşamdan hoşnutluk} = a_0 + b_1x_{1t} + b_2x_{2t} + \dots + b_nx_{nt} + c_1\Delta_{1t} + c_2\Delta_{2t} + \dots + c_n\Delta_{nt} \quad (4.3.)$$

Formülden de izlenebileceği gibi, adaptasyon kuramında hem yaşanabilirlik hem de karşılaştırma kuramı formülasyonu vardır. Eğer b ve c katsayıları sıfırdan farklı ise kuram hem nesnel değişkenlere hem de karşılaştırmalı değişkenlere göre yaşamdan hoşnutluğu ortaya koymaktadır.

Bu sık kullanılan kuramlar dışında başka kuramlar da mevcuttur. Örneğin, Sirgy (1986), yaşam kalitesi araştırmalarında kuramsal kurgulara gerek duyulduğuna işaret ederken, Maslow'un bilinen insan ihtiyaçları kuramından esinlenerek, yaşam kalitesi araştırmalarında kullanılabilecek bir kuramdan bahsetmektedir. Sirgy'ye göre, gelişmiş toplumlarda kişiler, sosyal itibar ve kişisel doygunluk ihtiyaçları gibi yüksek talepli ihtiyaçları (higher-order needs) gidermeye çalışmaktadır. Az gelişmiş toplumlarda ise, kişiler daha çok biyolojik ve güvenlikleriyle alakalı ihtiyaçlarını gidermekle uğraşmaktadırlar. Bu durumda yaşam kalitesi, ihtiyaçların giderilme düzeyinin hiyerarşisi olarak tanımlanabilir. Kurama göre, "toplum genelinde, ihtiyacı karşılama konusunda ne kadar yüksek doyuma ulaşırsa, o kadar yüksek yaşam kalitesi elde edilir" (Sirgy, 1986). Tıpkı Maslow'un ihtiyaçlar piramidinde olduğu gibi, bu kuramda da tabandan tavana gelişen bir hiyerarşik düzen içinde, ne kadar çok ihtiyaç doyuma ulaştırılırsa, toplumun yaşam kalitesi o kadar yükselmektedir. Bu kuram henüz ampirik olarak test edilmemiştir (Sirgy, 1986).

4.2. Yaşam Kalitesi Araştırmalarında Çeşitli Yaklaşımlar

Araştırmalarda, yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik çeşitli yaklaşımlardan bahsetmek mümkündür. Myers (1987) bunlardan dördünü aşağıdaki gibi belirtmektedir:

1. Kişisel refah yaklaşımı (personal well-being) Burada kişinin yaşamdan hoşnutluğu ölçülür.
2. Grup eğilimi yaklaşımı (community trends)'nda yaşam kalitesini oluşturan faktörler üzerinde odaklaşılır ve grup/toplum içindeki eğilime bakılır.

3. Yaşanabilirlik karşılaştırmalı yaklaşım (liveability comparisons approach) Farklı kentsel alanları karşılaştırmayı hedefler. Bu karşılaştırma için çok sayıda yaşam kalitesini etkilediği kabul edilen objektif belirleyici kullanılarak farklı kentsel alanlar karşılaştırılır.

4. Pazar/kullanıcı (market/resident) yaklaşımı. Çeşitli kaynaklarda ücret farklılaşması (wage differential) yaklaşımı olarak da bilinmektedir. Kentsel alanlar arasında yaşam kalitesi farklarını dengelemek için, konut bedeli ve/veya maaş değişimlerinden oluşan bir kuram geliştirilmiştir.

Yaklaşımların ortak yanı, kişilerin refahını, yaşamdan hoşnutluklarını etkileyen bileşenleri tespit ederek yaşam kalitesini ölçmektir. Yazında, yaşam kalitesi araştırmalarının ilklerine imza atan akademisyenlerin daha çok karşılaştırmalı yaklaşımı kullandığı gözlenmektedir (Boyer ve Savageau ile Liu'nun çalışmaları gibi). Bu yaklaşımda, çok sayıda kentsel özellik indekse katılır. Seçilen özellikler ve bunların ağırlıkları araştırmacının tercihlerini yansıtır (Burnell ve Galster, 1992). Başka bir ifadeyle, özellikler ve bunların ağırlıkları o kentte yaşayan insanların görüşlerini yansıtmaktan uzaktır ve araştırmacının belirlediği özelliklerdir. Buna karşılık bazı araştırmacılar ise kullanacakları özellikleri daha kuramsal gerekçelerle belirlemek istemişlerdir (Berger ve diğ., 1987, Rogerson ve diğ., 1989). Bu tarz çalışmalarda, seçilen göstergelerin, ağırlıkları kişilerin tercihlerini ifade etmektedir. Sonuçta, ağırlıkların tespiti ve seçimi, yaşam kalitesi araştırmaları yazınına sıkça konu olmakta ve tartışılmaktadır.

Yaşam kalitesi araştırmalarında, metodolojik yaklaşımlardan da bahsetmek mümkündür (Bayless ve Bayless, 1982). Bunlardan biri, değişkenlere faktör analizi uygulaması, diğeri de doğrudan tüm değişkenlerin toplanması yaklaşımıdır. Faktör analitik yaklaşımda, değişkenlere faktör analizi uygulaması yapılır ve yerleşmeler bu belirlenen faktörlerden oluşturulan indekse göre karşılaştırılabilir. Diğer yaklaşımda ise, girdi olarak kabul edilen değişkenlerin ağırlıklı ortalamalarının toplanması ile bir yerleşmenin yaşam kalitesi bulunabilir.

x_{ij} : "j" yerleşimindeki "i" değişkenini,

w_i : "i" değişkenine ait ağırlığı,

YK_j : “j” yerleşimindeki toplam yaşam kalitesini ifade etmek üzere, yaşam kalitesi basitçe (4.4.)’te olduğu gibi formüle edilebilir (Bayless ve Bayless, 1982).

$$YK_j = \sum W_i X_{ij} \quad (4.4.)$$

Bu yaklaşımda da, formülde yer alan ağırlıkların tespiti sorun yaratmaktadır. Bu ağırlıkların nasıl hesaplanacağı konusunda bir uzlaşım olmadığı için farklı araştırmalarda farklı değerler alabilmektedir. Pek çok araştırmada da, seçilen göstergeler ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmış ve bu amaçla regresyon analizlerinden faydalanılmıştır (Campbell ve diğ., 1976, Currie ve Thacker, 1986, Pacione, 1986). Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalarda daha yeni ve farklı metotlar da kullanılmaya başlamıştır (Ülengin ve diğ., 2000).

Yazında, yaşam kalitesi ölçümünde sosyal etkilerin değerlendirilmesi yaklaşımı da mevcuttur. Sosyal etki değerlendirmesi iki yolla sağlanmaktadır. Bunlardan biri, çoğunlukla ekonomistlerin kullandığı, mevcut ekonomik göstergelere, bunların etkilerini de dahil ederek değerlendirmek ve tıpkı gayri safi hasıla da olduğu gibi gayri safi sosyal hasıla (gross social product) kavramını elde etmektir (Sinden, 1982). Diğeri ise, kapsamlı sosyal refah göstergelerinin sistematik değerlendirmesidir. Şüphesiz, araştırmalar arttıkça, kullanılan yaklaşımlar ve yöntemler de artacak ve çeşitlenecektir.

4.3. Ölçüm Teknikleri

4.3.1. Sosyal Göstergeler Tekniği

Yaşam kalitesi ölçümünde kullanılan sosyal etki değerlendirmesi yaklaşımı sosyal göstergeler kullanılarak yapılmaktadır. Bu teknik, sosyal sistemin kapsamlı ve geniş bir modelini gerektirir. Sosyal göstergeler zaman içinde değişmiş ve gelişmiştir. Bu gelişimi üç adımda incelemek mümkündür (Sinden, 1982):

1. Girdi ve çıktı olan değişkenlerin tanımlanması ve ölçme
2. Girdi ve çıktı arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi, sebep-sonuç ilişkilerinin bulunması ve sistemin etkinliğinin belirlenmesi
3. Verilerin bireyden topluma doğru bütünleştirilmesi

Genel sistem kuramı içinde sosyal göstergeler doğrulanabilmekte ve böylece toplumu hedefe yönlendirmeli (goal oriented) bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Sonuçta bu sistem sayesinde, sosyal yapı ile ilgili betimsel çalışmalara göre daha rasyonel bir çözüme ulaşılır (Sinden, 1982). Sosyal göstergeler, hedefe yönlendirmeli bir sistem olarak, sosyal sistemi ve değişimi izlemeye ve karar vermede faydacılık felsefesini çağrıştırmaktadır. Sinden (1982) hedeflerin tanımlanmasının temelinde faydacılık prensibinin yer aldığına dikkat çekerek, 19'ncü yüzyılın ilk yarısında Bentham'ın ortaya attığı "faydacılık" felsefesinin etkisinden söz etmektedir. Nitekim, faydacılık kavramı başka araştırmacılar tarafından da gerek kişinin gerek toplumun hedeflerine yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar arasında en yaygın bilineni Maslow'un insan ihtiyaçları hiyerarşisidir.

Bu teknikte, önce hedefler belirlenir ve ardından bu hedeflerin performansını ölçmek için göstergeler seçilir. Bu teknikle kullanılan formülasyon (4.5)'te görüldüğü gibidir (Sinden, 1982, Liu, 1980):

YK : Yaşam kalitesi

f : Sosyal göstergeler

$$YK = f_1 + f_2 + \dots + f_n \quad (4.5.)$$

Araştırmalarda sosyal göstergeler olarak tanımlanan değişkenlere yaşamın çeşitli boyutlarını değerlendirmek için bir çok veri atanabilmektedir (Liu, 1980, Sinden, 1982). Örneğin Liu verilerini beş grupta toplamıştır. Buna göre kullandığı veriler ekonomik veriler, refah verileri, çevresel veriler, sağlık-egitim verileri ve sosyal verilerdir. Araştırmasında bu beş ana gruptaki veriyi, toplam 11 değişken kullanarak ölçümlendirmiştir. Rogerson (1997) ise İngiltere'de yaptığı araştırmada yaşam kalitesini ölçmek için 19 farklı değişken kullanmaktadır. Değişkenler kentsel yaşam faaliyetleri hakkında bireylerin değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Findlay ve arkadaşları (1988) ise diğer örneklerle göre çok daha fazla değişken kullanmıştır. Toplam 19 boyutta 40 değişkeni kullanarak bir araştırma yapmıştır. Değişkenler Listesi, Ek A'da sunulmuştur. Bu çok çeşitli değişkenleri standart bir ölçeğe çevirme zorunluluğu vardır. Bunun için çeşitli standartlaştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Sinden (1982) bu metotları şöyle özetlemektedir:

1. Oranlar: Her değişken için o değişkenin ortalamasına oranı
2. Standart sapma: Her değişken için standart sapmanın bulunması
3. Hedefler: Her değişken için belirlenmiş hedefe göre mevcut ölçümün yüzdesel ifadesi
4. Maksimize etme: Her değişken için elde edilen maksimum değere göre bulunan değerlerin yüzdesel ifadesi
5. Kare kök: Her değişkenin kare kökünün alınması
6. n'ci kök: Her değişkenin n'inci kökünün alınması
7. Logaritma alma: Her değişkenin logaritmasının alınması
8. Üstel ifade (n'ci kuvvet): Her değişkeni 0-10'lu le evirme.

Liu 1975 yılındaki ilk çalışmalarında oranlardan faydalanmış, daha sonraki çalışmalarında ise değişkenlerin standart sapmalarını kullanmıştır (Liu, 1977).

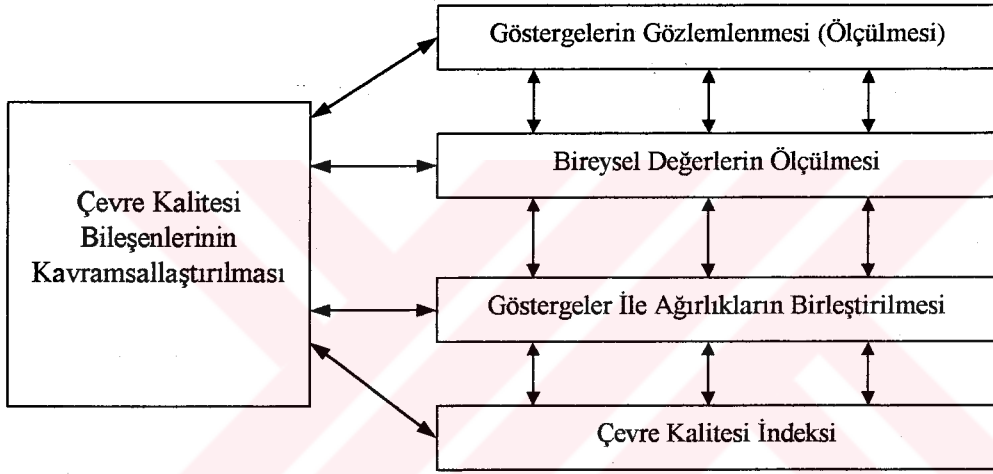
Standardize edilmiş değişkenlerin ağırlıklarının da bilinmesi gereklidir. Daha önce de bahsedildiği gibi, araştırmalarda değişkenlere ağırlıklar verilmesinde farklılıklar göze çarpmaktadır. Bazı araştırmacılar kendi görüşleri doğrultusunda ağırlık verirken (Boyer ve Savageau gibi), bazıları halkın tercihlerine göre (Rogerson gibi) ağırlıklar belirlemektedir. Liu (1980) bu karışıklıkları ortadan kaldırmak için tüm ağırlıkların eşit alınmasını önermektedir. Belirlenen ağırlıklara göre denklem her yerleşim yeri için yaşam kalitesini vermekte ve bu sonuçlara göre de yerleşmeler arası bir sıralama yapılması mümkün olmaktadır.

Kullanılan sosyal göstergeler, veri elde etmenin zorlukları, verilerin süreksizliği ve araştırmacının da tercihleri sebebiyle birbirinden farklı olmaktadır. Öte yandan, çok boyutlu bir kavram olan yaşamın tüm boyutlarının aynı anda incelenmesinin güçlüğü sebebiyle de amaca uygun gösterge kullanılması mümkündür.

4.3.2. İndeksleme Tekniği

Yaşam kalitesi araştırmalarında sıkça rastlanan tekniklerden biri de indeksleme tekniğidir. İndeks, çeşitli aşamalardan oluşan ölçüm işleminin son aşamasıdır. İndeks tekniğinde, önce neyin ölçüldüğünün kavramsal açıklaması yapılır. İndeksi oluşturacak verilerin seçimi de indeksin yorumlanmasına etki edeceği için önemlidir (Craik ve Zube, 1976). Sonuçta, rakamsal bir değer lği elde edilir.

Şekil 4.1’de çevre kalitesi indeksinin oluşturulmasındaki ölçüm sistemi yer almaktadır. İndeks tekniği çoğunlukla zaman serileri kullanıldığında uygun bir teknik olarak görülmektedir. Örneğin, 1985 ve 1995 yıllarına ait göstergelerin biliniyor olması durumunda, göstergelerdeki değişim, artış ya da azalış, başlangıç kabul edilen yıla göre hesaplanabilir. Hesaplama sırasında göstergeler için bazı ağırlıklar kullanılması da mümkündür (Johnston, 1988). Bu hesaplama yüzdesel olarak belirtilebilmektedir. Bundan sonra her gösterge için başlangıç tarihindeki ölçüm değeri, tespit edilen değişim doğrultusunda bir sonraki zaman serisi için yeniden oluşturulmaktadır. İndeks tekniği okuyucuya karşılaştırma ve değişimi izleme kolaylığı sunmaktadır (Shookner, 1997).

Şekil 4.1: Çevre kalitesi indeksi oluşturulmasındaki ölçüm sistemi (Craig ve Zube, 1976)

Bir indeks oluşturma aşamaları şöyle özetlenebilir (Johnston, 1988):

1. Hedeflerin belirlenmesi, neyi ölçmeyi beklediğimizin tespiti.
2. Verilerin oluşturulması. Farklı zaman dilimlerinde edinilen veriler, başlangıç yılına göre yüzdesel olarak veya başlangıç tarihine göre oranlanarak hazırlanır.
3. Değişkenler için çarpanların tespiti. Burada amaç, kabaca her değişken için elde edilen değişimin karşılaştırılabilir bir ölçeğe dönüştürülmesidir. Değişkenlerdeki artış ya da azalışa göre çarpanlar farklılaşmaktadır.
4. İndeks değerinin elde edilmesi. Belirlenen çarpan değerleri ile yüzdesel değişimler veya oranlar çarpılarak, her dönem için bir indeks değeri elde edilmektedir.

5. Ortalama indeks değerinin hesaplanması. Başlangıçtaki temel değişkenlerin her biri için elde edilen indeks değeri kullanılarak, aritmetik ortalama ile ortalama indeks değeri hesaplanmaktadır.

Bu aşamalardan sonra elde edilen indeks tablosu karşılaştırmalı yorum yapmaya imkan tanımaktadır. Bu şekilde hazırlanan indeks tablosu üçüncü bölüm içerisinde Tablo 3.2.'de görölmektedir.

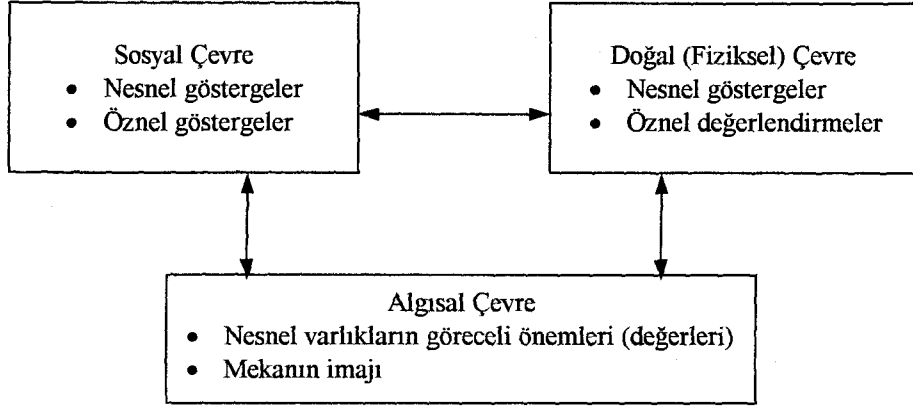
İndeksleme tekniği yaşam kalitesi araştırmalarında sıkça kullanılmıştır. Hem kullanım kolaylığı hem kolay anlaşılabilir olması sebebiyle tercih edilen bu yöntem, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere gibi ölkelerde yöneticilerle halk arasında da iletişimi sağlayan bir araç olmaktadır (Shookner, 1997, Campbell ve diğ., 1976).

4.4. Modelleme Olanakları

Yaşam kalitesi, nüfus hareketlerini açıklamada ve yayılımı denetlemede bir gösterge olarak tanımlanmaktadır (Atalık ve diğ., 1994, Morris ve diğ., 1988, Rogerson, 1997). Bu nedenle, yaşam kalitesinin yükseltilmesi hem mevcut kentsel dokunun iyileştirilmesi, hem doğal çevrenin korunması hem de hoşnut bireyin toplumsal yaşama katkısı açısından önem kazanmaktadır. Önceki bölümlerde yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin çok boyutlu olduğundan bahsedilmiştir. Bu yönden, bazı araştırmacılar gerçek dünyanın basitleştirilmesi ve soyutlaması olan, daha çok kuramsal modeller üzerinde çalışmışlardır (Evans, 1994, Sirgy, 1986). Bu amaçla kurulan modeller, genel olarak yaşam kalitesine veya çalışma yaşamı, evlilik gibi yaşamın özel bir boyutundaki yaşam kalitesine etkili faktörleri kavramsallaştırmaktadır (Evans, 1994).

Yaşam gibi karmaşık bir düzeneğin anlaşılmasında ve ilişkilerin ortaya çıkarılmasında kavramsal modeller yararlı olmaktadır. Bu nedenle yaşam kalitesi ve hoşnutluk konularında daha çok kavramsal model kullanılmaktadır. Aşağıda yaşamın üç çevreden olduğunu ve bunlar arasında karşılıklı ilişkiler olduğunu gösteren Cutter (1985)'in kavramsal modeli bulunmaktadır (şekil 4.2). Model incelendiğinde bu çevrelerden edinilen deneyimlerin yaşam kalitesini oluşturduğu görölmektedir. Model, değişik boyutlarda çok sayıda öznel ve nesnel göstergeyi kapsamaktadır. Bu boyutlar

hem sosyal çevre (adam öldürme, sağlık, konut, gelir, eğitim vb.) hem de fiziksel çevre (iklim, kirlilik, rekreasyon vb.) bileşenleri içermektedir.

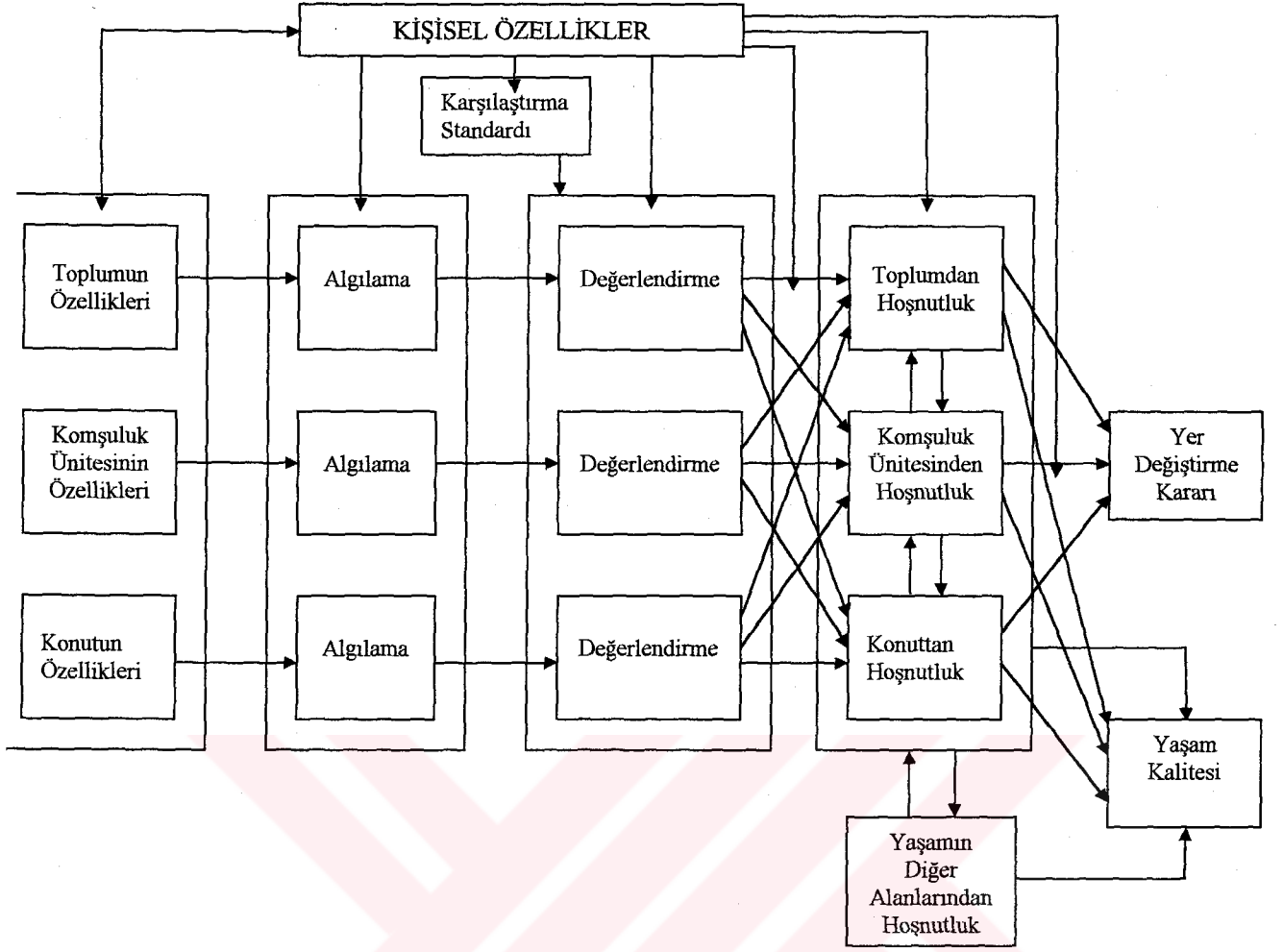
Şekil 4.2: Yaşamın bileşenleri modeli (Cutter, 1985)

Yaşam kalitesinin önemli bir parçası olan hoşnutluğun açıklanması amacıyla da modeller geliştirilmektedir. Hoşnutluk ile ilgili modeller 1970'li yıllarda denenmeye başlanmıştır. Bunlardan, hoşnutluk ile ilgili yaşamın çeşitli boyutlarına da taşınan Marans ve Rodgers (1975)'in toplum hoşnutluğu (community satisfaction) modeli (Şekil 4.3) en önemli çalışmalardan biridir. Bu model daha sonra Campbell ve arkadaşları (1976) tarafından, Amerikan halkının yaşam kalitesinin ölçümü araştırmasında da kullanılmıştır. Modelde, konutun özellikleri, komşularla ilişkiler, bireyin özellikleri, çevresel olaylar vb. çeşitli çevresel özellikler mevcuttur.

Campbell ve arkadaşları (1976) modeli ampirik olarak da test etmişlerdir. Marans ve Rodgers'in modelinden farklı olarak, konuttan ve toplumdan hoşnutluk modelde öngörücü olarak kullanılmıştır. Modelin ampirik olarak test edilmesi sonucunda, genel olarak hoşnutluk ile yer değiştirme (taşınma) arasında kuvvetli negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Değişkenlere, çoklu regresyon analiz tekniği uygulanarak hoşnutluk bağımlı değişkeni ile aralarındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca yaşam kalitesine etki eden unsurların ilişkilerini belirlemek için doğadaki nedenselliği değerlendirmeye çalışan modeller de vardır. Bu konuda yazında yer alan modeller şunlardır:

1. Top-down modeli
2. Bottom-up modeli

Şekil 4.3: Toplum hoşnutluğu modeli (Marans ve Rodgers, 1975)

Top-down modelinde yaşam kalitesi bireyin yaşamında bazı sonuçlara neden olan birtakım özelliklerin etkisindedir (Diener, 1984, Headey, Wearing, 1990). Bottom-up modelinde ise, bazı değişkenlerin bireyin yaşam kalitesini etkilediği ifadesi vardır. Doğadaki nedensel ilişkilerin özellikle gruplar karşılaştırıldığında test edilmesi kesinlik taşımayan zor bir olasılık işidir. Bu iki modelde nedensellik birbiriyle zıt akış yönüne sahiptir (Evans, 1994).

Kısaca, yaşam kalitesi araştırmalarında daha çok yaşamı, bileşenlerini ve mevcut ilişkileri tanımlamaya yönelik kavramsal modeller kurulmaktadır. Özellikle planlamanın temel konularından olan nüfus hareketlerinin açıklanması ve yayılımının denetiminde başlıca bileşen olan yaşam kalitesinin, bu ilişkilerin anlaşılması ile şehir ve bölge planlaması bilimine katkısı artacaktır.

4.5. Ara Sonuçlar

Otuz yıldan fazla bir süredir yapılmakta olan yaşam kalitesi araştırmalarında yazında en sık üç temel kuram göze çarpmaktadır. Bunlar; (i) yaşanabilirlik kuramı, (ii) karşılaştırma kuramı, (iii) adaptasyon kuramıdır. Bu kuramlar ile yaşamdaki ilişkiler incelenerek, bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek için gerekli ölçümler yapılabilmektedir.

Yaşanabilirlik kuramında ölçümler bazı standartlara göre yapılmaktadır. Karşılaştırma kuramında birey, yaşam kalitesini kendisinin ya da başkasının geçmiş tecrübelerine göre değerlendirmektedir. Adaptasyon kuramında ise, belirli bir zaman kesitinde hem nesnel koşullar, hem de zaman içindeki değişimin etkilediği hoşnutluk ölçülmektedir.

Yazındaki araştırmalarda farklı yaklaşımlar olduğu da görülmektedir. Bunlar arasında, (i) kişisel refah yaklaşımı, (ii) grup eğilimi yaklaşımı, (iii) yaşanabilirlik karşılaştırmalı yaklaşım, (iv) pazar/kullanıcı yaklaşımı sayılabilir. Yaklaşımların ortak yanı, kişilerin refahını, yaşamdan hoşnutluklarını etkileyen bileşenleri tespit ederek yaşam kalitesini ölçmektir. Yaklaşımlar, değişik bilim dallarından araştırmacıların konuya bakış açılarına ve uygulama ölçeklerine göre çeşitlenmektedir.

Yazında metodolojik yaklaşımlar da yer almaktadır. Bunlardan biri faktör analizi, diğeri de değişkenlerin ağırlıklarının toplanması yaklaşımıdır. Faktör analizinde, yerleşmeler belirlenen faktörlerden oluşturulan indekse göre karşılaştırılır. Diğer yaklaşımda ise, değişkenlerin ağırlıklarının toplanması yoluyla yaşam kalitesi bulunur.

Araştırmalarda kullanılan ölçüm teknikleri de farklılaşmaktadır. Bu tekniklere örnek olarak sosyal göstergeler tekniği, niteliksel analizler tekniği, indeksleme tekniği vb. verilebilir. Sosyal göstergeler tekniği, yaşam kalitesi araştırmalarının temelinin oluşumunda etkili olmuş en eski tekniklerden biridir. İndeksleme tekniği ise, basit ve pek çok araştırmada kullanılan kolay anlaşılabilen bir tekniktir.

Yaşam kalitesi araştırmalarında sıklıkla kavramsal modellere rastlanmaktadır. Matematik modellerin kullanılmadığı araştırmalarda, konunun kurgusunun yapılması, ilişkilerin belirlenmesi açısından kavramsal modeller açıklayıcı ve yol gösterici olmaktadır.

Özetle, araştırmalarda hem özne, hem nesnel yaşam kalitesinin ölçölmesi için farklı yöntemler, farklı metotlar ve bunları açıklayan kavramsal modeller bulunmaktadır. Araştırmalarda farklı istatistik analizler de kullanılmaktadır. Araştırmanın hangi bilim dalı bakış açısıyla yapıldığı, hem kullanılan tekniğe hem de uygulama ölçeğine etki etmektedir. Öte yandan araştırmaların sayısı arttıkça yeni yöntemler ve modeller de geliştirilmektedir.

5. PLANLAMA KAVRAMI İÇİNDE YAŞAM KALİTESİ

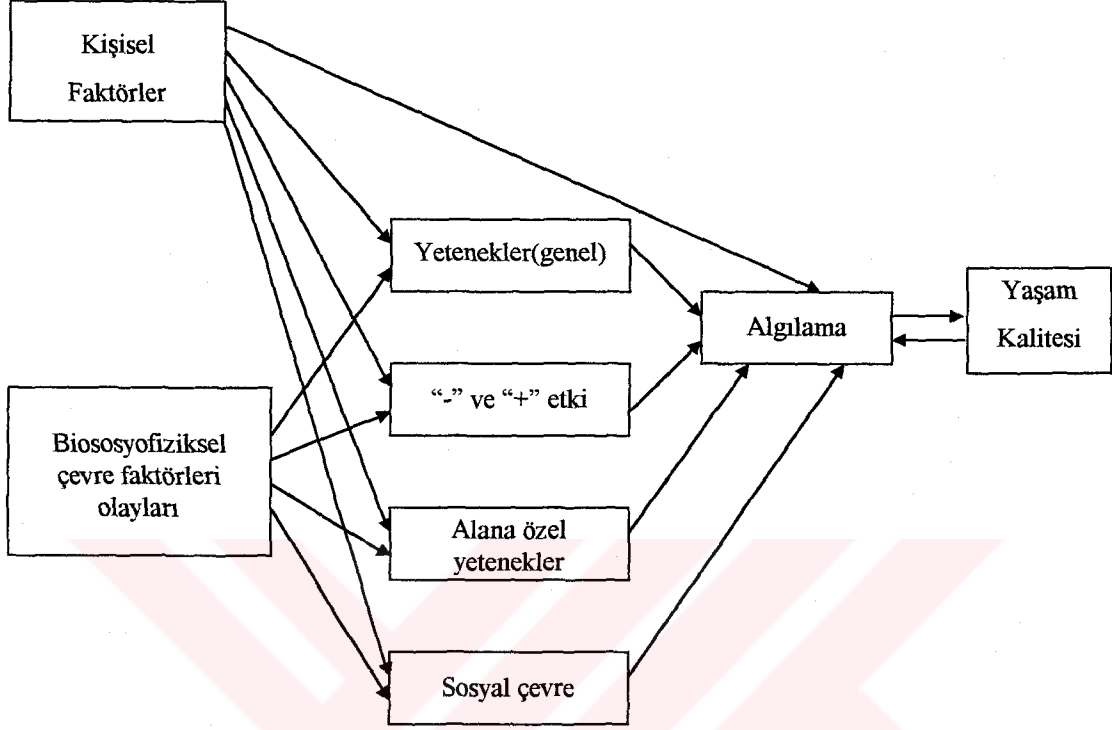
5.1. Kentsel Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler

Nüfusça büyüyen, alanca yayılan kentler, özellikle ülkemizde plansız kentleşmenin de bir sonucu olarak, kent sakinlerine giderek düşmekte olan bir yaşam standardı sunar hale gelmiştir. Nüfus artışının planlanmanın önünde gitmesi, yeterince iş sahası ve konut sunumu yapılamayışı, gecekondulaşma, doğal kaynakların sorumsuzca tüketimi, trafik sorunu, toplumdaki sosyal dengesizliğin giderek artması gibi sorunlar kentsel yaşamı her geçen gün zorlaştırmakta, kentlilere sunulan gündelik yaşamın hemen her boyutundaki kaliteyi düşürmektedir.

Kentsel yaşam kalitesini etkileyen faktörler de yaşam gibi çok boyutlu bir yapı sergilemektedir. Evans (1994) bu çok boyutlu yapıyı incelemek için kuramsal bir model geliştirmiştir. Modelde yaşam kalitesi boyutları şöyle tanımlanmaktadır:

1. Hoşnutluk: Yaşamdan hoşnutluk veya işinden hoşnutluk, ailesinden hoşnutluk gibi herhangi bir alanla ilgili hoşnutluk bireyin yaşam kalitesini etkilemektedir.
2. Yetenekler: Sosyal ilişki kurabilme, problem çözebilme gibi genel ve özel olarak incelenebilecek yeteneklerdir.
3. Sosyal çevre
4. Bireyin karakteri ve yetenekleriyle ilgili kişisel faktörlerin etkisi: Bu gruptaki faktörlerin kişinin algılamasıyla ilgili olduğu kanıtlanmıştır.
5. Biososyofiziksel (biosociophysical) çevre faktörleri/olayları: Biyolojik, sosyal ve fiziki çevre bireyin yaşam kalitesini etkilemektedir. Örneğin, fakirlik/zenginlik, kirli/temiz hava, risk/sağlık faktörleri gibi.

Zamanda herhangi bir noktada, bu belirlenen boyutlarda bireyin yaşam kalitesine etki eden unsurların ilişkilerinin şematik ifadesi Şekil 5.1'deki gibidir.

Şekil 5.1: Yaşam kalitesine etki eden faktörlerin kavramsal modeli (Evans, 1994)

Modelin şematik ifadesinde de görüldüğü gibi, bireyin çevresinde gelişen biyolojik, sosyal ve fiziksel faktörler ve kişinin kendisiyle ilgili özellikler algılamaya bağlı olarak sonuçta yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu faktörler durağan olduğu sürece yaşam kalitesi de durağan, değişkenlik gösterdiği sürece de yaşam kalitesi de değişken bir yapı sergilemektedir.

Yaşam kalitesi, hem bireyin özelliklerinden hem de içinde bulunduğu, doğal ve yapılanmış çevreden etkilenmektedir. Bireyin dış dünyadan gelen etkileri algılaması hoşnutsuzluk düzeyini değiştirmektedir. Tablo 5.1.'de çeşitli araştırmacıların farklı değişkenler ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarının bulguları yer almaktadır.

Yukarıdaki araştırmaların çoğunda bireyin sosyal çevresi içinde yer alan öğeler ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Bunun dışında bireyin yaşadığı çevrede, en küçük ölçekle konuttan metropoliten alana kadar yapılanmış çevrenin,

Tablo 5.1.: Çeşitli araştırmalardaki yaşam kalitesi ve değişkenler arası ilişkiler (Evans, 1994)

ARAŞTIRMACI	DEĞİŞKEN	YAŞAM KALİTESİ DEĞİŞKENİ	İLİŞKİ
Evans ve diğ. (1993)	Özsaygı (Self-esteem)	Yaşam Kalitesi	$r=0.53$
	Cesaret (Hardiness)	Yaşam Kalitesi	$r=0.41$
	Evlilikten Hoşnutluk	Yaşam Kalitesi	$r=0.36$
	Gizlilik (Intimacy)	Yaşam Kalitesi	$r=0.72$
	Kendini İfade Edebilme	Yaşam Kalitesi	$r=0.59$
	İş İle İlgili Hoşnutluk	Yaşam Kalitesi	$r=0.51$
George (1922)	Maddi Kaynaklar	Öznel Refah	$r=0.12-0.43$
	Ekonomik Yeterlilik	Öznel Refah	$r=0.14-0.59$
Hughey & Bardo (1987)	Toplumdan Hoşnutluk	Yaşam Kalitesi	$r=0.31$
Leslie ve Anderson (1988)	Evdeki Roller (Karı-Koca)	Öznel Refah	İlişki Yok
	Evdeki Roller	Evlilikten Hoşnutluk	İlişki Yok
Parasuraman ve diğ. (1988)	Evlilikte Uyum	Yaşam Kalitesi	$r=0.41$
	İşinden Hoşnutluk	Yaşam Kalitesi	$r=0.52$
Polama ve Pendleton (1990)	Dinsel Hoşnutluk	Yaşamdan Hoşnutluk	$r=0.33$
Retting ve diğ. (1991)	Aile Yaşamı Kalitesi	Yaşam Kalitesi	$r=0.64$
	Ailenin Genel Refahı	Yaşam Kalitesi	$r=0.62$
Sheets & Manzer (1991)	Kentsel Bitki Örtüsü	Yaşam Kalitesi	İlişki Var

kentsel donatı ve servislerin de yaşam kalitesine katkıları vardır. Kentsel yaşam kalitesi olarak tanımlanan bu ilişkiler bütününde ilişkilerin yönü ve derecesi planlamaya yön vermesi açısından önem taşımaktadır. Bireyin yapılanmış çevreden hoşnutluğu algıladığı yaşam kalitesine etki etmektedir (Wagner, 1995). Burada altı çizilmesi gereken öge algılamadır. Birey çevreyi algıladığı, başka bir ifadeyle anladığı, kullandığı ve beklentilerine cevap verdiği oranda değerlendirmektedir. Bir yerin yaşam kalitesini belirlemede nesnel göstergeler kadar bireylerin orada yaşamak suretiyle edindikleri tecrübeler de etkili olmaktadır (Rogerson, 1997, Wish, 1986a, Atalık ve diğ., 1994). Kalite en basit şekliyle, mevcut durumdan eksikliklerin çıkarılmış halidir (kalite=mevcut durum-eksiklikler) (Ha ve Weber, 1994). Mevcut durum farklı çevreler aracılığıyla yaşamın bireye sunduklarıdır. Eksiklikler ise bireyin algılaması sonunda ortaya çıkanlardır. Bu basite indirgenmiş formülden anlaşıldığı üzere bireyin

algılamasında olumsuz görüşler ne kadar az ise yaşam kalitesi o kadar yüksektir. Araştırmalar, giderek karmaşıklaşan insan eylemlerinin düzenlenmiş çevre şartlarında yapılmadığı sürece rahatsızlık ve huzursuzluk duyulmakta olduğunu ve buna bağlı olarak da eylemlerin veriminin düştüğünü bildirmektedir (Öke, 1971).

Sonuçta, kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu alanlar da bireylerin yaşamlarından ve çevrelerinden hoşnut, dolayısıyla üretken olduklarından ve verimliliğin yüksek olduğundan söz edilebilir. Bu nedenle, şehirlerdeki yaşam kalitesinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi gerek politikacılar ve gerekse plancılar için büyük önem taşımaktadır (Dökmeci ve diğ., 1996, Pacione, 1986, Rogerson, 1997). Kentsel yaşam kalitesi, aynı zamanda kente yeni nüfus grupları çekmede bir anlamda kentin reklamında da önemli bir yer tutmaktadır. Pek çok yerel yönetim internet yoluyla binlerce kişiye kenti tanıtırken, öncelikle doğal güzelliklerinden ve insanlara sunduğu kentsel yaşam kalitesinden söz etmektedir. Kısaca, kentsel yaşam kalitesinin, kullanıcı tercih ve isteklerini göz önünde tutarak, kent ve bölge plancılarına planlama aşamasında yol gösterici olduğu görülmektedir.

5.1.1. Nüfus Artışı ve Mekansal Büyüme

Araştırmacılar, kentlerin sunduğu yaşam kalitesinde alansal büyüklük ve nüfus ilişkisi üzerine de pek çok çalışma yapmışlardır. Çünkü, hızlı nüfus artışı ve buna paralel olarak kentlerin mekansal olarak da geniş alanlara yayılması kaliteyi etkileyen özellikler olarak görülmektedir. Bu durumda ideal kentsel büyüklük arayışları öne çıkmıştır. Aslında, ideal kentsel büyüklük arayışı, yaşam kalitesi araştırmalarından daha öncelere dayanır. Örneğin, yeni şehir hareketinin, plansız büyüyen megapollere karşı bir ideal ölçek arayışından kaynaklandığı kabul edilmektedir (Burnell, Galster, 1992). Büyüme merkezleri (growth centers) ise bütünüyle bu fikre karşı, yetersiz kentsel büyüklük kavramı üzerine inşa edilmiştir (Richardson, 1973). Konuya ekonomik açıdan bakıldığında, büyük kentsel alanların, oluşumlarının yığılma ekonomisi ve birlikteliğin canlı tuttuğu üretim avantajlarından kaynaklandığı söylenebilir. Geçmişte yapılan araştırmalar, sanayi dokusu ve kentsel büyüklük arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Thompson 1965, Galster 1986). Sanayiye etkileyen yığılma ekonomileri, büyük kentsel alanlarda üretim avantajları sunmaktadır. Dolayısıyla, buralarda gelir artmaktadır, ancak çevresel değerler düşmektedir. Bu

durumdan kentlilerin kendilerine pay çıkardıkları da bilinmektedir. Örneğin, üretimin artması ile gelir artmakta, servisler çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bununla birlikte büyüklüğün getirdiği dezavantajlar da vardır. Çevre kalitesinin düşüklüğü, kentte suç işlenme oranının yüksek olması, kalabalıklık, trafik problemleri vb. sorunlar nüfus arttıkça artmaktadır (Burnell, Galster, 1992).

Araştırmalarda, yüksek kentsel yoğunluğun kişiler üzerinde sağlık sorunları, sosyal adaptasyon zorlukları ve patolojik davranışlar şeklinde etkiler bıraktığı tespit edilmiştir (Chan, 1999). Fransa'da yapılan bir araştırmada da hastalıklar, adam öldürme ve kalabalıklığın birbirleriyle ilişkili oldukları bulunmuştur (Atalık, 1977). Yoğunluğun, kişinin algıladığı haliyle kalabalıklığın yaşanılan çevreden hoşnutsuzluk ile güçlü bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Chan (1999) bu konuda, dünyanın en kalabalık kentlerinden biri olan Hong-Hong'da yaptığı araştırmasında kalabalıklığın algılanmasında kültürel farkların olduğunu belirlemiş ve kalabalıklığın fiziksel şartlardan daha çok öznel değerlendirmeye bağlı, algısal unsurlardan etkilendiğini vurgulamıştır. Kalabalıklık farklı kültürlerde farklı algılanabilmesine rağmen özellikle hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç ile beslenerek daha çok gelişmekte olan ülkeleri tehdit eden bir faktördür (Atalık, 1977).

Tahminler, üçüncü bin yılda, dünya yüzünde kentsel nüfusun büyük rakamlara ulaşacağı haberini vermektedir. 1990-2030 yılları arasında kentli nüfus 3.3 milyara erişecek ve bu nüfusun % 90'ına yakın bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde yaşayacaktır (Joe, 1997). Eğer kentsel büyüme kontrolsüz gerçekleşirse, pek çok kent, içinde oturan insanlara temel ihtiyaçları sunmada daha başarısız olacaktır. Çünkü kentler ekonomi, politika veya diğer kentsel aktivitelerin odak noktasıdır (Sufian, 1993). Tahminlerin gösterdiği üzere gelecekte de dünya nüfusunun büyük bir kısmı kentler de yaşayacaktır. Bu nedenle yaşam kalitesine katkıda bulunan koşulların bilinmesi önemlidir.

Bu gerçek karşısında harekete geçen kurumlardan biri olan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi (United Nations Centre for Human Settlements, UNCHS) süratle etkili kentsel politikaların üretilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Kentsel politikaların üretilmesi, sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesinin denetlenmesi ve uluslararası karşılaştırmaların yapılmasını sağlamak için kentsel sosyal göstergeler

tanımlanmış ve HABITAT toplantılarında bu belirlenen göstergelerden oluşan ulusal raporlar sunulmuştur (Joe, 1997). Bu göstergelerin yardımıyla yaşam kalitesi karşılaştırmaları da yapılabilmektedir. Bu araştırmaların en bilinenleri arasında Nüfus Kriz Komitesi (Population Crisis Committee)'nin (PCC, 1990) 1990 yılında, dünyanın 100 büyük metropolünde yaptığı araştırma gelmektedir. Araştırmada metropoller arasında yaşam kalitesi karşılaştırması yapılmıştır. Geniş bir nüfus grubu ve coğrafyaya hitap etmesi önemlidir. Bu araştırmada metropollerin hesaplanan indeks değerlerine göre yaşam kalitesi açısından gruplandırılması yapılmıştır. Ülkemizden Ankara ve İstanbul kentlerinin dahil olduğu araştırma sonunda, yaşam kalitesi açısından Ankara orta, İstanbul ise alt grupta yer almıştır (PCC, 1990).

Daha sonra başka araştırmacılar (Sufian, 1993) da bu verileri kullanarak kentsel yaşam kalitesi göstergeleri konusunda çalışmayı sürdürmüşlerdir. Nüfus Kriz Komitesinin çalışmasında, yaşam kalitesi ile nüfus büyüklüğü veya mekansal yayılma arasında ilişki araştırılmamıştır. Amaç, sadece, belirli göstergelere bağlı olarak metropollerin insanlara sunduğu yaşam kalitesine göre iyiden kötüye doğru bir sıralama yapılmasıdır. Kalabalıklık gibi bir gösterge kullanılmamış olmasına rağmen, Hindistan ve Çin'in yaşam kalitesi sıralamasında orta ve düşük gruplarda yer aldıkları gözlenmektedir (PCC, 1990).

Nüfus büyüklüğünün yaşam kalitesini etkilediği araştırmalarla kanıtlandıktan sonra, bu defa nüfus artış hızının etkisi araştırmacıları düşündürmüştür. Bu amaçla, yavaş ve hızlı büyüyen kentlerde, oturanların yaşam kalitesini nasıl algıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır (Currie ve Thacker, 1986). Kanada'da yapılan bir araştırmada, farklı büyüme hızlarına sahip Edmonton ve Winnipeg kentlerindeki büyümeyi, içinde yaşayan kentlilerin nasıl algıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada, kişilerin büyümeyi olumsuz olarak değerlendirmedikleri tespit edilmiştir. Öte yandan, nüfusun güncel büyüme oranı, kişilerin kentin özelliklerini değerlendirmesini etkilemektedir. İki kent arasındaki karşılaştırmada, büyüme hızı yavaş olan kentte oturanlar, ekonomik değişkenler dışında, kentin diğer özelliklerini pozitif olarak değerlendirmişlerdir. Her iki kentin sakinlerinin algıladıkları büyüme negatif değildir. Büyüme oranı, bireylerin, kentin niteliklerini algılamalarına ve buna bağlı olarak yaşam ve genel olarak kentten hoşnutsuzluk duymalarına anlamlı bir katkıda bulunmamaktadır. İncelenen iki kentte, hoşnutsuzluk seviyeleri birbirine yakın çıkmıştır. Fakat bu sonuca etki eden faktörlerin her

iki kentte nüfus artışı dışındaki faktörlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Currie ve Thacker, 1986).

Araştırmacılar, bireylerin yaşam kalitesinin hangi nüfus büyüklüğünde daha yüksek olduğunu da araştırmışlardır. 1976 yılında Campbell ve arkadaşlarının Amerikan halkının yaşam kalitesi araştırmasında, çevreyi algılamalarına bağlı olarak kişilerin yaşamı değerlendirmesi sonucunda, topluluğun büyüklüğü ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre büyük şehirlerde oturanların küçük şehirlerde oturanlara göre, içinde yaşadıkları çevreden daha az hoşnut oldukları tespit edilmiştir (Campbell ve diğ., 1976). Blomquist ve arkadaşları da yine Birleşik Devletlerde 1988’de yaptıkları araştırmada, kişilerin küçük ve orta büyüklükteki kentlerde konfor düzeyini yüksek buldukları için yaşamayı tercih ettiklerini tespit etmiştir (Blomquist ve diğ., 1988). Ancak zaman içinde, gelişen teknikler, kentlerin kişilere sunduğu imkanlar, yeni yaşam tarzları vb. benzer araştırmaların bulgularını etkilemiştir. Örneğin yine Birleşik Devletlerde 1992 yılında yapılan başka bir araştırmanın sonucu, daha önceki yıllarda edinilen sonuçlarla paralellik içinde değildir. Aksine bu araştırmada, bireylerin yaşamdan hoşnutluklarının yaşadıkları kentsel büyüklük ile ilişkili olmadığı sonucu elde edilmiştir. Buna göre metropoliten alanlarda yaşayanlar ile banliyö ve küçük şehirlerde oturanların algıladıkları yaşam kalitesi bu özelliklere bağlı değildir. Araştırmada daha çok, ırk, medeni durum, eğitim ve mali düzeyin başka bir deyişle bireysel özelliklerin yaşamdan hoşnutluğa etki ettiği belirlenmiştir (Mookherjee, 1992a, 1992b). Birbiriyle aynı paralellikte olmayan bu sonuçların, yukarıda bahsedilen nedenlerle birlikte, araştırmaların farklı zaman kesitlerinde ve farklı örneklerde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir ve daha kesin bulgular edinilmesi için başka ülkelerden de kesitler alınması faydalı görülmektedir.

Bu gelişmeler yaşanırken kentsel planlamada da optimum kentsel büyüklük arayışlarına girilmiştir. Planlamada henüz dünya çapında kabul gören optimum kentsel büyüklükten bahsedilememesi sonucu, kaliteli bir yaşamı sağlayan optimum kentsel büyüklükten de söz etmenin olanaksızlığını ortaya koymaktadır (Burnell ve Galster, 1992). Ancak bütün bu araştırmaların ortak yönü, yaşam kalitesi ile nüfus büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığıdır. Yalnız bu ilişki kültür,

kişinin algılaması, eğitim vb. durumlardan da etkilenmekte olduğu için tek başına kalabalıklık kentsel yaşam kalitesini açıklamaya yetmemektedir.

5.1.2. Bölgeler Arası Dengesizlik

Bölgelerarası dengesizlik de kentsel yaşam kalitesine etki eden faktörlerdendir. Bölgelerarası dengesizlik, bireyleri yer değiştirmeye yani göçe zorladığı boyutlara vardığında, o kentsel mekanda bireylerin hoşnut olmadığından bahsetmek mümkündür. Şüphesiz bölgelerarası dengesizliğin tek göstergesi yaşam kalitesi değildir ancak son yıllarda yapılan araştırmalar, ekonomik nedenler, daha iyi eğitim ve sağlık olanakları yanında yaşam kalitesini yükseltmek için de bireylerin yer değiştirdiğini tespit etmiştir (Rogerson, 1997). Cebula ve Veddard (1973) göç konusunu inceledikleri araştırmalarında, yazında çalışmaların bir çoğunda, göçün bir yatırım aracı olarak görüldüğüne ve bu nedenle iki bölge arasındaki karşılaştırmaların ekonomik temellere dayandırıldığına dikkat çekmektedirler (Rogerson, 1997). Oysa, yaşam kalitesi araştırmalarının yoğunlaşması ve ilerlemesi sonucunda, insanların bir yerden başka bir yere göç etmelerinin nedeninde yalnızca ekonomik ihtiyaçların yer almadığı ortaya çıkmıştır. Örneğin, Dodge, Colorado (ABD)'daki göçün 1955-1995 yılları arasındaki özelliklerini incelediği araştırmasında, işsizlik ile net göç arasında zayıf bir ilişki olduğunu belirterek bu görüşü desteklemektedir (Dodge, 1999). Bireyler bir yerden başka bir yere taşınırken o yerin yaşam kalitesi ile ilgilenmektedir (Rogerson, 1997, Morris ve diğ., 1988). Öte yandan, göç kararı kısa vadede etkileyen unsurlarla uzun vadede etkileyen unsurların da birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir (Hsieh ve Liu, 1983).

Bölgelerarası göç ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki ve bu ilişkinin zamana göre değişkenliği konusunda yapılan araştırmalar sonunda Hsieh ve Liu (1983) bir model geliştirmişlerdir. Modelin kuramsal temelinde, bireyin yaşamdan hoşnutluğu, yaşamının bütün niteliklerinin (aspects) kalitesi olarak tanımlanmaktadır. Buna göre $S = S(Q_1, Q_2, \dots, Q_N)$ olmaktadır. Formülde, Q_N yaşamın n'nci niteliğine ait kaliteyi ve S de bireyin hoşnutluğunu ifade etmektedir. Eğer, iki bölgedeki yaşam nitelikleri birbirinin aynı olursa, bu iki bölge arasında göç beklenmeyecektir. İki bölge arasındaki göç, hoşnutluk ölçütündeki fark ile ilgilidir ve bu iki bölgedeki yaşam kalitesinin

varyasyonları olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, modelde tanımlanan ilişki (5.1)'de formüle edilmiştir.

M_{ij} = i bölgesinden j bölgesine belirli bir zaman dilimindeki net göç

Q_{ni} = i bölgesinin n'nci yaşam kalitesi göstergesi

Q_{nj} = j bölgesinin n'nci yaşam kalitesi göstergesi

$$M_{ij} = F((Q_{1i} - Q_{1j}), (Q_{2i} - Q_{2j}), \dots, (Q_{ni} - Q_{nj})) \quad (5.1.)$$

Model, göç oranı ile göstergeler arasında bir doğrusal ilişkiyi kabul etmektedir. Formülasyonun geliştirildiği daha sonraki etaplarda, yaşam kalitesi göstergeleri arasına ekonomik, politik, çevresel, sağlık, eğitim ve sosyal durumla ilgili verilerin de katılmasıyla model son şeklini almıştır. Hsieh ve Liu (1983), bu çalışmayı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 65 farklı metropoliten alan (SMSA)'da yapmışlardır. Verilere hem "long run analiz", hem de "short run analiz" ile regresyon uygulamışlardır. Her iki durumda da determinasyon katsayısı R^2 0.30 seviyelerinde çıkmıştır. Bu da göç oranı varyasyonunun % 30'unun model tarafından açıklandığını göstermektedir. Sonuç olarak, uzun dönemde, yaşam kalitesinin sosyal boyutunun, bireyin göç kararı vermesini birinci dereceden ilgilendirdiği, kısa dönemde ise, yaşam kalitesinin çevresel boyutunun daha baskın olduğu tespit edilmiştir (Hsieh ve Liu, 1983). Her iki sonuç da, göç konusunda, ekonomik özelliklerin belirleyici olduğu görüşünü desteklememektedir. Bu sonuç Liu'nun başka çalışmaları ile de paralellik göstermektedir. Liu (1977), Amerika Birleşik Devletleri'nde, yaşamak ve çalışmak için ideal mekanların, mutlaka gelir düzeyinin yüksek olduğu mekanlar olması gerekmediğini ortaya koymuştur. Kişi başına gelirin yüksek olduğu yerlerde, kişilere sunulan fırsatların bedeli olarak, iş stresi, aile içinde gerilim, trafik sıkışıklığı, kazaların ve cinayetlerin çokluğu gibi problemler olduğuna ve bunun da sosyal yaşam kalitesini düşürdüğüne işaret etmektedir.

Kişinin ekonomik ve sosyal çevresi onun yaşamının ayrılmaz parçalarıdır. Özellikle göç konusunda hangisinin diğerine etki ettiği de araştırmalara sık sık yansımıştır. Hsieh ve Liu (1983), ekonomik refahın sosyal alanda gelişmeye bağımlı olduğunu, buna karşılık sosyal alanda gelişmenin ekonomik refaha bağımlılığının daha zayıf olduğu görüşündedir. Aslında bu görüş klasik ekonomi politikaları uygulamalarına

terstir, çünkü ekonomik çözümlerin sosyal problemleri de çözdüğü kabulüne uymamaktadır. Başka bir deyişle, bir bölgede sosyal yaşam ne kadar yüksek kalitede olursa, ekonomik yaşam da o derece kaliteli olacaktır. Sosyal yaşam kalitesini arttırmanın iyi eğitim politikaları ile mümkün olabileceği görüşü, bir anlamda bölgesel eşitsizliği de çözüm olarak görülmektedir (Hsieh ve Liu, 1983, Liu ve diğ., 1986).

Artık yaşam kalitesi araştırmalarının da bölgelerarası dengesizlik ve göç konusunda yeni ipuçları vermesi ile, konunun yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığı kabul görmektedir. Bu araştırmaların ışığında, bölgelerarası eşitsizliği ve göçü azaltmada yaşam kalitesinin sosyal boyutuna gereken hassasiyetin gösterilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır.

5.2. Firmaların Yer Seçim Kararlarında Yaşam Kalitesinin Rolü

Yer seçim kararları ve tercihleri planlamada önemli ve yol gösterici kavramlardır. Kentsel mekanda hareketlilik hem aktivitelerin mekansal organizasyonunda hem de gelişiminde etkili olmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi konusunda yapılan araştırmaların bulgularından biri de yer seçim kararlarını etkileyen faktörler arasında yaşam kalitesinin de yer aldığıdır. Bu durum, firmaların yer seçim kararlarında etkili olan unsurlar arasında çevre ve kentin yaşam kalitesinin de önemli bir etken olduğu anlamını taşımaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalarda, bir bölgedeki konfor şartları ile iklim ve kamu servislerinin o bölgenin ekonomik gelişmesini zenginleştirmede rol oynadığı gözlenmektedir (Coombes ve Cook, 1998, Grayson ve Young, 1994). Aynı şekilde 1981 yılında Boyer ve Savageau'nun Places Rated Almanac isimli araştırması da bireylerin ve firmaların yer seçiminde etkili olmuştur (Rogerson, 1997). Yerleşim yerlerinin bir indeks kullanılarak en yüksekten en düşük kaliteli olana doğru sıralandığı araştırma yayınlandıktan sonra hem bireylerin hem de firmaların bu listeden etkilenecek mekan tercihinde bulundukları tespit edilmiştir (Berger ve diğ., 1987). Berger ve arkadaşları bu araştırma yayınlandıktan sonra yaptıkları bir çalışma ile, listede üst sıralarda yer alan yerleşmelerde ticaret ve servis sektörünün hızla geliştiğini belirlemişlerdir.

Rogerson (1997), İngiltere'deki araştırmalarına dayanarak, özellikle yer seçiminde daha serbest davranabilen, diğer bir deyişle işgücü, hammadde, ulaşım gibi klasik yer

seçimine etki eden unsurlara bağlı olmayan, örneğin, yüksek teknoloji, iletişim ve finans gibi sektörlerin yaşam kalitesi yüksek, daha konforlu alanlar seçtiklerini vurgulamaktadır. İstanbul’da da genel olarak talep edilen tarihi merkez, birçok faaliyet kolu için daha az önemli olmaktadır. şehrin nfusa artması, alanca büyümesi ve buna paralel olarak ulaşım sisteminin gelişememesi, şehir merkezine ulaşılabilirliği zorlaştırmıştır (Dökmeci ve diğ., 1983). Tarihi kent merkezinin sunduğu kentsel yaşam kalitesinin bahsedilen nedenlere bağlı olarak düştüğü söylenebilir. Tüm bu gelişmelerin sonunda da İstanbul’da tarihi merkez dışında yeni alt merkezlerin geliştiği bilinmektedir. Özellikle büro binaları gelişmeye daha müsait, konforlu ve trafik sorunu olmayan tarihi merkez dışında yer seçmektedirler (Dökmeci ve diğ., 1983).

Yapılan araştırmalar, yer seçimine etki eden işgücü, ücretler, arazi değerleri gibi bilinen faktörlerin farklı yerler için eşit durumlar sergilemesi halinde yaşam kalitesinin alanın seçiminde belirleyici olduğunu söylemektedir (Rogerson, 1997). İşyeri seçiminde etkili faktörlerin araştırıldığı çalışmalarda vergi ve yasal düzenlemelerin alan seçiminde önemli olmadığı buna karşılık konfor düzeyinin önemli olduğu ortaya çıkmıştır (Luger, 1996). Benzer bir sonuç Healey ve Baker’in Euromonitor araştırmasında da yer almaktadır. Healey ve Baker, Avrupa Birliği yesi ülkelerin, son on yıldıki en büyük toplam 515 firma st düzey yetkilileri ile anket yapmışlar ve bu ankette firmalara yer seçim kararlarında etki eden faktörleri sormuşlardır. Firmaların % 13’, yer seçerken yaşam kalitesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Anketten edinilen sonuçlar Tablo 5.2.’de grlmektedir. Firmaların yer seçiminde temel itici faktör ulaşım ve kapital olmakta, ancak mekanla ilgili karar verirken, mekanın sunduğu kolaylık ve yaşam kalitesi de önemli rol oynamaktadır (Rogerson, 1999).

Rogerson (1999), sonraki araştırmalarında, kentlerin değişik kapitaller için çekici olabilmesinin, sunduğu yaşam kalitesi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, kentlerin reklamında yaşam kalitesinin önemli bir eleman olduğuna dikkat çekmektedir. Yaşam kalitesi konusunda halkın görüşleri ve algılayışı ile kapital arasındaki hassas dengeye dikkat çeken Rogerson, yirmibirinci yüzyıl kentinin rekabetçi olabilmesi için her iki unsura da ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Ancak burada önemli olan, bunların bir uyum ve denge içinde kentsel yaşamın srekliiliğini sağlamak üzere planlanmalarıdır (Rogerson, 1999). Ülkemizde de, yakın geçmişte ortaya çıkan ve bugün sayıları hızla artan “kalkınma ve güzelleştirme dernekleri” de

Tablo 5.2.: Firmaların yer seçimine etki eden faktörler (Rogerson, 1999 (Healey ve Baker 1998))

FAKTÖRLER	FİRMALAR (%)
Pazara, müşteriye ve üreticiye (hammadde) kolay ulaşmak	66
Hem ulusal, hem uluslar arası taşımacılık imkanları	62
İletişimin kalitesi	54
Ucuz ve kalifiye eleman	50
Hükümetin iş dünyası için sunduğu imkanlar	36
Ofis bedelleri (kira/satınalma)	26
Uygun ofis ortamı yaratabilme olanakları	25
Konuşulan dil	22
Kent içinde ulaşım kolaylığı	21
Çalışanlar için yaşam kalitesi	13
Kirlilik sorununun olmayışı	12

asında benzer amaçlara sahiptir. O mekanı iyileştirmek veya korumak sayesinde bir anlamda yaşam kalitesini yükseltmek hedeflenmektedir.

Küreselleşen dünyada, kentler arasında bir yarış olduğu gözlenmektedir. Bu gelişmeler sonunda, bölgenin, kentin ya da yerleşimin gelirlerini arttırmak, yeni iş olanakları yaratmak, yoksulluğu azaltmak ve kişilerin ilgisini çekmek için yaşam kalitesi öne çıkan bir araç olmaktadır. İleride bilinen yer seçim kuramları bu gelişmeler sonunda yeniden ele alınacaktır. Son 20 yılda, özellikle İngiltere’de yerel yönetimler ve meslek odaları, ticari ve sanayi faaliyetlerini çekmek için kentlerinin firmalara ve çalışanlarına sunduğu yaşam kalitesinden sıkça bahsetmektedirler (Rogerson, 1999). Sonuçta, yapılan araştırmalar, kentsel mekanda firmaların yer seçim kararlarında yeni bir kavram olarak yaşam kalitesinin önemine dikkat çekmektedir.

5.3. Ara Sonuçlar

Hızlı nüfus artışı ile mekanda da yayılan kentler plansız büyümenin bir sonucu olarak, kentlilere düşmekte olan bir yaşam standardı sunar hale gelmiştir. Pek çok kentsel

sorunun temelinde olduğu gibi; planlama , nüfus artışının gerisinde kalmaktadır. Bu da kentsel yaşama her geçen gün artan sorunlar yumağı olarak yansımaktadır.

Öte yanda, yaşam kalitesi, hem bireyin özelliklerinden hem de içinde bulunduğu, doğal ve yapılanmış çevreden etkilenmektedir. Bireyin yaşadığı çevrede, konutundan metropoliten alandaki kentsel donatı ve servislere kadar yapılanmış çevredeki öğelerin yaşam kalitesine olumlu ya da olumsuz katkıları vardır.

Kentsel yaşam kalitesine etki eden en önemli unsurlardan biri nüfus artışı olarak görölmektedir. Buna bağılı olarak kentsel yoğunluk ve kalabalıklık da kaliteyi olumsuz etkilemektedir. Tahminler yirmi birinci yüzyılda da kentli nüfusun artacağına işaret etmektedir. Bu nedenle kentsel yaşam kalitesine etki eden unsurların belirlenmesi, doğru planlama için önem taşımaktadır.

Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu durumlarda bölgelerarası dengesizlik ve hatta bireylerde yer değıştirme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç bölgelerarası dengesizlik ve göç konusunda plancılara yeni ip uçları vermektedir.

Planlama boyutunda, yaşam kalitesi konusunda önemli bir konu da firmaların yer seçim kararlarıyla ilgilidir. Kentsel alanda yer seçen firmaların kararları incelendiğinde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de alan tercihinde yaşam kalitesinin de rol oynadığı belirlenmiştir. Böylece küreselleşen dünyada, kentler arası yarışta, kentin ya da yerleşimin gelirlerini arttırmak, yeni iş sahaları yaratmak, yoksulluğu azaltmak ve turist çekmek için yaşam kalitesi öne çıkan bir araç olmaktadır. Günümüzde, internet yoluyla gelişen ve değışen pazarlama faaliyetleri ve reklam sektörü, sık sık yaşam kalitesine yer vermekte, böylece o mekanda bir ticari canlılık yaratılmaktadır.

Kısaca, kentsel ve bölgesel planlama faaliyetlerinde yaşam kalitesi kavramı yeni bir araç olarak görölmektedir. Aynı zamanda, kentsel yaşam kalitesi planıcı, politikacı ve halk kitleleri arasında da bütünleştirici olabilecek bir kavramdır; çünkü yaşam kalitesi araştırmalarından edinilen sonuçlar her üç grubu da etkilemektedir. Yaşam kalitesinin yüksek olması kentsel alanda ekonomik canlılığın da artmasına, başka bir ifadeyle yerleşimin ekonomik anlamda zenginliğine de katkıda bulunmaktadır.

6. ÖRNEK ALAN UYGULAMASI İÇİNDE YAŞAM KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR YÖNTEM DENEMESİ

6.1. Örnek Alan Uygulamasının Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep ve Antalya Büyük Şehir alanlarında oturan kentlilerin yaşam kalitelerinin, hangi göstergelerin etkisi altında kaldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçta, öznel ve nesnel değişkenler kullanılarak kullanıcının hoşnutluğunun nelerden etkilendiği ortaya konulmuştur. Bu çalışma, belirli bir zamanda seçilen uygulama alanı dahilinde yaşayanların kentsel yaşamdan hoşnutluklarını onların değerlendirmelerine dayalı olarak ortaya koymakta ve hoşnutluğa etki eden faktörleri belirlemektedir.

Çalışma alanı olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep ve Antalya Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki ilçeler seçilmiştir. Bu alanın seçilmesinde, büyük şehir alanlarının ülkenin farklı coğrafi alanlarında yer almaları, farklı sosyoekonomik özelliklere sahip olmaları ve insanlara sundukları kentsel yaşamın birbirinden farklı oluşu etkili olmuştur.

Çalışma alanı olan altı büyük şehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçelerde tabakalı rastgele örneklem esasına göre anket yapılmış, büyük şehir belediye sınırları dışına çıkılmamıştır. Sadece, İstanbul'da Sultanbeyli ilçesi hem büyük şehir alanı ile bütünleşmiş olması, hem de farklı bir sosyoekonomik yapıya sahip olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmiştir. Anket yapılan ilçeler, Ek B'de gösterilmiştir. Antalya Büyük Şehir Belediyesi en yeni kurulan büyük şehir belediyesi olması nedeniyle henüz kapsadığı ilçeler ve sınırları resmileşmemiştir. Bu nedenle kesin sınırları bilinen Antalya merkez ilçe sınırları esas alınmıştır.

6.2. Örnek Alan Uygulamasında Kullanılan Yöntem

Bu çalışma ile, belirlenen örnek alanda yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiştir. Temelde iki farklı regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada, elde edilen sonuçlar değerlendirilmekte ve yeni araştırmalar için öneriler sunulmaktadır.

Öncelikle, uygulama alanında yapılan anketlerin yanıtları çaprazlanarak ki-kare anlamlılık testi uygulanmış; daha sonra bulunan ilişkiler daha detaylı incelenmek için varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu aşamalarda yaşamdan hoşnutsuzluk ile ilişkili olmayan değişkenler elenmiş ve regresyon analizine değişken olarak dahil edilmemişlerdir.

Uygulamada hem çoklu regresyon hem de lojistik regresyon analizi yer almaktadır. Bilindiği gibi regresyon analizi, aralarında ilişki bulunduğu varsayılan iki veya daha fazla olay arasındaki ilişkinin matematik olarak saptanmasıdır. Bunlardan lojistik regresyon, sadece bağımlı değişkenin kategorik, ikili (dichotomous, binary) veya ikiden çok kategoride gözlemlendiği durumlarda; regresyon analizi ise bağımlı iki değişken arasında belirgin bir ilişki olduğunda veri analizi yapmak için uygulanmaktadır. Lojistik regresyonda, bağımsız değişkenlere göre bağımlı değişkenin beklenen değerleri olasılık olarak elde edilir (Özdamar, 1999). Doğrusal regresyonda olduğu gibi, lojistik regresyonda da bazı değişken değerlerine dayanarak tahmin yapılmaktadır. Ancak aralarındaki en önemli fark, lojistik regresyonda bağımlı değişkenin ikili nominal bir değişken olmasından kaynaklanmaktadır (Akgül, 1997).

Özetle, bu çalışmada önce ki-kare anlamlılık sınaması ve varyans analizi; ardından lojistik ve çoklu regresyon analizleri yapılmıştır.

6.3. Örneklem Büyüklüğü ve Veri Toplanması

Bu çalışmanın, örnek alan uygulaması İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep ve Antalya Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki ilçelerde gerçekleştirilmiştir. Her büyük şehir belediyesi diğerinden bağımsız ana kütle olarak düşünülmüş ve örneklem

büyüklüğü her büyük şehir için ayrı ayrı hesaplanmıştır. % 95 güven sınırlarında formül (6.1) kullanılarak “n” örneklem büyüklükleri hesaplanmıştır.

$$n = Z^2 \times P \times Q / d^2 \quad (6.1)$$

Burada P = 0.5 (olgu oranı), Q = 0.5 (1-P), Z = 1.96 (standart normal değişken) ve d = % 5 (örnek hatası) değerleri yerlerine konulduğu takdirde n örneklem büyüklüğü 384 olmaktadır. Her büyük şehir belediyesine anketlerin fire vereceği düşünülerek, bu durumu en aza indirmek amacıyla 400 adet anket formu gönderilmiştir. Elde edilen örneklem büyüklüğü kadar, rastgele tabakalı örneklem (stratified random sampling) esasıyla, her büyük şehir belediye sınırları içindeki ilçelerde anket yapılmıştır. Bunun için İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı’na bastırılan, 1998 yılı emlak vergisinde mahalle, cadde, sokak ve bölgeler ile ilgili Arsa ve Arazi Asgari Metrekare Birim Değerleri yayını esas alınmış ve buradan yararlanılarak rastgele sokak ve caddeler tespit edilmiştir. Belirlenen sokak ve caddelerde 5-7 anket yapılmıştır. İstanbul’daki sokak ve caddelerin tespiti için Dünya Yayıncılığın 1998 basımlı İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası Rehberleri’nden faydalanılmıştır. İlçelerde yapılan anket miktarları, ait olduğu büyük şehir belediyesi toplam nüfusu içindeki oranıyla ilişkilendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, bir ilçede ne kadar anket yapılacağı o ilçenin nüfusunun toplam büyük şehir belediyesi nüfusundaki yüzdelik payından elde edilmiştir. Seçeneklerin uygun işaretlenmeyişi, sokağın ya da caddenin belirtilmemesi vb. nedenlerden ötürü bazı anketler değerlendirme dışı kalmıştır.

Anketteki sorular kapalı uçlu sorular olarak hazırlanmıştır. Sorular hazırlanırken Rogerson (1998)’ın İngiltere’de yapmış olduğu yaşam kalitesi çalışmalarında kullandığı sorulardan yararlanılmış, anket formatı ülkemiz koşullarına, kültür yapısına ve çalışmanın amacına göre yeniden düzenlenmiştir. Rogerson’ın söz konusu anket formatı Ek C’de sunulmuştur. Dağıtılan toplam 2400 anketten, 2235 tanesi değerlendirmeye alınabilmıştır. Anketler tek sayfadan oluşmaktadır ve Türk Hava Kurumu ilçe teşkilatları yardımıyla, o ilçede ikamet eden lise ve üniversite öğrencilerinin anketörlüğünü yaptığı toplam 5 aylık bir çalışmanın ürünüdür.

Anket, beş ana bölümden oluşmaktadır (Ek D). İlk bölümde, anketin yapıldığı sokak / cadde, tarih ve anketör ile anketi yanıtlayan kişinin kimliği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde, kişinin algılamasına göre yaşamın niteliklerini değerlendirmesi istenmektedir. Bunun için, “çok iyi” yanıtı 1 ile, “iyi” 2, “kötü” 3 ve “çok kötü” yanıtı 4 ile ifade edilen bir ölçülendirme kullanılmıştır. Üçüncü bölümde anketi yanıtlayan kişinin genel olarak yaşadığı yerdeki yaşamdan hoşnutluğu sorulmaktadır. Dördüncü bölümü, kişinin demografik ve sosyoekonomik özelliklerini (cinsiyet, yaş, mezuniyet durumu vb.) tanımaya yönelik sorular oluşturmaktadır. Beşinci bölümde ise anket yapılan ilçeye ait, deneklere sorulmaksızın, istatistiklere bağlı olarak temin edilen nesnel veriler yer almaktadır.

6.4. Örnek Uygulama Alanına Ait Betimsel Analizler

Tabakalı rastgele örnekleme esasına göre seçilen örnekleme, her büyük şehir belediyesi diğerinden bağımsız uzay olarak değerlendirilmiş ve heterojen olan bu topluluk daha homojen olduğu düşünülen ilçe ölçeğinde tabakalara ayrılmıştır. Bu nedenle Ek E’de görüldüğü gibi, anketlerden örnekleme ait edinilen betimsel bilgiler her ilçe için ayrı ayrı ifadelendirilmiştir.

Yaş grupları açısından örneklem, 16-20 yaş, 21-40 yaş, 41-64 yaş ve 65 yaş ve üstü olarak dört grupta değerlendirilmiştir. Frekanslara bakıldığında, örneklem grubunun daha çok 21-40 yaş (frekans=1320) grubundaki kişilerden oluştuğu görülmektedir. Genel olarak, örneklemde ikinci ağırlıklı grup 41-64 yaş (frekans=520) grubudur. 16-20 yaş (frekans=346) grubu ile 65 yaş (frekans=45) üstü daha düşük frekanslara sahiptir. İlçelerde yaş gruplarına göre frekansların dağılımı Ek E’de görülmektedir.

Örneklem hem farklı sektörlerde çalışan, hem emekli ve ev hanımı, hem işsiz, hem de öğrenci kişilerden oluşmaktadır. Genel olarak bakıldığında, özel sektörde çalışanların örneklemdeki frekansının (frekans=1128) en yüksek olduğu ve bu grubu kamu sektöründe çalışanların (frekans=382) izlediği görülmektedir. Emekli (frekans=221) ve ev hanımı (frekans=243) olanların oluşturduğu frekans değeri örneklem genelinde birbirine çok yakındır. Öğrenci (frekans=168) ve işsizlerin (frekans=93) örneklemdeki

frekansları diğer gruplara göre daha küçüktür. İlçelerdeki frekans dağılımlarına bakılarak (Ek E) bu konuda örneklem ile ilgili detaylı bilgi edinilebilir.

Örnekleme betimlemek amacıyla deneklerin en son mezun oldukları okul ile ilgili bilgiler de verilebilir. Bunun için altı kategori belirlenmiştir. Bunlar okuma yazma bilmiyor, sadece okuryazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunudur. Örneklem dahilinde frekansları düşük olmakla birlikte okuma yazma bilmeyen (frekans=36) veya sadece okuryazar (frekans=25) kişi ile karşılaşmıştır. Örneklem içinde en yüksek frekansa lise mezunlarının (frekans=911) sahip olduğu görülmektedir. Daha sonra ilkokul (frekans=474), üniversite (frekans=437) ve ortaokul mezunları (frekans=352) gelmektedir. İlçelerdeki mezuniyet durumu ile ilgili grafikler Ek E’de gösterilmiştir.

Deneklere bulundukları ilçede kaç yıldır oturdukları da sorulmuştur. Bu soru yanıtlarda beş kategoriden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla 1 yıldan az, 1-2 yıl, 2-5 yıl, 5-10 yıl ve 10 yıldan çoktur. Örneklemen genel olarak bulunduğu ilçede 10 yıldan fazla (frekans=1492) süredir oturduğu görülmektedir. Bu oranı, 5-10 yıl arası (frekans=364) ve 2-5 yıl arası (frekans=200) oturanlar izlemektedir. 1-2 yıl arası (frekans=128) ile 1 yıldan az oturanların (frekans=51) frekansları düşmektedir (Ek E).

Örnekleme oluşturan grubun frekans dağılımına bakıldığında sayıca erkeklerin (frekans=1412) kadınlardan (frekans=823) daha fazla olduğu izlenmektedir. İlçelere göre cinsiyet dağılımı Ek E’de grafiklerle sunulmuştur.

Betimsel açıklamalar kapsamında, örnek alan uygulaması gerçekleştirilen ilçelerde bağımlı değişken (yaşamdan hoşnutluk) ile ilgili varyasyon katsayıları da incelenmiştir. İlçelerden edinilen bilgilere göre varyasyon katsayıları 0,2124 (Karşıyaka) ile 0,3750 (Sultanbeyli) arasında değişmektedir (Tablo 6.1.). Bu değerler bağımlı değişken tarafından açıklanan varyasyonun % 30 seviyelerinde olduğunu göstermekte ve yaşamdan hoşnutluk düzeylerinin ilçe ölçeğinde birbirlerinden farklı olduklarını ifade etmektedir.

6.5.2. Regresyon Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Lojistik Regresyon Sonuçları: Anket formunda, evet-hayır şeklinde iki kategorili olarak yanıtlanan yaşamdan hoşnutluğun meydana gelip gelmeyeceğini kestirmek ve kestirmede kullanılacak değişkenlerin belirlenmesi için lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bir tür ayırma analizi olan lojistik regresyona bağımsız değişken olarak anketlerden sağlanan verilerden ki-kare sınamaları ile anlamlı bulunan ve varyans analizi sonunda da farklı bulunan gruplardaki değişkenler dahil edilmiştir. SPSS 8 paket programı kullanılan lojistik regresyonda, şartlı geriye dönüşlü (backward conditional) metodu seçilmiştir. Böylece modeli açıklama gücü olmayan bağımsız değişkenler adım adım modelden çıkarılmıştır. Başka bir ifadeyle regresyon denklemi, şartlı geriye dönüşlü metodu ile tahmin edildiğinden sadece istatistiksel olarak anlamlı değişkenler denkleme girmiştir. Buna göre regresyon denklemine katkıda bulunan değişkenler eğitim olanakları, iklim koşulları, kalabalıklık, komşularla ilişkiler, konutun konfor şartları, parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları, sinema tiyatro sayısı, sportif faaliyet olanakları, toplu taşıma olanakları, suç oranı ve işe gidiş geliş süresidir. Bu değişkenler, bireyin yaşamdan hoşnut olma ya da olmama olasılığının tahmin edilmesi işleminde olasılık denkleminde katkıda bulunan değişkenlerdir. Bir olayın olasılığı $P(Y)=1/(1+e^{-z})$ dir. Burada “e” doğal logaritmada kullanılan terim olup 2,718’e eşittir. “z” olasılık denklemi olup, (6.2.)’de olduğu gibi formüle edilmektedir. Buna göre elde edilen regresyon denklemi de (6.3.)’de görülmektedir.

$$z = \text{sabit} + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + \dots \quad (6.2.)$$

$$z = -8,2654 + 0,5078 \text{ iklim koşulları} + 0,2845 \text{ kalabalıklık} + 0,2933 \text{ konutun konfor şartları} + 0,1786 \text{ komşularla ilişkiler} + 0,1976 \text{ sağlık olanakları} + 0,1322 \text{ suç oranı} + 0,1965 \text{ sinema-tiyatro sayısı} + 0,1769 \text{ sportif faaliyet olanakları} + 0,2218 \text{ eğitim olanakları} + 0,2861 \text{ parklar ve yeşil alanlar} + 0,1179 \text{ işe gidiş süresi} + 0,1974 \text{ toplu taşıma olanakları} \quad (6.3.)$$

Başka bir ifade ile, çoklu regresyondaki tahmin fonksiyonuna lojistik regresyonda karşılık gelen, olayın gerçekleşme olasılık denklemi (6.2.)’deki gibidir. Lojistik regresyon ile, bağımlı değişken yaşamdan hoşnutluğun evet ve hayır şeklinde ikili

yanıtlı olması durumuna göre yani, bireyin yaşamdan hoşnut veya hoşnut olmama durumuna göre olasılık belirlenebilir. Buna göre (6.3.)’te görülen denklem neticesinde 0 ile 1 arasında değişen bir olasılık elde edilmektedir. Olasılık 0,5’ten büyük ise, deneğin yaşamdan hoşnut olmadığı; küçük ise hoşnut olduğu anlaşılmaktadır.

Sınıflandırma tablosu incelendiğinde, model genel olarak 2235 deneğin % 78,84’ünü doğru tahmin etmiştir. Modelde 473 deneğin yanlış sınıflandırıldığı görülmektedir. Modelin, hoşnut olarak tahmin ettiği 338 denek, aslında hoşnut değil ve 135 denek de hoşnut değil olarak tahmin edildiği halde veri kümesinde hoşnut olarak yer almışlardır. Başka bir ifade ile, yaşamlarından hoşnut olanların % 91,46’sı ve olmayanların % 48,40’ı doğru tahmin edilmiştir (Tablo 6.8.). Bu tablodan da anlaşıldığı üzere, deneklerin hoşnut olma ile olmama durumlarına karar vermek, bir anlamda denekleri gruplamak istatistik olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 6.8.: Lojistik regresyon gruplama tablosu

GÖZLENEN	KESTİRİLEN		DOĞRU GRUPLANAN
	0 (evet)	1 (hayır)	
0 (evet)	1445	135	% 91,46
1 (hayır)	338	317	% 48,40
Toplam			% 78,84

Tablo 6.9.’daki “B” değerlerine bakılarak denkleme katkıda bulunan tüm değişkenlerin yaşamdan hoşnutsuzluğa olumlu etki ettiği söylenebilir.

Bu çalışmada, lojistik regresyonda 0,05 anlamlılık seviyesi kullanılmıştır ve buna göre modele dahil edilen suç oranı ($P=0,0525$) ve işe gidiş geliş için harcanan süre ($P=0,0527$) bu anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır. Tablo 6.9. incelendiğinde, suç oranı ve işe gidiş geliş için harcanan sürenin hoşnutsuzluk üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu görülmektedir. Suç oranının hoşnutsuzluğu 1,14 kat ($\text{Exp (B)}=1,1414$, $P=0,0525$), işe gidiş geliş süresinin de 1,12 kat ($\text{Exp (B)}=1,1252$, $P=0,0527$) arttırdığı bulunmuş ancak, bu değişkenlerin kullanılan anlamlılık düzeyine göre hoşnutsuzluk açısından önemli faktörler arasında sayılmasını için yeterli olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 6.9.: Lojistik regresyon sonuçları özet tablosu

DEĞİŞKEN	B	Standart Hata	Wald	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık-P (Significance)	R	Exp (B)
İklim Koşulları	,5078	,0663	58,6916	1	,0000	,1448	1,6616
Kalabalıklık	,2845	,0647	19,3571	1	,0000	,0801	1,3291
Konutun Kon. Ş.	,2933	,0625	22,0125	1	,0000	,0860	1,3408
Komşularla İlişkiler	,1786	,0598	8,9205	1	,0028	,0506	1,1955
Sağlık Olanakları	,1976	,0626	9,9688	1	,0016	,0543	1,2185
Suç Oranı	,1322	,0652	3,1167	1	,0525	,0280	1,1414
Sinema-Tiyatro S.	,1965	,0622	9,9820	1	,0016	,0543	1,2171
Spor Alanları	,1769	,0648	7,4569	1	,0063	,0449	1,1935
Eğitim Olanakları	,2218	,0666	11,0787	1	,0009	,0579	1,2483
Parklar ve Yeşil A.	,2861	,0602	22,6241	1	,0000	,0873	1,3313
İşe Gidiş Geliş	,1179	,0609	3,7531	1	,0527	,0255	1,1252
Toplu Taşım İmk.	,1974	,0631	9,7864	1	,0018	,0537	1,2182
Sabit	-8,2654	,3974	432,5570	1	,0000		

Tablo 6.9. incelendiğinde Exp (B) sütunundaki değerler odds oranı olarak tanımlanan değerler olup, matematiksel olarak " e^{B_1} "'e eşittir. Bu değer bir olasılığın diğer olasılığa oranını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, doğrusal regresyonda "b" bağımsız değişkenindeki bir birim değişimin bağımlı değişkende meydana getirdiği değişmeyi gösterir. Dolayısıyla örneğin, eğitim olanaklarındaki bir birim değişme, diğerleri sabit kalmak koşuluyla hoşnutluğu 1,25 kat arttırmaktadır. Diğer değişkenlerin oranları ise Tablo 6.9.'dan izlenebilir.

Lojistik regresyonda odds oranı 1'den büyük olduğunda ve katsayı da önemli ($P<0,05$) olmak koşuluyla bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğu yorumu yapılmaktadır. Bu durumda suç oranı ($P=0,0525$) ve işe gidiş geliş süresi ($P=0,0527$) dışında Tablo 6.9.'da yer alan bağımsız değişkenlerin tablodaki sırasıyla iklim koşulları (Exp (B)=1,6616, $P=0,0000$), kalabalıklık (Exp (B)=1,3291, $P=0,0000$), konutun konfor şartları (Exp (B)=1,3408, $P=0,0000$), komşularla ilişkiler (Exp (B)=1,1955, $P=0,0028$), sağlık olanakları (Exp (B)=1,2185, $P=0,0016$), sinema-

tiyatro sayısı (Exp (B)=1,2171, P=0,0016), spor alanları (Exp (B)=1,1935, P=0,0063), eğitim olanakları (Exp (B)=1,2483, P=0,0009), parklar ve yeşil alanlar (Exp (B)=1,3313, P=0,0000) ve toplu taşıma imkanlarının (Exp (B)=1,2182, P=0,0018) yaşamdan hoşnutsuzluk üzerindeki etkilerinin önemli olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle, adı geçen bağımsız değişkenlerin yaşamdan hoşnut olma ya da olmama olasılığının belirlenmesinde etkili faktörler oldukları gözlenmektedir.

Lojistik regresyon, çoklu bağlantı (multicollinearity) durumunda sağlıklı sonuç vermemektedir. Bu da Wald (B/standart hata) istatistiğinin güven sınırları (0,05) içinde anlamlı olmadığı zaman söz konusudur. Örnek uygulamada çoklu bağlantı sorunları gözlenmemiştir (Tablo 6.9.).

Çoklu Regresyon Sonuçları: Çoklu regresyona daha önce ki-kare sınaması ile anlamlı; varyans analizi sonucunda da farklı bulunan gruptaki değişkenler dahil edilmiştir. Çoklu regresyon analizi için SPSS 8 paket programı kullanılmıştır. Adım adım seçim (stepwise selection) metodu kullanıldığı için modele dahil edilen değişkenler istatistik olarak anlamlı değişkenlerdir. Buna göre regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, yaşamdan hoşnutsuzluğun, parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü değişkenleri tarafından tahmin edilebildiğini göstermektedir. Determinasyon katsayısı " R^2 ", bu durumda 0,977 olmaktadır (Tablo 6.10.).

Tablo 6.10.: Çoklu regresyon sonuçları özet tablosu-1

Model	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart Hata	F	Anlamlılık (F)	Durbin-Watson
1	0,977 ^a	0,954	0,953	9,4636	904,836	0,000	
2	0,981 ^b	0,962	0,961	8,6349	9,851	0,003	
3	0,988 ^c	0,976	0,974	7,0406	22,679	0,000	1,460
a. (Sabit), Parklar ve yeşil alanlar b. (Sabit), Parklar ve yeşil alanlar ve Sağlık olanakları c. (Sabit), Parklar ve yeşil alanlar, Sağlık olanakları ve Gürültü (Bağımlı değişken=Yaşamdan hoşnutsuzluk)							

Hoşnutsuzluğu en iyi açıklayan değişken parklar ve yeşil alanlar olarak görülmektedir. Bu değişken bağımlı değişkenin % 95'ini açıklamaktadır. Aynı zamanda beta kısmi korelasyon sayılarına da bakılarak hoşnutsuzluğu en iyi açıklayan değişkenin parklar ve

yeşil alanlar olduğu görülebilir (beta=0,977) (Tablo 6.11.). Sağlık olanakları ise hoşnutluğu ikinci dereceden etkilemektedir. Öte yandan gürültü düzeyi ile hoşnutluk arasında da negatif bir ilişki vardır; gürültü arttıkça hoşnutluk düzeyi düşmektedir.

Tablo 6.11.: Çoklu regresyon sonuçları özet tablosu-2

Model		B	Beta	Durum İndeksi
1	Sabit	-1,467		1,000
	Parklar	1,697	0,977	2,201
2	Sabit	-2,068		1,000
	Parklar	1,103	0,635	2,415
	Sağlık	0,654	0,354	11,332
3	Sabit	-2,511		1,000
	Parklar	1,414	0,814	2,664
	Sağlık	0,913	0,494	8,541
	Gürültü	-0,433	-0,337	13,212

Regresyon denklemi (6.4.)'te görülmektedir.

$$Y = -2,511 + 1,414 \text{parklar} + 0,913 \text{sağlık olanakları} - 0,433 \text{gürültü} \quad (6.4.)$$

Modelde, Durbin-Watson testi otokorelasyon olmadığını göstermektedir (D-W=1,460) (Tablo 6.10.). Durum indeksi (condition index) değerleri de modelde çoklu bağlantı (multicollinearity) sorunu olmadığını göstermektedir (Tablo 6.11.).

Lojistik Regresyon ve Çoklu Regresyon Sonuçlarının Karşılaştırılması: Lojistik regresyon ve çoklu regresyon analizlerinden edinilen sonuçların karşılaştırılması aşağıda verilmiştir.

- Her iki regresyon sonunda da bir doğru denklemi elde edilmiştir. Ancak regresyonların kullanım amaçları farklı olduğu için, çoklu regresyon sonucuyla neden-sonuç ilişkisi kurmak ve tahmin yapmak; lojistik regresyon sonucuyla ise hoşnut olmak ve olmamak olasılığına göre ayırım yapmak mümkündür.

- Lojistik regresyonda regresyon denkleminde eğitim olanakları, iklim şartları, kalabalıklık, komşularla ilişkiler, konutun konfor şartları, parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları, suç oranı, sinema ve tiyatro sayısı, sportif faaliyet olanakları, işe gidiş geliş için harcanan süre ve toplu taşıma imkanları yer almaktadır ve hoşnutsuzluk olasılığı bu değişkenlere bağlı olarak bulunmaktadır. Ancak suç oranı ve işe gidiş geliş için harcanan süre değişkenleri, lojistik regresyon denkleminde belirli bir katkı sağlamakla birlikte, 0,05 anlamlılık seviyesinin esas alındığı lojistik regresyonda istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır. Lojistik regresyon sonuçlarına bakılarak, hoşnut olma durumu ile olmama durumu için denkleminde yer alan değişkenlere dayanarak karar vermek, bir anlamda denekleri gruplamak istatistik açıdan anlamlıdır. Çoklu regresyon denkleminde ise parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü değişkenleri hoşnutsuza etki etmektedir ve bu değişkenlere göre geleceğe yönelik tahminler yapılabilir. Başka bir ifadeyle, yaşamdan hoşnutsuzluk için parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü değişkenlerinin daha önemli oldukları belirtilebilir.

- Lojistik regresyon sınıflandırma tablosuna göre denekler genel olarak % 78,97 düzeyinde doğru tahmin edilmiştir. Çoklu regresyonda da determinasyon katsayısı 0,977 bulunmuştur. Bu değerlere bakılarak, seçilen regresyon modellerinin başarılı ve istatistik olarak anlamlı bulunduğu söylenebilir.

- Her iki analizde de, otokorelasyon ve çoklu bağıntı gibi sorunlar görülmemiştir. Lojistik regresyonda yapılan Wald istatistiğinin % 95 güven sınırları içinde istatistiksel olarak anlamlı bulunması ve çoklu regresyonda ise elde edilen durum indeksi ve Durbin-Watson değerlerinin kabul edilebilir limitler içinde olması bu sonucu ispatlamaktadır.

- Lojistik regresyonda sınıflandırma tablosu yardımıyla, elde edilen regresyon denkleminde göre hoşnutsuzluk durumu yanlış tahmin edilen denekler saptanmıştır. Başka bir ifadeyle, söz konusu denekler denkleme göre hoşnut olması gerekirken hoşnut olmadığını veya hoşnut değil iken hoşnut olduğunu söyleyen deneklerdir. Anket yapılırken de gözlemlenen bu durum bireyin kentsel yaşama ait pek çok değişkeni kötü diye nitelendirmesine rağmen; sonuçta o kentte yaşamaktan hoşnut olduğunu belirtmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu durumda birey o yerde yaşamak istemediği halde mecburen ya da başka çözüm üretememesi gibi sebeplerle o yerde yaşamaktan hoşnut

olduğunu belirtmektedir. Bunun tersi durumlar da mevcuttur. Lojistik regresyon bu şekilde gruplandırma yapmaya olanak vermektedir. Çoklu regresyon yöntemi kullanarak bu tür gruplama yapılması söz konusu değildir.

- Lojistik regresyonda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında sağlanan ilişki, bazı tekrarlanan (iteration) yöntemlerden sonra elde edilmektedir. Çoklu regresyonda ise, tekrarlanan yöntemlere (iteration) gerek yoktur.
- Lojistik regresyon ile, bireyin hoşnut olup olmadığını kestirmek ve kestirimde kullanılacak değişkenleri belirlemek mümkündür. Çoklu regresyon ise, bağımsız değişkenlerin toplu etkisini belirlemekte ve diğer değişkenler kontrol altında tutularak her değişkenin etkisini tek tek göstermektedir. Çoklu regresyon ile, hoşnutsuzluk konusunda gelecek için kestirim yapılabilir.

6.6. Ara Sonuçlar

Yaşam kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesinin yapıldığı bu çalışmada, örnek uygulama alanı İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Adana ve Antalya Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki ilçelerdir. Adı geçen büyük şehir belediyeleri ülkenin farklı coğrafi alanlarındaki hem en büyük yerleşmelerindendir, hem de farklı sosyoekonomik özellikler içermektedir.

Bu çalışmada, belirtilen alanda, tabakalı rastgele örneklem esasına göre anket yapılarak veriler elde edilmiştir. Bu veriler hem öznel, hem de nesnel niteliklidir.

Örnek alan uygulamasında amaç, yaşamdan hoşnutsuza etki eden faktörlerin belirlenmesidir ve bunun için bir yöntem denemesinin gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle önce ki-kare anlamlılık sınaması ve varyans analizi yapılarak değişkenlerin elenmesi sağlanmıştır. Kalan bağımsız değişkenler ile yaşamdan hoşnutsuğun bağımlı değişken olduğu veri setine, aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi ve geleceğe yönelik tahmin yapılabilmesi amacıyla çoklu regresyon uygulanmıştır. Başka bir ifadeyle, yaşamdan hoşnutsuza etki eden parametreleri belirlemek üzere onaltı değişkene adım adım seçim (stepwise) metodu kullanılarak çoklu regresyon analizi uygulanmış ve eşitliğe, parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü olmak üzere üç değişken girmiştir. Ayrıca

bağımlı değişkenin kategorik olması nedeniyle yaşamdan hoşnut olan ve olmayanların gruplanması da mümkün olmuştur. Bu amaçla lojistik regresyon kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle, bireyin hoşnut olma veya olmama olasılığına etki eden faktörlerin belirlenmesi için onsekiz değişkene şartlı geriye dönüşlü (backward conditional) metodu kullanılarak lojistik regresyon analizi uygulanmış ve regresyon denklemine oniki değişken dahil edilmiştir.

Örnek uygulama alanı dahilinde yapılan çalışma, yaşamdan hoşnutluğun parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültüden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Anketlerden elde edilen yanıtlar, başka ülkelerde de olduğu gibi hoşnutluk ile ekonomik yeterlilik arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Aynı şekilde, bireyin mezuniyet düzeyinin, yaptığı işin ve cinsiyetinin de yaşamdan hoşnutluğa etkisi saptanmamıştır. Hemen hemen bütün büyük şehirlerimizde sorun olarak karşılaşılan parklar ve yeşil alanların yetersizliği hoşnutluğu en çok açıklayan değişkenler olarak belirlenmiştir. Kentsel alanlar, parklar ve yeşil alanlar düşünüldüğünde ihtiyacı karşılayamamakta, yetersiz hizmet vermektedir ve bu durum yaşamdan hoşnutluğun tahmininde önemli bir paya sahiptir.

Öte yandan ülkemizde sağlık sektöründe, yeterince kaliteli ve uygun fiyatlı hizmetin yaygınlaşamaması halkın hoşnutluğuna önemli derecede etki etmektedir. Kentsel yaşamın kentliye sunduğu en önemli hizmetlerden biri olan sağlık hizmetlerinin, uygulama alanı dahilinde hoşnutluğu etkilediği kesindir.

Hoşnutluğu etkileyen bir diğer faktör de gürültü olmuştur. Yine hemen hemen tüm büyük şehir alanlarında giderek artan sorunlarından biri olan gürültü, halkın yaşamdan hoşnutluğuna negatif etki etmektedir. Her kesimden insan gürültünün kentsel yaşam kalitesini azalttığını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, gürültü arttıkça yaşamdan hoşnutluk (diğer değişkenler sabit kalmak koşuluyla) düşmektedir.

Araştırmanın sonucu olarak uygulama alanı içinde yaşamdan hoşnutluğa etki eden en önemli parametrelerin genelde çevre ve sağlık ile ilişkili olduğu, daha açık bir ifadeyle, bireylerin ihtiyaç duyduğu, eksikliğini hissettiği parklar ve yeşil alanların, sağlık olanaklarının ve gürültüsüz bir ortamın yaşamdan hoşnutluk ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bireylerin öznel değerlendirmelerine bakılarak genelde yaşamdan

hoşnutluğu, henüz temel gereksinmelerine yanıt verecek bir düzeyde algıladıkları kabul edilebilir.

Örnek uygulama alanı dahilinde denenen lojistik regresyon yöntemi de, bireyleri yaşamdan hoşnut olma ve olmama durumuna göre gruplandırmaktadır. Buna göre, bir kişinin yaşamdan hoşnut olma ya da hoşnut olmama kararı ile ilgili olasılığı belirlemek için, iklim şartları, kalabalıklık, konutun konfor şartları, komşularla ilişkiler, sağlık olanakları, sinema tiyatro sayısı, sportif faaliyet olanakları, eğitim olanakları, parklar ve yeşil alanlar ve toplu taşıma olanakları değerlendirilmelidir. Başka bir ifadeyle bu değişkenler, gruplama sonucu olasılığı belirleyen değişkenler olmuştur. Bu faktörlerin bireyin algılamasına bağlı olarak gündelik yaşamında eksikliğini duyduğu özellikler olduğu gözlenmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları arasında kullanıcının değerlendirmesinin de önemi ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle, kullanıcı yaşadığı alanda algıladığı ve ihtiyaç duyduğu kentsel hizmetleri belirtmiştir. Öte yandan halkın çok bilinçli olmadığı ve birey tarafından bazı faktörlerin algılanmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle çevre kirliliği ve suç oranı gibi faktörlerin hoşnutluğa etkileri görülmemiştir.

7. SONUÇLAR

Bu doktora çalışması kapsamında, Türkiye’de seçilen altı büyük şehir alanında yaşam kalitesine etki eden faktörler araştırılmış ve bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar şunlardır:

- Kalite günümüzde “müşteri memnuniyeti” ve “sıfır hata” kavramlarıyla özdeşleşen toplam kalite yönetimi ile hemen her sektörde yer almaktadır. Planlama boyutunda yaşam kalitesi de, kullanıcısı halk olan; kullanıcı istekleri göz önüne alınarak, kentsel yaşamın daha yaşanabilir, sağlıklı, düzenli ve kullanıcılarını hoşnut edecek biçimde tasarlanması amacıyla kullanılabilecek bir araçtır.
- Yaşam kalitesi çok boyutlu geniş bir kavramdır. Sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılanılmış çevre) olmak üzere yaşamın farklı çevrelerindeki kalitenin birbirleriyle etkileşiminin bileşkesidir. Aynı zamanda yaşam kalitesi, kişinin algılaması ve bu çevreleri öznel değerlendirmesi ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle hoşnutluk yaşam kalitesi ölçüsü olarak kabul edilmektedir.
- Yaşam kalitesi farklı bilim dallarından araştırmacıların incelemekte olduğu bir konudur. Planlama biliminin ilgilendiği boyutuyla, yaşam kalitesi araştırmalarında kullanılan göstergeler konusunda yazında henüz tam bir uzlaşım sağlanamamıştır.
- Dünyada yaşam kalitesi araştırmalarında geline nokta, araştırmalarda hem öznel hem de nesnel değişkenlerin kullanılması gerekliliğidir. Aslında bu durum, araştırmanın ölçeği ve amacıyla yakından ilgilidir. Söz gelimi, kanser hastalarının kemoterapi sonunda elde ettikleri yaşam kalitesi ya da çocuğun ailede yaşamdan hoşnutluğu araştırılıyor ise, nesnel değişkenlerden çok öznel değerlendirmelerin; ilçe, kent ya da metropol düzeyinde grupların veya bütün halkın yaşam kalitesi araştırılıyor ise her ikisinin; ülkeler arası karşılaştırmalar ya da ülke geneli yaşam kalitesi araştırmaları yapılıyorsa daha çok nesnel değişkenlerinin kullanılması uygundur. Öte yandan, öznel ve nesnel değişkenlerin birlikte kullanılması gerekliliği yaşamın kendi iç

dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Birey, çevresinde algılamadığı faktörleri, nesneleri, olayları vb. onlar ne kadar iyi, ne kadar kaliteli olursa olsun, olumlu veya olumsuz değerlendirememektedir. Ancak bazı nesnel değerler algılama sürecini dolaylı olarak etkilemektedir. Örneğin, kişisel özellikler, hava kirliliği, yaşam tarzı ve kültürel farklar gibi özellikler algılamaya dolaylı etki eden, ancak yaşam kalitesini doğrudan etkileyebilen özelliklerdendir.

- Yaşam kalitesi araştırmaları dünyada ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamış, zaman içinde İngiltere, Kanada ve diğer Avrupa ülkeleriyle tüm dünyaya yayılmıştır. Yaşam kalitesinin gelişiminde sosyal göstergelerin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle bir anlamda yaşam kalitesinin dikkatleri ekonomik konulardan sosyal konulara çektiği söylenebilir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma sürecinde, öncelikle A.B.D.'de sadece ekonomik alanda ilerlemenin ve zenginleşmenin, ülke insanının yaşam kalitesini iyileştirmeye yetmediği fark edilmiştir. Bundan sonra hızla artan yaşam kalitesi araştırmaları hem karar vericilere, hem plancılara ve hem de olaydan etkilenen halka yol gösterici olmuştur.

- Günümüzde yaşam kalitesi araştırmaları pek çok ülkede yapılmaktadır. Bu araştırmalar ülkenin yönetim yapısına göre kimi zaman yerel yönetimlerce (örneğin Kanada, İngiltere), kimi zaman metropoliten alan yönetimlerince (örneğin A.B.D.), kimi zaman da ülke genelinde (örneğin İtalya, Hollanda) devlet kurumlarınca yapılmaktadır. Ülke genelinde yapılan araştırmalar ülkeleri birbirleriyle karşılaştırmaya imkan tanıdığı için ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlardan başka üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve uluslar arası organizasyonların da konuyla ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalardan elde edinilen bilgilere göre, ekonomik olayların yaşam kalitesine katkısı çevre ve sosyal olayların katkısından daha düşüktür. Aynı zamanda, ihtiyaçlar ve değer yargıları açısından yaşam kalitesi göstergeleri incelendiğinde, kültürel farklar nedeniyle hoşnutsuzluk düzeyi ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Yine bu araştırmalardan elde edilen bir başka sonuç da, öznel ölçütlerin nesnel ve demografik ölçütlere göre daha çok bilgi verici ve tanımlayıcı olduğudur.

- Yaşam kalitesi konusunda araştırmalar bazı uluslar arası kurumlarca da yapılmakta veya destek görmektedir. Bunlar arasında Birleşmiş M lletler, OECD, Dünya Bankası, UNICEF vb. sayılabilir.

- Yaşam kalitesi, dünyada otuz yıldan fazla bir süredir sosyal bilimlerde araştırılmakta olan bir konudur. Ülkemizde, henüz konuyla ilgili detaylı ve kapsamlı çalışmalar sayıca azdır. Yaşamın belirli boyutlarıyla ilgili yapılan küçük ölçekli çalışmalar, bu konuda tatmin edici bilgi vermekten uzaktır. Konuyla ilgili devletin de çalışmaları henüz şekillenmemiştir. Özellikle araştırmalarda kullanılacak istatistik ve sayım sonuçlarıyla ilgili sürekli ve detaylı bilgi sınırlı kalmakta; geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkiyi kurmak imkansızlaşmaktadır.

- Yaşam kalitesi araştırmalarında, araştırmanın yürütüldüğü bilim dalına göre farklı yöntemler kullanılmaktadır. Planlama biliminde daha çok yaşam kalitesi indeksi oluşturulması, yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin mekansal ilişkilerinin kurulması, bu ilişkilerin planlamaya katkısı, kentsel alan tahsisinde yaşam kalitesine etkisi vb. konular incelenmekte; bu amaçla da daha çok kavramsal modeller kullanılmaktadır. Yazında, faktör analizi, indeksleme yöntemi, sosyal göstergeler yöntemi, regresyon analizi gibi farklı yöntemler ve teknikler yer almaktadır.

- Planlama bilimi içinde, hem alan tahsisinde, hem de bölgeler arası dengesizliğin azaltılmasında yaşam kalitesi bir araç olarak kullanılabilir. Kullanıcıların tercihlerinin belirlenmesi, bu konuda geçmişte edinilen bilgilerin yenilenmesi amacı doğrultusunda da yaşam kalitesinden yararlanılabilir. Bilgi teknolojisinin doruğa çıktığı günümüzde kentsel alandaki ilişkiler de değişmektedir. Doğal  evre giderek bozulmakta, artan nüfus kentsel hizmetlerin kalitesini düşürmektedir. Bu nedenle kentsel yaşamda, değişmekte olan bu ilişkileri belirlemek ve planlama sürecinde kullanmak plancının sorumluluğundadır.

- Bu doktora çalışmasında, örnek uygulama alanı olarak seçilen İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Adana ve Antalya Büyük şehir Alanları'nda yaşamdan hoşnutluğun nelerden etkilendiği araştırılmıştır. Uygulama sonunda, parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültü ile yaşamdan hoşnutluk arasında ilişki belirlenmiştir. Uygulama yapılan büyük şehir alanlarında yaşayan halkın yaşam kalitesini arttırmak için bu

özelliklerin iyileştirilmesi gereklidir. Plancı ve yöneticilerin bu sonuçlardan kendilerine pay çıkartarak, uygulamaya yönelik kullanmaları doğru olacaktır.

- Örnek alan uygulaması sonucunda, yaşamla ilgili nesnel değişkenlerin (nüfus, arsa değerleri, yaşama süresi vb.) yaşamdan hoşnutluğa etki etmedikleri görülmüştür. Bu nedenle nüfus, arsa değerleri, yaşama süresi, cinsiyet, yaş grubu ve mezuniyet durumu vb. değişkenler kişilerin yaşamdan hoşnutlukları açısından farklı bulunmamıştır.

- Örnek alan uygulaması sonunda kişilerin yaşamdan hoşnutluğunu en çok doğal çevre öğelerinin açıkladığı görülmektedir. Parklar ve yeşil alanlar değişkeni diğer değişkenler sabit kalmak koşuluyla hoşnutluğu % 95 seviyesinde açıklama gücüne sahip bulunmuştur. Dolayısıyla, yaşamın doğal çevre bileşenleri, sosyal ve ekonomik çevre bileşenlerinden daha fazla kişiyi etkilemektedir.

- Yaşamdan hoşnutluk ile ilişkili bulunan diğer bir değişken de sağlık olanakları olmuştur. Bireylerin değerlendirmelerine göre, uygulama alanı dahilinde sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi yaşamdan hoşnutluğa olumlu katkı sağlamaktadır. Ülkemizde büyük şehir alanlarında bile sağlık olanakları bireyleri tatmin etmemektedir. Bireylerin yetersiz olarak nitelendirdiği sağlık hizmetleri, sonuçta kentsel yaşamdan hoşnutluğu düşürmektedir. Hekim başına düşen hasta sayısını azaltılması, verilen hizmetin kalitesinin artırılması ve hastanelerin kentsel ve bölgesel dağılımı gözden geçirilerek gerekli önlemlerin alınması, hoşnut, üretken ve faydalı bireylerden meydana gelen bir toplumun oluşumunda önem taşımaktadır.

- Yaşamdan hoşnutluğa etki eden önemli bir faktör de gürültü olmuştur. Örnek alan uygulamasında, gürültü arttıkça kentsel yaşamdan hoşnutluğun düştüğü belirlenmiştir. Bireyin ruh sağlığına etki eden gürültünün, kentsel aktivitelere uygun mekanların ayrılması (konutun otoyoldan veya sanayiden uzak olması gibi), ses kesicilerin oluşturulması, trafiğin düzenlenmesi vb. planlama tedbirleriyle kontrol altına alınması kentsel yaşam kalitesini arttıracaktır.

- Uygulama alanı dahilinde kullanıcıların yaşamdan hoşnutluğuna etki eden faktörlerin değerlendirildiği bu çalışmada, halkın yaşam kalitesini henüz temel ihtiyaçlarına yanıt verecek düzeyde algıladığı belirlenmiştir.

- Bu çalışma sonunda, uygulama alanında deneklerin yaşamdan hoşnut olma veya olmama durumunun tahmini ve buna göre bir gruplamanın yapılması da sağlanmıştır. Lojistik regresyon analizinden yararlanılan bu aşamada, bireyin hoşnut olma olasılığına iklim şartları, kalabalıklık, konutun konfor şartları, komşularla ilişkiler, sağlık olanakları, sinema-tiyatro sayısı, sportif faaliyet olanakları, eğitim olanakları, parklar ve yeşil alanlar ve toplu taşıma olanaklarının katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Bu değişkenler halkın gündelik yaşamında eksikliğini duyduğu özellikler olarak yorumlanabilir.

- Örnek alan uygulamasında kullanılan yöntem bir dizi istatistik analizden oluşmaktadır. Yaşamdan hoşnutluğun bağımlı değişken ve kentsel yaşama ait özelliklerin bağımsız değişkenleri oluşturduğu çoklu regresyon denklemi, bağımlı-bağımsız değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini açıklamak ve tahminde bulunmak için kullanılmış ve istatistik olarak anlamlı bulunmuştur. Bireyin hoşnut olma ya da hoşnut olmama olasılığına göre değişkenlerin gruplanması amacıyla da lojistik regresyon analizi uygulanmış ve istatistik olarak anlamlı bulunmuştur.

- Örnek alan uygulamasında kullanılan çoklu regresyon analizi yaşamdan hoşnutsuzluk ile kentsel yaşama ait faktörler arasındaki bağıntıları tanımak ve hangilerinin daha öncelikli olduğunu belirlemek amacıyla.

7.1. Öneriler

Dünyada yapılan çalışmaların da gösterdiği üzere, yaşam kalitesi çalışmaları periyodik ve sürekliliği olması gereken araştırmalardır. Yaşamın da hızlı bir değişim içinde olduğu düşünülürse, bu çalışmaların sıklığının önemi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, kentsel yaşamda iyiye giden veya aksayan yönlerin belirlenmesi için yaşam kalitesi araştırmalarının periyodik yapılmasında fayda vardır. Buna ek olarak yaşam kalitesinin son zamanlardaki ölçümü ve yararlanılması konusunda bilimlararası ortak bir çalışma geliştirilmesi yararlı görülmektedir.

Özellikle devletin, kendi kurum ve kuruluşları tarafından yaptığı araştırma, inceleme, istatistik ve sayımlara tüm araştırmacıların kolayca ulaşabilmesi sağlanmalı ve veri

akışı kolaylaştırılmalıdır. Planlama da önemli bir ölçek olan ilçe ölçeğine ait verilerin de süratle tamamlanması yeni araştırmalara hız katacaktır.

Türk Hava Kurumu'nun saha çalışmasındaki katkısı ile böyle büyük bir nüfus ve coğrafyada araştırma yapmak mümkün olmuştur. Bu tür araştırmalar için, araştırmacının akçal destek almasında yarar vardır.

Ülkede ilçe ölçeğinde yeterli nesnel gösterge olmayışı nedeniyle araştırmaya sınırlı sayıda nesnel değişken katılmıştır. İlerde bu konudaki veri eksikliğinin giderileceği düşünülerek daha yeni ve fazla değişkenin araştırmalara dahil edilmesi faydalı görülmektedir.

Bu çalışmaların sayısının arttırılarak hem plancılara hem de yöneticilere yön vermesi düşünülmektedir. Bu nedenle, yurt dışında pek çok yerel yönetimin yaptığı gibi, bu tür çalışmaların yapılması ve halk ile paylaşılması önerilmektedir. Böylece halk, yöneticilerin kentte neleri iyileştirdiğini, neleri kötü kullandığını politika kisvesine büründürülmeden izleyebilecektir. Bunun, aynı zamanda planlamaya halkın katılımını sağlamada da faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu durumda, halka yönetici ve yönetim hakkında da görüşleri ve hoşnutlukları sorulması gerekecektir.

Bu çalışmanın, sahada yapılan anket bölümü ülkemizin yakın geçmişte yaşadığı 17 Ağustos ve 12 Kasım deprem felaketlerinden önce başlamış olup, depreme maruz kalan yerleşmelerde gerçekleştirilmemiştir. İstanbul'daki anketlerin de bu tarihlerden önce bitirilmiş olması sebebiyle bireylerin yaşam kaliteleri ve hoşnutluğu ile ilgili olarak depremin etkisi araştırmaya dahil edilmemiştir. Gelecekte özellikle bu konunun da soruşturulması ile, depremin de yaşamdan hoşnutluğa etkisinin ortaya konulabileceği düşünülmektedir.

Değişken sayısı daha da arttırılır ise, değişkenlerden bazılarının baştan elenmesi işi zorlaşacaktır. Bu amaçla daha başka analizler (faktör analizi gibi) kullanılması önerilmektedir. Lojistik regresyon yalnızca bağımlı değişkenlerin kategorik (evet-hayır) olduğu durumlarda kullanılabilir. Bu nedenle eğer gruplama analizi yapılacaksa anketlerde bu duruma dikkat edilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

- Akgül, A.**, 1997. Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri-SPSS Uygulamaları, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, Ankara.
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, 1994. Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A. Ş., İstanbul, Cilt 16, 98.
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, 1994. Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A. Ş., İstanbul, Cilt 21, 275-276.
- Andrews, F. M. and Withey, S. B.**, 1976. Social Indicators of Well-Being Americans' Perceptions of Life Quality, Plenum Press, New York and London.
- Anonim**, 1994. Life satisfaction in Russia: 1989-1993, Society, 31, 3.
- Anonim**, 2000. www.worldbank.org
- Atalık, G.**, 1977. Conceptual dimensions of crowding from the viewpoint of spatial planning, İ. T. Ü. Mim. Fak. Şehircilik Enstitüsü Dergisi, 14, 4-15.
- Atalık, G. and Levent, T. B.**, 1996. The regional dimension of environmental policies in a developing areas, The 36th European Regional Science Association (ERSA) Congress, CDROM, Zurich, Switzerland, August 26-30.
- Atalık, G. and Türksever Evcil, N.**, 1999. Possibilities and limitations for the measurement of the quality of life in urban areas, The 39th European Regional Science Association (ERSA) Congress, CDROM, Dublin, Ireland, August 23-27.
- Atalık, G. , İTÜ Şehir ve Bölge Planlama ve İTÜ Çevre Mühendisliği Çalışma Grubu**, 1994. Ekolojik dengenin korunması ve sürdürülmesi açısından kentsel sistemlerin planlanması, DEBAG/127-G, TÜBİTAK, Türkiye.
- Baldwin, S. and Godfrey, C.**, 1994. Quality of Life: Perspective & Policies, Routledge, London, England.
- Banerjee, T.**, 1996. Role of indicators in monitoring growing urban regions, Journal of The American Planning Association, 2, 222-235.

- Bayless, M. and Bayless, S.,** 1982. Current quality of life indicators: Some theoretical & methodological concerns, *American Journal of Economics & Sociology*, 4, 421-437.
- Berger, M. C., Blomquist, G. C. and Waldner, W.,** 1987. A revealed-preference ranking of quality of life for metropolitan areas, *Social Science Quarterly*, 68, 761-778.
- Binzet, T.,** 1998. Eğitimde toplam kalite yönetimi ve okul yönetiminde toplam kalite yönetimi uygulamasına ilişkin bir model geliştirilmesi, *Doktora Tezi*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Blomquist, G. G., Berger, M. C. and Hoehn, J. P.,** 1988. New estimates of quality of life in urban areas, *American Economic Review*, 78, 89-107.
- Brinkerhoff, M. B., Fredel, K. A. and Frideres, J. S.,** 1997. Basic minimum needs, quality of life and selected correlates: Explorations in villages in Northern India, *Social Indicators Research*, 42, 248-281.
- Burnell, J. D. and Galster, G.,** 1992. Quality of life measurements and urban size: An empirical note, *Urban Studies*, 5, 727-735.
- Campbell, A.,** 1972. Aspiration, satisfaction & fulfillment, In A. Chambell and P. Converse (eds), *Human Meaning of Social Change*, Russel Sage Foundation, New York, 441-446.
- Campbell, A., Converse, P. E. and Rogers, W.,** 1976. *The Quality of American Life: Perception, Evaluations & Satisfaction*, Russell Sage Publication, New York.
- Camporese, R., Freguja, C. and Sabbadini, L. L.,** 1998. Time use by gender and quality of life, *Social Indicators Research*, 44, 119-144.
- Carvalho, M., George, R. V. and Anthony, K. H.,** 1997. Residential satisfaction in condomínios exclusivos in Brazil, *Environment & Behaviour*, 6, 734-768.
- Cebula, R. J. and Vedder, R. K.,** 1973. A note on migration, economic opportunity and quality of life, *Journal of Regional Science*, 13, 105-111.
- Chan, Y. K.,** 1999. Density, crowding & factors intervening in their relationship: Evidence from a hyper-dense metropolis, *Social Indicators Research*, 48, 103-124.
- Choi, S. C., Mirjafari, A. and Weaver, H.,** 1976. The concept of crowding, *Environment & Behaviour*, 8, 345-362.

- Coombes, P. and Cook, N., 1998.** Quality of life as a focus for strategies and benchmarking for cities, The 1st International Conference On Quality of Life In Cities Issues and Perspectives, Singapore, March 4-6.
- Coppock, J. T. and Wilson, C. B., 1974.** Environmental Quality, Scottish Academic Press Ltd., Edinburgh, England.
- Craik, K. H. and Zube, E. H., 1976.** Perceiving Environmental Quality Research and Applications, Plenum Press, New York & London.
- Currie, R. F. and Thacker, C., 1986.** Quality of the urban environment as perceived by residents of slow and fast growth cities, Social Indicators Research, 18, 95-118.
- Cutter, S. L., 1985.** Rating Places: A Geographer's View On Quality of Life, Association of American Geographers, Resource Publication In Geography, Washington D. C., 7-20.
- Dalkey, N. and Rourke, D., 1972.** Experimental Assessment of Delphi Procedures With Group Value Judgement, In N. Dalkey (ed), Quality of Life: Delphi Decision Making, Heath Lexington, U. S. A (Wish, N. 1986a'dan alınmıştır).
- D'Andrea, S. S., 1998.** Italian quality of life, Social Indicators Research, 44, 5-39.
- DİE, 1997.** Coğrafi Bölge Ayrımında İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Gruplarının ve Gelişmişlik Seviyelerinin Belirlenmesi, DİE, Ankara.
- DİE, 1998.** Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, DİE, Ankara.
- Diener, E., 1984.** Subjective well-being, Psychological Bulletin, 95, 542-575.
- Diener, E., 1994.** Assessing subjective well-being: Progress and oportunities, Social Indicators Research, 36, 107-127.
- Diener, E., Diener, M. and Diener, C., 1995.** Factors predicting the subjective well-being of nations, Journal of Personality and Social Psychology, 69, 851-864.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. and Smith, H. L., 1999.** Subjective well-being: Three decates of progress, 1967-1997, Psychological Bulletin, 125, 276-302.
- Dinçer, B., Özaslan, M. ve Satılmış, E., 1996.** İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dixon, D. F. and Polyakov, E., 1997.** Physical quality of life indicators in post-stalinist Russia, Journal of Macromarketing, 1, 39-55.

- Dodge, R. N.**, 1999. Colorado migration & the mobility transition; 1955-1995, PhD Thesis, The Faculty of Natural Sciences, Mathematics & Engineering, University of Denver, USA.
- Dökmeci, V., Bardo, J. ve Aktaş, F.**, 1983. İstanbul'da modern ve tarihi mahallelerde kullanıcı memnuniyeti, *Yapı Dergisi*, 134, 53-59.
- Dökmeci, V., Kristensen, G., Uyar, A. ve Kılıçkaya, U.**, 1996. İstanbul, Ankara ve İzmir'de yaşam kalitesinin karşılaştırılması, İstanbul 2020 Sempozyumu, İTÜ, İstanbul, 17-19 Nisan, 469-474.
- Dökmeci, V., Yürekli, H., Çağdaş, G., Akkal, L. Ve Levent, H.**, 1995. İstanbul Metropoliten Alanında Konut Niteliğinin Belirlenmesi, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İTÜ, İstanbul, 5-7 Haziran, 184-191.
- DPT**, 1998. Various Indicators Related To Provinces and Regions In Turkey, DPT, Ankara.
- Elgin, D., Logothetti, T. L. and Gox, S.**, 1974. City Size and The Quality of Life, National Science Foundation, Washington D. C.
- Erkut, G.**, 1994. Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve ekolojik kentsel tasarım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ, İstanbul, 12-13 Mayıs, 62-74.
- Eurobarometer**, 1995. Trends 1974-1994, Commission of European Communities, Brussels.
- Evans, D. R.**, 1994. Enhancing quality of life in the population at large, *Social Indicators Research*, 33, 47-88.
- Evans, J. R. and Lindsay, W. M.**, 1993. The Management & Control of Quality, West Publishing Company, USA.
- Findlay, A. M., Rogerson, R. J. and Morris, A. S.**, 1988. Quality of life in British cities, *Cities*, 5, 268-276.
- Fine-Davis, M. and Davis, E. E.**, 1982. Predictors of satisfaction with environmental quality in eight European countries, *Social Indicators Research*, 11, 341-362.
- Flax, M.**, 1972. A Study In Comparative Urban Indicators: Conditions In 18 Large Metropolitan Areas, Urban Institute, Washington D. C. (Schneider, M., 1975'den alınmıştır).
- Furusest, O. J. and Walcott, W. A.**, 1990. Defining quality of life in North Carolina, *Social Science Journal*, 1, 75-93.

- Gallup International Institute**, 1976. Human needs and satisfactions, Princeton, ABD.
- Galster, G.**, 1989. Metropolitan population size and economic well-being, *Urban Affairs Quarterly*, 24, 597-614.
- Giannias, D. A.**, 1998. A quality of life based ranking of Canadian cities, *Urban Studies*, 12, 2241-2251.
- Giannias, D. A., Liargovas, P. and Manolas, G.**, 1999. Quality of life indices for analysing convergence in the European union, *Regional Studies*, 33, 27-35.
- Glatzer, W. and Mohr, H. M.**, 1987. Quality of life: Concepts & measurement, *Social Indicators Research*, 19, 15-24.
- Grayson, L. and Young, K.**, 1994. Quality of Life In Cities - An Overview and Guide To The Literature, The British Library Science Reference & Information Service, London, England.
- Greenley, J. R. and Greenberg, J. S.**, 1997. Measuring quality of life: A new and practical survey instrument, *Social Work*, 3, 244-254.
- Ha, M. and Weber, M. J.**, 1994. Residential quality and satisfaction: Toward developing residential quality indeces, *Home Economics Research Journal*, 3, 296-318.
- Hagerty, M.**, 1999. Unifying livability and comparison theory: Cross-national time series analysis of life satisfaction, *Social Indicators Research*, 47, 343-356.
- Headey, B. and Wearing, A.**, 1990. Subjective well-being and coping with adversity, *Social Indicators Research*, 22, 327-349.
- Healey and Baker**, 1998. European Cities Monitor, London, 6 (Rogerson, R. J., 1999'dan alınmıştır).
- Helburn, N.**, 1982. Geography and quality of life, *Annals of the Association of American Geographers*, 72, 445-456.
- Herlemann, H.**, 1987. Quality of Life In The Soviet Union, Westview Press, Boulder & London.
- Hsieh, C. and Liu, B.**, 1983. The pursuance of better quality of life, *American Journal of Economics & Sociology*, 4, 431-440.
- Joe, F.**, 1997. Urban and housing indicators, *Urban Studies*, 34, 1635-1665.

- Johnston, D. F.**, 1988. Toward a comprehensive "quality of life" index, *Social Indicators Research*, 20, 473-496.
- KALDER (Kalite Derneği)**, 2000. www.kalder.org
- Karaman, A.**, 1995. Bir yaşam kalitesi sorunu olarak toplu konut alanları tasarımı, Yayınlanmamış ders notları.
- Kauru, I.**, 1995. Toplam Kalite Kontrol, Kalder Yayınları No:7, Mavi Tanıtım ve Pazarlama Ltd. Şti., İstanbul.
- Keith, K. D. and Heal, L. W.**, 1996. Cross-cultural measurement of critical quality of life concepts, *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 4, 273-293.
- KOGEM (Koç Holding A. Ş. Eğitim ve Geliştirme Merkezi)**, tarihsiz. Topyekün Mükemmelleşme, Personel eğitim seminer notları.
- Lance, C. E., Mallard, A. G. and Michalos, A. C.**, 1995. Tests of the causal directions of global life facet satisfaction, *Social Indicators Research*, 34, 69-92.
- Land, K.**, 1983. Social indicators, *Annual Review of sociology*, 9, 1-26 (Land, K., 1992'den alınmıştır).
- Land, K.**, 1992. *Encyclopedia of Sociology*, Macmillan, New York, USA.
- Liu, B. C.**, 1977. Economic & non-economic quality of life indicators in large metropolitan areas, *American Journal of Economics & Sociology*, 36, 225-240.
- Liu, B. C.**, 1980. Economic growth and quality of life: A comparative analysis, *American Journal of Economics & Sociology*, 39, 1-20.
- Liu, B. C., Mulvey, T. and Hsieh, C.**, 1986. Effects of educational expenditures on regional inequality in the social quality of life, *American Journal of Economics & Sociology*, 2, 131-144.
- Luger, M.**, 1996. Quality of life differences and urban and regional outcomes: A review, *Housing Policy Debate*, 4, 749-771.
- Lyle, W. and Hauer, J.**, 1997. Performance measurement to achieve quality of life: Adding value through citizens, *Public Management*, 8, 4-7.
- Marans, R. W. and Rodgers, W.**, 1975. Toward and Understanding of Community Satisfaction, In A. Hawley and V. Rock (eds), *Metropolitan America: In Contemporary Perspective*, Halsted Press, New York, 299-352.

- Milbrath, L. W. and Sahr, R. C., 1975.** Perceptions of environmental quality, *Social Indicators Research*, 1, 397-438.
- Miringoff, M. L. and Miringoff, M., 1996.** The growing gap between standard economic indicators and the nation's social health, *Challenge*, 4, 17-23.
- Mookherjee, H. N., 1992a.** A comparative assessment of life satisfaction in the United States: 1978-1988, *Journal of Social Psychology*, 3, 407.
- Mookherjee, H. N., 1992b.** Perceptions of well-being by metropolitan and nonmetropolitan populations in the United States, *Journal of Social Psychology*, 4, 513.
- Morris, A., Findlay, A. and Rogerson, R., 1988.** In search of an explanation of quality of life in British cities: Some Scottish dimensions, *Scottish Geographical Magazine*, 3, 130-137.
- Mukherjee, R., 1989.** *The Quality of Life Valuation In Social Research*, Sage Publication, New Delhi & Newbury Park London.
- Myers, D., 1988.** Community relevant measurement of quality of life, *Urban Affairs Quarterly*, 23, 108-125
- Noll, H. H., 1996.** Social indicators & social reporting: The international experience, *Measuring Well-Being & Social Indicators Symposium*, Canada, October 4-5.
- Noll, H. H. and Zapf, W., 1994.** Social indicators research: Societal monitoring and social reporting, In I. Borg and P. P. Mohler (eds), *Trends and Perspectives In Empirical Social Research*, Walter De Gruyter Publication, New York (Land, K., 1992'den alınmıştır).
- OECD, 1998.** *Environmental Indicators: Towards Sustainable Development*, OECD, Paris.
- Oishi, S., Diener, E. F., Lucas, R. E. and Suh, E. M., 1999.** Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values, *Personality & Social Psychology Bulletin*, 8, 980-990.
- Onibokun, A. G., 1976.** Social system correlates of residential satisfaction, *Environment & Behaviour*, 8, 324-344.
- Ostroot, N., Shin, D. and Snyder, W., 1982.** Quality of life perceptions in two cultures, *Social Indicators Research*, 2, 113-138.
- Öke, A., 1971.** İşletme Anlayışına ve Bütçesine Uygun Konut Tasarlaması, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

- Özdamar, K.**, 1999. Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi, Kaan Kitapevi, Eskişehir.
- PCC (Population Crisis Committee)**, 1990. Cities: Life In The World's 100 Largest Metropolitan Areas, PCC, Washington D. C.
- Pacione, M.**, 1986. Quality of life in Glasgow: An applied geographical analysis, Environment and Planning A, 8, 1499-1520.
- Richardson, H.**, 1973. Regional Growth Theory, The MacMillan Press Ltd., London, England.
- Rogerson, R. J.**, 1995. Environmental & health-related quality of life: Conceptual & methodological similarities, Social Science and Medicine, 10, 1373-1382.
- Rogerson, R. J.**, 1997. Quality of Life In Britain, Department of Geography, University of Strathclyde, Glasgow.
- Rogerson, R. J.**, 1999. Making space for people's quality of life, The 39th European Regional Science Association (ERSA) Congress, Dublin, Ireland, August 23-27.
- Rogerson, R. J., Findlay, A. M., Morris, A. S. and Coombes, M. G.**, 1989. Indicators of quality of life: Some methodological issues, Environment Planning A, 21, 1655-1666.
- Rogerson, R. J., Findlay, A. M., Paddison, R. and Morris, A. S.**, 1996. Class, consumption & quality of life, Progress In Planning, 45, Part 1.
- Schneider, M.**, 1975. The quality of life in large American cities: Objective and subjective social indicators, Social Indicators Research, 1, 495-509.
- Schwartz, P.**, 1999. Quality of life in the coming decades, Society, 2, 56-60.
- Sheldon, E. and Moore, W.**, 1968. Indicators of Social Change, Russel Sage Publication, New York (Schneider, M., 1975'ten alınmıştır).
- Shookner, M.**, 1997. The quality of life in Ontario, Quality of Life Index Report Summary, Ontario Social Development Council, Ontario, Canada.
- Sinden, J. A.**, 1982. Application of quality of life indicators to socio economic problems: An extension of Liu's method to evaluate policies for 26 Australian towns, American Journal of Economics & Sociology, 4, 401-420.
- Sirgy, M. J.**, 1986. A quality of life theory derived from Maslow's developmental perspective, American Journal of Economics & Sociology, 3, 329-342.

- Sirgy, M. J. and Sanlı, A. C., 1996.** New Dimensions In Marketing/Quality of Life Research, CT: Quorum Books, Westport, U.S.A. (Land, K., 1992'den alınmıştır).
- Stagner, R., 1970.** Perceptions, aspirations, frustrations and satisfactions: An approach to urban indicators, The Annals of The American Academy of Political and Social Science, 388, 1-13.
- Strong, S. C., 1997.** The link between quality of data and quality of life, Christian Science Monitor, 45, 19-21.
- Sufian, A. J. M., 1993.** A multivariate analysis of the determinants of urban quality of life in the world's largest metropolitan areas, Urban Studies, 8, 1319-1329.
- Szalai, A. and Andrews, F. M., 1980.** The Quality of Life-Comparative Studies, Sage Publication, USA.
- Thompson, W., 1965.** A Preface To Urban Economics, Johns Hopkins University Press, Baltimore (Burnell, J. D. ve Galster, G., 1992'den alınmıştır).
- TSE, 1997.** Standardizasyon ve Kalite, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.
- Türkoğlu, H. D., 1994.** İstanbul'da konut çevrelerinin kullanıcılarca değerlendirilmesi, Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M. S. Ü. İstanbul, 12-13 Mayıs, 373-381.
- Türkoğlu, H. D., 1997.** Residents' satisfaction of housing environments: The case of İstanbul, Turkey, Landscape & Urban Planning, 39, 55-67.
- UNESCO, 1981.** Quality of Life: Problems of Assessment & Measurement, Socio-Economic Studies: 5, UNESCO, Paris.
- Ülengin, B., Ülengin, F. and Güvenç, Ü., 2000.** A multidimensional approach to urban quality of life: The case of İstanbul, European Journal of Operational Research, Fortcoming in EJOR special issue dedicated to preference disaggregation.
- Veenhoven, R., 1997.** Advances in understanding happiness, Revue Quebecoise de Psychologie (Published in French), 18, 29-79.
- Veenhoven, R., 2000.** The four qualities of life, Journal of Happiness Studies, 1, 1-39.
- Veenhoven, R. and Ehrhardt, J., 1995.** The cross-national pattern of happiness: Test of predictions implied in three theories of happiness, Social Indicators Research, 34, 33-68.

- Voogd, H.**, 1994. Issues In Environmental Planning, Pion Limited, London, Great Britain.
- Yenersoy, G.**, 1997. Toplam Kalite Yönetimi, Rota Yayınları, Seda Matbaacılık, İstanbul.
- Wagner, S.**, 1995. Cities that satisfy, American Demographics, 9, 18-21.
- WHO (World Health Organization)**, 1996. Our Cities, Our Future; Policies and Action Plans For Health and Sustainable Development, Speacial Addition For Habitat II, WHO Healthy Cities Project Office, Copenhagen, Denmark.
- Wish, N. B.**, 1986a. Are we reality measuring the quality of life?, American Journal of Economics & Sociology, 45, 93-99.
- Wish, N. B.**, 1986b. Some issues about the quality of sunbelt/frosbelt life, American Journal of Economics & Sociology, 3, 343-358.
- Zinam, O.**, 1989. Quality of life, quality of the individual, techonology & economic development, American Journal of Economics & Sociology, 1, 55-68.

Ek A: Değişkenler listesi

R. J. Rogerson'ın kullandığı yaşam kalitesi göstergeleri (1997, s. 132):

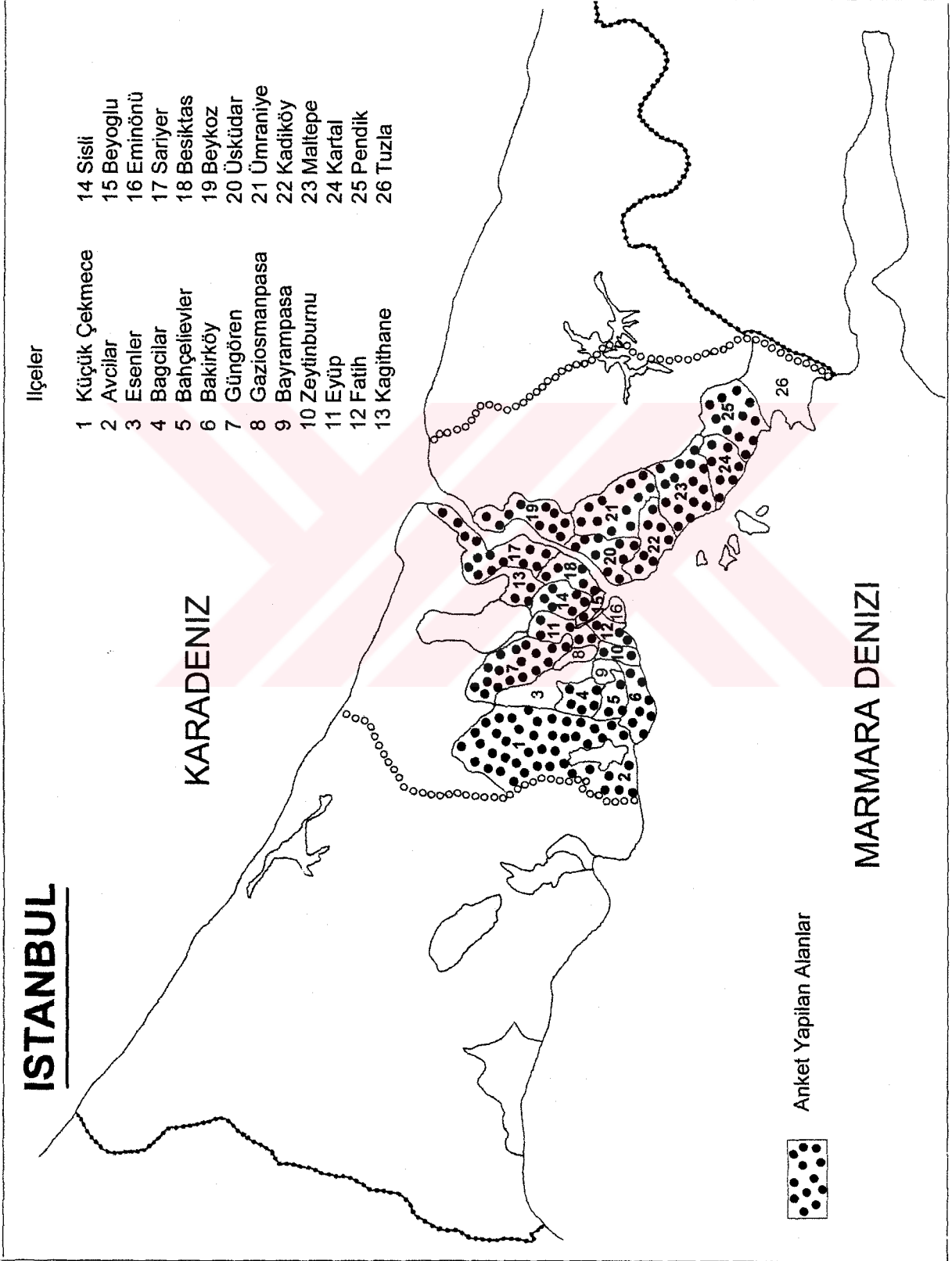
- Suç oranı (adi olmayan suçlar)
- Yerel sağlık servisi imkanları
- Adi suç oranı
- Yaşama bedeli (hayat pahalılığı)
- Eğitim olanakları
- Kirlilik düzeyleri
- İş bulma durumu
- Konut bedelleri
- Alışveriş olanakları
- İşsizlik düzeyi
- İşe gidiş geliş süresi
- Çalışma alanında manzara durumu
- İklim
- Sportif faaliyetler için imkanlar
- Boş vakitleri değerlendirme imkanları
- Ücret/maaş kademeleri
- Ev sahipliği düzeyi
- Ortalama kira bedelleri
- Irk harmonisi (racial harmony)

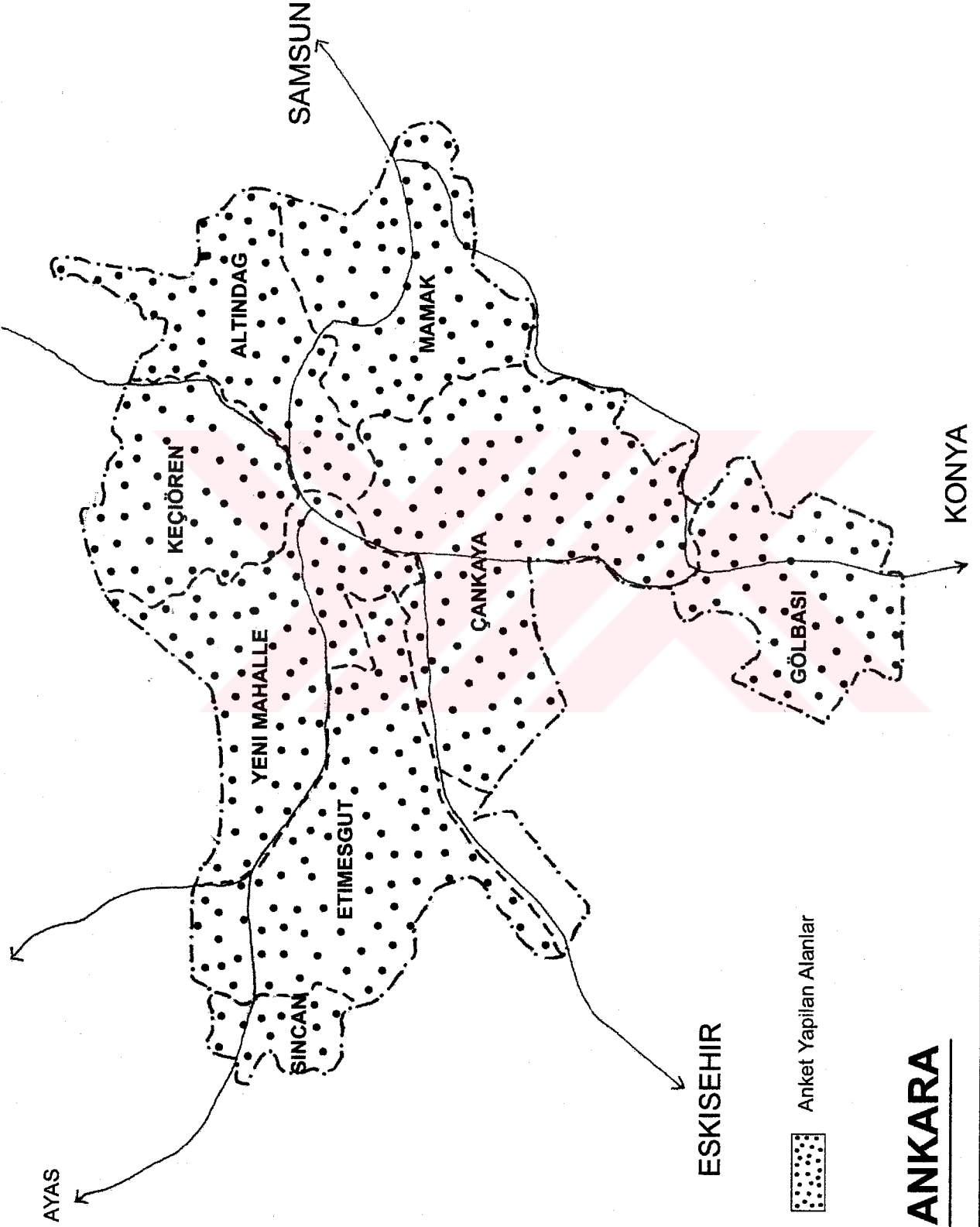
A. M. Findlay ve arkadaşlarının kullandığı yaşam kalitesi göstergeleri (1988, s. 273):

- Suç oranı
 - Adi suç oranı
 - Adi olmayan suç oranı
- Sağlık imkanları
 - Kullanılabilir hastane yatağı/nüfus
 - Yaşlılar evi/63 ve üstü yaşındaki nüfus
- Hayat pahalılığı
 - Bir ailenin ortalama aylık gideri
 - Ortalama hanehalkı ısınma harcaması
 - Ortalama hanehalkı su harcaması
 - Ortalama bir ailenin haftalık alışveriş tutarı
- Alışveriş olanakları
 - Nüfusa düşen süpermarket sayısı
 - Çok talepli marketlerin çeşitliliği
- Kirlilik
 - Atmosferdeki kükürt dioksit konsantrasyonu
 - Terkedilmiş ya da mahvedilmiş arazi oranı
- Irk uyumu
 - Etnik orijinden dolayı alıkonulan kişi sayısı/tüm alıkonulanlar

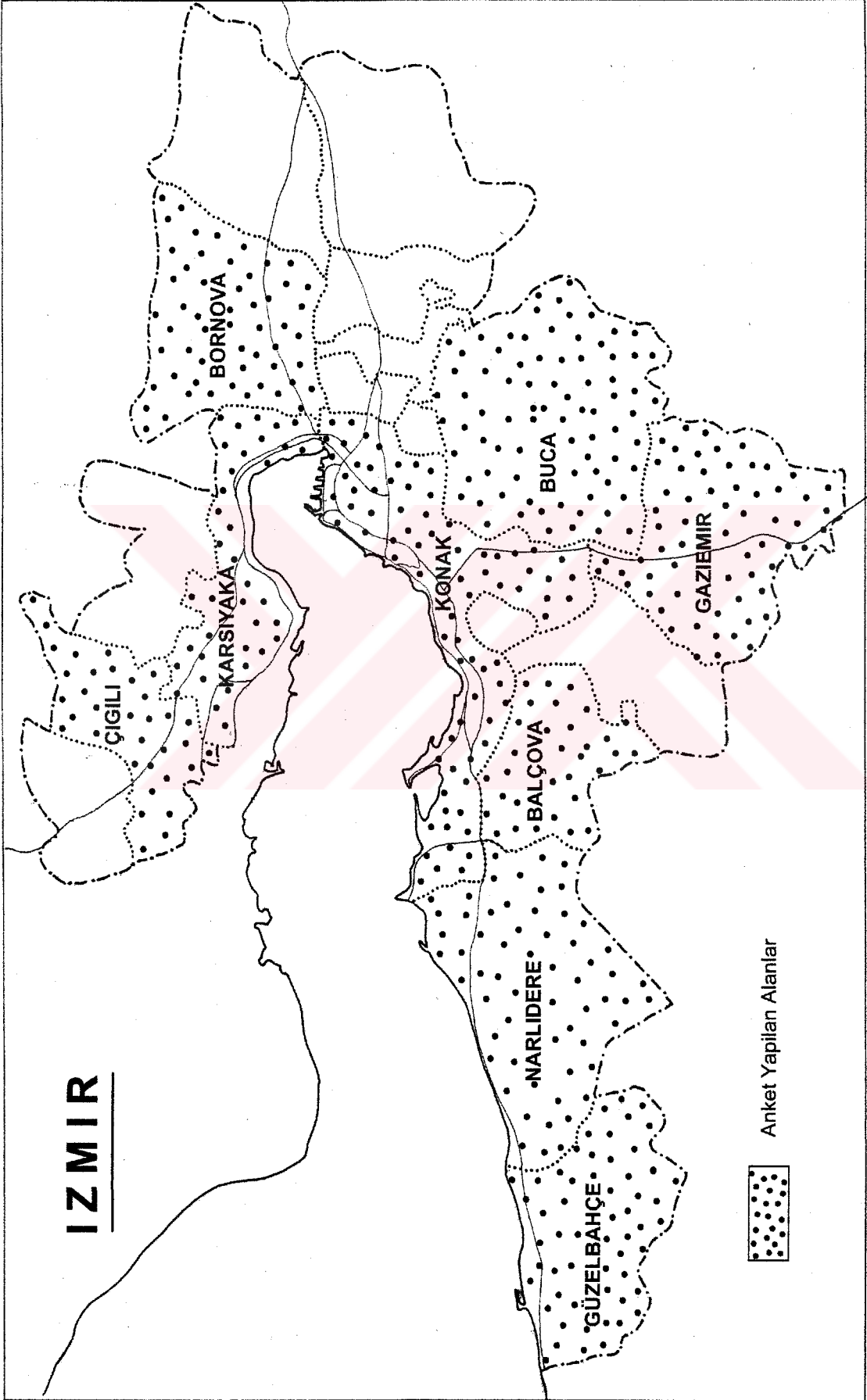
- Eğitim olanakları
 - İlköğretimde öğrenci/öğretmen oranı
 - Lisedeki öğrenci/öğretmen oranı
- İş bulma düzeyi
 - ... yıllarında değişen çalışma oranı
 - İş alanındaki çeşitlilik
- Ücret/maaş kademeleri
 - Ortalama haftalık ücret (kadın)
 - Ortalama haftalık ücret (erkek)
- Çevrenin manzara durumu
 - Manzara kalite indeksi
- İşsizlik düzeyi
 - İşsizlik yüzdesi
 - Uzun zamanlı işsizlik yüzdesi
- Ev sahiplilik düzeyi
- İklim
 - Yıllık ortalama sıcaklık
 - Ortalama güneşli günler sayısı
 - Yıllık nemli gün sayısı
- Sosyal konutların (counsil houses) durumu
 - Banyosuz ev yüzdesi
 - İçinde tuvaleti olmayan ev yüzdesi
 - İçinde tuvaleti bir diğer konutla paylaşan ev yüzdesi
 - 1-2 odalı konut yüzdesi
- İşe gidiş süresi
 - 30 dakikada raylı sistemde ulaşım mesafesi
 - Karayolu imkanları/işe arabalı olarak giden kişi sayısı
 - Kentte yaşayan nüfusun çalışan nüfusa oranı
- Spor olanakları
 - Spor ve hobi kulüpleri sayısı/nüfus
- Boş vakitleri değerlendirme imkanları
 - Orkestra, müze, sanat galerisi sayısı/nüfus
 - Sinema-tiyatro sayısı/nüfus
 - Gençlik kulübü sayısı/10-19 yaş grubu nüfusu
- Sosyal konuta geçiş durumu
 - İhtiyacı olanların bu evleri bekleme süresi
- Kiralık ev
 - Ortalama kira bedelleri

Ek B: Anket yapılan ilçeler

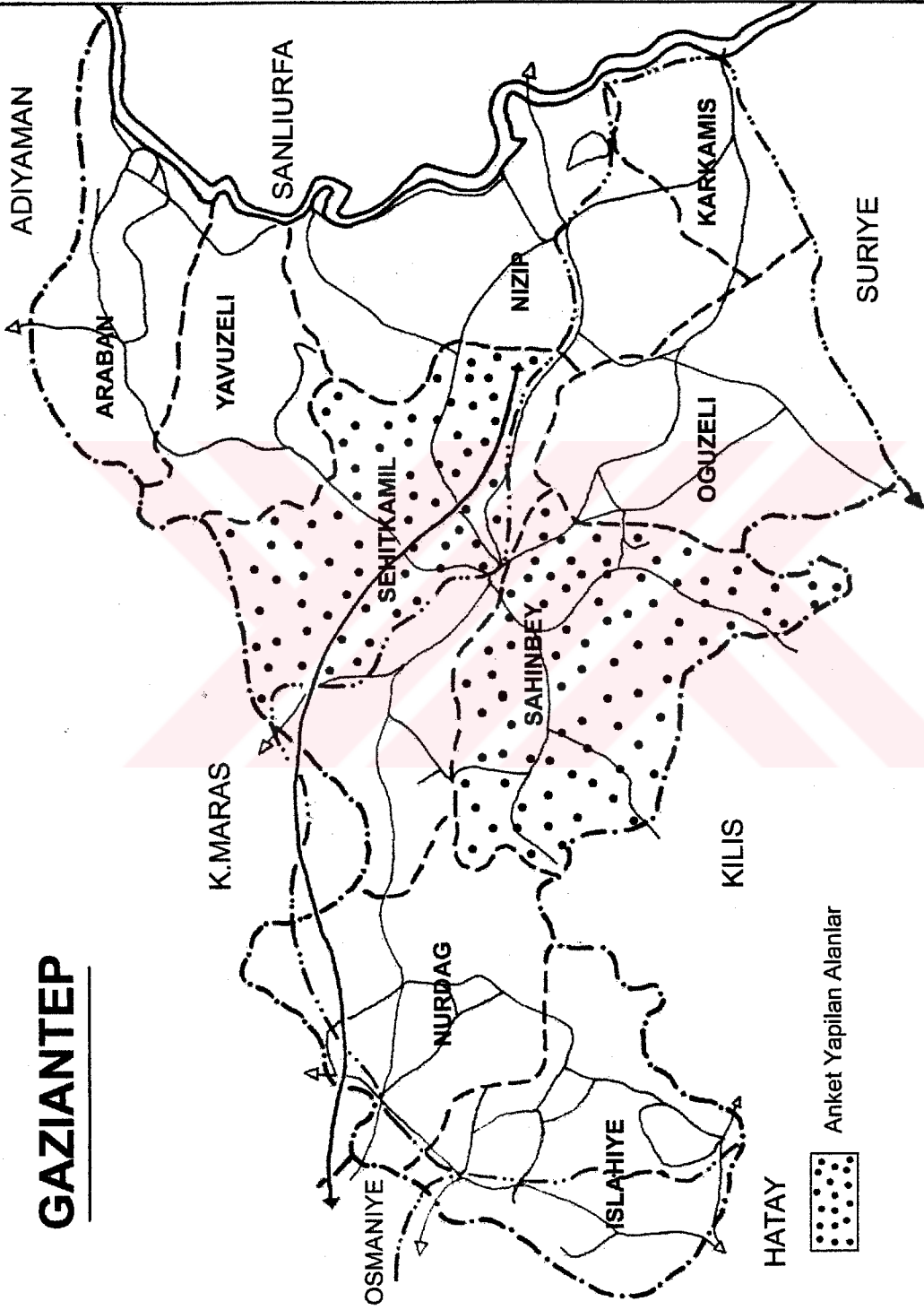

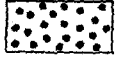
ANKARA

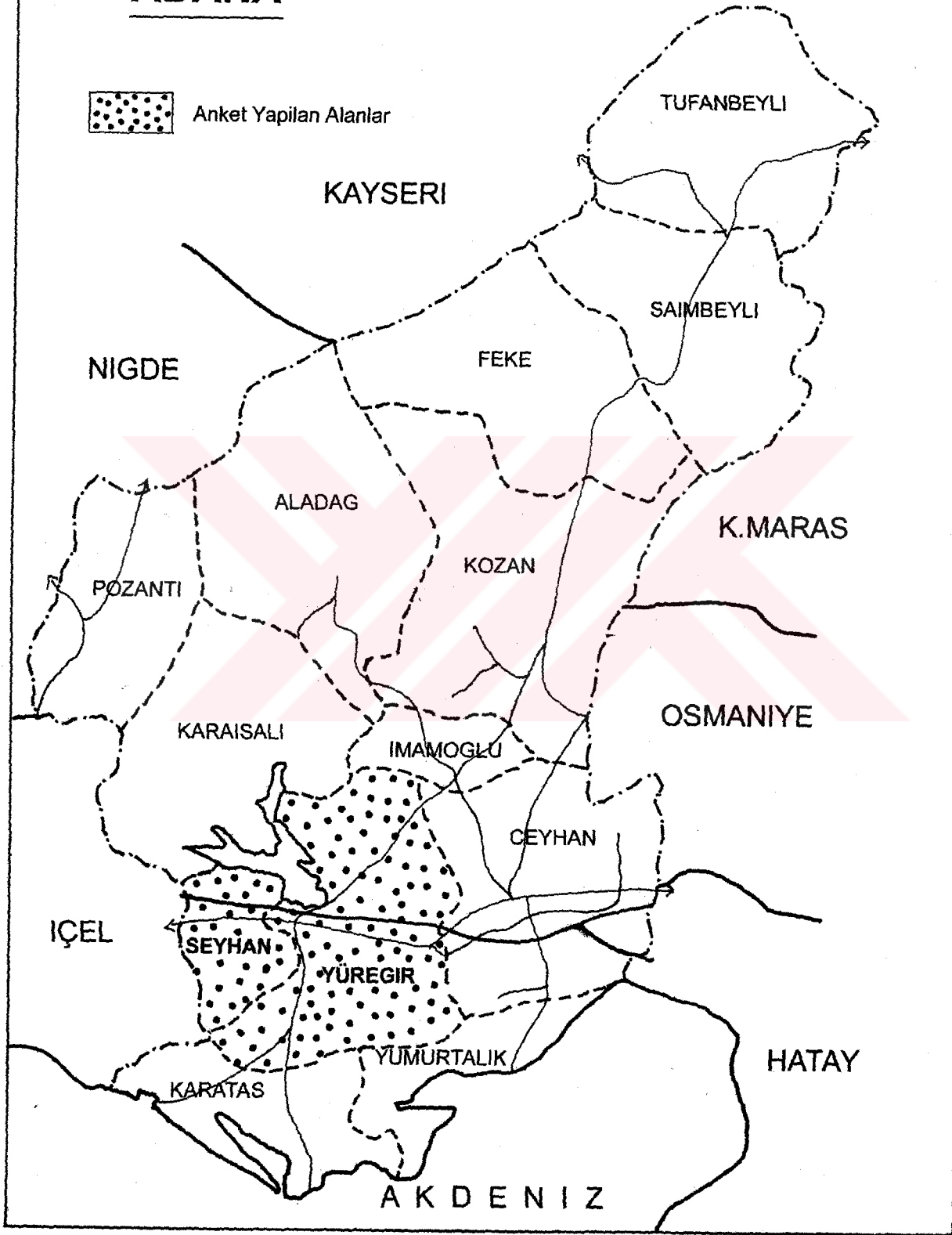
GAZIANTEP

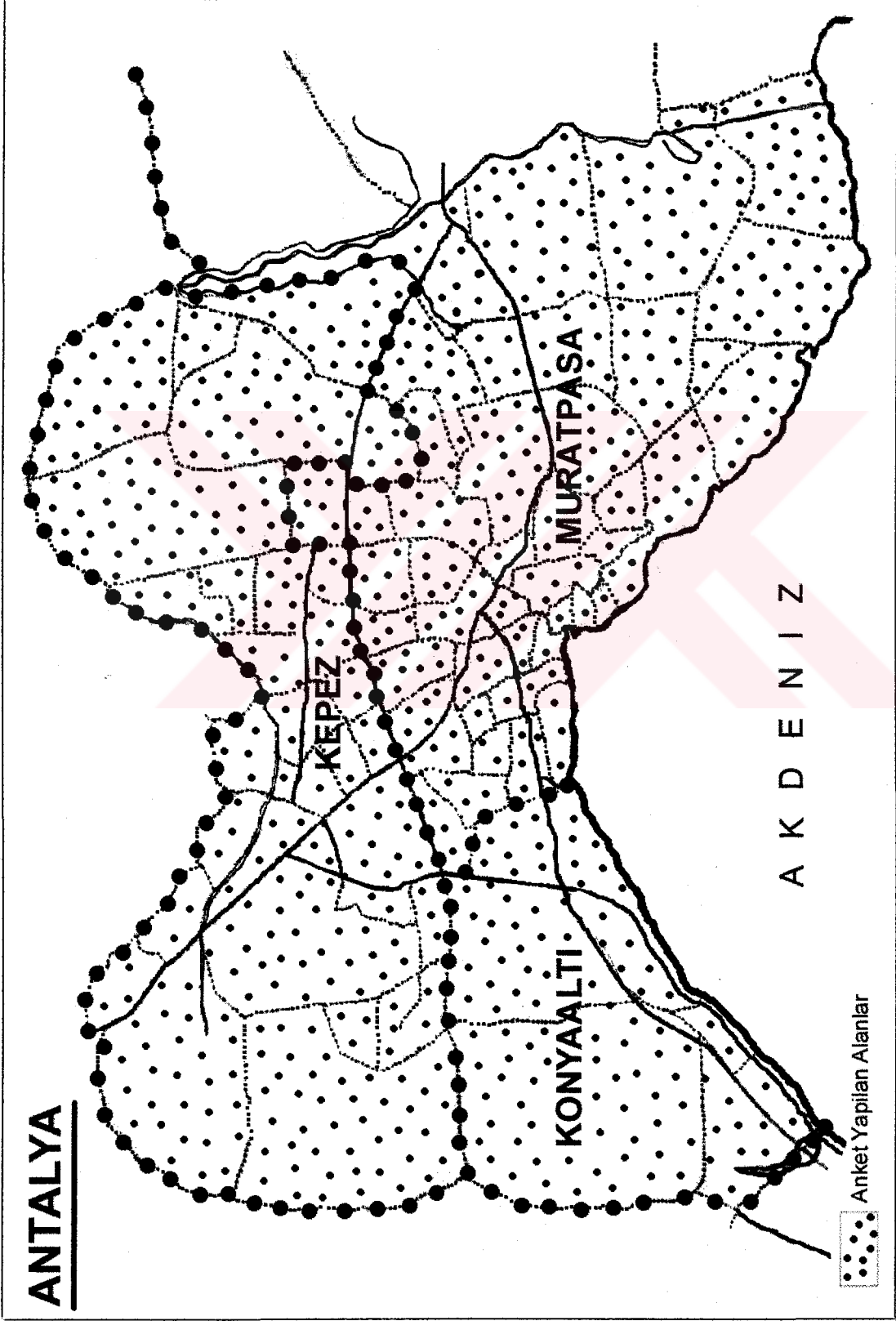

ADANA

Anket Yapılan Alanlar

Bu harita İki Nokta Araştırma Basın Yayın San. Tic. Ltd. Şti.'den temin edilmiş olup kesin ilçe sınırlarını kapsamamaktadır (Mayıs 2000).

Ek C: Yaşam kalitesi ölçümlerinde kullanılan örnek anket formu (Rogerson, 1997)

GENERIC QUESTIONNAIRE

Qu xx. Now looking at this scale where 10 means completely satisfied and 1 means completely dissatisfied please tell me how do you rate...

- Firstly... a) your own quality of life
Secondly b) the quality of life in the city or town where you live

Qu xx. Using the scale of 5 (very important) to 1 (not at all important) please indicate for each of these elements, how important they are to YOU in your choice of where to live

Cost of owner occupied housing
Access to leisure facilities
Access to indoor and outdoor sports facilities
Travel to work times
Levels of unemployment locally
Employment prospects
Average local wage levels
Access to areas of scenic quality
Levels of air pollution
Choice of modern shopping facilities
Cost of living
Local reported violent crime rates (ie against people)
Local reported rates of thefts and burglaries
A mild climate
Health service provision
Education facilities

Qu xx. Could you tell me which issue(s) most adds to your quality of life?

Qu xx. Could you tell me which issue(s) most detract from your quality of life?
.....

Qu xx. What would make your quality of life better?

Qu xx. What would make your quality of life worse?

Ek D: Anket formu

Bu anket İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümündeyapılmakta olan bir doktora tezinde kullanılacaktır. Sonuçlar başka hiçbir amaca yönelik kullanılmayacaktır. Yardımlarınız için teşekkür ederiz ve lütfen anketlerin yapıldığından emin olmamız için anketöre telefon numarası ve isminizi yazdırmayı unutmayınız. Saygılarımızla,

Anketi cevaplayan kişinin oturduğu sokak (yoksa cadde) ismi:

Anket yapılan kişinin adı ve telefon numarası:

Anketin yapıldığı il:

Anketin yapıldığı saat ve tarih:

Anketörün adı:

1)Aşağıdaki listeye bakarak, yaşadığınız kenttin özelliklerini değerlendirir misiniz?

	çok iyi	iyi	kötü	çok kötü
iklim koşulları	☐	☐	☐	☐
çevre kirliliği düzeyi	☐	☐	☐	☐
kalabalıklık	☐	☐	☐	☐
gürültü düzeyi	☐	☐	☐	☐
konutun konfor şartları (elektriği, suyu, banyosu,oda sayısı vb.)	☐	☐	☐	☐
komşularla ilişkiler	☐	☐	☐	☐
sağlık imkanları	☐	☐	☐	☐
suç oranı seviyesi (hırsızlık, adam öldürme, terör)	☐	☐	☐	☐
trafik durumu (sıkışıklık, yoğunluk)	☐	☐	☐	☐
sinema-tiyatro sayısı	☐	☐	☐	☐
iş bulma imkanları	☐	☐	☐	☐
sportif faaliyet olanakları(spor sahaları)	☐	☐	☐	☐
geçim zorluğu (hayat pahalılığı)	☐	☐	☐	☐
eğitim imkanları(okul sayısı ve kalitesi)	☐	☐	☐	☐
parklar, yeşil alanlar	☐	☐	☐	☐
Alışveriş imkanları (çarşı, pazara yakınlık)	☐	☐	☐	☐
işe gidiş-geliş için harcanan süre	☐	☐	☐	☐
toplu taşıma imkanlarından faydalanma(belediye otobüsü vb)	☐	☐	☐	☐

2) Genel olarak bu kentte yaşamaktan memnun musunuz? (LÜTFEN SADECE BİRİNİ TERCİH EDİNİZ)

Evet, ☐

Hayır, ☐

3) Kaç yıldır bu kentte yaşıyorsunuz?

☐1yıldan az

☐1-2 yıl arası

☐2-5 yıl arası

☐5-10 yıl arası

☐10 yıldan çok

4)Hangi yaş grubundasınız?

☐16-20 yaş

☐21-40 yaş

☐41-64 yaş

☐65 ve üstü

5)Cinsiyetiniz

☐kadın

☐erkek

6) En son mezun olduğunuz okul hangisidir?

- ☐okuma-yazma bilmiyor ☐sadece okur-yazar (ilkokul diploması yok) ☐ilkokul ☐ortaokul ☐lise ☐üniversite

7) Çalışıyor musunuz?

- ☐evet ☐hayır
☐özel sektör ☐emekli
☐kamu ☐ev hanımı
☐işsiz ☐öğrenci

8) Çalıştığınız yerde görevinizi belirtir misiniz? (müdür, satış elemanı, mimar, işçi, hizmetli, öğretmen vb.)

- ☐müdür ☐satış elemanı ☐işçi ☐memur ☐öğretmen ☐mühendis ☐hizmetli
☐ticaret erbabı ☐sanayici ☐diğer (belirtiniz)

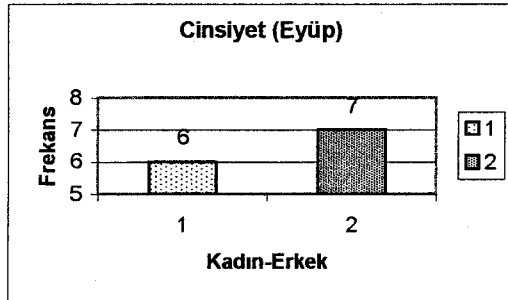
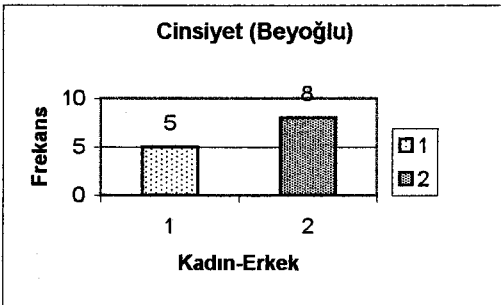
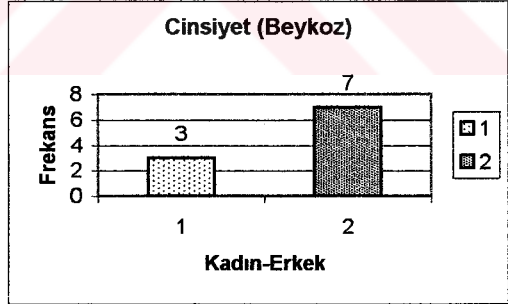
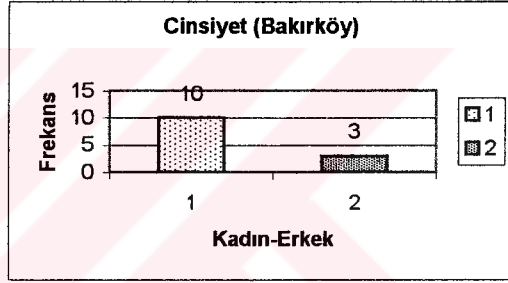
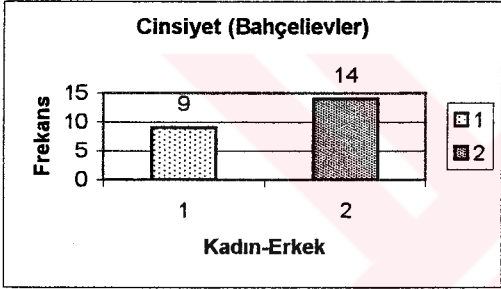
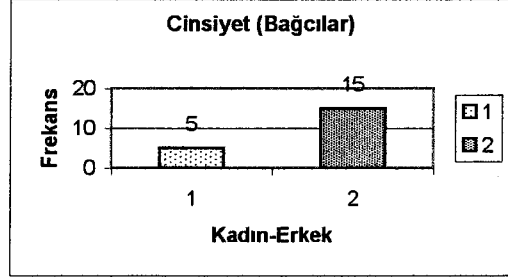
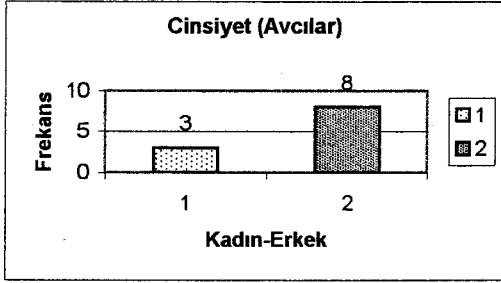
9) Bulunduğunuz yerdeki arsa değeri (TL/m2)

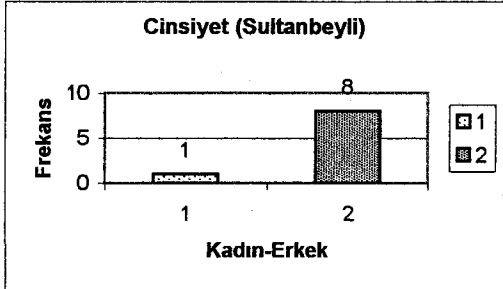
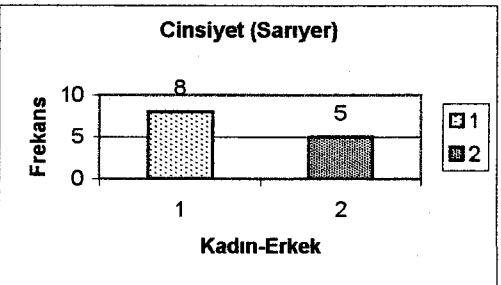
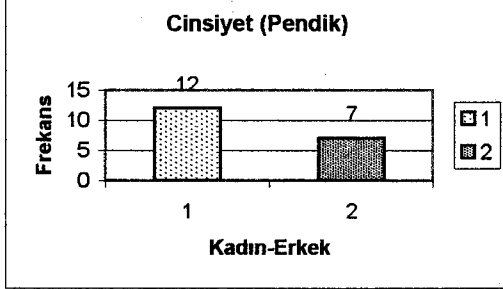
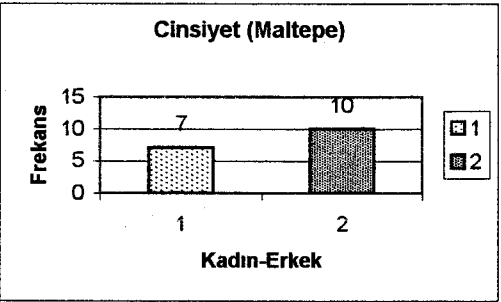
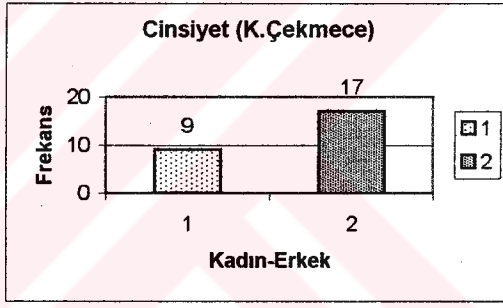
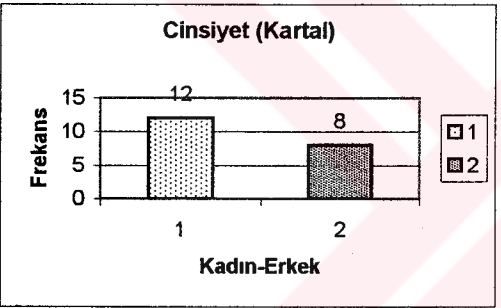
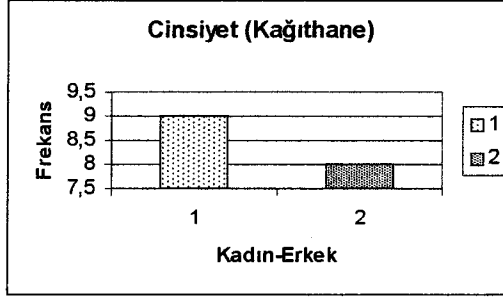
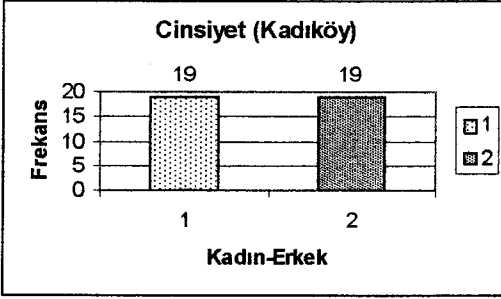
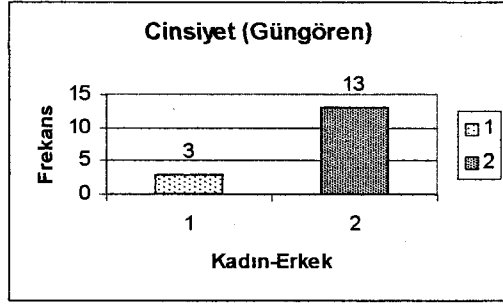
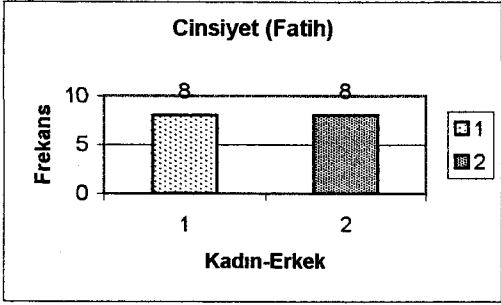
- ☐<500 000 ☐500 001-1 milyon ☐1 000 001-2 milyon ☐2 000 001-3 milyon
☐3 000 001-4 milyon ☐4 000 001-5 milyon ☐> 5 milyon

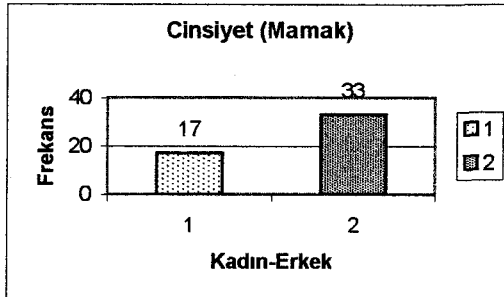
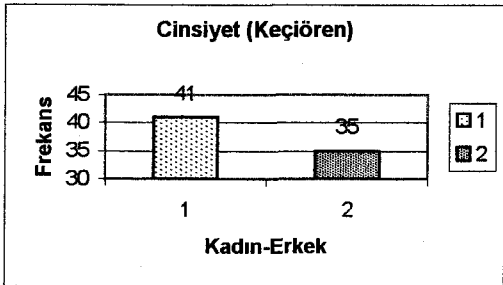
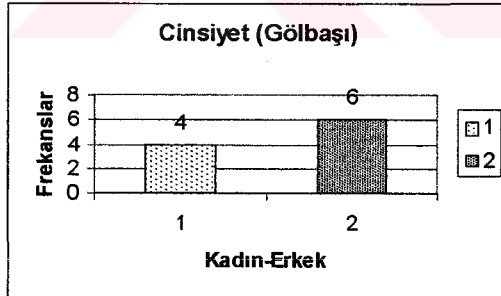
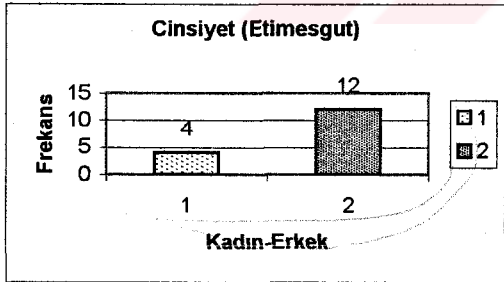
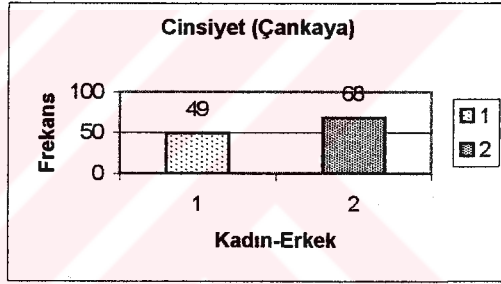
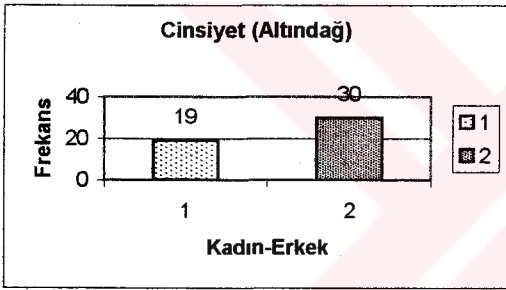
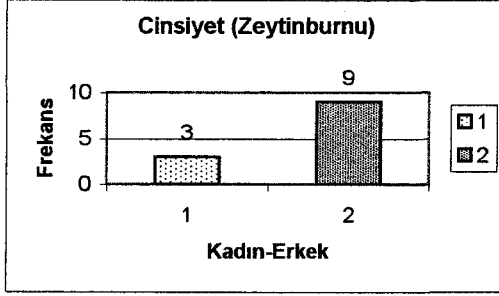
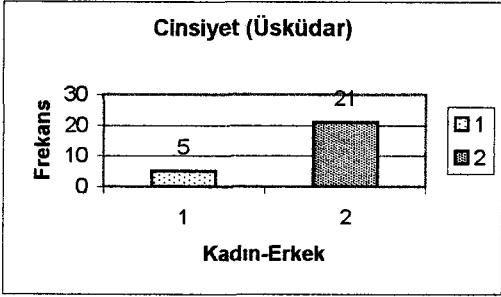
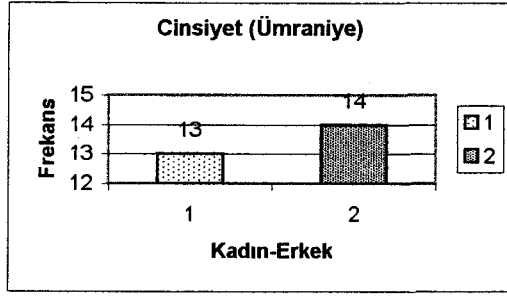
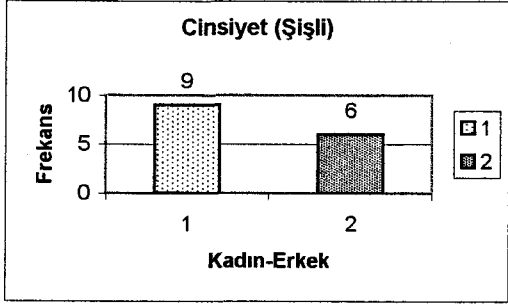
10) Bulunduğunuz ilçenin nüfusu

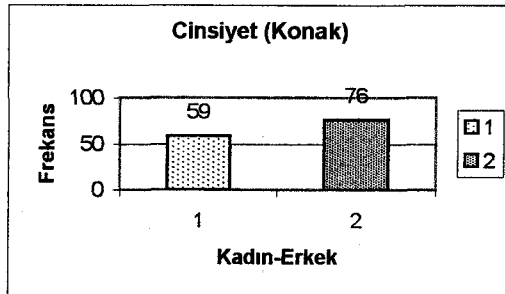
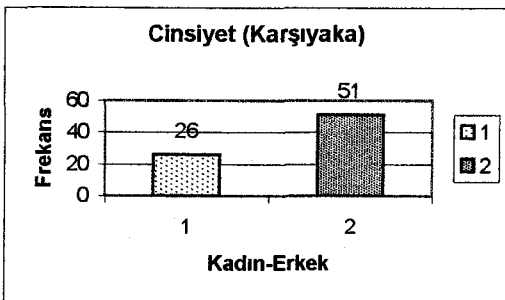
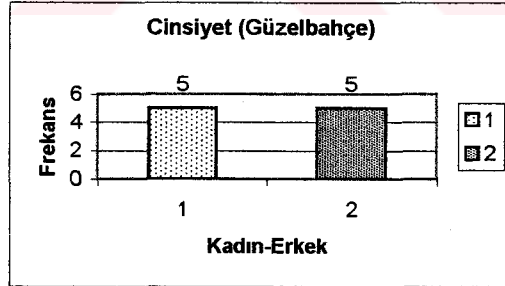
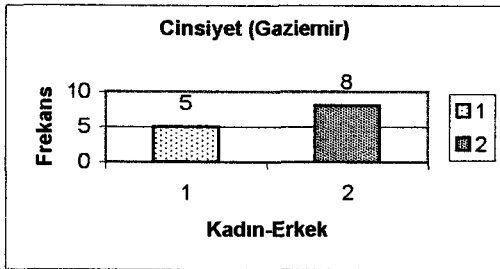
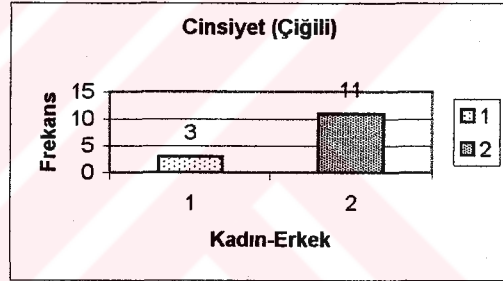
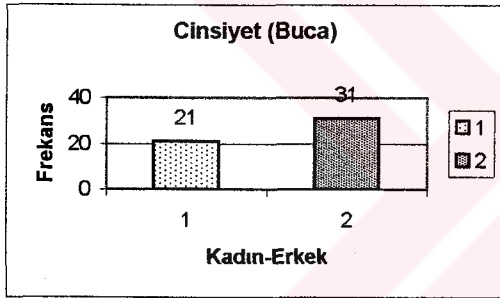
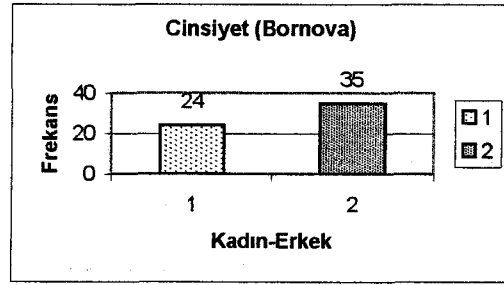
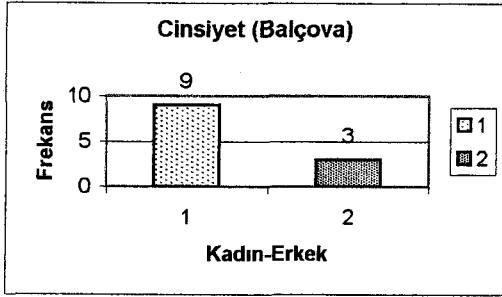
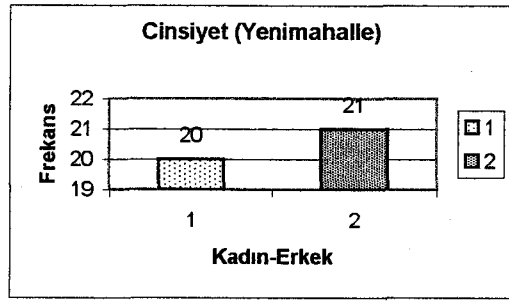
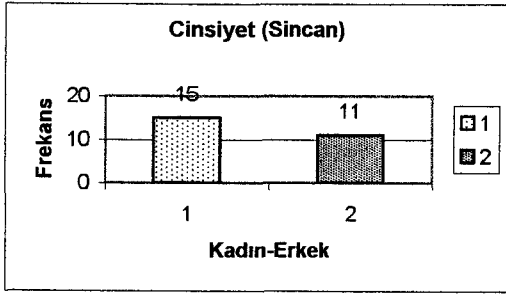
- ☐<200 000 ☐200 001-300 000 ☐300 001-400 000 ☐400 001-500 000
☐500 001-600 000 ☐600 001-700 000 ☐700 001-800 000 ☐>800 001

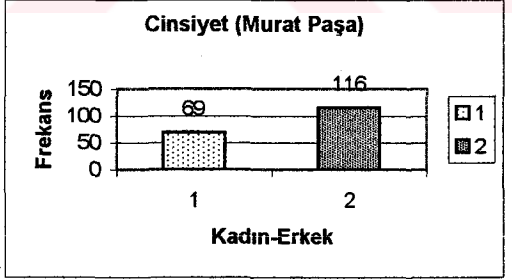
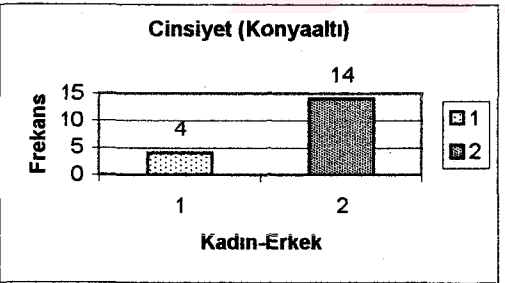
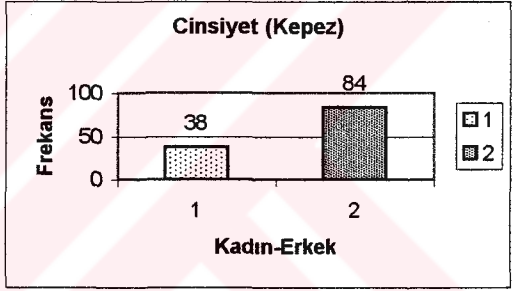
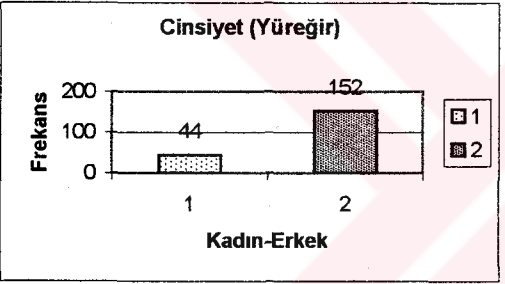
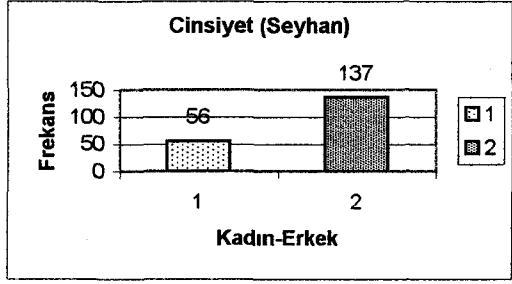
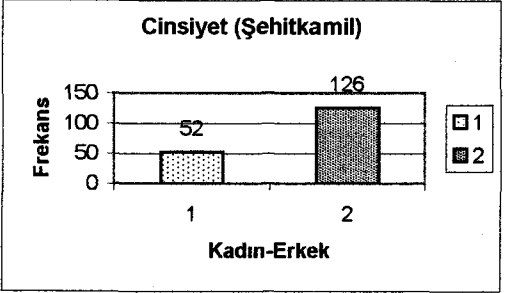
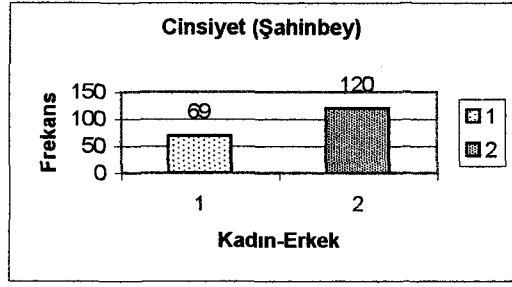
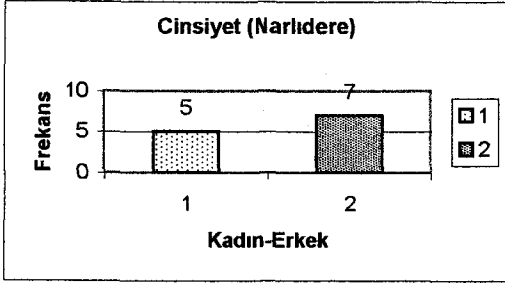
Ek E: Betimsel analizler

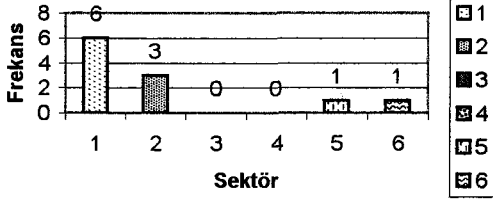

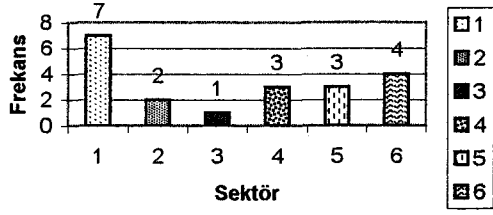
1: Kadın

2: Erkek

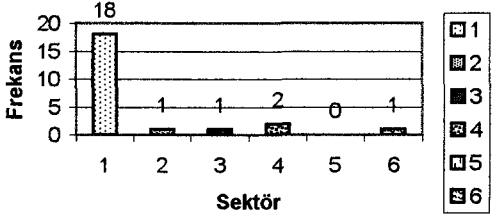
Çalışılan Sektör (Avcılar)

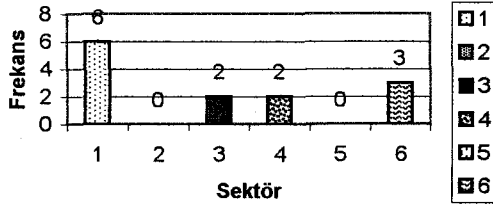
Çalışılan Sektör (Bağcılar)

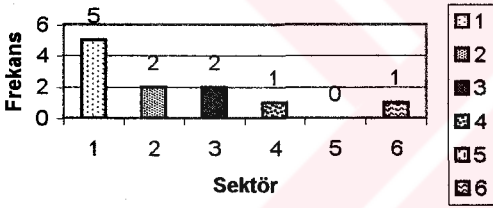
Çalışılan Sektör (Bahçelievler)

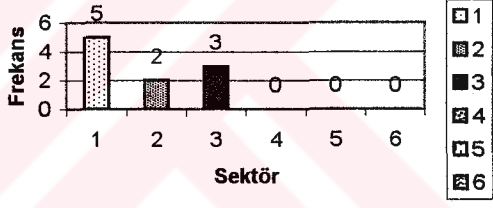
Çalışılan Sektör (Bakırköy)

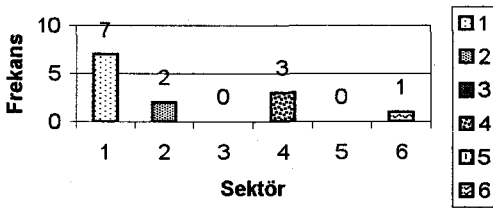
Çalışılan Sektör (Beşiktaş)

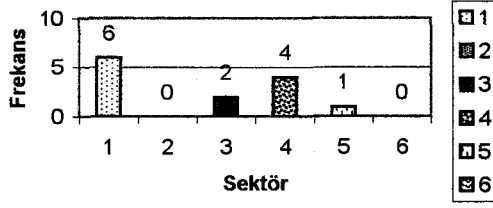
Çalışılan Sektör (Beykoz)

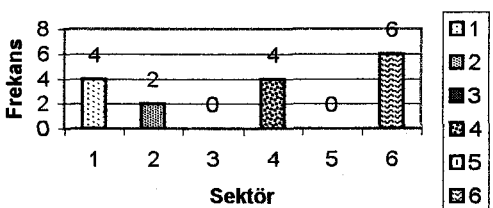
Çalışılan Sektör (Beyoğlu)

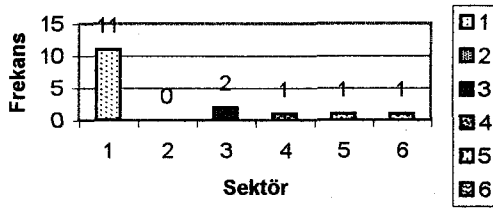
Çalışılan Sektör (Eyüp)

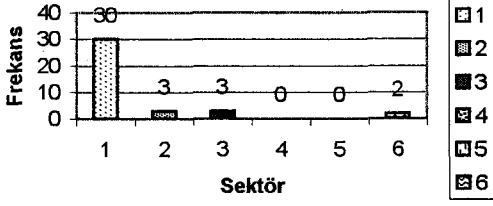
Çalışılan Sektör (Fatih)

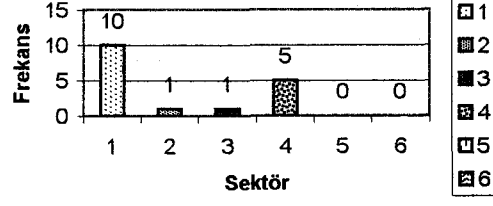
Çalışılan Sektör (Güngören)

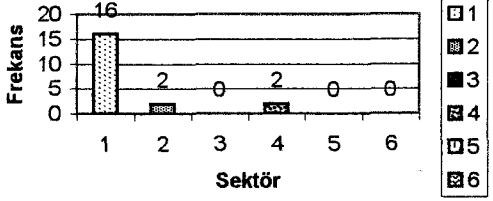
Çalışılan Sektör (Kadıköy)

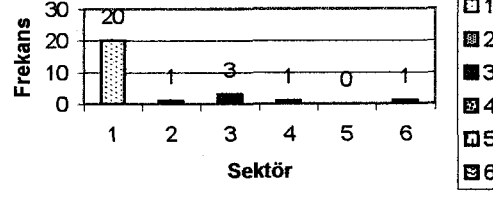
Çalışılan Sektör (Kağıthane)

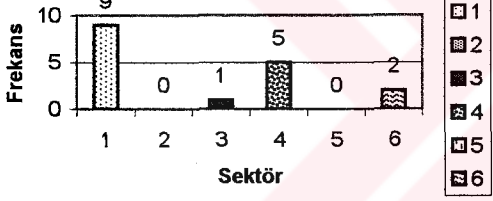
Çalışılan Sektör (Kartal)

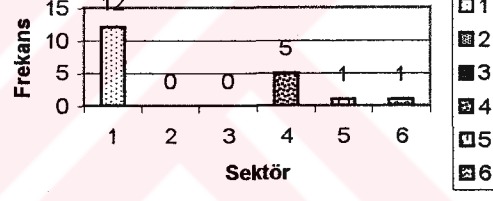
Çalışılan Sektör (K. Çekmece)

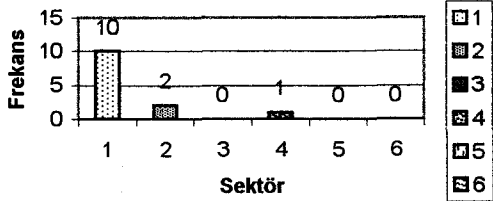
Çalışılan Sektör (Maltepe)

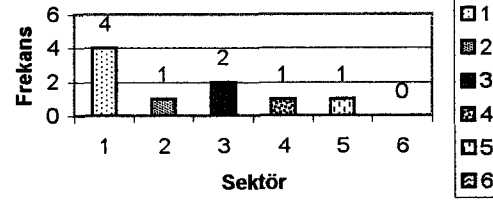
Çalışılan Sektör (Pendik)

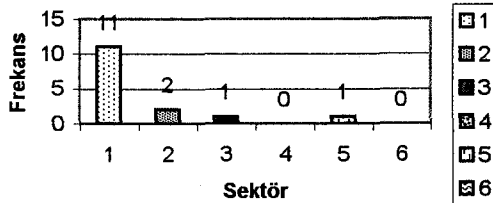
Çalışılan Sektör (Sarıyer)

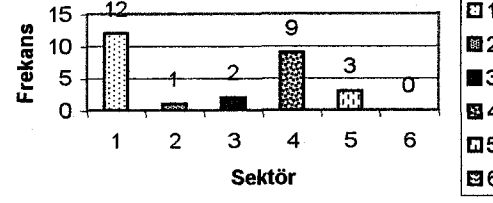
Çalışılan Sektör (Sultanbeyli)

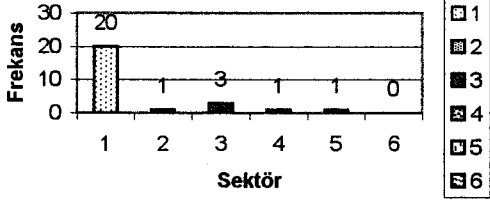
Çalışılan Sektör (Şişli)

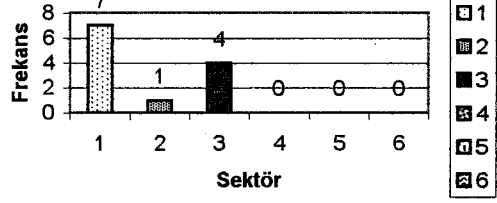
Çalışılan Sektör (Ümraniye)

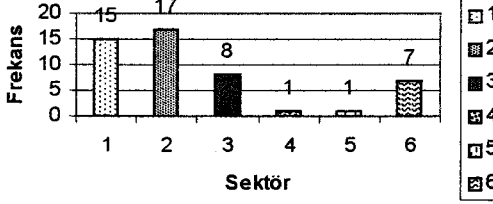
Çalışılan Sektör (Üsküdar)

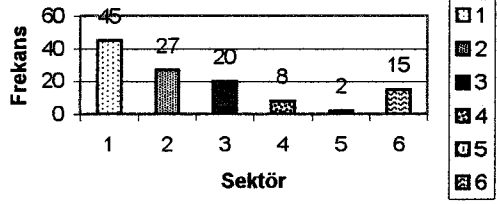
Çalışılan Sektör (Zeytinburnu)

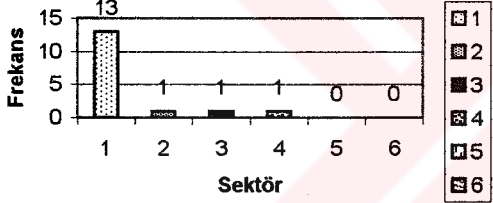
Çalışılan Sektör (Altındağ)

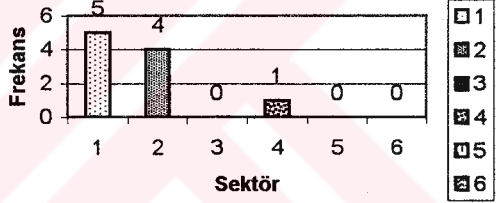
Çalışılan Sektör (Çankaya)

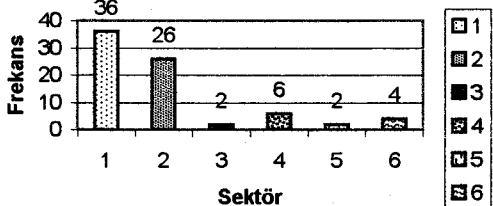
Çalışılan Sektör (Etimesgut)

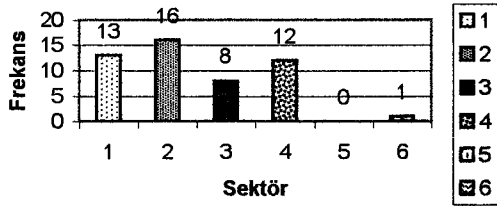
Çalışılan Sektör (Gölbaşı)

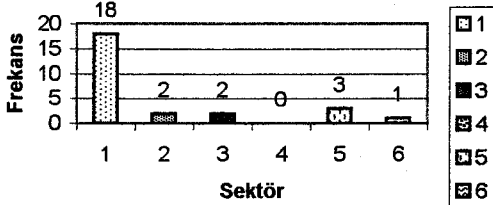
Çalışılan Sektör (Keçiören)

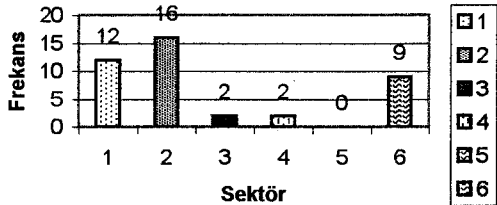
Çalışılan Sektör (Mamak)

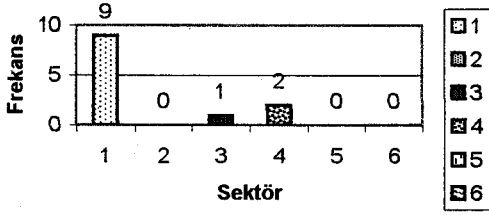
Çalışılan Sektör (Sincan)

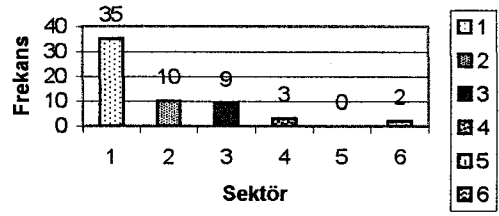
Çalışılan Sektör (Yenimahalle)

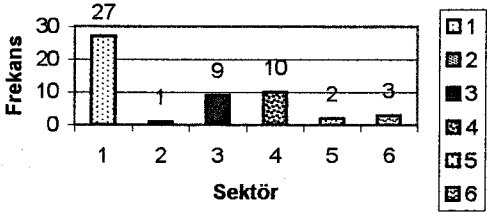
Çalışılan Sektör (Balçova)

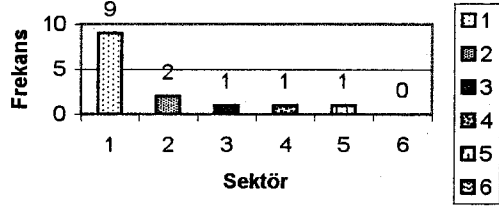
Çalışılan Sektör (Bornova)

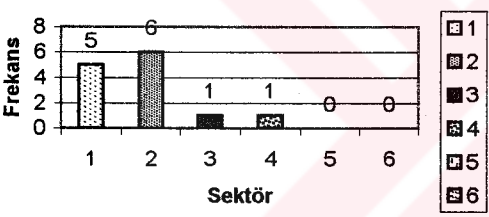
Çalışılan Sektör (Buca)

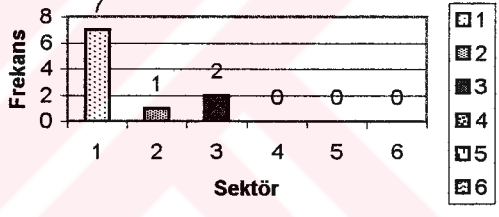
Çalışılan Sektör (Çiğli)

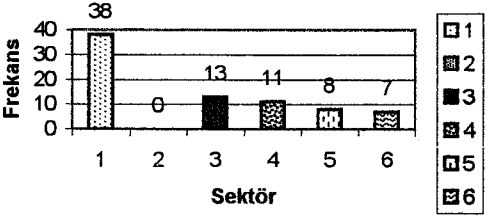
Çalışılan Sektör (Gaziemir)

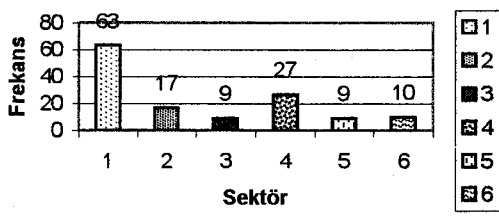
Çalışılan Sektör (Güzelbahçe)

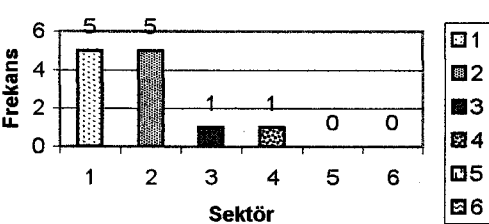
Çalışılan Sektör (Karşıyaka)

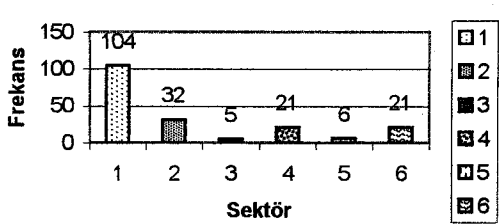
Çalışılan Sektör (Konak)

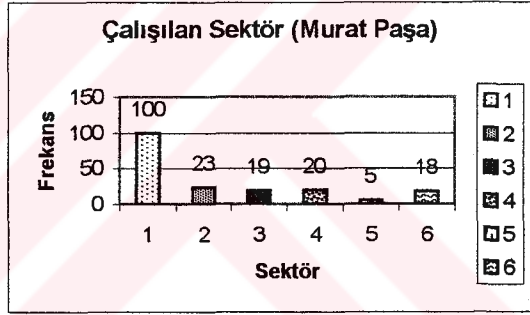
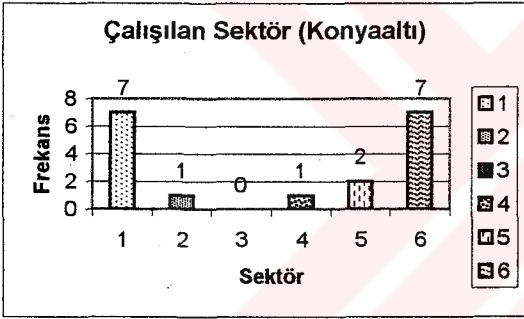
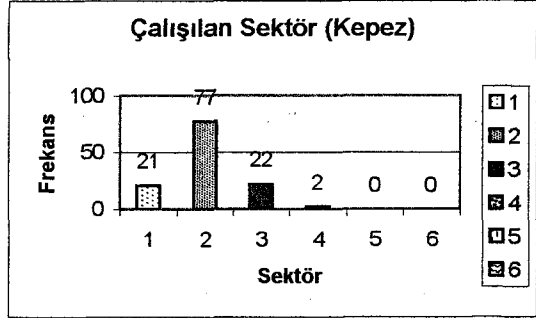
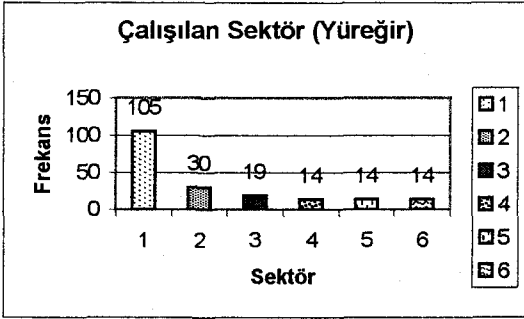
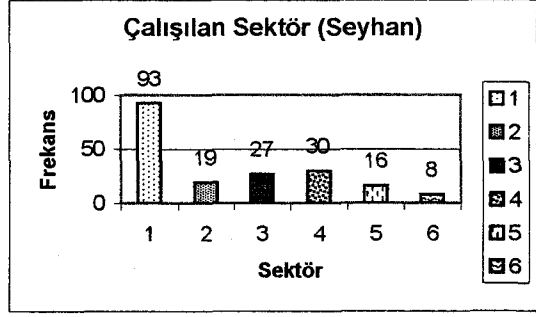
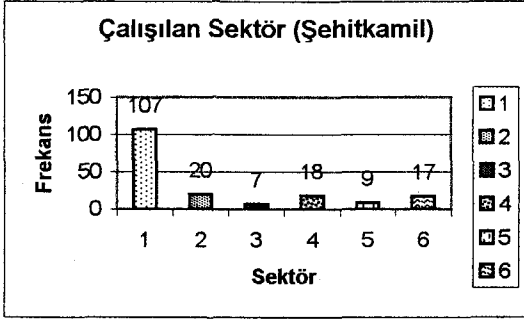

Çalışılan Sektör (Narlıdere)

Çalışılan Sektör (Şahinbey)

1: Özel sektör

2: Kamu

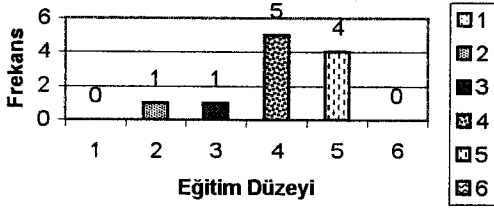
3: Emekli

4: Ev kadını

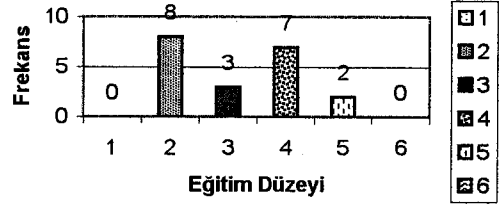
5: İşsiz

6: Öğrenci

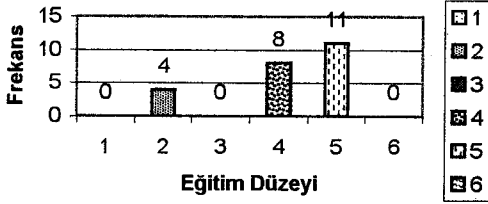
Mezuniyet Durumu (Avcılar)

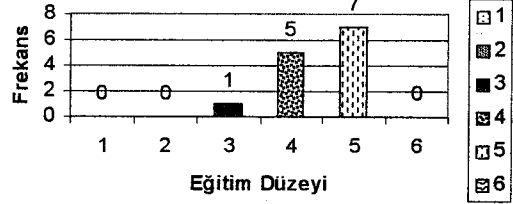
Mezuniyet Durumu (Bağcılar)

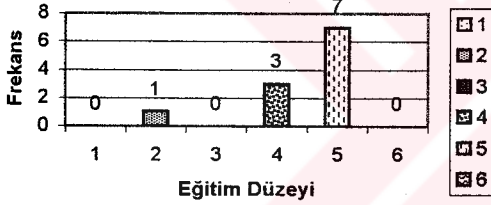
Mezuniyet Durumu (Bahçelievler)

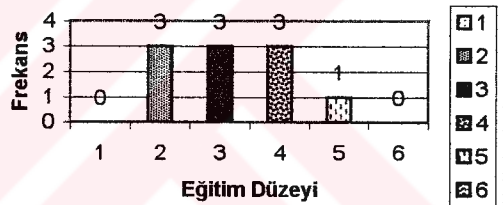
Mezuniyet Durumu (Bakırköy)

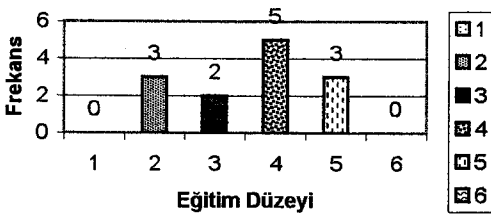
Mezuniyet Durumu (Beşiktaş)

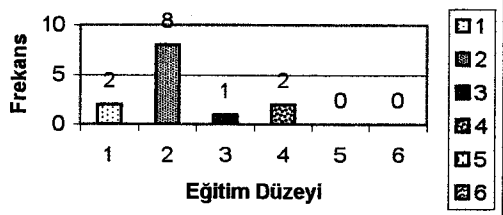
Mezuniyet Durumu (Beykoz)

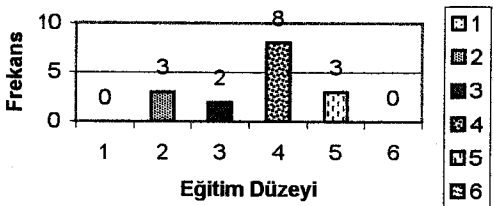
Mezuniyet Durumu (Beyoğlu)

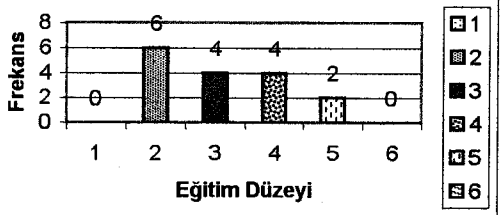
Mezuniyet Durumu (Eyüp)

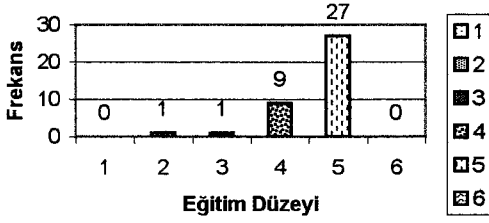
Mezuniyet Durumu (Fatih)

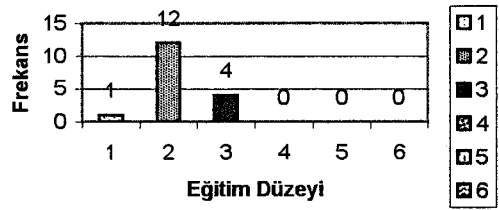
Mezuniyet Durumu (Güngören)

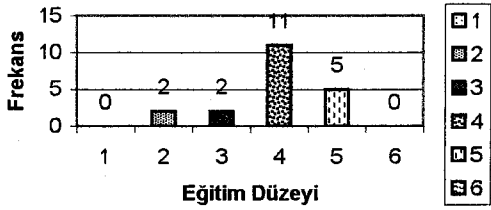
Mezuniyet Durumu (Kadıköy)

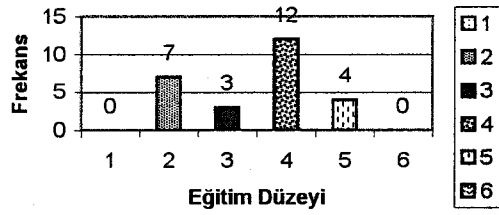
Mezuniyet Durumu (Kağıthane)

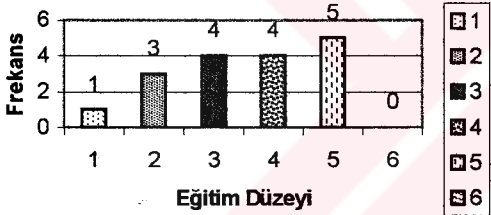
Mezuniyet Durumu (Kartal)

Mezuniyet Durumu (K. Çekmece)

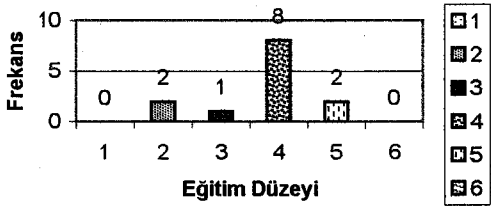
Mezuniyet Durumu (Maltepe)

Mezuniyet Durumu (Pendik)

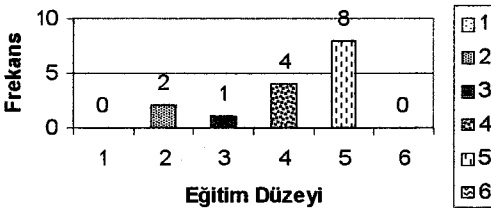
Mezuniyet Durumu (Sarıyer)

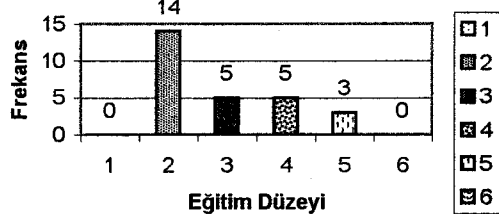
Mezuniyet Durumu (Sultanbeyli)

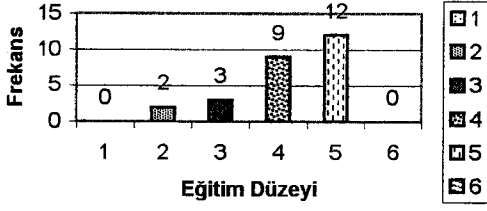
Mezuniyet Durumu (Şişli)

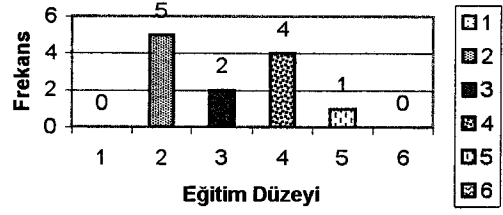
Mezuniyet Durum (Ümraniye)

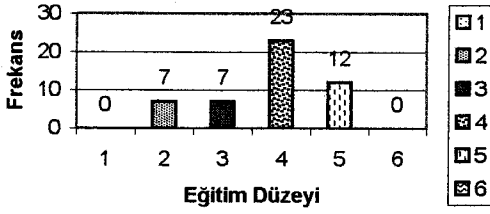
Mezuniyet Durumu (Üsküdar)

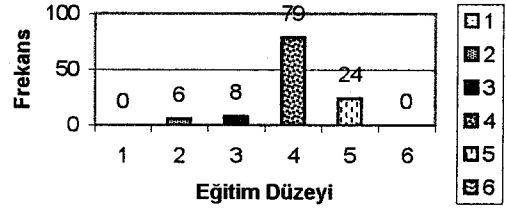
Mezuniyet Durumu (Zeytinburnu)

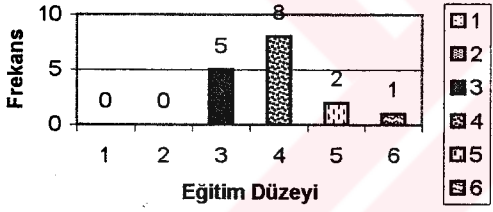
Mezuniyet Durumu (Altındağ)

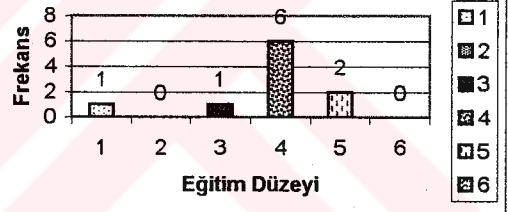
Mezuniyet Durumu (Çankaya)

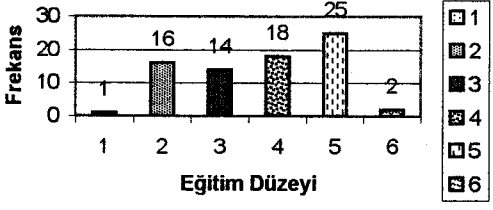
Mezuniyet Durumu (Etimesgut)

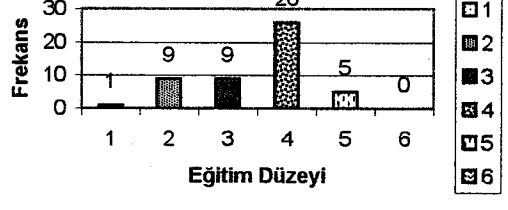
Mezuniyet Durumu (Gölbaşı)

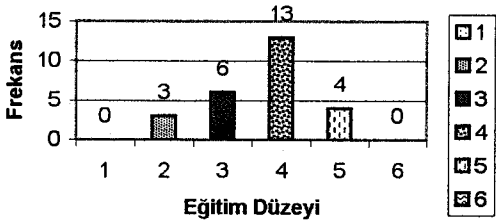
Mezuniyet Durumu (Keçiören)

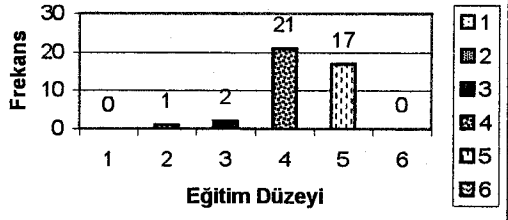
Mezuniyet Durumu (Mamak)

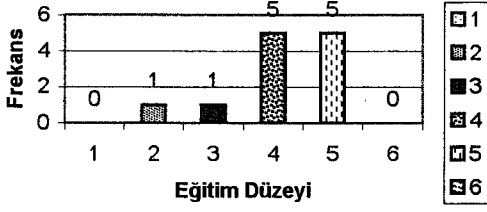
Mezuniyet Durumu (Sincan)

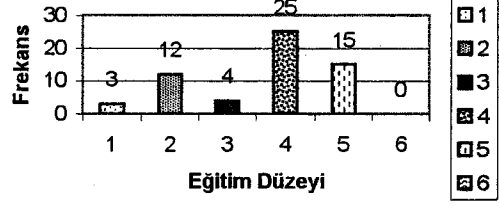
Mezuniyet Durumu (Yenimahalle)

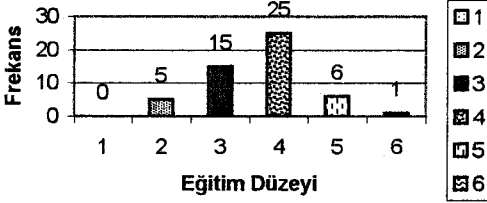
Mezuniyet Durumu (Balçova)

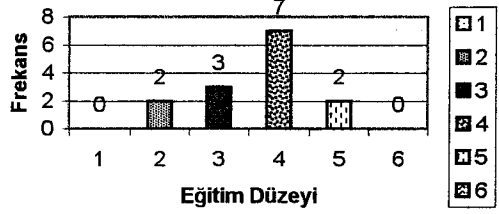
Mezuniyet Durumu (Bornova)

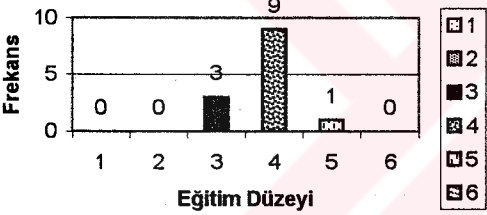
Mezuniyet Durumu (Buca)

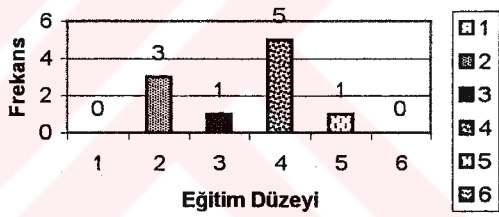
Mezuniyet Durumu (Çiğili)

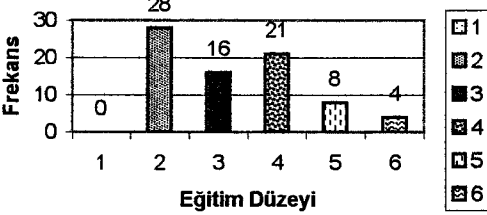
Mezuniyet Durumu (Gaziemir)

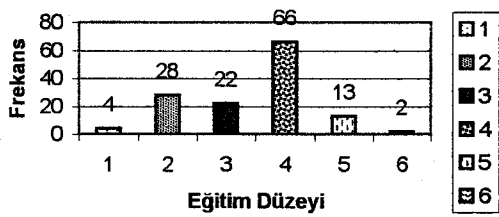
Mezuniyet Durumu (Güzelbahçe)

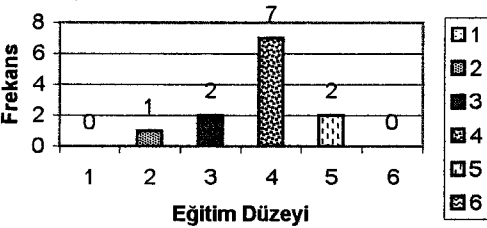
Mezuniyet Durumu (Karşıyaka)

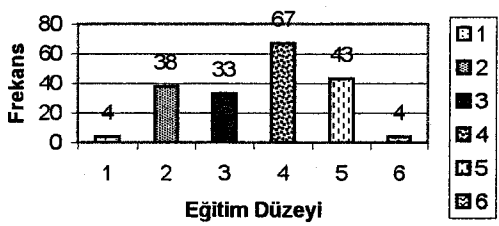
Mezuniyet Durumu (Konak)

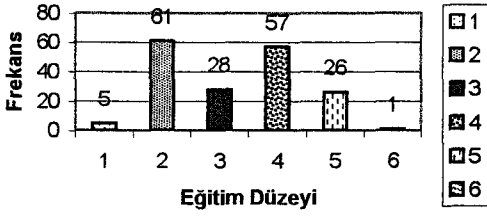
Mezuniyet Durumu (Narlidere)

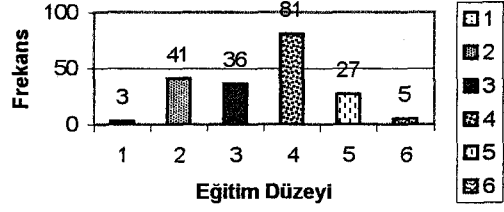
Mezuniyet Durumu (Şahinbey)

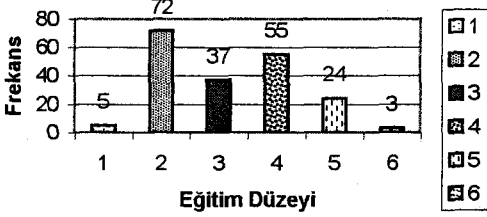
Mezuniyet Durumu (Şehitkamil)

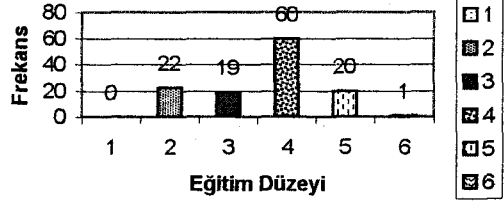
Mezuniyet Durumu (Seyhan)

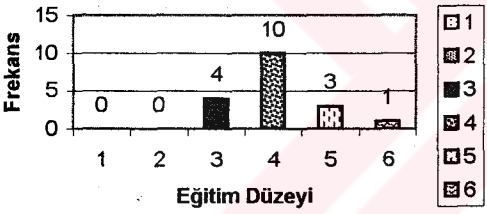
Mezuniyet Durumu (Yüreğir)

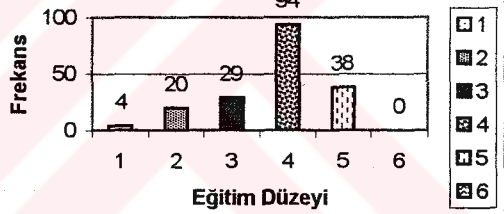
Mezuniyet Durumu (Kepez)

Mezuniyet Durumu (Konyaaltı)

Mezuniyet Durumu (Murat Paşa)

1: Okuma yazma bilmiyor

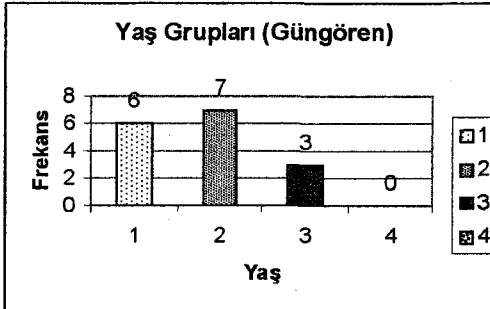
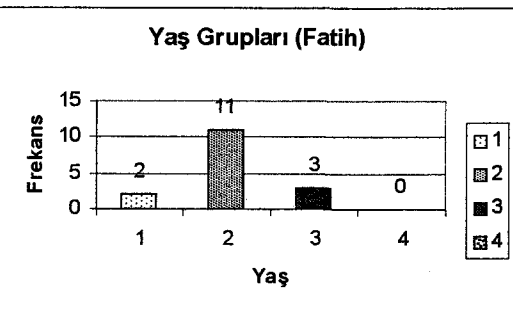
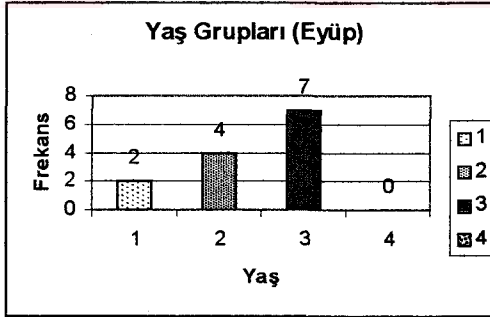
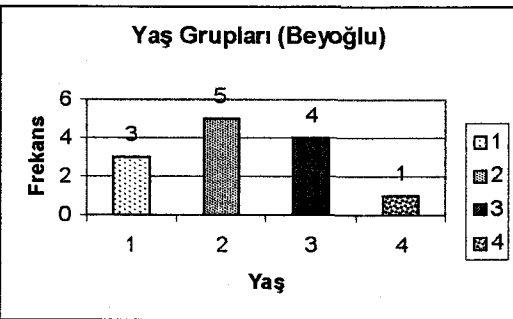
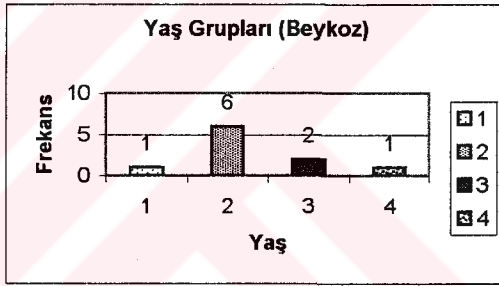
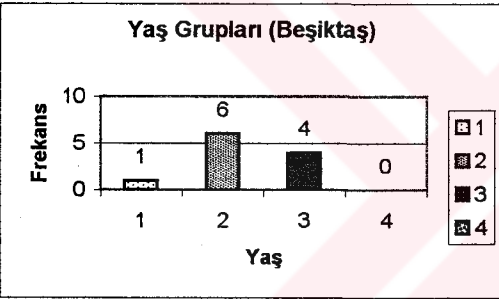
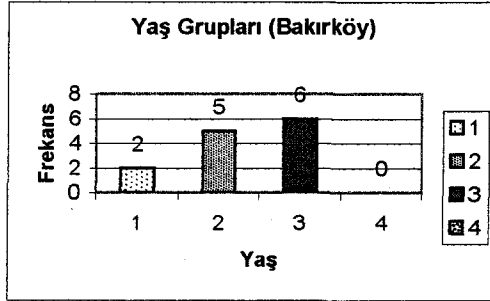
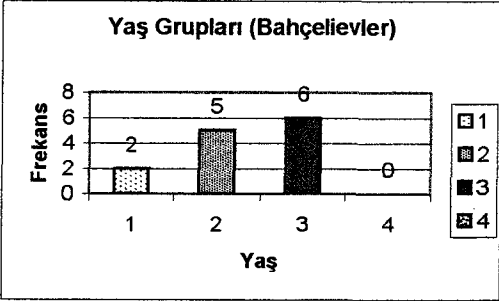
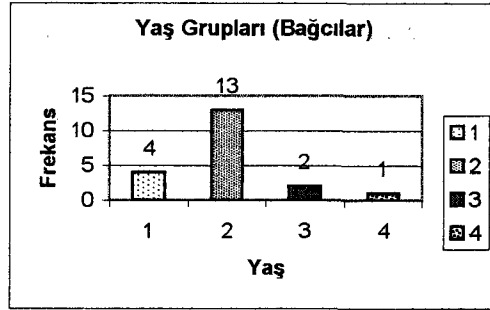
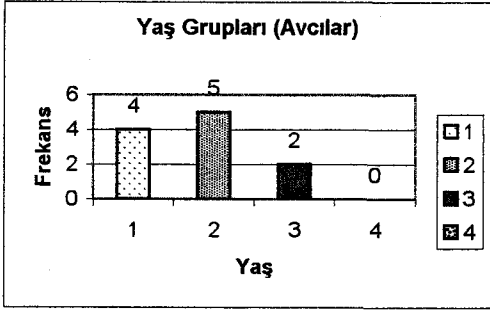
2: İlkokul

3: Ortaokul

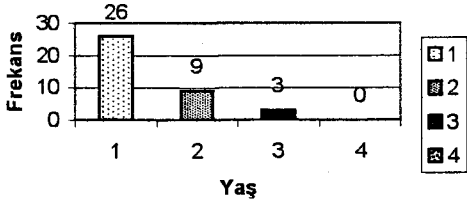
4: Lise

5: Üniversite

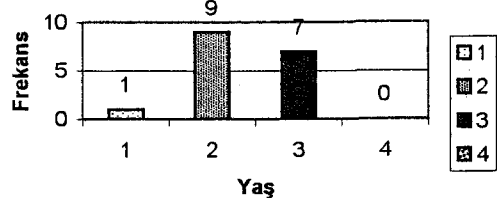
6: Sadece okuryazar

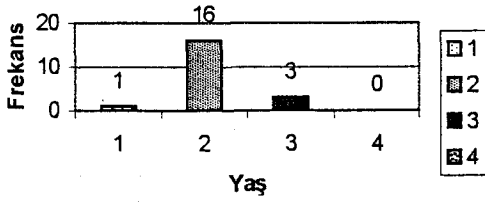
Yaş Grupları (Kadıköy)

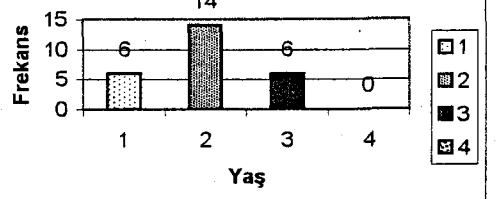
Yaş Grupları (Kağıthane)

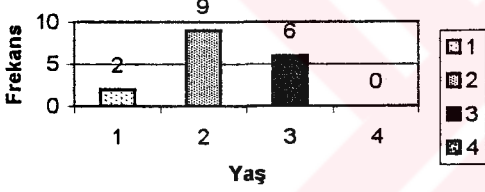
Yaş Grupları (Kartal)

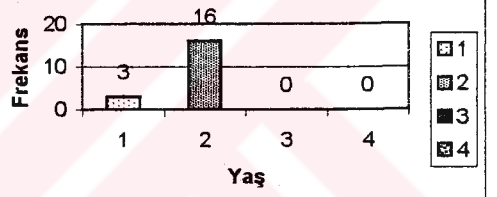
Yaş Grupları (K.Çekmece)

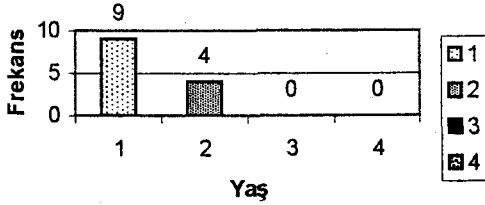
Yaş Grupları (Maltepe)

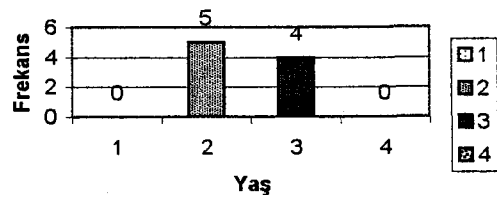
Yaş Grupları (Pendik)

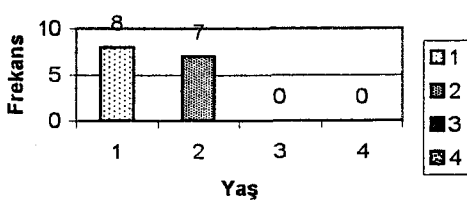
Yaş Grupları (Sarıyer)

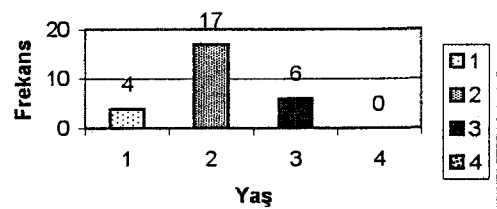
Yaş Grupları (Sultanbeyli)

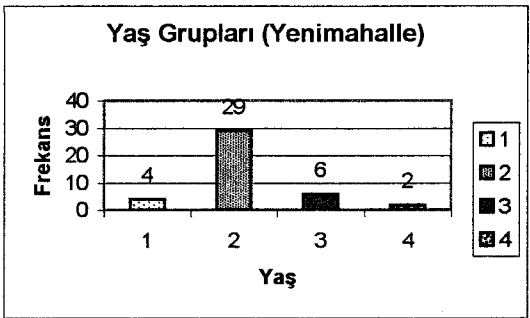
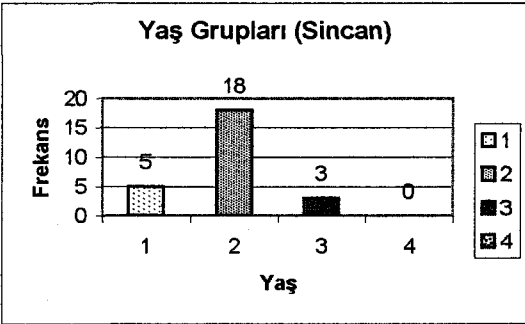
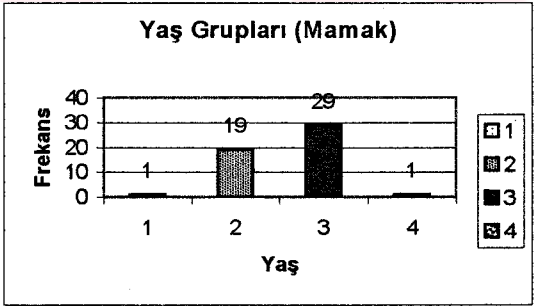
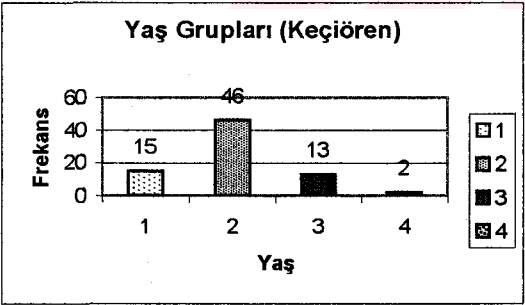
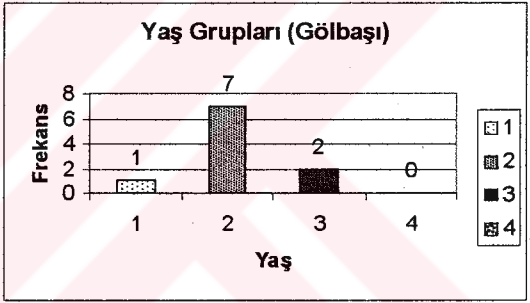
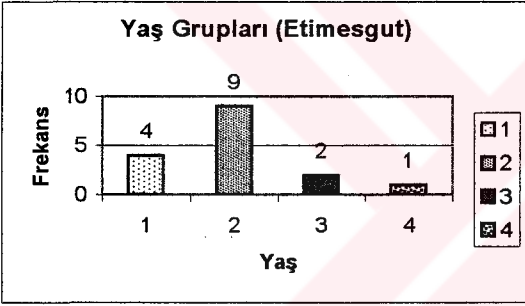
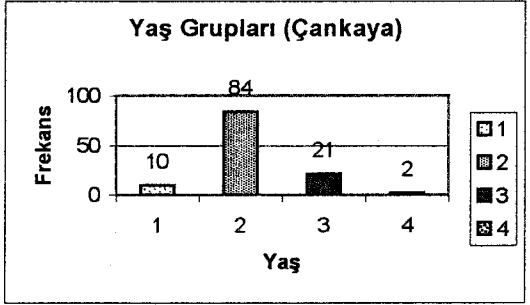
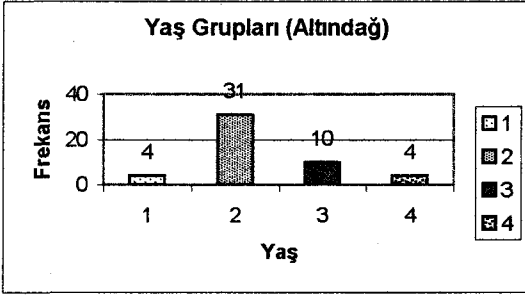
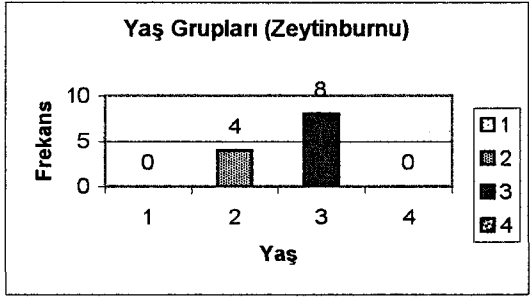
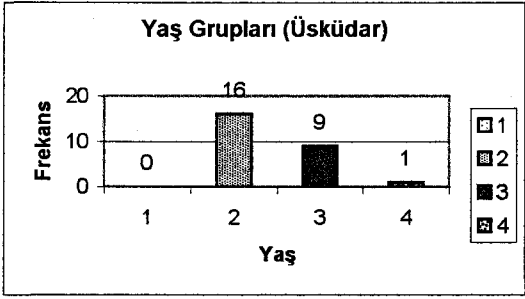

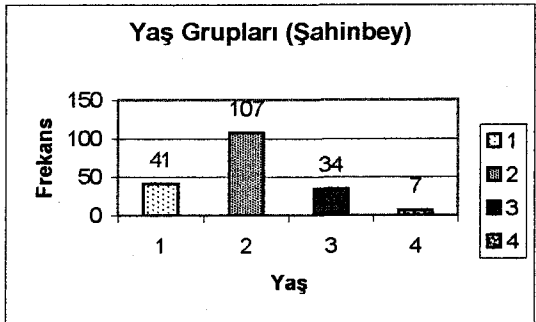
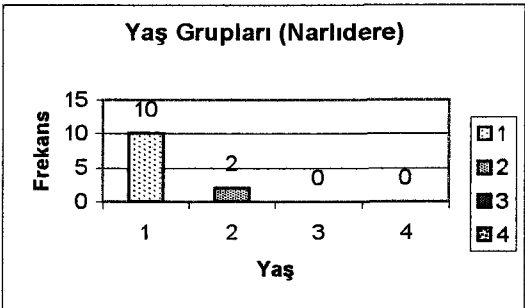
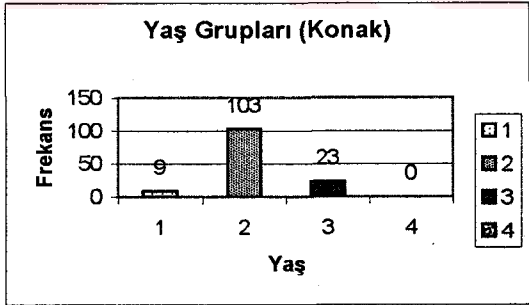
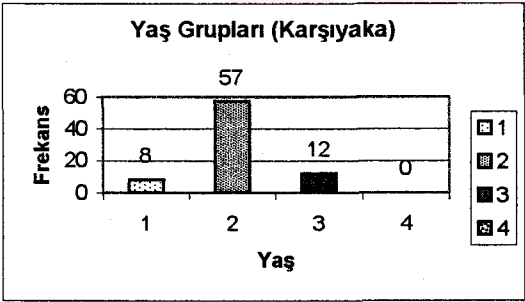
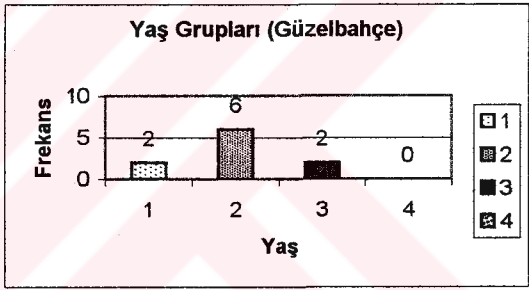
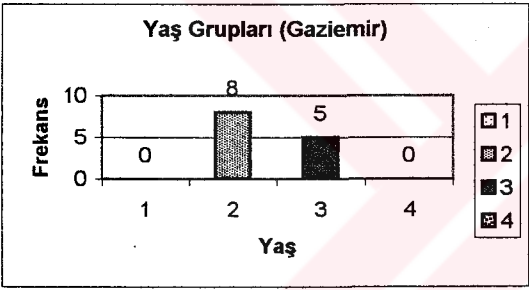
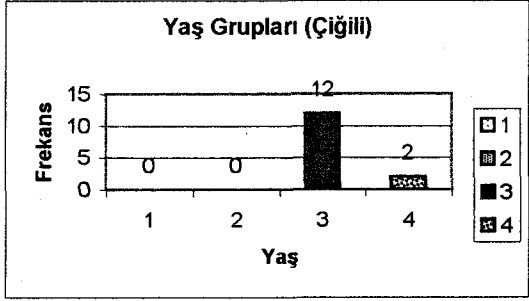
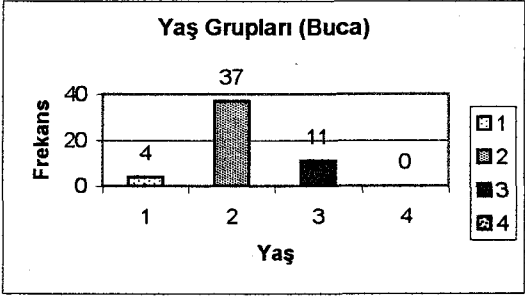
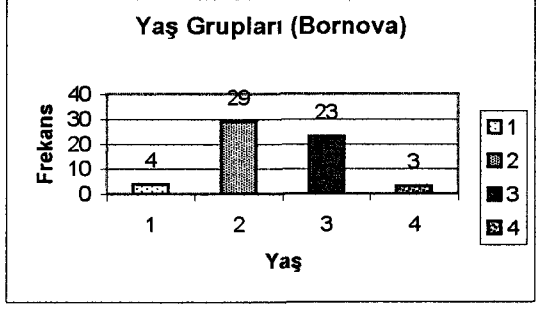
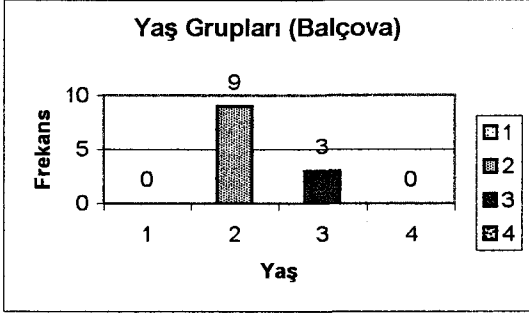
Yaş Grupları (Şişli)

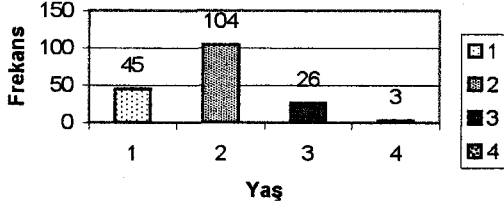
Yaş Grupları (Ümraniye)

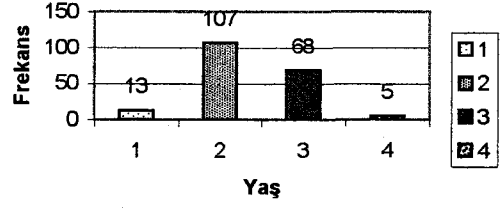

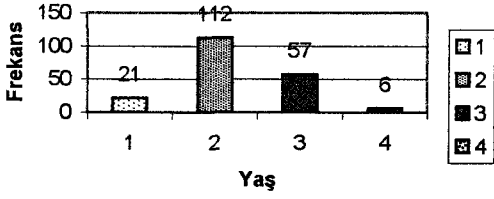
Yaş Grupları (Şehitkamil)

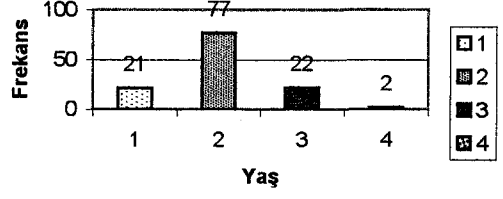
Yaş Grupları (Seyhan)

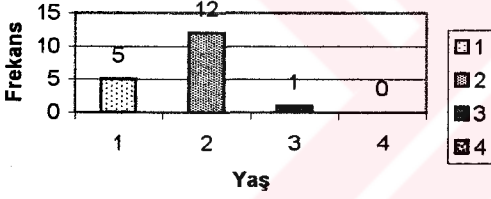
Yaş Grupları (Yüreğir)

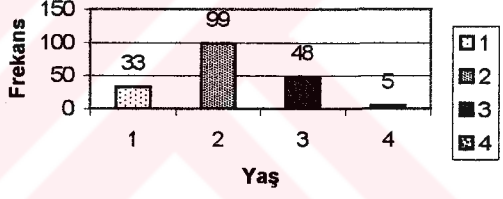
Yaş Grupları (Kepez)

Yaş Grupları (Konyaaltı)

Yaş Grupları (Murat Paşa)

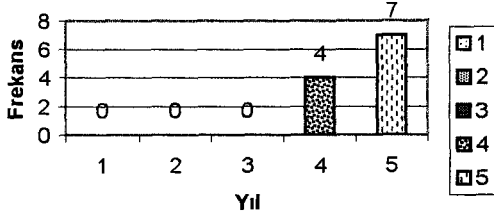
1: 16-20 yaş

2: 21-40 yaş

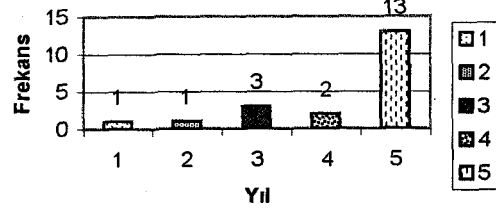
3: 41-64 yaş

4: 65 yaş ve üstü

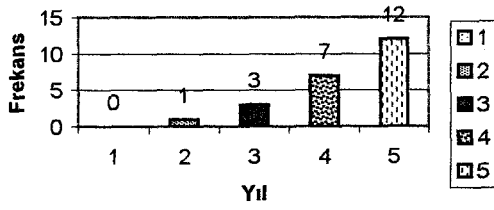
Yaşam Süresi (Avcılar)

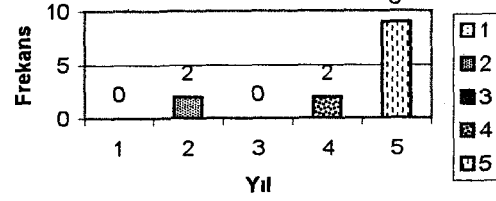
Yaşam Süresi (Bağcılar)

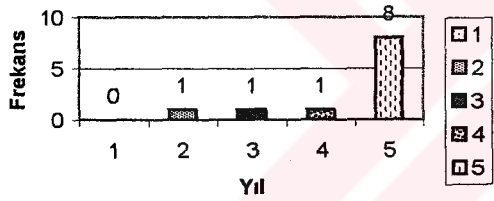
Yaşam Süresi (Bahçelievler)

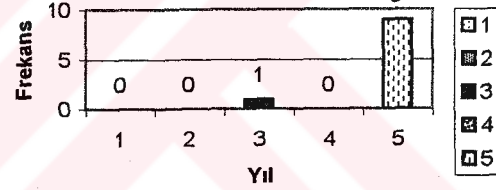
Yaşam Süresi (Bakırköy)

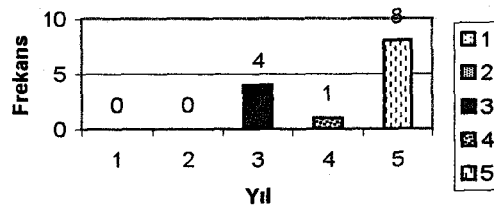
Yaşam Süresi (Beşiktaş)

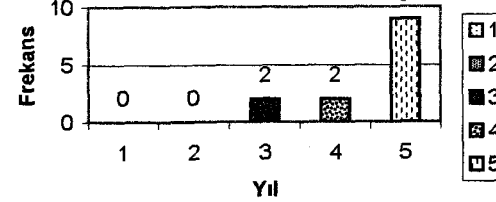
Yaşam Süresi (Beykoz)

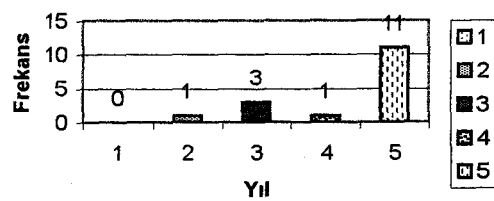
Yaşam Süresi (Beyoğlu)

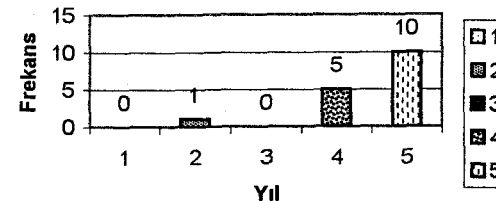
Yaşam Süresi (Eyüp)

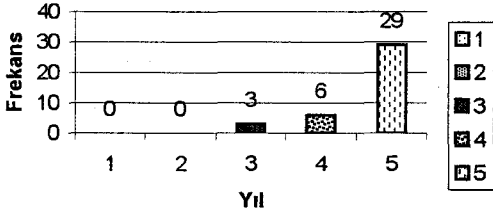
Yaşam Süresi (Fatih)

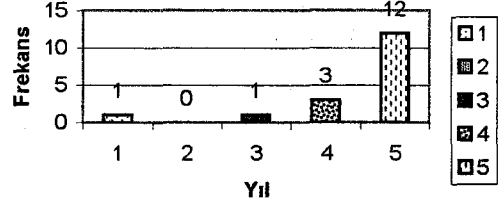
Yaşam Süresi (Güngören)

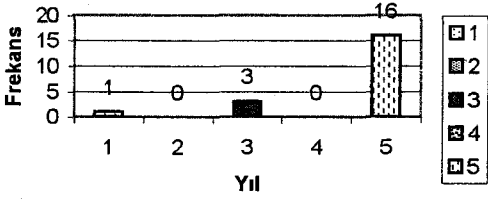
Yaşam Süresi (Kadıköy)

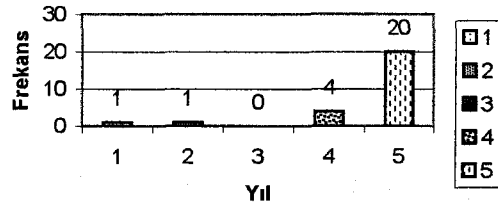
Yaşam Süresi (Kağıthane)

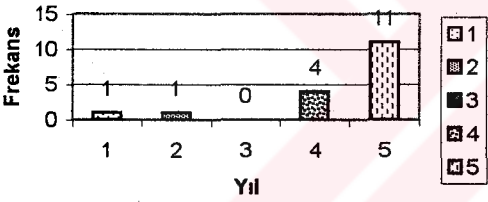
Yaşam Süresi (Kartal)

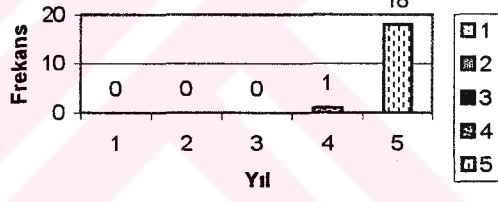
Yaşam Süresi (K. Çekmece)

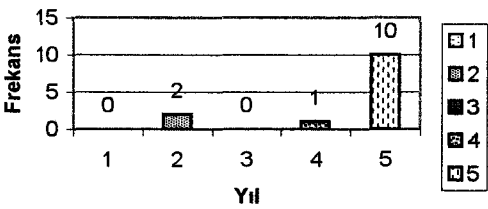
Yaşam Süresi (Maltepe)

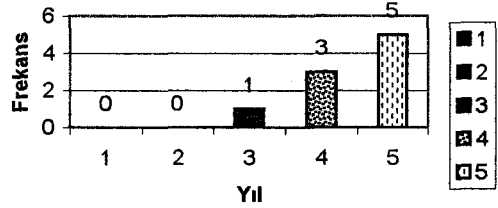
Yaşam Süresi (Pendik)

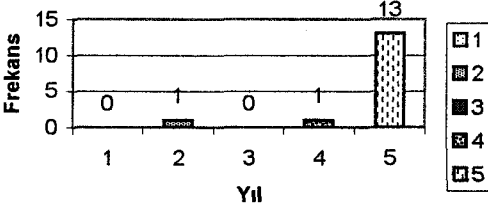
Yaşam Süresi (Sarıyer)

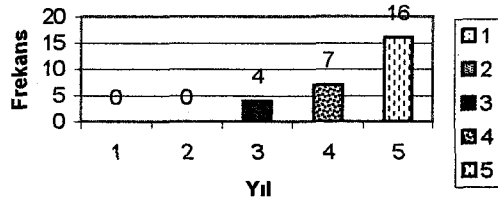
Yaşam Süresi (Sultanbeyli)

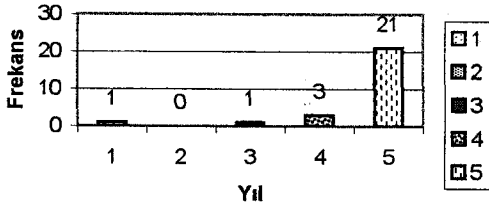
Yaşam Süresi (Şişli)

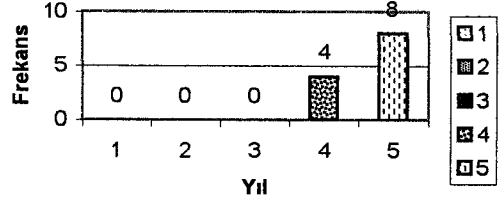
Yaşam Süresi (Ümraniye)

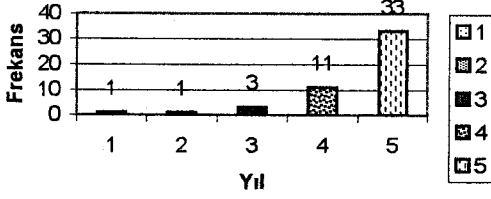
Yaşam Süresi (Üsküdar)

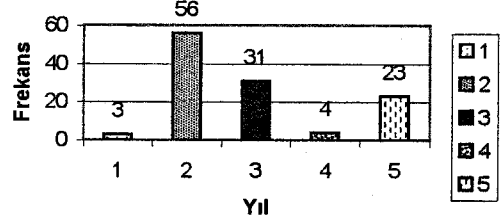
Yaşam Süresi (Zeytinburnu)

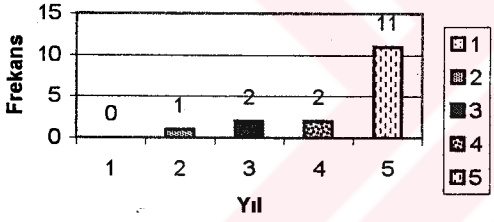
Yaşam Süresi (Altındağ)

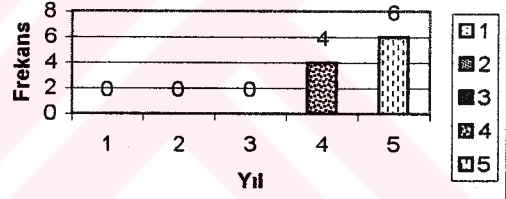
Yaşam Süresi (Çankaya)

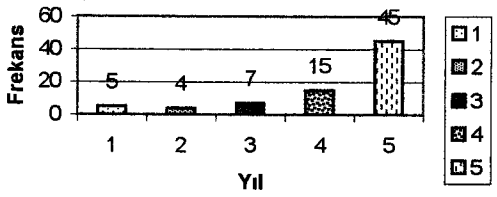
Yaşam Süresi (Etimesgut)

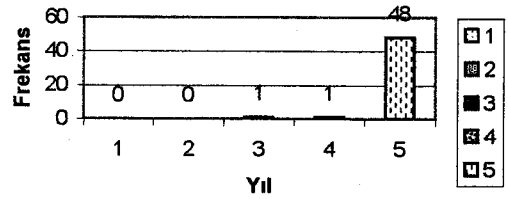
Yaşam Süresi (Gölbaşı)

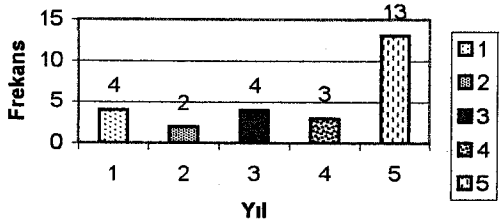
Yaşam Süresi (Keçiören)

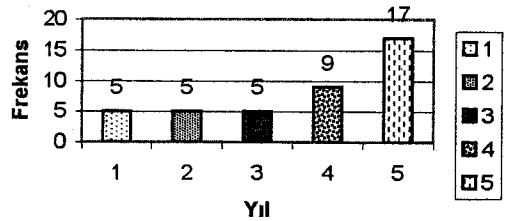
Yaşam Süresi (Mamak)

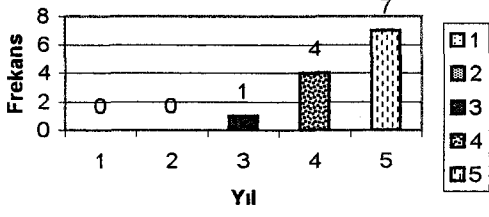
Yaşam Süresi (Sincan)

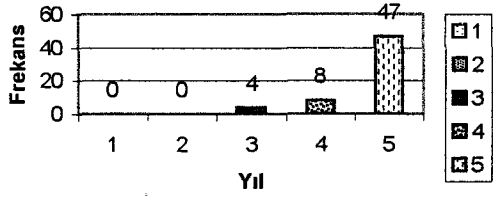
Yaşam Süresi (Yenimahalle)

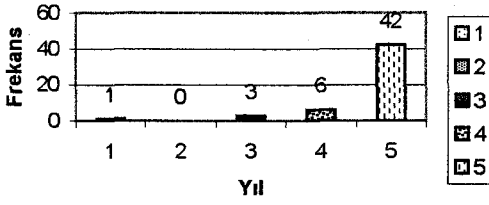
Yaşam Süresi (Balçova)

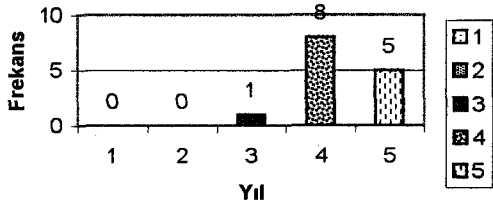
Yaşam Süresi (Bornova)

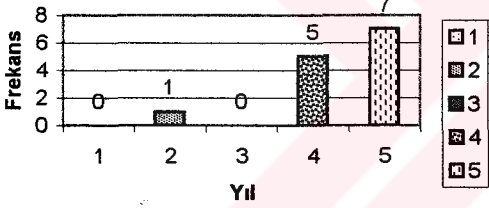
Yaşam Süresi (Buca)

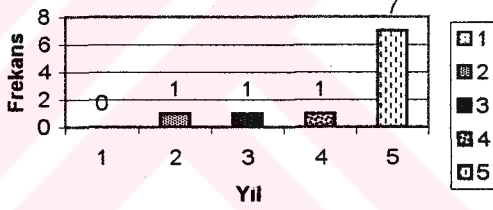
Yaşam Süresi (Çiğili)

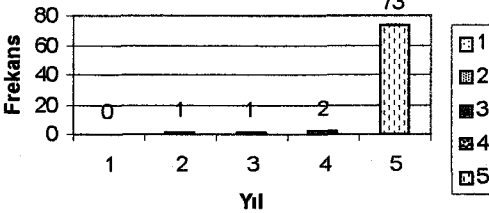
Yaşam Süresi (Gazimür)

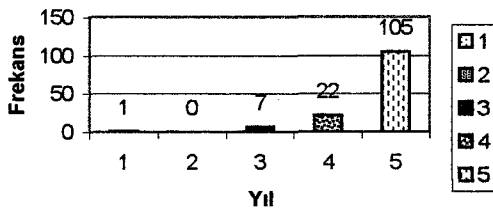
Yaşam Süresi (Güzembahçe)

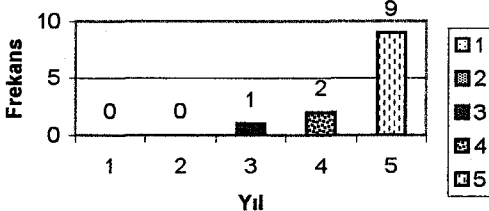
Yaşam Süresi (Karşıyaka)

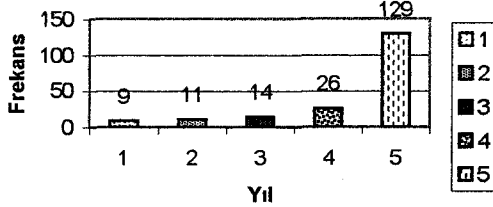
Yaşam Süresi (Konak)

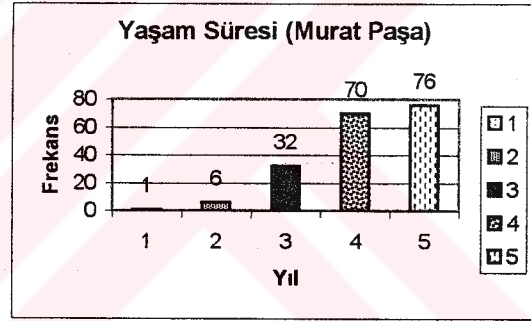
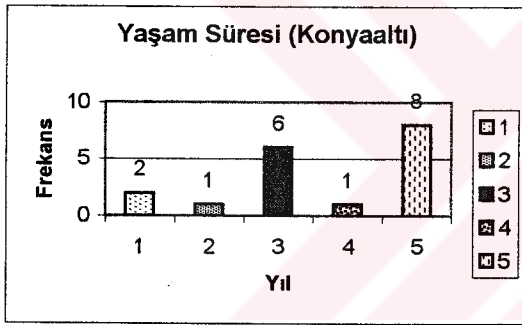
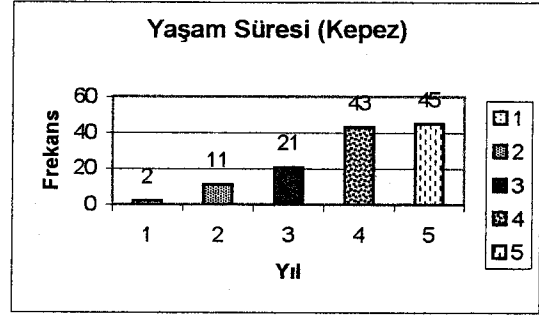
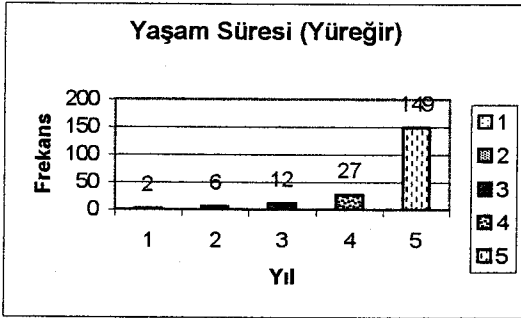
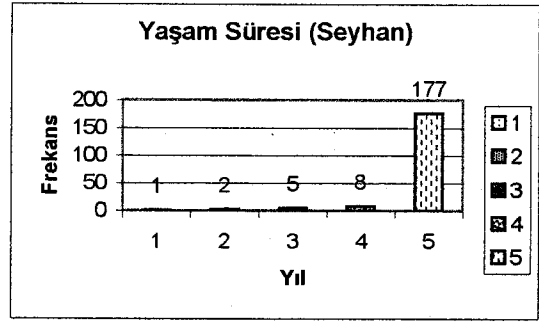
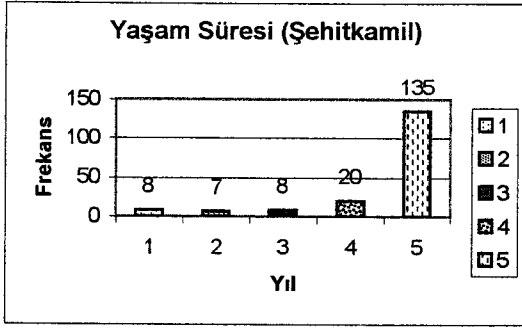

Yaşam Süresi (Narlıdere)

Yaşam Süresi (Şahinbey)

1: 1 yıldan az

2: 1-2 yıl arası

3: 2-5 yıl arası

4: 5-10 yıl arası

5: 10 yıldan çok

ÖZGEÇMİŞ

A. Nilay Evcil Türksever, 05.08.1970 tarihinde Ankara'da doğdu, ortaokul ve lise eğitimini A.Ö.D. Tevfik Fikret Lisesi ve Erzincan Lisesi'nde tamamlayarak, 1988 yılında İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 1992 yılında lisans eğitimini bölüm birincisi olarak tamamladı ve aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Programı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Bir yıl süreyle İ.T.Ü. İngilizce Hazırlık Eğitiminin ardından, 1996 yılında 3,97 ortalama ile yüksek lisans eğitimini bitirdi. Yine aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Bölge Planlama Programı'nda doktora devam etmeye hak kazandı. İyi derecede Fransızca ve İngilizce bilen Türksever, 1993-96 yılları arasında Koçtaş Tic. A.Ş.'de görev yaptı. 1996 yılından beri de Beykent Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde çalışmakta olup, halen aynı bölümde öğretim görevlisi olarak hizmet vermektedir.

A. Nilay Evcil Türksever, sırasıyla 1992 yılında Prof. İhsan Ketin ödülü, 1992-94 yılları arası Uran Holding Eğitim Bursu ve doktora çalışması boyunca da TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Yurtiçi Doktora Bursunu aldı. Türk Hava Kurumu Maltepe Şubesi ile Şehir Plancıları Odası üyesi olan Türksever'in katıldığı sempozyumlarda sunduğu bildiriler ve yayınları aşağıdaki gibidir:

Yayınlar:

- 1998, Evcil Türksever, N., "Sürdürülebilir Turizm", Ofis ve İnsan Dergisi, Şubat 1998, No:7, s.30-35
- 1997, Evcil Türksever, N., "Banka Yerleşimi Üzerine Bir Çalışma", Ofis ve İnsan Dergisi, Kasım 1997, No:5, s.42-45
- 1996, "İstanbul'da Banka Yerleşiminin İncelenmesi", İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- 1991, Evcil, N., "İstanbul Anadolu Yakasındaki Açık Pazarlar", Yapı Dergisi, Ekim 1991, Sayı 119, s.53-58

Bildiriler:

- 1999, Atalık, G., Evcil Türksever, N., "Possibilities and Limitations on the Measurement of the Quality of Life in Urban Areas With Respect to Regional Variations", 39'ncü Avrupa Bölge Bilimi Kongresi (ERSA), CD-ROM, Dublin, 23-27 Ağustos 1999
- 1998, Şanlı, İ., Akpınar, A., Pakdil, F., Soygeniş, S., Evcil Türksever, N., Adiloğlu, F., İlhan, C., "Tourism and Transpirit", Heritage, Multicultural Attractions and Tourism Conference, 25-27 Ağustos 1998, Boğaziçi Üniversitesi ve Türk Tarih Kurumu
- 1995, Dökmeci, V., Evcil Türksever, N., "Spatial Distribution of Banks", 35'nci Avrupa Bölge Bilimi Kongresi (ERSA), 21-25 Ağustos 1995, Odense- Danimarka

Tablo 6.1.: Varyasyon katsayısı dağılımı (bağımlı değişken=yaşamdan hoşnutsuluk)

İLÇELER	ORTALAMA	STANDART SAPMA	VARYASYON KATSAYISI
AVCILAR	1.1818	0.4045	0.3423
BAĞCILAR	1,3500	0,4894	0,3625
BAHÇELİEVLER	1,4348	0,5069	0,3533
BAKIRKÖY	1,3333	0,4924	0,3693
BEŞİKTAŞ	1,5455	0,5222	0,3379
BEYKOZ	1,3000	0,4830	0,3715
BEYOĞLU	1,3077	0,4804	0,3674
EYÜP	1,5385	0,5189	0,3373
FATİH	1,3750	0,5000	0,3636
GÜNGÖREN	1,6875	0,4787	0,2837
KADIKÖY	1,5000	0,5067	0,3378
KAĞITHANE	1,8235	0,3930	0,2155
KARTAL	1,5500	0,5104	0,3293
KÜÇÜK ÇEKMECE	1,7308	0,5335	0,3082
MALTEPE	1,2353	0,4372	0,3539
PENDİK	1,4737	0,5130	0,3481
SARIYER	1,3077	0,4804	0,3674
SULTANBEYLİ	1,3333	0,5000	0,3750
ŞİŞLİ	1,5333	0,5164	0,3368
ÜMRANİYE	1,5185	0,5092	0,3353
ÜSKÜDAR	1,5769	0,5778	0,3664
ZEYTİNBURNU	1,4167	0,5149	0,3635
İSTANBUL	1,4792	0,5002	0,3382
BALÇOVA	1,2500	0,4523	0,3618
BORNOVA	1,2034	0,4060	0,3374
BUCA	1,1154	0,3226	0,2892
ÇİĞLİ	1,1429	0,3631	0,3177
GAZİEMİR	1,2308	0,4385	0,3563
GÜZELBAHÇE	1,4000	0,5164	0,3689
KARŞIYAKA	1,0519	0,2234	0,2124
KONAK	1,0815	0,2746	0,2539
NARLIDERE	1,5833	0,5149	0,3252
İZMİR	1,1354	0,3426	0,3017

İLÇELER	ORTALAMA	STANDART SAPMA	VARYASYON KATSAYISI
SEYHAN	1,2176	0,4137	0,3398
YÜREĞİR	1,2959	0,4576	0,3531
ADANA	1,2571	0,4376	0,3481
ALTINDAĞ	1,2857	0,4564	0,3550
ÇANKAYA	1,3504	0,4792	0,3549
ETİMESGUT	1,1875	0,4031	0,3395
GÖLBAŞI	1,200	0,4216	0,3513
KEÇİÖREN	1,3553	0,4818	0,3555
MAMAK	1,1800	0,3881	0,3289
SİNCAN	1,4231	0,5038	0,3540
YENİ MAHALLE	1,3415	0,4801	0,3579
ANKARA	1,3143	0,4648	0,3536
KEPEZ	1,2541	0,4371	0,3485
KONYAALTI	1,2222	0,4278	0,3500
MURATPAŞA	1,2162	0,4128	0,3394
ANTALYA	1,2308	0,4220	0,3429
ŞAHİNBEY	1,3810	0,4869	0,3526
ŞEHİTKAMİL	1,2809	0,4507	0,3519
GAZİANTEP	1,3324	0,4717	0,3540

6.5. Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi ve İlgili Analizler

Bu çalışma kapsamında, yaşam kalitesini değerlendirmeye yönelik bir dizi istatistik analiz yapılmıştır. Örnek alan dahilinde yapılan anketlerden edinilen verilere önce ki-kare anlamlılık sınaması ve varyans analizi uygulanarak bir elemenden geçirilmiş; anlamlı bulunanlar regresyon analizinde kullanılmıştır.

6.5.1. Ki-Kare Anlamlılık Sınaması ve Varyans Analizi

Bu çalışmada, örnek uygulama alanı dahilinde yapılan anketlerden edinilen bilgiler değişkenler olarak kullanılmıştır. Yaşamdan hoşnutluğun bağımlı değişken olduğu çalışmada, önce tüm bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında anlamlılık sınaması yapılmıştır. Bunun için ki-kare anlamlılık testi kullanılmıştır. Bu testin sonuçları Tablo 6.2.'de görülmektedir.

Tablo 6.2.: Kentsel yaşama ait değişkenler ile hoşnutsuzluk arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN	PEARSON Kİ-KARE DEĞERİ	ANLAMLILIK (ÇİFT TARAFLI)
Alışveriş Olanakları	117,233	0,000*
Çalışılan Sektör	9,063	0,107
Çevre Koşulları	129,603	0,000*
Cinsiyet	1,587	0,811
Eğitim Olanakları	215,275	0,000*
Geçim Zorluğu	119,888	0,000*
İş Yerindeki Görevi	23,767	0,360
Gürültü	141,136	0,000*
İklim Şartları	222,104	0,000*
İş Bulma Olanakları	132,560	0,000*
İşe Gidiş Geliş İçin Har. S.	22,736	0,000*
Yaşama Süresi	185,004	0,000*
Kalabalıklık	90,339	0,000*
Komşularla İlişkiler	186,533	0,000*
Konutun Konfor Şartları	7,462	0,000*
Mezuniyet Durumu	22,874	0,188
Arsa Değerleri	32,470	0,002*
Nüfus Büyüklüğü	206,026	0,000*
Parklar ve Yeşil Alanlar	189,253	0,000*
Sağlık Olanakları	128,065	0,000*
Toplu Taşıım İmkanları	169,932	0,000*
Trafik Durumu	142,297	0,000*
Yaş	0,682	0,877
Spor Alanları	168,851	0,000*
Sinema-Tiyatro Sayısı	32,470	0,000*
Suç Oranı	117,072	0,000*
*: 0,05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.		

Ki-kare anlamlılık testi sonuçlarına göre, halkın gündelik hayattan hoşnutsuzluğu açısından; o yerdeki alışveriş olanakları ($P=0,000$), çevre kirliliği düzeyi ($P=0,000$), eğitim olanakları (okul sayısı ve kalitesi) ($P=0,000$) ve geçim zorluğu (hayat pahalılığı) ($P=0,000$) farkı anlamlıdır. Aynı şekilde, yaşamdan hoşnutsuzluk ile gürültü düzeyi,

kalabalıklık, iklim koşulları ve parklar-yeşil alanlar arasındaki anlamlılık derecesi $P=0,000$ olarak bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, hoşnutluk ile kentsel yaşama ait algılanan şartlar arasında fark yoktur şeklinde kurulan sıfır hipotezi reddedilmiştir. Tablo 6.2.'de izlendiği gibi, belirtilen değişkenler ile yaşamdan hoşnutluk arasında istatistik olarak farklar anlamlı bulunmuştur.

Öte yandan, yaşamdan hoşnutluk ile kişisel özellikler ve nesnel değişkenler arasında da ki-kare anlamlılık sınaması yapılmıştır. Bu sınamada yaşama süresi ($P=0,000$), arsa değerleri ($P=0,002$) ve nüfus büyüklüğü ($P=0,000$) dışındaki değişkenler ile hoşnutluk arasındaki fark anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Başka bir ifadeyle, kişinin çalıştığı sektör, görevi, mezuniyet durumu, yaşı ve cinsiyeti yaşamdan hoşnutluk açısından değerlendirildiğinde farklar anlamlı bulunmamıştır, yani kişinin nerede çalıştığının, görevinin, eğitim seviyesinin, yaşının ve cinsiyetinin hoşnutluk açısından istatistik olarak anlamlı bir farkı yoktur. Diğer taraftan, kişinin algılamasından bağımsız olan nesnel koşullar ile yaşamdan hoşnutluk arasındaki farklar ise anlamlı bulunmuştur. Sonuçlar Tablo 6.3.'te verilmiştir.

Tablo 6.3.: Yaşamdan hoşnutluk ile kişisel özellik ve nesnel değişkenler arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN	PEARSON Kİ-KARE DEĞERİ	ANLAMLILIK (ÇİFT TARAFLI)
Cinsiyet	1,587	0,811
Yaşama Süresi	22,736	0,000*
Mezuniyet Durumu	7,462	0,188
Yaş Grubu	0,682	0,877
Çalışılan Sektör	9,063	0,107
İş Yerindeki Görevi	23,767	0,360
Arsa Değerleri	22,874	0,002*
Nüfus	32,470	0,000*
*: 0,05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.		

Öte yandan ki-kare sınaması ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki de araştırılmıştır. Bağımsız değişkenler arası ilişki, istenmeyen bir durum olduğu ve çoklu doğrusal bağlantı gibi sorunlara neden olduğu için belirlenmesi gereklidir. Bu amaçla bağımsız

değişkenler arasında da ki-kare anlamlılık sınaması yapılmış ve sadece aralarında ilişki tespit edilen değişkenler Tablo 6.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 6.4.: Bağımsız değişkenler arasındaki ikili ki-kare analiz sonuçları

DEĞİŞKEN-DEĞİŞKEN	PEARSON Kİ-KARE DEĞERİ	ANLAMLILIK (ÇİFT TARAFLI)
Sağlık Ol.-Kalabalıklık	170,662	0,000*
Sağlık Ol.-Nüfus	39,589	0,000*
Sağlık Ol.-Geçim Zorluğu	399,968	0,000*
Trafik-Kalabalıklık	691,605	0,000*
Trafik-Arsa Değerleri	159,960	0,000*
Trafik-Toplu Taşım Ol.	323,665	0,000*
Alışveriş-Yaşama Süresi	28,775	0,004*
Alışveriş-Geçim Zorluğu	111,903	0,000*
Alışveriş-Kalabalıklık	65,405	0,000*
*: 0,05 anlamlılık düzeyinde farklar anlamlıdır.		

Aralarında ilişki olduğu belirlenen bağımsız değişken grupları için, varyans analizi (ANOVA) kullanılarak, aralarındaki farkın önemli olup olmadığı ve farkın hangi gruptan kaynaklandığı araştırılmıştır. Buna göre sağlık olanakları ile geçim zorluğu ve kalabalıklık grupları arasındaki sıfır hipotezi reddedilmiş ve bu değişkenler arasında önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir. Ancak sağlık olanakları ile nüfus büyüklüğü arasındaki sıfır hipotezi kabul edilerek aralarında önemli bir fark olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar Tablo 6.5.'te yer almaktadır.

Tablo 6.5.: Sağlık olanakları ile bağımsız değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları

SAĞLIK OLANAKLARI		KARELERİN TOPLAMI	SERBESTLİK DERECESİ	ORTALAMANIN KARESİ	F	ANLAMLILIK (SIGNIFICANCE)
KALABALIK	Gruplar Arası	132,87	3	44,290	46,631	0,000
	Gruplar İçi	2118,999	2231	0,960		
	Toplam	2251.868	2234			
NÜFUS	Gruplar Arası	11,855	3	3,952	1,009	0,388*
	Gruplar İçi	8740,745	2231	3,918		
	Toplam	8752,600	2234			
GEÇİM ZOR.	Gruplar Arası	303,249	3	101,083	124,558	0,000
	Gruplar İçi	1810,529	2231	0,812		
	Toplam	2113,778	2234			
*: 0.05 anlamlılık düzeyinde gruplar arasında fark yoktur						

Aynı şekilde trafik durumu ile değişkenler arasında da varyans analizi yapılmış ve arsa değerleri ile trafik durumu arasındaki sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Özet sonuçlar Tablo 6.6.'da görülmektedir.

Tablo 6.6.: Trafik durumu ile değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları

TRAFİK DURUMU	KARELERİN TOPLAMI	SERBESTLİK DERECEŚİ	ORTALAMANIN KARESİ	F	ANLAMLILIK (SIGNIFICANCE)
KALABALIK. Gruplar Arası	528,499	3	176,166	228,057	0,000
Gruplar İçi	1723,370	2231	0,772		
Toplam	2251,868	2234			
ARSA DEĞ. Gruplar Arası	13,716	3	4,572	2,448	0,062*
Gruplar İçi	4666,980	2231	1,868		
Toplam	4180,695	2234			
T. TAŞIM OL. Gruplar Arası	285,489	3	95,163	106,794	0,000
Gruplar İçi	1988,023	2231	0,891		
Toplam	2273,512	2234			

*: 0,05 anlamlılık düzeyinde gruplar arasında fark yoktur

Öte yandan alışveriş olanakları ile geçim zorluğu ve kalabalıklık ortalamaları önemli seviyede farklı bulunmuştur. Ancak alışveriş olanakları ile yaşama süresi grupları arasında önemli bir fark yoktur. Sonuçlar Tablo 6.7.'de sunulmuştur.

Tablo 6.7.: Alışveriş olanakları ile değişkenler arasındaki varyans analizi sonuçları

ALİŞVERİŞ OLANAKLARI	KARELERİN TOPLAMI	SERBESTLİK DERECEŚİ	ORTALAMANIN KARESİ	F	ANLAMLILIK (SIGNIFICANCE)
YAŞAMA SÜRE. Gruplar Arası	3,428	3	1,143	1,105	0,346*
Gruplar İçi	2307,136	2231	1,034		
Toplam	2310,564	2234			
KALABALIKLIK Gruplar Arası	42,856	3	14,285	14,427	0,000
Gruplar İçi	2209,013	2231	0,990		
Toplam	2251,868	2234			
GEÇİM ZOR. Gruplar Arası	90,501	3	30,167	33,264	0,000
Gruplar İçi	2023,277	2231	0,907		
Toplam	2113,778	2234			

*: 0,05 anlamlılık düzeyinde gruplar arasında fark yoktur

Sonuç olarak, ki-kare anlamlılık sınaması sonucu bağımlı değişken ile aralarındaki fark anlamlı bulunan ve varyans analizi sonucunda da birbirinden farklı olan gruplar ile, birbirinden farklı olmayan gruplardan da sadece biri tercih edilerek regresyon analizinde veri olarak kullanılmıştır. Bir anlamda, değişkenleri baştan elemek için bu analizler araç olarak kullanılmıştır.

- 1992, Dökmeci, V., Berköz, L., Evcil, N., “Determination des Lieux du Bureaux a İstanbul”, Metropol: Yeni Hayat Tarzları, Yeni Sorunlar, Yeni Çözümler Uluslararası Kollogyumu, Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü, 23-25 Eylül 1992, İstanbul

